

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๘ สุตตันตปิฎกที่ ๑๐ สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๑. อนิจจวรรค ๑. อัชฌัตตานิจจสูตร

พระสุตตันตปิฎก

สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. สฬายตนสังยุต

๑. ปฐมปณณาสก

๑. อนิจจวรรค

หมวดว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง

๑. อัชฌัตตานิจจสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในไม่เที่ยง

[๑] ข้าพเจ้า^๑ ได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย
มาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค
จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย จักขุ (ตา) ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์
สิ่งนั้นเป็นอนัตตา (ไม่ใช่อัตตา) สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วย
ปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่
อัตตาของเรา’

เชิงอรรถ :

^๑ ข้าพเจ้า ในตอนเริ่มต้นของพระสูตรนี้และพระสูตรอื่น ๆ ในเล่มนี้หมายถึงพระอานนท

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัณณาสก์ ๑. อนิจจวรรค ๑. อัชฌัตตานิจจสูตร

โสตะ (หู) ไม่เที่ยง ฯลฯ

ฆานะ (จมูก) ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ

ชีวหา (ลิ้น) ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั้น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

กายไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ

มโน (ใจ) ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั้น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในโสตะ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในฆานะ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในชีวหา ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในกาย ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในมโน เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว^๑ ทำกิจที่ควรทำ^๒ เสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”^๓

อัชฌัตตานิจจสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว หมายถึงกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อทำลายอัสวกิเลสจนสิ้นสมบูรณ์ ไม่มีกิจที่จะต้องทำเพื่อตนเอง แต่ยังมีหน้าที่เพื่อผู้อื่นอยู่ ผู้อยู่จบพรหมจรรย์นี้ได้ชื่อว่าเสขบุคคล (ที.สี.อ. ๑/๒๔๘/๒๐๓)
- ^๒ กิจที่ควรทำ ในที่นี้หมายถึงกิจในอริยสัจ ๔ คือ การกำหนดรู้ทุกข์ การละเหตุแห่งทุกข์ การทำให้แจ้งซึ่งความดับทุกข์ และการอบรมมรรคมงคล ๘ ให้เจริญ (ที.สี.อ. ๑/๒๔๘/๒๐๓)
- ^๓ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป หมายถึงไม่มีหน้าที่ในการบำเพ็ญมรรคญาณ เพื่อความหมดสิ้นแห่งกิเลสอีกต่อไป เพราะพระพุทธศาสนาถือว่าการบรรลุหรือตัดผลเป็นจุดหมายสูงสุด (ที.สี.อ. ๑/๒๔๘/๒๐๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปิ่นณาสก ๑. อนิจจวรรค ๓. อัชฌัตตานัตตสูตร

๒. อัชฌัตตทุกขสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายในเป็นทุกข

[๒] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุเป็นทุกข สิ่งใดเป็นทุกข สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

โสตะเป็นทุกข ฯลฯ

ฆานะเป็นทุกข ฯลฯ

ชีวหาเป็นทุกข ฯลฯ

กายเป็นทุกข ฯลฯ

มโนเป็นทุกข สิ่งใดเป็นทุกข สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตทุกขสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัชฌัตตานัตตสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายในเป็นอนัตตา

[๓] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

โสตะเป็นอนัตตา ฯลฯ

ฆานะเป็นอนัตตา ฯลฯ

ชีวหาเป็นอนัตตา ฯลฯ

กายเป็นอนัตตา ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๑. อนิจจวรรค ๔. พาหิรานิจจสูตร

มโนเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ‘ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

อัมมัตตานิวัตตสูตรที่ ๓ จบ

๔. พาหิรานิจจสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายนอกไม่เที่ยง

[๔] “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

สังขหะ (เสียง) ฯลฯ

คันธะ (กลิ่น) ฯลฯ

รส ฯลฯ

โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้องกาย) ฯลฯ

ธรรมารมณ์^๑ ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในธรรมารมณ์ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

พาหิรานิจจสูตรที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมารมณ์ ในที่นี้หมายถึงอารมณ์ที่เกิดกับใจที่เป็นไปในภูมิ ๓ (กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ และอรูปาวจรภูมิ) (ส.สพ.อ. ๓/๔-๖/๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมป็นณาสก ๑. อนิจจวรรค ๖. พาหิรานัตตสูตร

๕. พาหิรทุกขสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายนอกเป็นทุกข

[๕] “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข สิ่งใดเป็นทุกข สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน มันไม่ใช่อัตตาของเรา’

สัททะ ฯลฯ

คันธะ ฯลฯ

รส ฯลฯ

โผฏฐัพพะ ฯลฯ

ธรรมารมณ์เป็นทุกข สิ่งใดเป็นทุกข สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน มันไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาหิรทุกขสูตรที่ ๕ จบ

๖. พาหิรานัตตสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายนอกเป็นอนัตตา

[๖] “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน มันไม่ใช่อัตตาของเรา’

สัททะ ฯลฯ

คันธะ ฯลฯ

รส ฯลฯ

โผฏฐัพพะ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัณณาสก์ ๑. อนิจจวรรค ๗. อัชฌัตตานิจจาตีตานาคตสูตร

ธรรมารมณเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วย
ปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่
อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาหิรานัตตสูตรที่ ๖ จบ

๗. อัชฌัตตานิจจาตีตานาคตสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตไม่เที่ยง

[๗] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตไม่เที่ยง ไม่ต้องกล่าวถึง
จักขุที่เป็นปัจจุบัน อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เหยื่อใยจักขุที่เป็นอดีต
ไม่ยินดีจักขุที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อ
ดับจักขุที่เป็นปัจจุบัน

โสตตะ ... ไม่เที่ยง ฯลฯ

ฆานะ ... ไม่เที่ยง ฯลฯ

ชีวหาทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตไม่เที่ยง ไม่ต้องกล่าวถึงชีวหาที่เป็นปัจจุบัน
อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เหยื่อใยชีวหาที่เป็นอดีต ไม่ยินดีชีวหาที่เป็น
อนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชีวหาที่เป็น
ปัจจุบัน

กาย ... ไม่เที่ยง ฯลฯ

มโน ... ไม่เที่ยง ไม่ต้องกล่าวถึงมโนที่เป็นปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เหยื่อใยมโนที่เป็นอดีต
ไม่ยินดีมโนที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ
มโนที่เป็นปัจจุบัน”

อัชฌัตตานิจจาตีตานาคตสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๑. ปฐมปัณณาสก ๑. อนิจจวรรค ๙. อัชฌัตตานัตตาดัตตानาคตสูตร

๘. อัชฌัตตทุกชาติตานาคตสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข

[๘] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข ไม่ต้องกล่าวถึง จักขุที่เป็นปัจจุบัน อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เชื่อใยจักขุที่เป็นอดีต ไม่ยินดีจักขุที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ จักขุที่เป็นปัจจุบัน

โสตตะ ... เป็นทุกข ฯลฯ

ฆานะ ... เป็นทุกข ฯลฯ

ชีวหาทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข ไม่ต้องกล่าวถึงชีวหาที่เป็นปัจจุบัน อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เชื่อใยชีวหาที่เป็นอดีต ไม่ยินดีชีวหาที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชีวหาที่เป็นปัจจุบัน

กาย ... เป็นทุกข ฯลฯ

มโนทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกข ไม่ต้องกล่าวถึงมโนที่เป็นปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เชื่อใยมโนที่เป็นอดีต ไม่ยินดีมโนที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับมโนที่เป็นปัจจุบัน”

อัชฌัตตทุกชาติตานาคตสูตรที่ ๘ จบ

๙. อัชฌัตตานัตตาดัตตानาคตสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นอนัตตา

[๙] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นอนัตตา ไม่ต้องกล่าวถึงจักขุที่เป็นปัจจุบัน อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เชื่อใยจักขุที่เป็นอดีต ไม่ยินดีจักขุที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับจักขุที่เป็นปัจจุบัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก์ ๑. อนิจจวรรค ๑๐. พาหิรานิจจาตีตานาคตสูตร

โสดะ ... เป็นอนัตตา ฯลฯ

ฆานะ ... เป็นอนัตตา ฯลฯ

ชีวหาทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นอนัตตา ไม่ต้องกล่าวถึงชีวหาที่เป็นปัจจุบัน
อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เชื่อใยชีวหาที่เป็นอดีต ไม่ยินดีชีวหาที่เป็น
อนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับชีวหาที่เป็น
ปัจจุบัน

กาย ... เป็นอนัตตา ฯลฯ

มโนทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นอนัตตา ไม่ต้องกล่าวถึงมโนที่เป็นปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เชื่อใยมโนที่เป็น
อดีต ไม่ยินดีมโนที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด
เพื่อดับมโนที่เป็นปัจจุบัน”

อัมมัตตานัตตาตีตานาคตสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. พาหิรานิจจาตีตานาคตสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายนอกทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตไม่เที่ยง

[๑๐] “ภิกษุทั้งหลาย รูปทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตไม่เที่ยง ไม่ต้องกล่าวถึงรูป
ที่เป็นปัจจุบัน อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เชื่อใยรูปที่เป็นอดีต ไม่ยินดี
รูปที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับรูปที่เป็น
ปัจจุบัน

สัททะ ฯลฯ

คันธะ ฯลฯ

รส ฯลฯ

โผฏฐัพพะ ฯลฯ

ธรรมารมณ์ที่เป็นอดีตและอนาคตไม่เที่ยง ไม่ต้องกล่าวถึงธรรมารมณ์ที่เป็น
ปัจจุบัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๑. ปฐมปัลลนาสก ๑. อนิจจวรรค ๑๒. พาหิรานัตตาดัตตानาคตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เชื่อใยธรรมารมณที่เป็นอดีต ไม่ยินดีธรรมารมณที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับธรรมารมณที่เป็นปัจจุบัน”

พาหิรานิจจาตัตตानาคตสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. พาหิรทุกชาติตทานาคตสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายนอกทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกซ์

[๑๑] “ภิกษุทั้งหลาย รูปทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นทุกซ์ ไม่ต้องกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบัน อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เชื่อใยรูปที่เป็นอดีต ไม่ยินดีรูปที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูปที่เป็นปัจจุบัน ฯลฯ

พาหิรทุกชาติตทานาคตสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. พาหิรานัตตาดัตตानาคตสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายนอกทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นอนัตตา

[๑๒] “ภิกษุทั้งหลาย รูปทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นอนัตตา ไม่ต้องกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบัน อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เชื่อใยรูปที่เป็นอดีต ไม่ยินดีรูปที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูปที่เป็นปัจจุบัน

สัททะ ฯลฯ

คันธะ ฯลฯ

รส ฯลฯ

โผฏฐัพพะ ฯลฯ

ธรรมารมณทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตเป็นอนัตตา ไม่ต้องกล่าวถึงธรรมารมณที่เป็นปัจจุบัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัณณาสก์ ๑. อนิจจวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่เฝ้าใยธรรมารมณ์ที่เป็นอดีต ไม่ยินดีธรรมารมณ์ที่เป็นอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับธรรมารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน”

พาหิรานัตตาดัตตानาคตสูตรที่ ๑๒ จบ

อนิจจวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัชฌัตตานิจจสูตร	๒. อัชฌัตตทุกขสูตร
๓. อัชฌัตตानัตตสูตร	๔. พาหิรานิจจสูตร
๕. พาหิรทุกขสูตร	๖. พาหิรานัตตสูตร
๗. อัชฌัตตานิจจาตัตตानาคตสูตร	๘. อัชฌัตตทุกขาตัตตानาคตสูตร
๙. อัชฌัตตानัตตาดัตตानาคตสูตร	๑๐. พาหิรานิจจาตัตตानาคตสูตร
๑๑. พาหิรทุกขาตัตตानาคตสูตร	๑๒. พาหิรานัตตาดัตตानาคตสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๒. ยมกวรรค ๑. ปฐมปุพเพสัมโพธิสูตร

๒. ยมกวรรค

หมวดว่าด้วยคู้

๑. ปฐมปุพเพสัมโพธิสูตร

ว่าด้วยความดำริก่อนตรัสรู้ สูตรที่ ๑

[๑๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นโพธิสัตว์ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘อะไรหนอเป็นคน^๑ อะไรเป็นโทษ^๒ของจักขุ (ตา) อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากจักขุ ฯลฯ โสตะ (หู) ฯลฯ ฆานะ (จมูก) ฯลฯ ชิวหา (ลิ้น) ฯลฯ ภาย อะไรเป็นคน อะไรเป็นโทษของมโน (ใจ) อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากมโน

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยจักขุเกิดขึ้นนี้เป็นคุณของจักขุ สภาพที่จักขุไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษของจักขุ ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะ^๓ ในจักขุนี้เป็นเครื่องสลัดออกจากจักขุ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยโสตะ ฯลฯ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยฆานะ ฯลฯ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยชิวหาเกิดขึ้นนี้เป็นคุณของชิวหา สภาพที่ชิวหาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษของชิวหา ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ^๔ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในชิวหา นี้เป็นเครื่องสลัดออกจากชิวหา

เชิงอรรถ :

^๑ **คน (อัสสาหะ)** หมายถึงสภาวะที่อโรยหรือสภาวะที่สุขกายและสุขใจที่เกี่ยวข้องของกามคุณ (อภ.จตก.อ.

๒/๑๐/๒๘๘, อภ.จตก.ฐีกา ๒/๑๐/๒๘๘)

^๒ **โทษ (อาทินะ)** หมายถึงสภาวะที่ไม่อโรย มีทุกข์กายและทุกข์ใจซึ่งมีธรรมเป็นเหตุ (อภ.จตก.อ.

๒/๑๐/๒๘๘, อภ.จตก.ฐีกา ๒/๑๐/๒๘๘)

^๓ **ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะ** หมายถึงนิพพาน (อภ.ติก.อ. ๒/๑๐๔/๒๕๗)

^๔ **ฉันทราคะ** หมายถึงความกำหนัดที่ไม่รุนแรง (ฉันทะ) และความกำหนัดที่รุนแรง (ราคะ) (วิ.อ. ๓/๓๒๙/

๕๗๒, ข.ม.อ. ๘/๑๐๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัลลนาสก ๒. ยมกวรรค ๒. ทุตติยปุพเพสัสมโพธสูตร

สภาพที่สุขโสมนัสสาตัยกาย ฯลฯ

สภาพที่สุขโสมนัสสาตัยมโน นี้เป็นคุณของมโน สภาพที่มโนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษของมโน ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในมโน นี้เป็นเครื่องสลัดออกจากมโน'

ภิกษุทั้งหลาย ดราบใดเรายังไม่รู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอายตนะภายใน ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ ดราบนั้นเราก็กังขามยืนยันว่า 'เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์'

แต่เมื่อใดเรารู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ เครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอายตนะภายใน ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เมื่อนั้นเราก็กังขามยืนยันว่า 'เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์'

อนึ่ง ญาณทัสสนะ^๑ เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า 'วิมุตติของเราไม่กำเริบชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก'

ปฐมปุพเพสัสมโพธสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยปุพเพสัสมโพธสูตร

ว่าด้วยความดำริก่อนตรัสรู้ สูตรที่ ๒

[๑๔] "ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นโพธิสัตว์ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิด ดังนี้ว่า 'อะไรหนอเป็นคุณ อะไรเป็นโทษของรูป อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากรูป อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษของสัททะ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากสัททะ ฯลฯ คันธะ ฯลฯ รส ฯลฯ โภญฺญัพพะ อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษของธรรมารมณฺ์ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากธรรมารมณฺ์'

เชิงอรรถ :

^๑ ญาณทัสสนะ หมายถึงปัจจุเวกขณะญาณ ญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวน คือสำรวจรู้มรรคผล กิเลสที่ละได้แล้ว และนิพพาน (อภ.ติก.อ. ๒/๑๐๔/๒๕๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า : ๑๒ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณเณสก์ ๒. ยมกวรรค ๒. ทุติยปุพเพสัสมโพธสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยรูปเกิดขึ้นนี้เป็นคุณของรูป สภาพที่รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษของรูป ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในรูป นี้เป็นเครื่องสลัดออกจากรูป

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยสัททะ ฯลฯ คันธะ ฯลฯ รส ฯลฯ โภฏฐัพพะ ฯลฯ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยธรรมารมณเกิดขึ้นนี้เป็นคุณของธรรมารมณ สภาพที่ธรรมารมณไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษของธรรมารมณ ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในธรรมารมณ นี้เป็นเครื่องสลัดออกจากธรรมารมณ’

ภิกษุทั้งหลาย ดราบใดเรายังไม่รู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอายตนะภายนอก ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริงอย่างนี้ ดราบนั้นเราก้ยังไม่ยืนยันว่า ‘เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์’

แต่เมื่อใด เรารู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ เครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอายตนะภายนอก ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เมื่อนั้นเราจึงยืนยันว่า ‘เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์’

อนึ่ง ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ‘วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก’

ทุติยปุพเพสัสมโพธสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัณณาสก์ ๒. ยมกวรรค ๓. ปฐมอัสนาทปริเยสนสูตร

๓. ปฐมอัสนาทปริเยสนสูตร

ว่าด้วยการแสวงหาคุณของอายตนะ สูตรที่ ๑

[๑๕] “ภิกษุทั้งหลาย เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของจักขุ ได้พบคุณของจักขุแล้ว คุณของจักขุมีประมาณเท่าใด เราเห็นคุณประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา เราได้เที่ยวแสวงหาโทษของจักขุ ได้พบโทษของจักขุแล้ว โทษของจักขุมีประมาณเท่าใด เราเห็นโทษประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาเครื่องสลัดออกจากจักขุ ได้พบเครื่องสลัดออกจากจักขุแล้ว เครื่องสลัดออกจากจักขุมีประมาณเท่าใด เราเห็นเครื่องสลัดออกประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของโสตะ ฯลฯ

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของฆานะ ฯลฯ

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของชีวหา ได้พบคุณของชีวหาแล้ว คุณของชีวหา มีประมาณเท่าใด เราเห็นคุณประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาโทษของชีวหา ได้พบโทษของชีวหาแล้ว โทษของชีวหา มีประมาณเท่าใด เราเห็นโทษประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาเครื่องสลัดออกจากชีวหา ได้พบเครื่องสลัดออกจากชีวหาแล้ว เครื่องสลัดออกจากชีวหา มีประมาณเท่าใด เราเห็นเครื่องสลัดออกประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา ฯลฯ

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของมโน ได้พบคุณของมโนแล้ว คุณของมโน มีประมาณเท่าใด เราเห็นคุณประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาโทษของมโน ได้พบโทษของมโนแล้ว โทษของมโน มีประมาณเท่าใด เราเห็นโทษประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาเครื่องสลัดออกจากมโน ได้พบเครื่องสลัดออกจากมโนแล้ว เครื่องสลัดออกจากมโน มีประมาณเท่าใด เราเห็นเครื่องสลัดออกประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัลลนาสก ๒. ยมกวรรค ๔. ทุติยอัสนาตปริเยสนสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ดรบาใดเรายังไม่รู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอายตนะภายใน ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง ฯลฯ รู้ ... อหนึ่ง ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ‘วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก’

ปฐมอัสนาตปริเยสนสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุติยอัสนาตปริเยสนสูตร

ว่าด้วยการแสวงหาคุณของอายตนะ สูตรที่ ๒

[๑๖] “ภิกษุทั้งหลาย เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของรูป ได้พบคุณของรูปแล้ว คุณของรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นคุณประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาโทษของรูป พบโทษของรูปแล้ว โทษของรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นโทษประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาเครื่องสลัดออกจากรูป ได้พบเครื่องสลัดออกจากรูปแล้ว เครื่องสลัดออกจากรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นเครื่องสลัดออกประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของสัททะ ฯลฯ

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของคันธะ ฯลฯ

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของรส ฯลฯ

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของโผฏฐัพพะ ฯลฯ

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของธรรมารมณ ได้พบคุณของธรรมารมณแล้ว คุณของธรรมารมณมีประมาณเท่าใด เราเห็นคุณมีประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาโทษของธรรมารมณ ได้พบโทษของธรรมารมณแล้ว โทษของธรรมารมณมีประมาณเท่าใด เราเห็นโทษประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาเครื่องสลัดออกจากธรรมารมณ ได้พบเครื่องสลัดออกจากธรรมารมณแล้ว เครื่องสลัดออกจากธรรมารมณมีประมาณเท่าใด เราเห็นเครื่องสลัดออกประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๒. ยมกวรรค ๕. ปฐมโนเจอัสสาทสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ดราบใดเรายังไม่รู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ เครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอายตนะภายนอก ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง ฯลฯ รู้ ... อนึ่ง ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ‘วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก’

หุติยอัสสาทปริเยสนสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมโนเจอัสสาทสูตร

ว่าด้วยการปฏิบัติเสถียรของอายตนะ สูตรที่ ๑

[๑๗] “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าคุณของจักขุจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงตั้งใจในจักขุ แต่เพราะคุณของจักขุมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงตั้งใจในจักขุ

ถ้าโทษของจักขุจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในจักขุ แต่เพราะโทษของจักขุมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในจักขุ

ถ้าเครื่องสลัดออกจากจักขุจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัดออกจากจักขุ แต่เพราะเครื่องสลัดออกจากจักขุมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงสลัดออกจากจักขุ

ถ้าคุณของโสตจักไม่มีแล้ว ... ถ้าคุณของฆานะจักไม่มีแล้ว ... ถ้าคุณของชีวหาจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงตั้งใจในชีวหา แต่เพราะคุณของชีวหา มีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงตั้งใจในชีวหา

ถ้าโทษของชีวหาจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในชีวหา แต่เพราะโทษของชีวหา มีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในชีวหา

ถ้าเครื่องสลัดออกจากชีวหาจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัดออกจากชีวหา แต่เพราะเครื่องสลัดออกจากชีวหา มีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงสลัดออกจากชีวหา

ถ้าคุณของกายจักไม่มีแล้ว ... ถ้าคุณของมโนจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงตั้งใจในมโน แต่เพราะคุณของมโนมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงตั้งใจในมโน

ถ้าโทษของมโนจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในมโน แต่เพราะโทษของมโนมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในมโน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๒. ยมกวรรค ๖. ทุตติโยจเจสสาทปริเยสนสูตร

ถ้าเครื่องสลัดออกจากมโนจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัดออกจากมโน แต่เพราะเครื่องสลัดออกจากมโนมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงสลัดออกจากมโน

ภิกษุทั้งหลาย ตราบใดสัตว์ทั้งหลายยังไม่รู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอายตนะภายใน ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง ตราบนั้นสัตว์ทั้งหลายจะออกไป หลุดไป พ้นไป จากโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก จากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ มีใจปราศจากแดน^๑ อยู่ไม่ได้เลย

แต่เมื่อใดสัตว์ทั้งหลายรู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอายตนะภายใน ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงออกไป หลุดไป พ้นไป จากโลกพร้อมทั้ง เทวโลก มารโลก พรหมโลก จากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ มีใจปราศจากแดนอยู่ได้”

ปฐมโนจเจสสาทสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติโยจเจสสาทสูตร

ว่าด้วยการปฏิบัติเสถียรของอายตนะ สูตรที่ ๒

[๑๘] “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าคุณของรูปจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงติดใจในรูป แต่เพราะคุณของรูปมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงติดใจในรูป

ถ้าโทษของรูปจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในรูป แต่เพราะโทษของรูปมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในรูป

ถ้าเครื่องสลัดออกจากรูปจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัดออกจากรูป แต่เพราะเครื่องสลัดออกจากรูปมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงสลัดออกจากรูป

ถ้าคุณของสีทหะ ฯลฯ ของคันธะ ฯลฯ ของรส ฯลฯ ของโผฏฐัพพะ ฯลฯ

ถ้าคุณของธรรมารมณจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงติดใจในธรรมารมณ แต่เพราะคุณของธรรมารมณมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงติดใจในธรรมารมณ

เชิงอรรถ :

^๑ แแดน ในที่นี้หมายถึงกิเลสหรือวัฏฏะ (ส.สพ.อ. ๓/๑๗-๑๘/๔, ส.ฐีกา ๒/๑๗-๑๘/๓๓๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัจจนายสั ก ๒. ยมกวรรค ๓. ปฐมภาณินทสูตร

ถ้าโทษของธรรมารมณจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในธรรมารมณ
แต่เพราะโทษของธรรมารมณมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในธรรมารมณ

ถ้าเครื่องสลัดออกจากธรรมารมณจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัดออก
จากธรรมารมณ เพราะเครื่องสลัดออกจากธรรมารมณมีอยู่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึง
สลัดออกจากธรรมารมณ

ภิกษุทั้งหลาย ดราบใดสัตว์ทั้งหลายยังไม่รู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดย
ความเป็นโทษ เครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอายตนะภายนอก ๖
ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น สัตว์ทั้งหลายจะออกไป หลุดไป พ้นไป
จากโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก จากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ มีใจปราศจากแดนอยู่ไม่ได้เลย

แต่เมื่อใดสัตว์ทั้งหลายรู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ เครื่อง
สลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอายตนะภายใน ๖ ประการนี้ ตาม
ความเป็นจริง เมื่อนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงออกไป หลุดไป พ้นไป จากโลกพร้อมทั้ง
เทวโลก มารโลก พรหมโลก จากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และ
มนุษย์ มีใจปราศจากแดนอยู่ได้”

หุติยโนเจตฺสสาหสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมภาณินทสูตร

ว่าด้วยผู้เพิลิตเพลินอายตนะ สูตรที่ ๑

[๑๙] “ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เพิลิตเพลินจักขุ ชื่อว่าเพิลิตเพลินทุกข ผู้ที่
เพิลิตเพลินทุกข เรากล่าวว่า ‘พ้นจากทุกขไม่ได้’

ผู้ที่เพิลิตเพลินโสตตะ ฯลฯ

ผู้ที่เพิลิตเพลินขานะ ฯลฯ

ผู้ที่เพิลิตเพลินชีวหา ชื่อว่าเพิลิตเพลินทุกข ผู้ที่เพิลิตเพลินทุกข เรากล่าวว่า
‘พ้นจากทุกขไม่ได้’

ผู้ที่เพิลิตเพลินกาย ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมป้อนณาสก ๒. ยมกวรรค ๘. ทุดิยาภินันทสูตร

ผู้ที่เพลิดเพลินมโน ชื่อว่าเพลิดเพลินทุกข ผู้ที่เพลิดเพลินทุกข เรากล่าวว่า
'พ้นจากทุกขไม่ได้'

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินจักข ชื่อว่าไม่เพลิดเพลินทุกข ผู้ที่ไม่
เพลิดเพลินทุกข เรากล่าวว่า 'พ้นจากทุกขได้'

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินโสตะ ฯลฯ

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินฆานะ ฯลฯ

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินชีวหา ชื่อว่าไม่เพลิดเพลินทุกข ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินทุกข เรา
กล่าวว่า 'พ้นจากทุกขได้'

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินกาย ฯลฯ

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินมโน ชื่อว่าไม่เพลิดเพลินทุกข ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินทุกข เรา
กล่าวว่า 'พ้นจากทุกขได้'

ปฐมาภินันทสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุดิยาภินันทสูตร

ว่าด้วยผู้เพลิดเพลินอายตนะ สูตรที่ ๒

[๒๐] "ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เพลิดเพลินรูป ชื่อว่าเพลิดเพลินทุกข ผู้ที่
เพลิดเพลินทุกข เรากล่าวว่า 'พ้นจากทุกขไม่ได้'

ผู้ที่เพลิดเพลินสัททะ ฯลฯ คันธะ ฯลฯ รส ฯลฯ โผฏฐัพพะ ฯลฯ

ผู้ที่เพลิดเพลินธรรมารมณ ชื่อว่าเพลิดเพลินทุกข ผู้ที่เพลิดเพลินทุกข เรา
กล่าวว่า 'พ้นจากทุกขไม่ได้'

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินรูป ชื่อว่าไม่เพลิดเพลินทุกข ผู้ที่ไม่เพลิดเพลิน
ทุกข เรากล่าวว่า 'พ้นจากทุกขได้'

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินสัททะ ฯลฯ คันธะ ฯลฯ รส ฯลฯ โผฏฐัพพะ ฯลฯ

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินธรรมารมณ ชื่อว่าไม่เพลิดเพลินทุกข ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินทุกข
เรากล่าวว่า 'พ้นจากทุกขได้'

ทุดิยาภินันทสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๒. ยมกวรรค ๑๐. ทุตติยทุกขุปปาทสูตร

๙. ปฐมทุกขุปปาทสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ สูตรที่ ๑

[๒๑] “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งจักขุ นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งโสตะ ฯลฯ แห่งขานะ ฯลฯ แห่งชีวหา ฯลฯ แห่งกาย ฯลฯ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งมโน นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งจักขุ นี้เป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งโสตะ ฯลฯ แห่งขานะ ฯลฯ แห่งชีวหา ฯลฯ แห่งกาย ฯลฯ

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งมโน นี้เป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”

ปฐมทุกขุปปาทสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุตติยทุกขุปปาทสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ สูตรที่ ๒

[๒๒] “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งรูป นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งสัททะ ฯลฯ แห่งคันธะ ฯลฯ แห่งรส ฯลฯ แห่งโณภูณูปพะ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัลลนาสก ๒. ยมกวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งธรรมารมณฺ์ นี้
เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและ
มรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งรูป นี้
เป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชรา
และมรณะ

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งสัททหะ ฯลฯ แห่งคันธะ ฯลฯ
แห่งรส ฯลฯ แห่งโณภูฏัพพะ ฯลฯ

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งธรรมารมณฺ์ นี้เป็นความดับ
แห่งทุกข์ เป็นความสงบแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”

หุติยทุกขุปปาตสูตรที่ ๑๐ จบ

ยมกวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปุพเพสัมโพธสูตร	๒. หุติยปุพเพสัมโพธสูตร
๓. ปฐมอัสนสาทปริเยสนสูตร	๔. หุติยอัสนสาทปริเยสนสูตร
๕. ปฐมโนเจอัสนสาทสูตร	๖. หุติยโนเจอัสนสาทสูตร
๗. ปฐมมารินันทสูตร	๘. หุติยมารินันทสูตร
๙. ปฐมทุกขุปปาตสูตร	๑๐. หุติยทุกขุปปาตสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัณณาสก ๓. สฬพวรรค ๒. ปหานสูตร

๓. สฬพวรรค

หมวดว่าด้วยสิ่งทั้งปวง

๑. สฬพสูตร

ว่าด้วยสิ่งทั้งปวง

[๒๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสิ่งทั้งปวงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งทั้งปวง

คือ (๑) จักขุกับรูป (๒) โสตะกับสัททะ (๓) ฆานะกับคันธะ (๔) ชิวหากับรส (๕) กายกับโผฏฐัพพะ (๖) มโนกับธรรมารมณ

นี้เราเรียกว่า ‘สิ่งทั้งปวง’

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ข้าพเจ้าจักบอกเลิกสิ่งทั้งปวงแล้ว บัญญัติสิ่งอื่นแทน’ คำพูดของผู้นั้นคงเป็นเพียงคำพูดเท่านั้น ครั้นถูกถามเข้าก็คงตอบไม่ได้และถึงความลำบากอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาถูกถามในสิ่งอันมิใช่วิสัย^๑”

สฬพสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปหานสูตร

ว่าด้วยธรรมเพื่อละสิ่งทั้งปวง

[๒๔] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรม เพื่อละสิ่งทั้งปวงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมเพื่อละสิ่งทั้งปวง เป็นอย่างไร

คือ จักขุเป็นสิ่งที่ควรละ รูปเป็นสิ่งที่ควรละ จักขุวิญญานเป็นสิ่งที่ควรละ จักขุสัมผัสเป็นสิ่งที่ควรละ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ก็เป็นสิ่งที่ควรละ

เชิงอรรถ :

^๑ สิ่งอันมิใช่วิสัย ในที่นี้หมายถึงการทำในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เช่น การเห็นศิลาขนาดเท่าเรือยนต์ข้ามน้ำลึก และการจุดดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ลงมา เป็นสิ่งเป็นไปไม่ได้ (ส.สฬพ.อ. ๓/๒๓/๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๒๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๓. สัพพวรรค ๓. อภิญาปริญาปหานสูตร

โสตะเป็นสิ่งที่ควรละ ฯลฯ

ฆานะเป็นสิ่งที่ควรละ ฯลฯ

ชีวหาเป็นสิ่งที่ควรละ รสเป็นสิ่งที่ควรละ ชิวหาวิญญาณเป็นสิ่งที่ควรละ
ชีวหาสัมผัสเป็นสิ่งที่ควรละ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุข
มิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ก็เป็นสิ่งที่ควรละ

กายเป็นสิ่งที่ควรละ ฯลฯ

มโน^๑เป็นสิ่งที่ควรละ ธรรมารมณ์เป็นสิ่งที่ควรละ มโนวิญญาณ^๒เป็นสิ่งที่
ควรละ มโนสัมผัส^๓เป็นสิ่งที่ควรละ แม้ความเสวยอารมณ์^๔ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือ
มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็เป็นสิ่งที่ควรละ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเพื่อละสิ่งทั้งปวง เป็นอย่างนี้แล”

ปหานสูตรที่ ๒ จบ

๓. อภิญาปริญาปหานสูตร

ว่าด้วยธรรมเพื่อรู้ยิ่งกำหนดรู้แล้วละสิ่งทั้งปวง

[๒๕] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเพื่อรู้ยิ่ง กำหนดรู้แล้วละสิ่งทั้งปวงแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมเพื่อรู้ยิ่ง กำหนดรู้แล้วละสิ่งทั้งปวง เป็นอย่างไร

คือ จักขุเป็นสิ่งที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้แล้วละ รูปเป็นสิ่งที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้
แล้วละ จักขุวิญญาณเป็นสิ่งที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้แล้วละ จักขุสัมผัสเป็นสิ่งที่ควรรู้ยิ่ง
กำหนดรู้แล้วละ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่
เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ก็เป็นสิ่งที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้แล้วละ ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ มโน ในที่นี้หมายถึงภวังคจิต (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔/๖)

^๒ มโนวิญญาณ ในที่นี้หมายถึงชวนจิตที่เกิดร่วมกับอวิชชาจิต (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔/๖)

^๓ มโนสัมผัส ในที่นี้หมายถึงผัสสะที่เกิดพร้อมกับภวังคจิต (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔/๖)

^๔ ความเสวยอารมณ์ ในที่นี้หมายถึงเวทนาที่เกิดพร้อมกับชวนจิต (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔/๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๓. สัพพวรรค ๔. ปฐมอปริชานนสูตร

ชีวหาเป็นสิ่งที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้แล้วละ รัสเป็นสิ่งที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้แล้วละ
ชีวหาวิญญานเป็นสิ่งที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้แล้วละ ชิวหาสัมผัสเป็นสิ่งที่ควรรู้อย่าง กำหนด
รู้แล้วละ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ
ชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นสิ่งที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้แล้วละ

กายเป็นสิ่งที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้แล้วละ ฯลฯ

มโนเป็นสิ่งที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้แล้วละ ธรรมารมณ์เป็นสิ่งที่ควรรู้อย่าง
กำหนดรู้แล้วละ มโนวิญญานเป็นสิ่งที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้แล้วละ มโนสัมผัสเป็น
สิ่งที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้แล้วละ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุข
มิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็เป็นสิ่งที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้แล้วละ
ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเพื่อรู้อย่าง กำหนดรู้แล้วละสิ่งทั้งปวง เป็นอย่างนี้แล”

อภิญาปริญาปหานสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมอปริชานนสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่กำหนดรู้สิ่งทั้งปวง สูตรที่ ๑

[๒๖] “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด
ไม่ละสิ่งทั้งปวง เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละสิ่งทั้งปวงอะไรเล่า
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

คือ บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละจักขุ เป็นผู้ไม่ควร
เพื่อความสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละรูป
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด
ไม่ละจักขุวิญญาน เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้
ไม่คลายกำหนด ไม่ละจักขุสัมผัส เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง
ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิ
ใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์
ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๓. สัพพวรรค ๔. ปฐมอปริชานนสูตร

บุคคลเมื่อยังไม่รู้ยังไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละชีวหา เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ... รส ฯลฯ ชิวหาวิญญาน ฯลฯ ชิวหาสัมผัส ฯลฯ บุคคลเมื่อยังไม่รู้ยังไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ... กาย ฯลฯ

บุคคลเมื่อยังไม่รู้ยังไม่กำหนดรู้ ไม่ละมโน เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ... ธรรมารมณ์ ฯลฯ มโนวิญญาน ฯลฯ มโนสัมผัส ฯลฯ บุคคลเมื่อยังไม่รู้ยังไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อยังไม่รู้ยังไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละสิ่งทั้งปวงนี้แล เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคลเมื่อรู้^๑ กำหนดรู้^๒ คลายกำหนด^๓ ละสิ่งทั้งปวงได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

อนึ่ง บุคคลเมื่อรู้^๑ กำหนดรู้ คลายกำหนด ละสิ่งทั้งปวงอะไรเล่าได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

คือ บุคคลเมื่อรู้^๑ กำหนดรู้ คลายกำหนด ละจักขุได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อรู้^๑ กำหนดรู้ คลายกำหนด ละรูปได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อรู้^๑ กำหนดรู้ คลายกำหนด ละจักขุวิญญานได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อรู้^๑ กำหนดรู้ คลายกำหนด ละจักขุสัมผัสได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อรู้^๑ กำหนดรู้ คลายกำหนด ละแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยได้ ก็เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ เมื่อรู้^๑ ในที่นี้หมายถึงญาณปริยญา (กำหนดรู้ขั้นรู้จัก) (ส.สพ.อ. ๓/๒๖/๗)

^๒ กำหนดรู้ ในที่นี้หมายถึงศีลปริยญา (กำหนดรู้ขั้นพิจารณา) (ส.สพ.อ. ๓/๒๖/๗)

^๓ คลายกำหนด ในที่นี้หมายถึงปหานปริยญา (กำหนดรู้ขั้นละ) (ส.สพ.อ. ๓/๒๖/๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๓. สัพพวรรค ๕. ทุตติยอภิธานนสูตร

บุคคลเมื่อรู้อย่าง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละชีวหาได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ... รส ฯลฯ ชิวหาวิญญาน ฯลฯ ชิวหาสัมผัส ฯลฯ บุคคลเมื่อรู้อย่าง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยได้ ก็เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ... กาย ฯลฯ

บุคคลเมื่อรู้อย่าง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละมโนได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ... ธรรมารมณ์ ฯลฯ มโนวิญญาน ฯลฯ มโนสัมผัส ฯลฯ บุคคลเมื่อรู้อย่าง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยได้ ก็เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้อย่าง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละสิ่งทั้งปวงนี้แลได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์”

ปฐมอภิธานนสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุตติยอภิธานนสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่กำหนดรู้สิ่งทั้งปวง สูตรที่ ๒

[๒๗] “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละสิ่งทั้งปวง เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละสิ่งทั้งปวงอะไรเล่า เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

คือ จักขุ รูป จักขุวิญญาน และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาน ฯลฯ

ชีวหา รส ชิวหาวิญญาน และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางชีวหาวิญญาน

กาย โผฏฐัพพะ กายวิญญาน และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางกายวิญญาน

มโน ธรรมารมณ์ มโนวิญญาน และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญาน

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละสิ่งทั้งปวงนี้แล เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๓. สฬพวรรค ๖. อาทิตตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคลเมื่อรู้ยิ่ง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละสิ่งทั้งปวงได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

อนึ่ง บุคคลเมื่อรู้ยิ่ง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละสิ่งทั้งปวงอะไรเล่าได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

คือ จักขุ รูป จักขุวิญญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณ ฯลฯ

ชีวหา รส ชิวหาวิญญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางชีวหาวิญญาณ

กาย โผฏฐัพพะ กายวิญญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางกายวิญญาณ

มโน ธรรมารมณ์ มโนวิญญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญาณ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้ยิ่ง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละสิ่งทั้งปวงนี้แลได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์”

หุติยอปริขานนสูตรที่ ๕ จบ

๖. อาทิตตสูตร^๑

ว่าด้วยสิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน

[๒๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำบลยาสีสะ ริมฝั่งแม่น้ำคยา พร้อมกับภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน คือ จักขุเป็นของร้อน รูปเป็นของร้อน จักขุวิญญาณเป็นของร้อน จักขุสัมผัสเป็นของร้อน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไร เรากล่าวว่า ‘ร้อนเพราะ

เชิงอรรถ :

^๑ ดู วิ.มท. (แปล) ๔/๕๔/๖๔

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัณณาสก ๓. สฬพวรรค ๖. อทิตตสูตร

ไฟคือราคะ เพราะไฟคือโทสะ เพราะไฟคือโมหะ ร้อนเพราะชาติ (ความเกิด) เพราะชรา (ความแก่) เพราะมรณะ (ความตาย) เพราะโสกะ (ความเศร้าโศก) เพราะปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) เพราะทุกข์ (ความทุกข์กาย) เพราะโทมนัส (ความทุกข์ใจ) เพราะอุปายาส (ความคับแค้นใจ) ฯลฯ

ชีวหาเป็นของร้อน รสเป็นของร้อน ชิวหาวิญญานเป็นของร้อน ชิวหาสัมผัสเป็นของร้อน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไร เรากล่าวว่า ‘ร้อนเพราะไฟคือราคะ เพราะไฟคือโทสะ เพราะไฟคือโมหะ ร้อนเพราะชาติ เพราะชรา เพราะมรณะ เพราะโสกะ เพราะปริเทวะ เพราะทุกข์ เพราะโทมนัส เพราะอุปายาส’ ฯลฯ

มโนเป็นของร้อน ธรรมารมณ์เป็นของร้อน มโนวิญญานเป็นของร้อน มโนสัมผัสเป็นของร้อน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไร เรากล่าวว่า ‘ร้อนเพราะไฟคือราคะ เพราะไฟคือโทสะ เพราะไฟคือโมหะ ร้อนเพราะชาติ เพราะชรา เพราะมรณะ เพราะโสกะ เพราะปริเทวะ เพราะทุกข์ เพราะโทมนัส เพราะอุปายาส’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุวิญญาน ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอาทิตตสูตรนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นก็มีใจยินดี ต่างชื่นชมพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระองค์ตรัสเวैयाกรณภาสิตนี้อยู่ ภิกษุ ๑,๐๐๐ รูปนั้นก็มิจิตหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถ้อมมัน

อาทิตตสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๓. สฬพวรรค ๗. อังถกสูตร

๗. อังถกสูตร

ว่าด้วยสิ่งทั้งปวงเป็นของมิดมน

[๒๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า
“ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงเป็นของมิดมน ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งทั้งปวงเป็นของมิดมน

คือ จักขุเป็นของมิดมน รูปเป็นของมิดมน จักขุวิญญาณเป็นของมิดมน จักขุสัมผัสเป็นของมิดมน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ก็เป็นของมิดมน มิดมนเพราะอะไร เรา กล่าววว่า ‘มิดมนเพราะชาติ เพราะชรา เพราะมรณะ เพราะโสกะ เพราะปริเทวะ เพราะทุกข์ เพราะโทมนัส เพราะอุปายาส’ ฯลฯ

ชีวหาเป็นของมิดมน รสเป็นของมิดมน ชิวหาวิญญาณเป็นของมิดมน ชิวหาสัมผัสเป็นของมิดมน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ก็เป็นของมิดมน มิดมนเพราะอะไร เรากล่าวว่า ‘มิดมนเพราะชาติ เพราะชรา เพราะมรณะ เพราะโสกะ เพราะปริเทวะ เพราะทุกข์ เพราะโทมนัส เพราะอุปายาส’

กายเป็นของมิดมน ฯลฯ

มโนเป็นของมิดมน ธรรมารมณ์เป็นของมิดมน มโนวิญญาณเป็นของมิดมน มโนสัมผัสเป็นของมิดมน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็เป็นของมิดมน มิดมนเพราะอะไร เรา กล่าววว่า ‘มิดมนเพราะชาติ เพราะชรา เพราะมรณะ เพราะโสกะ เพราะปริเทวะ เพราะทุกข์ เพราะโทมนัส เพราะอุปายาส’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมป็นณาสก ๓. สัพพวรรค ๘. สมุคชาตสารูปปสูตร

จักขุสัมผัส ฯลฯ ย่อมเบื่อนายแม่ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่
สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อเบื่อนายย้อมคลายกำหนด
เพราะคลายกำหนด จิตย้อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’
รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อรรถสูตรที่ ๗ จบ

๘. สมุคชาตสารูปปสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติอันสมควรแก่การเพิกถอนความกำหนดยุติ

[๓๐] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติอันสมควรแก่การเพิกถอนความ
กำหนดยุติ^๑ ทั้งปวงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว
ปฏิบัติอันสมควรแก่การเพิกถอนความกำหนดยุติทั้งปวง เป็นอย่างไร
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่กำหนดยุติจักขุ ไม่กำหนดยุติในจักขุ ไม่
กำหนดยุติเพราะจักขุ ไม่กำหนดยุติว่า ‘จักขุของเรา’

ไม่กำหนดยุติรูป ไม่กำหนดยุติในรูป ไม่กำหนดยุติเพราะรูป ไม่
กำหนดยุติว่า ‘รูปของเรา’

ไม่กำหนดยุติจักขุวิญญูณ ไม่กำหนดยุติในจักขุวิญญูณ ไม่กำหนดยุติ
เพราะจักขุวิญญูณ ไม่กำหนดยุติว่า ‘จักขุวิญญูณของเรา’

ไม่กำหนดยุติจักขุสัมผัส ไม่กำหนดยุติในจักขุสัมผัส ไม่กำหนดยุติ
เพราะจักขุสัมผัส ไม่กำหนดยุติว่า ‘จักขุสัมผัสของเรา’

ไม่กำหนดยุติแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่
เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดยุติแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข
หรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดยุติ

เชิงอรรถ :

^๑ ความกำหนดยุติ ในที่นี้หมายถึงตัณหา มานะ และทิฏฐิ (ส.สพ.อ. ๓/๓๐/๑๒, ส.ฐีกา ๒/๓๐/๓๔๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๓. สัพพวรรค ๘. สมุคฆาตสารูปปสูตร

แม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ
จักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์
หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’ ฯลฯ

ไม่กำหนดหมายชีวหา ไม่กำหนดหมายในชีวหา ไม่กำหนดหมายเพราะชีวหา
ไม่กำหนดหมายว่า ‘ชีวหาของเรา’

ไม่กำหนดหมายรส ไม่กำหนดหมายในรส ไม่กำหนดหมายเพราะรส ไม่
กำหนดหมายว่า ‘รสของเรา’

ไม่กำหนดหมายชีวหาวิญญาน ไม่กำหนดหมายในชีวหาวิญญาน ไม่
กำหนดหมายเพราะชีวหาวิญญาน ไม่กำหนดหมายว่า ‘ชีวหาวิญญานของเรา’

ไม่กำหนดหมายชีวหาสัมผัส ไม่กำหนดหมายในชีวหาสัมผัส ไม่กำหนดหมาย
เพราะชีวหาสัมผัส ไม่กำหนดหมายว่า ‘ชีวหาสัมผัสของเรา’

ไม่กำหนดหมายแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่
เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็น
สุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมาย
แม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ
ชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์
หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’ ฯลฯ

ไม่กำหนดหมายมโน ไม่กำหนดหมายในมโน ไม่กำหนดหมายเพราะมโน
ไม่กำหนดหมายว่า ‘มโนของเรา’

ไม่กำหนดหมายธรรมารมณ์ ไม่กำหนดหมายในธรรมารมณ์ ไม่กำหนด
หมายเพราะธรรมารมณ์ ไม่กำหนดหมายว่า ‘ธรรมารมณ์ของเรา’

ไม่กำหนดหมายมโนวิญญาน ไม่กำหนดหมายในมโนวิญญาน ไม่กำหนด
หมายเพราะมโนวิญญาน ไม่กำหนดหมายว่า ‘มโนวิญญานของเรา’

ไม่กำหนดหมายมโนสัมผัส ไม่กำหนดหมายในมโนสัมผัส ไม่กำหนดหมาย
เพราะมโนสัมผัส ไม่กำหนดหมายว่า ‘มโนสัมผัสของเรา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณเณสก์ ๓. สัพพวรรค ๙. ปฐมสมุคชาตสัปปายสูตร

“ไม่กำหนดหมายแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายแม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’

“ไม่กำหนดหมายสิ่งทั้งปวง ไม่กำหนดหมายในสิ่งทั้งปวง ไม่กำหนดหมายเพราะสิ่งทั้งปวง ไม่กำหนดหมายว่า ‘สิ่งทั้งปวงของเรา’

ภิกษุผู้ไม่กำหนดหมายอยู่อย่างนี้ย่อมไม่ถือมั่นอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ถือมั่น ย่อมไม่สะดุ้งกลัว เมื่อไม่สะดุ้งกลัว ย่อมดับเฉพาะตนเอง รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติตามสมควรแก่การเพิกถอนความกำหนดหมายทั้งปวง เป็นอย่างนี้แล”

สมุคชาตสารูปสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมสมุคชาตสัปปายสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอน

ความกำหนดหมาย สูตรที่ ๑

[๓๑] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติอันเป็นสัปปายะ^๑แก่การเพิกถอนความกำหนดหมายทั้งปวงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอนความกำหนดหมายทั้งปวงนั้น เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่กำหนดหมายจักขุ ไม่กำหนดหมายในจักขุ ไม่กำหนดหมายเพราะจักขุ ไม่กำหนดหมายว่า ‘จักขุของเรา’ ไม่กำหนดหมายรูป

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นสัปปายะ หมายถึงมีประโยชน์ก่อให้เกิดความเจริญ (อง.ตัก.อ. ๒/๒๒/๙๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัลลณาสก ๓. สฬพวรรค ๙. ปฐมสมุคฆาตสัปปายสูตร

ฯลฯ ไม่กำหนดหมายจักขุวิญญาณ ... ไม่กำหนดหมายจักขุสัมผัส ... ไม่กำหนด
หมายแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ
จักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์
หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายแม้เพราะ
ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส
เป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุข
มิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’

ภิกษุกำหนดหมายสิ่งใด กำหนดหมายในสิ่งใด กำหนดหมายเพราะสิ่งใด
กำหนดหมายว่า ‘สิ่งใดของเรา’ สิ่งนั้นย่อมเป็นโดยอาการอื่นจากที่กำหนดหมายนั้น
คือ สัตว์โลกช่องอยู่ในภพ มีความเปลี่ยนแปลงโดยอาการอื่น ก็ยังยินดีภพอยู่นั่นเอง
ฯลฯ

ไม่กำหนดหมายชีวหา ไม่กำหนดหมายในชีวหา ไม่กำหนดหมายเพราะชีวหา
ไม่กำหนดหมายว่า ‘ชีวหาของเรา’ ไม่กำหนดหมายรส ฯลฯ ไม่กำหนดหมาย
ชีวหาวิญญาณ ... ไม่กำหนดหมายชีวหาสัมผัส ... ไม่กำหนดหมายแม้ความเสวย
อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย
ไม่กำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่
เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายแม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่
เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่
กำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิด
ขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’

ภิกษุกำหนดหมายสิ่งใด กำหนดหมายในสิ่งใด กำหนดหมายเพราะสิ่งใด
กำหนดหมายว่า ‘สิ่งใดของเรา’ สิ่งนั้นย่อมเป็นโดยอาการอื่นจากที่กำหนดหมายนั้น
คือ สัตว์โลกช่องอยู่ในภพ มีความเปลี่ยนแปลงโดยอาการอื่น ก็ยังยินดีภพอยู่นั่นเอง
ฯลฯ

ไม่กำหนดหมายมโน ไม่กำหนดหมายในมโน ไม่กำหนดหมายเพราะมโน ไม่
กำหนดหมายว่า ‘มโนของเรา’ ไม่กำหนดหมายธรรมารมณ์ ฯลฯ ไม่กำหนดหมาย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๓. สฬพวรรค ๑๐. ทุตติยสมุคชาตสัปปายสูตร

มโนวิญญาน ... ไม่กำหนดหมายมโนสัมผัส ... ไม่กำหนดหมายแม้ความเสวย
 อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย
 ไม่กำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น
 เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมายแม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข
 หรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่กำหนดหมาย
 ว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ
 มโนสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’

อนึ่ง ภิกษุกำหนดหมายสิ่งใด กำหนดหมายในสิ่งใด กำหนดหมายเพราะสิ่งใด
 กำหนดหมายว่า ‘สิ่งใดของเรา’ สิ่งนั้นย่อมเป็นโดยอาการอื่นจากที่กำหนดหมายนั้น
 คือ สัตว์โลกซึ่งอยู่ในภพ มีความเปลี่ยนแปลงโดยอาการอื่น ก็ยังยินดีภพอยู่นั่นเอง

ไม่กำหนดหมายแม้ขันธ ชาติ และอายตนะเท่าที่มีอยู่ ไม่กำหนดหมายใน
 ขันธ ชาติ และอายตนะ ไม่กำหนดหมายแม้เพราะขันธ ชาติ และอายตนะ ไม่
 กำหนดหมายว่า ‘ขันธ ชาติ และอายตนะนั้นของเรา’

ภิกษุผู้ไม่กำหนดหมายอยู่อย่างนี้ย่อมไม่ถือมั่นอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ถือมั่น
 ก็ไม่สะดุ้งกลัว เมื่อไม่สะดุ้งกลัว ย่อมดับเฉพาะตนเอง รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่
 จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก
 ต่อไป’

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอนความกำหนัดหมาย
 ทั้งปวง เป็นอย่างนี้แล”

ปฐมสมุคชาตสัปปายสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุตติยสมุคชาตสัปปายสูตร

ว่าด้วยปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอน

ความกำหนัดหมาย สูตรที่ ๒

[๓๒] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอน
 ความกำหนัดหมายทั้งปวงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๓. สฬพวรรค ๑๐. ทุติยสมุคฆาตสัปปายสูตร

**ปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอนความกำหนัดหมายทั้งปวง เป็น
อย่างไร**

เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ

พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“รูป ฯลฯ จักขุวิญญาน ฯลฯ จักขุสัมผัส เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ

จักขุสัมผัสเป็นปัจจัย เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ

พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“ชีวหาเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก์ ๓. สฬพวรรค ๑๐. ทุติยสมุคฆาตสัปปายสูตร

“รส ฯลฯ ชิวหาวิญญาน ฯลฯ ชิวหาสัมผัส ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์
ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชิวหาสัมผัสเป็นปัจจัย เทียงหรือ
ไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“ธรรมารมณฺ์ ฯลฯ มโนวิญญาน ฯลฯ มโนสัมผัส เทียงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ
มโนสัมผัสเป็นปัจจัย เทียงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุวิญญาน ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน
จักขุสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุข
มิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในชิวหา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรส ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้
ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชิวหา-
สัมผัสเป็นปัจจัย

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโน ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในธรรมารมณฺ์ ย่อมเบื่อหน่าย
แม้ในมโนวิญญาน ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโนสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความ
เสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๓. สฬพวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เมื่อเบื่อหน่ายยอมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อ
จิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่การเพิกถอนความกำหนดหมาย
ทั้งปวง เป็นอย่างนี้แล”

หุติยสมุคชาตสัปปายสูตรที่ ๑๐ จบ

สฬพวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สฬพสูตร	๒. ปหานสูตร
๓. อภิญญาปริญาณูปหานสูตร	๔. ปฐมอปริชานนสูตร
๕. หุติยอปริชานนสูตร	๖. อาทิตตสูตร
๗. อันธฤตสูตร	๘. สมุคชาตสารูปสูตร
๙. ปฐมสมุคชาตสัปปายสูตร	๑๐. หุติยสมุคชาตสัปปายสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัลลนาสก ๔. ชาตธัมมวรรค ๑-๑๐. ชาตธัมมาทิสุตตทสกะ

๔. ชาตธัมมวรรค

หมวดว่าด้วยสิ่งทั้งปวงมีความเกิดเป็นธรรมดา

๑-๑๐. ชาตธัมมาทิสุตตทสกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๑๐ สูตร มีชาตธัมมสูตรเป็นต้น

[๓๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

(สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี) ณ ที่นั้น ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความเกิดเป็นธรรมดา

ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งทั้งปวงมีความเกิดเป็นธรรมดา

คือ จักขุมีความเกิดเป็นธรรมดา รูป ฯลฯ จักขุวิญญาณ ฯลฯ จักขุสัมผัส
มีความเกิดเป็นธรรมดา แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่
ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ

ชีวหา ฯลฯ รส ฯลฯ ชิวหาวิญญาณ ฯลฯ ชิวหาสัมผัสมีความเกิดเป็น
ธรรมดา แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น
เพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยก็มีความเกิดเป็นธรรมดา

กาย ฯลฯ

มโนมีความเกิดเป็นธรรมดา ธรรมารมณ์มีความเกิดเป็นธรรมดา มโนวิญญาณ
มีความเกิดเป็นธรรมดา มโนสัมผัสมีความเกิดเป็นธรรมดา แม้ความเสวยอารมณ์
ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็มีความ
เกิดเป็นธรรมดา

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ...
แม้ในรูป ฯลฯ แม้ในจักขุวิญญาณ ฯลฯ แม้ในจักขุสัมผัส ฯลฯ

รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

สูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๑. ปฐมปัณณาสก ๔. ชาตัมมวรรค ๑-๑๐. ชาตัมมาทิสุตตทสกะ

[๓๕] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความแก่เป็นธรรมดา ฯลฯ (ย่อ)

สูตรที่ ๒ จบ

[๓๕] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ฯลฯ (ย่อ)

สูตรที่ ๓ จบ

[๓๖] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความตายเป็นธรรมดา ฯลฯ (ย่อ)

สูตรที่ ๔ จบ

[๓๗] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา ฯลฯ (ย่อ)

สูตรที่ ๕ จบ

[๓๘] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ฯลฯ (ย่อ)

สูตรที่ ๖ จบ

[๓๙] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ฯลฯ (ย่อ)

สูตรที่ ๗ จบ

[๔๐] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ (ย่อ)

สูตรที่ ๘ จบ

[๔๑] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ (ย่อ)

สูตรที่ ๙ จบ

[๔๒] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา

ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา

คือ จักขุมีความดับไปเป็นธรรมดา รูปมีความดับไปเป็นธรรมดา จักขุวิญญานมีความดับไปเป็นธรรมดา จักขุสัมผัสมีความดับไปเป็นธรรมดา แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็มีความดับไปเป็นธรรมดา ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัลลณาสก ๔. ชาตธัมมวรรค ๑-๑๐. ชาตธัมมาทีสุดตทสกะ

ชีวหามีความดับไปเป็นธรรมดา รสมีความดับไปเป็นธรรมดา ชิวหาวิญญานมีความดับไปเป็นธรรมดา ชิวหาสัมผัสมีความดับไปเป็นธรรมดา แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ก็มีความดับไปเป็นธรรมดา ฯลฯ

มโนมีความดับไปเป็นธรรมดา ธรรมารมณ์มีความดับไปเป็นธรรมดา มโนวิญญานมีความดับไปเป็นธรรมดา แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็มีความดับไปเป็นธรรมดา

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

นิโรธธัมมสูตรที่ ๑๐ จบ

ชาตธัมมวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ชาตธัมมสูตร	๒. ชราธัมมสูตร
๓. พยาธิธัมมสูตร	๔. มรณธัมมสูตร
๕. โสภธัมมสูตร	๖. สังกิเลสสิกขธัมมสูตร
๗. ขยธัมมสูตร	๘. วยธัมมสูตร
๙. สมุททยธัมมสูตร	๑๐. นิโรธธัมมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัณณาสก์ ๕. สัพพอนิจจวรรค ๑-๙. อนิจจาทิสุตตนวกะ

๕. สัพพอนิจจวรรค

หมวดว่าด้วยสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง

๑-๙. อนิจจาทิสุตตนวกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๙ สูตร มีอนิจจสูตรเป็นต้น

[๔๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

(สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-

บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี) ณ ที่นั้น ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง

ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง

คือ จักขุไม่เที่ยง รูปไม่เที่ยง จักขุวิญญาณไม่เที่ยง จักขุสัมผัสไม่เที่ยง แม้
ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส
เป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง ฯลฯ

ชีวหาไม่เที่ยง รสไม่เที่ยง ชิวหาวิญญาณไม่เที่ยง ชิวหาสัมผัสไม่เที่ยง แม้
ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัส
เป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง

กายไม่เที่ยง ฯลฯ

มโนไม่เที่ยง ธรรมารมณ์ไม่เที่ยง มโนวิญญาณไม่เที่ยง มโนสัมผัสไม่เที่ยง
แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัส
เป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน
จักขุสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่
ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปณณาสก ๕. สัพพอนิจจวรรค ๑-๙. อนิจจทีสุตตนวกะ

ย่อมเบื่อหน่ายในมโน ย่อมเบื่อหน่ายในธรรมารมณฺ์ ย่อมเบื่อหน่าย
แม่ในมโนวิญญาน ย่อมเบื่อหน่ายในมโนสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายในความเสวย
อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย

เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อ
จิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
อีกต่อไป”

สูตรที่ ๑ จบ

[๔๔] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์ ฯลฯ

สูตรที่ ๒ จบ

[๔๕] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา ฯลฯ

สูตรที่ ๓ จบ

[๔๖] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงควรรู้อย่างนี้ ฯลฯ

สูตรที่ ๔ จบ

[๔๗] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงควรกำหนดรู้ ฯลฯ

สูตรที่ ๕ จบ

[๔๘] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงควรละ ฯลฯ

สูตรที่ ๖ จบ

[๔๙] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงควรทำให้แจ้ง ฯลฯ

สูตรที่ ๗ จบ

[๕๐] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงควรรู้อย่างนี้แล้วกำหนดรู้ ฯลฯ

สูตรที่ ๘ จบ

[๕๑] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงถูกประทุษร้าย ฯลฯ

สูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมป็นณาสก ๕. สัพพอนิจจวรรค ๑๐. อุปัสสัฏฐสูตร

๑๐. อุปัสสัฏฐสูตร

ว่าด้วยสิ่งทั้งปวงถูกเบียดเบียน

[๕๒] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงถูกเบียดเบียน

ก็จะไรเล่าชื่อว่าสิ่งทั้งปวงถูกเบียดเบียน

คือ จักขุถูกเบียดเบียน รูปถูกเบียดเบียน จักขุวิญญานถูกเบียดเบียน

จักขุสัมผัสถูกเบียดเบียน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ก็ถูกเบียดเบียน ฯลฯ

ชีวหาถูกเบียดเบียน รสถูกเบียดเบียน ชิวหาวิญญานถูกเบียดเบียน

ชีวหาสัมผัสถูกเบียดเบียน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ก็ถูกเบียดเบียน

กายถูกเบียดเบียน ฯลฯ

มโนถูกเบียดเบียน ธรรมารมณ์ถูกเบียดเบียน มโนวิญญานถูกเบียดเบียน

มโนสัมผัสถูกเบียดเบียน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็ถูกเบียดเบียน

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุวิญญาน ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโน ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในธรรมารมณ์ ย่อมเบื่อหน่าย

แม้ในมโนวิญญาน ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโนสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย

เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ... ‘ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้ อีกต่อไป’”

อุปัสสัฏฐสูตรที่ ๑๐ จบ

สัพพอนิจจวรรคที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๑. ปฐมปัณณาสก ๕. สัพพอนิจจวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนิจจสูตร	๒. ทุกขสูตร
๓. อนัตตาสสูตร	๔. อภิญญายสูตร
๕. ปริญญายสูตร	๖. ปหาตัพพสูตร
๗. สัจฉิกาทัพพสูตร	๘. อภิญญายปริญญายสูตร
๙. อุบัติทุกตสูตร	๑๐. อุบัติสัจจสูตร

ปฐมปัณณาสกในสฬายตนวรรค จบบริบูรณ์

รวมวรรคที่มีในปฐมปัณณาสกนี้ คือ

๑. อนิจจวรรค	๒. ยมกวรรค
๓. สัพพวรร	๔. ชาติธัมมวรรค
๕. สัพพอนิจจวรรค	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปิณฑาสก ๑. อวิชชาวรรค ๑. อวิชชาปหานสูตร

๒. ทุติยปิณฑาสก^๑

๑. อวิชชาวรรค

หมวดว่าด้วยอวิชชา

๑. อวิชชาปหานสูตร

ว่าด้วยการละอวิชชา

[๕๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิवाท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร^๑ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างไรจึงจะละอวิชชา^๒ได้ วิชชา^๓จึงจะเกิดขึ้น”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลเมื่อรู้เห็นจักขุโดยความไม่เที่ยง จึงจะละอวิชชาได้ วิชชาจึงจะเกิดขึ้น เมื่อรู้เห็นรูปโดยความไม่เที่ยงจึงจะละอวิชชาได้ วิชชาจึงจะเกิดขึ้น เมื่อรู้เห็นจักขุวิญญาณ ... จักขุสัมผัส ... เมื่อรู้เห็นแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความไม่เที่ยงจึงจะละอวิชชาได้ วิชชาจึงจะเกิดขึ้น

เมื่อรู้เห็นโสตตะ ... ฆานะ ... ชิวหา ... กาย ... มโนโดยความไม่เที่ยงจึงจะละอวิชชาได้ วิชชาจึงจะเกิดขึ้น เมื่อรู้เห็นธรรมารมณ์ มโนวิญญาณ มโนสัมผัส แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยโดยความไม่เที่ยง จึงจะละอวิชชาได้ วิชชาจึงจะเกิดขึ้น

ภิกษุ บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างนี้แลจึงจะละอวิชชาได้ วิชชาจึงจะเกิดขึ้น”

อวิชชาปหานสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ที่สมควร (เอกมนต์) หมายถึงที่เหมาะสม คือ เว้นโทษ ๖ ประการ ได้แก่ (๑) ไกลเกินไป (๒) ใกล้เกินไป (๓) อยู่เหนือลม (๔) สูงเกินไป (๕) อยู่ตรงหน้าเกินไป (๖) อยู่ข้างหลังเกินไป (อง.ทุก.อ. ๒/๑๖/๑๕)

^๒ อวิชชา หมายถึงความไม่รู้หรือสงสัย ๔ (ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ และมรรค) (ส.สฬ.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๕)

^๓ วิชชา หมายถึงความรู้แจ้งหรือตรัสรู้ (ส.สฬ.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๕)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๒. ทุตติยปัลลณาสก ๑.อวิชชาวรรค ๓. สัญโญชนสมุคชาตสูตร

๒. สัญโญชนปหานสูตร ว่าด้วยการละสังโยชน

[๕๔] ภิกษุทั้งหลายได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างไรจึงจะละสังโยชน^๑ได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้เห็นจักขุโดยความไม่เที่ยงจึงจะละสังโยชนได้ เมื่อรู้เห็นรูปโดยความไม่เที่ยงจึงจะละสังโยชนได้ เมื่อรู้เห็นจักขุวิญญาณโดยความไม่เที่ยงจึงจะละสังโยชนได้ เมื่อรู้เห็นจักขุสัมผัสด้วยความไม่เที่ยงจึงจะละสังโยชนได้ เมื่อรู้เห็นแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์ หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยโดยความไม่เที่ยงจึงจะละสังโยชนได้

เมื่อรู้เห็นโสตะ ... ฆานะ ... ชิวหา ... กาย ... มโน ... ธรรมารมณ์ ... มโนวิญญาณ ... มโนสัมผัส ... แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยโดยความไม่เที่ยงจึงจะละสังโยชนได้
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างนี้แลจึงจะละสังโยชนได้”

สัญโญชนปหานสูตรที่ ๒ จบ

๓. สัญโญชนสมุคชาตสูตร ว่าด้วยการถอนสังโยชน

[๕๕] ภิกษุทั้งหลายได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างไรจึงจะถอนสังโยชนได้”

เชิงอรรถ :

^๑ สังโยชน คือกิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์ไว้กับทุกข์ มี ๑๐ อย่าง คือ (๑) สักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นตัวของตน (๒) วิจิกิจฉา ความสงสัยสงสัย (๓) สีลัพพตปรามาส ความถือมั่นศีลพรต (๔) กามราคะ ความติดใจในกาม (๕) ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งในใจ (๖) รูปราคะ ความติดใจในรูปธรรม (๗) อรูปราคะ ความติดใจในอรูปธรรม (๘) มานะ ความถือตัว (๙) อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน (๑๐) อวิชชา ความไม่รู้อริยสัจ (ส.สฬ.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๔, ส.ม. ๑๙/๑๘๐-๑๘๑/๕๖-๕๗, อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๓/๒๑, อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๔๐/๕๙๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๔๖ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัลลณาสก ๑.อวิชชาวรรค ๕. อาสวสมุคชาตสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้เห็นจักขุโดยความเป็นอนัตตาจึงจะถอนสังโยชน์ได้ เมื่อรู้เห็นรูปโดยความเป็นอนัตตา ... จักขุวิญญาณ ... จักขุสัมผัส ... เมื่อรู้เห็นแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยโดยความเป็นอนัตตาจึงจะถอนสังโยชน์ได้

เมื่อรู้เห็นโสตะ ... ชานะ... ชิวหา ... กาย ... มโน ... ธรรมารมณ์ ... มโน-วิญญาณ ... มโนสัมผัส ... เมื่อรู้เห็นแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยจึงจะถอนสังโยชน์ได้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างนี้แลจึงจะถอนสังโยชน์ได้”

สังญโณชนสมุคชาตสูตรที่ ๓ จบ

๔. อาสวปหานสูตร

ว่าด้วยการละอาสวะ

[๕๖] ภิกษุทั้งหลายได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างไรจึงจะละอาสวะ^๑ได้” ฯลฯ

อาสวปหานสูตรที่ ๔ จบ

๕. อาสวสมุคชาตสูตร

ว่าด้วยการถอนอาสวะ

[๕๗] ภิกษุทั้งหลายได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างไรจึงจะถอนอาสวะได้” ฯลฯ

อาสวสมุคชาตสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ อาสวะ ในที่นี้ได้แก่ อาสวะ ๔ (กามาสวะ อาสวะคือกาม, ภวาสวะ อาสวะคือภพ, ทิฏฐาสวะ อาสวะคือทิฏฐิ, อวิชชาสวะ อาสวะคืออวิชชา) (ส.สฬาย.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๔๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๑. อวิชชาวรรค ๗. अनुस्यสมุคชาตสูตร

๖. अनुस्यปหานสูตร

ว่าด้วยการละอนุสัย

[๕๘] ภิกษุทั้งหลายได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างไรจึงจะละอนุสัย^๑ได้” ฯลฯ

อนุสยปหานสูตรที่ ๖ จบ

๗. अनुस्यสมุคชาตสูตร

ว่าด้วยการถอนอนุสัย

[๕๙] ภิกษุทั้งหลายได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างไรจึงจะถอนอนุสัยได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้เห็นจักขุโดยความเป็นอนัตตาจึงจะถอนอนุสัยได้ ฯลฯ

บุคคลเมื่อรู้เห็นโสตตะ ... ฆานะ ... ชิวหา ... กาย ... มโน ... ธรรมารมณ์ ... มโนวิญญาณ ... มโนสัมผัส ... บุคคลเมื่อรู้เห็นแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยโดยความเป็นอนัตตาจึงจะถอนอนุสัยได้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างนี้แลจึงจะถอนอนุสัยได้”

อนุสยสมุคชาตสูตรที่ ๗ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ อนุสัย ในที่นี้ได้แก่ อนุสัย ๗ (กามราคะ ความติดใจในกาม, ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งในใจ, ทิฏฐิ ความเห็นผิด, วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย, มานะ ความถือตัว, ภวราคะ ความติดใจในภพ, อวิชชา ความไม่รู้อริย) (ส.สฬ.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า : ๔๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๒. ทุติยปัณณาสก์ ๑.อวิชชาวรรค ๘. สัพพปาทานปริญญาสูตร

๘. สัพพปาทานปริญญาสูตร ว่าด้วยธรรมเพื่อกำหนดรู้อุปาทานทั้งปวง

[๖๐] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเพื่อกำหนดรู้อุปาทานทั้งปวง^๑แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมเพื่อกำหนดรู้อุปาทานทั้งปวง เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เพราะหลุดพ้น จึงรู้ชัดว่า ‘เรากำหนดรู้อุปาทานได้แล้ว’

เพราะอาศัยโสตและสัททะ โสตวิญญาณจึงเกิด ฯลฯ

เพราะอาศัยฆานะและคันธะ ฯลฯ

เพราะอาศัยชีวหาและรส ฯลฯ

เพราะอาศัยกายและโผฏฐัพพะ ฯลฯ

เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโน ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในธรรมารมณฺ์ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโนวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโนสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เพราะหลุดพ้นจึงรู้ชัดว่า ‘เรากำหนดรู้อุปาทานได้แล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเพื่อกำหนดรู้อุปาทานทั้งปวงเป็นอย่างนี้แล”

สัพพปาทานปริญญาสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ เพื่อกำหนดรู้อุปาทานทั้งปวง หมายถึงเพื่อบรรลุอุปาทานทั้ง ๔ (กามุปาทาน ความยึดมั่นในกาม, ทิฏฐุปาทาน ความยึดมั่นในทิฏฐิ, สัมผัสอุปาทาน ความยึดมั่นในสัมผัส และอัตตวาทุปาทาน ความยึดมั่นในวาทะว่าอัตตา) ด้วยปริญญา ๓ (ญาณปริญญา กำหนดรู้ขั้นรู้จัก, ตีรณปริญญา กำหนดรู้ขั้นพิจารณา, ปหานปริญญา กำหนดรู้ขั้นละ) (ส.สพ.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๔๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๒. ทุติยปิณฑนาศก ๑.อวิขวารวรรค ๑๐. ทุติยสัมพุปาทานปริยาทานสูตร

๙. ปฐมสัมพุปาทานปริยาทานสูตร

ว่าด้วยธรรมเพื่อครอบงำอุปาทานทั้งปวง สูตรที่ ๑

[๑๑] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเพื่อครอบงำอุปาทานทั้งปวงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมเพื่อครอบงำอุปาทานทั้งปวง เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบือนายแม่ในจักขุ ย่อมเบือนายแม่ในรูป ย่อมเบือนายแม่ในจักขุวิญญาณ ย่อมเบือนายแม่ในจักขุสัมผัส ย่อมเบือนายแม่ในเวทนา เมื่อเบือนายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เพราะหลุดพ้น จึงรู้ชัดว่า ‘เราครอบงำอุปาทานได้แล้ว’ ฯลฯ

เพราะอาศัยชีวหาและรส ชิวหาวิญญาณจึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบือนายแม่ในมโน ย่อมเบือนายแม่ในธรรมารมณฺ์ ย่อมเบือนายแม่ในจักขุ-วิญญาณ ย่อมเบือนายแม่ในจักขุสัมผัส ย่อมเบือนายแม่ในเวทนา เมื่อเบือนายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เพราะหลุดพ้น จึงรู้ชัดว่า ‘เราครอบงำอุปาทานได้แล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเพื่อครอบงำอุปาทานทั้งปวงเป็นอย่างนี้แล”

ปฐมสัมพุปาทานปริยาทานสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยสัมพุปาทานปริยาทานสูตร

ว่าด้วยธรรมเพื่อครอบงำอุปาทานทั้งปวง สูตรที่ ๒

[๑๒] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเพื่อครอบงำอุปาทานทั้งปวงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๒. ทุติยปัจจนกาสก ๑.อวิชชาวรรค ๑๐. ทุติยสัพพปาทานปริยาทานสูตร

ธรรมเพื่อครอบงำอุปาทานทั้งปวง เป็นอย่างไร

เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“รูป ฯลฯ จักขุวิญญาน เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“จักขุสัมผัสเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“โสตะ ... ชานะ ... ชิวหา ... กาย ... มโน ... ธรรมารมณ์ ... มโนวิญญาน ... มโนสัมผัส แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัลลณาสก ๑. อวิชชาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในชีวหา ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในรส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในชีวหาวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในชีวหาสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในมโน ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในธรรมารมณ์ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในมโนวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในมโนสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเพื่อครอบงำอุปาทานทั้งปวง เป็นอย่างนี้แล”

ทุติยสัพพุปาทานปริยาทานสูตรที่ ๑๐ จบ

อวิชชาวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวิชชาปทานสูตร	๒. สัญญโณชนปทานสูตร
๓. สัญญโณชนสมุคชาตสูตร	๔. อาสวปทานสูตร
๕. อาสวสมุคชาตสูตร	๖. อนุสยปทานสูตร
๗. อนุสยสมุคชาตสูตร	๘. สัพพุปาทานปริญาทานสูตร
๙. ปฐมสัพพุปาทานปริยาทานสูตร	๑๐. ทุติยสัพพุปาทานปริยาทานสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๒. มิคชาลวรรค ๑. ปฐมมิคชาลสูตร

๒. มิคชาลวรรค

หมวดว่าด้วยพระมิคชาละ

๑. ปฐมมิคชาลสูตร

ว่าด้วยพระมิคชาละ สูตรที่ ๑

[๖๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระมิคชาละเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘มีปกติอยู่ผู้เดียว มีปกติอยู่ผู้เดียว’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงชื่อว่ามีปกติอยู่ผู้เดียว อนึ่ง ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงชื่อว่ามีปกติอยู่กับเพื่อน”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มิคชาละ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารภานา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้น ความเพลิดเพลินย่อมเกิดขึ้น เมื่อมีความเพลิดเพลิน ก็มีความกำหนด เมื่อมีความกำหนด ก็มี ความเกี่ยวข้อง ภิกษุผู้ประกอบด้วยความเพลิดเพลินและความเกี่ยวข้อง เราเรียกว่า ‘ผู้มีปกติอยู่กับเพื่อน’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารภานา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณ์นั้นอยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณ์นั้น ความเพลิดเพลินย่อมเกิดขึ้น เมื่อมีความเพลิดเพลิน ก็มีความกำหนด เมื่อมีความกำหนด ก็มีความเกี่ยวข้อง ภิกษุผู้ประกอบด้วยความเพลิดเพลินและความเกี่ยวข้อง เราเรียกว่า ‘ผู้มีปกติอยู่กับเพื่อน’ ภิกษุผู้มีปกติอยู่อย่างนี้ ถึงจะใช้สอยเสนาสนะที่เป็นป่าโปร่ง

เชิงอรรถ :

๑ ความเพลิดเพลิน ในที่นี้หมายถึงความเพลิดเพลินคือตัณหา (ส.สพ.อ. ๓/๖๓/๑๕, ส.ฐีกา ๒/๖๓/๓๔๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๕๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัจจนเณสก์ ๒. มิคชาลวรรค ๑. ปฐมมิคชาลสูตร

และปาทีบ^๑อันสงัด มีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ปราศจากการสัญจรไปมาของผู้คน ควรเป็นที่ทำการลับของมนุษย์ สมควรเป็นที่หลีกเร้นก็จริง ถึงอย่างนั้น เราก็ยังเรียกว่า ‘ผู้มีปกติดูอยู่กับเพื่อน’ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขายังละค้นหาที่เป็นเพื่อนนั้นไม่ได้ ฉะนั้นเราจึงเรียกว่า ‘ผู้มีปกติดูอยู่กับเพื่อน’

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอไม่เพลิดเพลน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้น ความเพลิดเพลนย่อมดับไป เมื่อไม่มีความเพลิดเพลน ก็ไม่มีความกำหนด เมื่อไม่มีความกำหนด ก็ไม่มีความเกี่ยวข้อง ภิกษุผู้ไม่ประกอบด้วยความเพลิดเพลนและความเกี่ยวข้อง เราเรียกว่า ‘ผู้มีปกติดูอยู่ผู้เดียว’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ... มีอยู่ ฯลฯ

ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณ์นั้นอยู่ เมื่อเธอไม่เพลิดเพลน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณ์นั้น ความเพลิดเพลนย่อมดับไป เมื่อไม่มีความเพลิดเพลน ก็ไม่มีความกำหนด เมื่อไม่มีความกำหนด ก็ไม่มีความเกี่ยวข้อง ภิกษุผู้ไม่ประกอบด้วยความเพลิดเพลนและความเกี่ยวข้อง เราเรียกว่า ‘ผู้มีปกติดูอยู่ผู้เดียว’

ภิกษุผู้มีปกติดูอยู่อย่างนี้ แม้จะอยู่รายล้อมไปด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา พวกเดียรธีย์^๒ สาวกของเดียรธีย์ ในละแวกบ้านก็จริง ถึงอย่างนั้น เราก็เรียกว่า ‘ผู้มีปกติดูอยู่ผู้เดียว’

(มิคชาละ ภิกษุผู้อยู่อย่างนี้ เราเรียกว่า ‘ผู้มีปกติดูอยู่ผู้เดียว’) ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเธอละค้นหาที่เป็นเพื่อนนั้นได้แล้ว ฉะนั้นเราจึงเรียกว่า ‘ผู้มีปกติดูอยู่ผู้เดียว’

ปฐมมิคชาลสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ปาปริง (อรณฺญ) หมายถึงสถานที่ที่อยู่นอกเสาเขตเมืองออกไปอย่างน้อย ๕๐๐ ลูกธนู ปาทีบ (วนปตฺถ) หมายถึงสถานที่ที่ไม่มีคนอยู่อาศัย เลยเขตหมู่บ้านออกไป (ส.สพ.อ. ๓/๖๓/๑๕, อัง.ทฎ.อ. ๒/๓๑/๓๐)

^๒ เดียรธีย์ หมายถึงผู้ถือลัทธินอกพระพุทธศาสนา เป็นนักบวชผู้ถือลัทธิอื่น (วิ.อ. ๓/๑๓๒/๑๐๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๒. มิคชาลวรรค ๒. ทุติยมิคชาลสูตร

๒. ทุติยมิคชาลสูตร

ว่าด้วยพระมิคชาละ สูตรที่ ๒

[๖๕] ครั้งนั้น ท่านพระมิคชาละเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ
 นั้น ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่ง
 ข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท^๑ มีความเพียร อุทิศ
 กายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มิคชาละ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารภนา นำใคร
 นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เขยชม
 ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้น ความเพลิดเพลิน
 ย่อมเกิดขึ้น เรากล่าวว่า ‘เพราะความเพลิดเพลินเกิด ทุกข์จึงเกิด’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้นมีอยู่ ฯลฯ

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชัก
 ให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณนั้น
 อยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณนั้น ความเพลิดเพลินย่อม
 เกิดขึ้น เรากล่าวว่า ‘เพราะความเพลิดเพลินเกิด ทุกข์จึงเกิด’

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร
 พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อ
 เธอไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้น ความเพลิดเพลินย่อมดับไป เรา
 กล่าววว่า ‘เพราะความเพลิดเพลินดับ ทุกข์จึงดับ’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ... มีอยู่ ฯลฯ

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้
 ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณ
 นั้นอยู่ เมื่อเธอไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณนั้น ความ
 เพลิดเพลินย่อมดับไป เรากล่าวว่า ‘เพราะความเพลิดเพลินดับ ทุกข์จึงดับ’

เชิงอรรถ :

^๑ ไม่ประมาท หมายถึงไม่ละสติในกัมมัฏฐาน (ม.ม.อ. ๒/๘๒/๘๐)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๒. ทุติยปัจจนวาสก ๒. มิคชาลวรรค ๓. ปฐมสมิทิมารปัญหาสูตร

ครั้งนั้น ท่านพระมิคชาละขึ้นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้วลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณ^๑แล้วจากไป ต่อมา ท่านพระมิคชาละหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาณ มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนักได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยม^๒อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์^๓ที่เหล่ากุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” อนึ่ง ท่านพระมิคชาละได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

ทุติยมิคชาลสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมสมิทิมารปัญหาสูตร

ว่าด้วยพระสมิทินุलगามปัญหาเรื่องมาร สูตรที่ ๑

[๖๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น ท่านพระสมิทินุलगามเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘มาร มาร’^๔ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอจึงชื่อว่ามารหรือการบัญญัติว่ามาร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “สมิทินุलगาม จักขุ รูป จักขุวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณมีอยู่ในที่ใด มารหรือการบัญญัติว่ามารก็มีอยู่ในที่นั้น

โสตตะ สัททะ โสตตวิญญาน ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางโสตตวิญญานมีอยู่ในที่ใด มารหรือการบัญญัติว่ามารก็มีอยู่ในที่นั้น

เชิงอรรถ :

^๑ **กระทำประทักษิณ** หมายถึงการเดินเวียนขวา คือเดินประนมมือเวียนขวาตามเข็มนาฬิกา ๓ รอบ (วิ. อ. ๑/๑๕/๑๗๖-๑๗๗)

^๒ **ประโยชน์ยอดเยี่ยม** หมายถึงอรหัตตผลหรืออริยผลอันเป็นที่สุดแห่งมรรคพรหมจรรย์ (อง.ทุก.อ. ๒/๕/๗, ม.ม.อ. ๒/๘๒/๘๐)

^๓ **ที่สุดแห่งพรหมจรรย์** หมายถึงจุดสุดท้ายของการประพฤติธรรม ในที่นี้หมายถึงอรหัตตผลอันเป็นจุดหมายสูงสุดของมรรคพรหมจรรย์ (ที.สี.อ. ๑/๔๐๕/๓๐๐)

^๔ **มาร** ในที่นี้หมายถึงมารณะ (ส.สพ.อ. ๓/๖๕-๖๗/๑๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัลลณาสก์ ๒. มิคชาลวรรค ๕. สมมติทุกขปัญหาสูตร

ขานะ คันธะ ขานวิญญาน ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางขานวิญญานมีอยู่ในที่ใด
มารหรือการบัญญัติว่ามารก็มีอยู่ในที่นั้น

ชีวหา รส ชิวหาวิญญาน ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางชีวหาวิญญานมีอยู่ในที่ใด
มารหรือการบัญญัติว่ามารก็มีอยู่ในที่นั้น

กาย โภณฐัพพะ กายวิญญาน ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางกายวิญญานมีอยู่ในที่ใด
มารหรือการบัญญัติว่ามารก็มีอยู่ในที่นั้น

มโน ธรรมารมณฺ มโนวิญญาน ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญานมีอยู่ในที่ใด
มารหรือการบัญญัติว่ามารก็มีอยู่ในที่นั้น

สมมติ ส่วนจักขุ รูป จักขุวิญญาน ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญานไม่มี
ในที่ใดมารหรือการบัญญัติว่ามารก็ไม่มีในที่นั้น

โสตะ ฯลฯ ขานะ ฯลฯ ชิวหา รส ชิวหาวิญญาน ธรรมที่พึงรู้แจ้งทาง
ชีวหาวิญญานไม่มีในที่ใด มารหรือการบัญญัติว่ามารก็ไม่มีในที่นั้น กาย ฯลฯ
มโน ธรรมารมณฺ มโนวิญญาน ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญานไม่มีในที่ใด
มารหรือการบัญญัติว่ามารก็ไม่มีในที่นั้น”

ปฐมสมมติมารปัญหาสูตรที่ ๓ จบ

๔. สมมติสัตตปัญหาสูตร

ด้วยพระสมมติทูลถามปัญหาเรื่องสัตว์

[๖๖] “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘สัตว์ สัตว์’ ด้วยเหตุเพียง
เท่าไรหนอจึงชื่อว่าสัตว์หรือการบัญญัติว่าสัตว์” ฯลฯ

สมมติสัตตปัญหาสูตรที่ ๔ จบ

๕. สมมติทุกขปัญหาสูตร

ว่าด้วยพระสมมติทูลถามปัญหาเรื่องทุกข

[๖๗] “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘ทุกข ทุกข’ ด้วยเหตุเพียง
เท่าไรหนอจึงชื่อว่าทุกขหรือการบัญญัติว่าทุกข” ฯลฯ

สมมติทุกขปัญหาสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก ๒. มิคชาลวรรค ๗. อุปเสนอาสาฬีสสูตร

๖. สมมติโลกปัญหาสูตร

ว่าด้วยพระสมมติทูลถามปัญหาเรื่องโลก

[๖๘] “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘โลก โลก’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอจึงชื่อว่าโลก^๑หรือการบัญญัติว่าโลก”

“สมมติ จักขุ รูป จักขุวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณมีอยู่ในที่ใด โลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็มีอยู่ในที่นั้น ฯลฯ

ชีวหา ฯลฯ มโน ธรรมารมณฺ์ มโนวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญาณมีอยู่ในที่ใด โลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็มีอยู่ในที่นั้น

สมมติ ส่วนจักขุ รูป จักขุวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณไม่มีในที่ใด โลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็ไม่มีในที่นั้น ฯลฯ ชิวหา ฯลฯ มโน ธรรมารมณฺ์ มโนวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญาณไม่มีในที่ใด โลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็ไม่มีในที่นั้น”

สมมติโลกปัญหาสูตรที่ ๖ จบ

๗. อุปเสนอาสาฬีสสูตร

ว่าด้วยพระอุปเสนะถูกพิษงู

[๖๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอุปเสนะอยู่ที่เจ็อมเขาชื่อสัปปะโสณฑิกะ ป่าสัตรีวัน เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น งูตัวหนึ่งได้หล่นลงมาที่กายของท่านพระอุปเสนะ ครั้งนั้น ท่านเรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า “มาเถิด ท่านทั้งหลาย ช่วยกันยกกายของกระผมนี้ขึ้นเดียงแล้วหามออกไปข้างนอก ก่อนที่กายนี้จะเรียรายในที่นี้เหมือนก่าแกลบ”

เมื่อท่านพระอุปเสนะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรก็ได้กล่าวกับท่านว่า “พวกเรายังไม่เห็นกายของท่านอุปเสนะเป็นอย่างอื่นหรืออินทรีย์ของท่านแปรผันไปเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านอุปเสนะยังพูดว่า ‘มาเถิด ท่านทั้งหลาย ช่วยกันยกกายของกระผมนี้ขึ้นเดียงแล้วหามออกไปข้างนอก ก่อนที่กายนี้จะเรียรายในที่นี้เหมือนก่าแกลบ’”

เชิงอรรถ :

^๑ โลก ในที่นี้หมายถึงสภาพที่จะต้องแตกสลายไป (ส.สพ.อ. ๓/๖๘/๑๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๒. มิคชาลวรรค ๘. อุปวาณสันทิฏฐีกสูตร

ท่านพระอุปเสนะกล่าวว่า “ท่านสารีบุตร ผู้ใดพึงมีความคิดว่า ‘เราเป็นจักขุ’ หรือ ‘จักขุเป็นของเรา’ ฯลฯ ‘เราเป็นชีวหา’ หรือ ‘ชีวหาเป็นของเรา’ ฯลฯ ‘เราเป็นมโน’ หรือ ‘มโนเป็นของเรา’ ท่านสารีบุตร ความที่กายของผู้นั้นเป็นอย่างอื่นหรือความที่อินทรีย์ของผู้นั้นแปรผันพึงมีอย่างแน่นอน กระผมไม่มีความนึกคิดเลยว่า ‘เราเป็นจักขุ’ หรือ ‘จักขุเป็นของเรา’ ฯลฯ ‘เราเป็นชีวหา’ หรือ ‘ชีวหาเป็นของเรา’ ... ‘เราเป็นมโน’ หรือ ‘มโนเป็นของเรา’ ท่านสารีบุตร ความที่กายของกระผมเป็นอย่างอื่นหรือความที่อินทรีย์ของกระผมแปรผัน จักมีได้อย่างไร”

จริงอย่างนั้น ท่านพระอุปเสนะได้ถอนอหังการ^๑ มมังการ^๒ และมานานุสัย (กิเลสที่นอนเนื่องคือความถือตัว) ได้เด็ดขาดนานมาแล้ว ฉะนั้นท่านพระอุปเสนะจึงไม่มีความคิดว่า “เราเป็นจักขุ” หรือ “จักขุเป็นของเรา” ฯลฯ “เราเป็นชีวหา” หรือ “ชีวหาเป็นของเรา” ฯลฯ “เราเป็นมโน” หรือ “มโนเป็นของเรา”

ต่อมา ภิกษุเหล่านั้นได้ยกกายของท่านพระอุปเสนะขึ้นเตี้ยแล้วหามออกไปข้างนอก ขณะนั้น กายของท่านพระอุปเสนะก็เรียรายในที่นั้นเองเหมือนกำแลบ

อุปเสนอาสาฬหสูตรที่ ๗ จบ

๘. อุปวาณสันทิฏฐีกสูตร

ว่าด้วยพระอุปวาณะทูลถามธรรมที่พึงเห็นเอง

[๗๐] ครั้งนั้น ท่านพระอุปวาณะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั้น ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘ธรรมเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ธรรมเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระธรรมจึงชื่อว่าเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล^๓ ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”

เชิงอรรถ :

^๑ อหังการ หมายถึงทิฏฐิ (อง.ติก.อ. ๒/๓๒/๑๑๓)

^๒ มมังการ หมายถึงตัณหา (อง.ติก.อ. ๒/๓๒/๑๑๓)

^๓ ไม่ประกอบด้วยกาล หมายถึงให้ผลไม่จำกัดกาล คือไม่ขึ้นกับกาลเวลา ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติทุกเวลา ทุกโอกาส ปฏิบัติเมื่อใด ก็ได้รับผลเมื่อนั้น (อง.ทุก.อ. ๒/๕๔/๑๕๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัณณาสก ๒. มิคชาลวรรค ๘. อุปวาณสันทิฏฐีกสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุปวาณะ ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตา แล้วเป็นผู้เสวยรูป เสวยความกำหนดในรูป และรู้ชัดถึงความกำหนดในรูปใน ภายในซึ่งมีอยู่ว่า ‘ความกำหนดในรูปในภายในของเรามีอยู่’ การที่ภิกษุเห็นรูป ทางตาแล้วเป็นผู้เสวยรูป เสวยความกำหนดในรูป และรู้ชัดถึงความกำหนดในรูป ในภายในซึ่งมีอยู่ว่า ‘ความกำหนดในรูปในภายในของเรามีอยู่’ อย่างนี้แล อุปวาณะ ธรรมจึงชื่อว่า เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อัมวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุลิ้มรสทางลิ้นแล้วเป็นผู้เสวยรส เสวยความกำหนดใน รส และรู้ชัดถึงความกำหนดในรสในภายในซึ่งมีอยู่ว่า ‘ความกำหนดในรสใน ภายในของเรามีอยู่’ การที่ภิกษุลิ้มรสทางลิ้นแล้วเป็นผู้เสวยรส เสวยความกำหนด ในรส และรู้ชัดถึงความกำหนดในรสในภายในซึ่งมีอยู่ว่า ‘ความกำหนดในรสใน ภายในของเรามีอยู่’ อย่างนี้แล อุปวาณะ ธรรมจึงชื่อว่า เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึง เห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อัมวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุรู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้วเป็นผู้เสวยธรรมารมณ เสวย ความกำหนดในธรรมารมณ และรู้ชัดถึงความกำหนดในธรรมารมณในภายในซึ่งมีอยู่ ว่า ‘ความกำหนดในธรรมารมณในภายในของเรามีอยู่’ การที่ภิกษุรู้แจ้งธรรมารมณ ทางใจแล้วเป็นผู้เสวยธรรมารมณ เสวยความกำหนดในธรรมารมณ และรู้ชัดถึง ความกำหนดในธรรมารมณในภายในซึ่งมีอยู่ว่า ‘ความกำหนดในธรรมารมณใน ภายในของเรามีอยู่’ อย่างนี้แล อุปวาณะ ธรรมจึงชื่อว่า เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึง เห็นชัดด้วยตนเอง ฯลฯ อัมวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฯลฯ

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้วเป็นผู้เสวยรูป แต่ไม่เสวยความ กำหนดในรูป และรู้ชัดถึงความกำหนดในรูปในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ความกำหนดใน รูปในภายในของเราไม่มี’ การที่ภิกษุเห็นรูปทางตาแล้วเป็นผู้เสวยรูป แต่ไม่เสวย ความกำหนดในรูป และรู้ชัดถึงความกำหนดในรูปในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ความกำหนด ในรูปในภายในของเราไม่มี’ อย่างนี้แล อุปวาณะ ธรรมจึงชื่อว่า เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติ จะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อัมวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัลลณาสก ๒. มิคชาลวรรค ๙. ปฐมฉฬัสสายตนสูตร

อีกประการหนึ่ง ภิกษุหลั้มรสทางลิ้นแล้วเป็นผู้เสวยรส แต่ไม่เสวยความกำหนดในรส และรู้ชัดถึงความกำหนดในรสในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ความกำหนดในรสในภายในของเราไม่มี’ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุรู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้วเป็นผู้เสวยธรรมารมณ์ แต่ไม่เสวยความกำหนดในธรรมารมณ์ และรู้ชัดถึงความกำหนดในธรรมารมณ์ในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ความกำหนดในธรรมารมณ์ในภายในของเราไม่มี’ การที่ภิกษุรู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้วเป็นผู้เสวยธรรมารมณ์ แต่ไม่เสวยความกำหนดในธรรมารมณ์ และรู้ชัดถึงความกำหนดในธรรมารมณ์ในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ความกำหนดในภายในของเราไม่มี’ อย่างนี้แล อุปวาณะ ธรรมจึงชื่อว่าเป็นธรรมอันผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อັນวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”

อุปวาณสันทิฏฐีกสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมฉฬัสสายตนสูตร

ว่าด้วยฉฬัสสายตนะ ๖ ประการ สูตรที่ ๑

[๗๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปไม่รู้ชัดถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากฉฬัสสายตนะ^๑ ๖ ประการตามความเป็นจริง เธอชื่อว่าประพฤติพรหมจรรย์ยังไม่จบ เป็นผู้ไกลจากธรรมวินัยนี้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษुरुพหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พิณาศย้อยยับแล้วในศาสนานี้ เพราะข้าพระองค์ไม่รู้ชัดถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากฉฬัสสายตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริง”

“ภิกษุ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เธอพิจารณาเห็นจักขุว่า ‘นั่นของเราเราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเราหรือ’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

เชิงอรรถ :

^๑ ฉฬัสสายตนะ หมายถึงที่เกิดแห่งผัสสะ (ส.สพ.อ. ๓/๗๑/๑๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัลลณาสก ๒. มิคชาลวรรค ๑๐. ทุตติยจฬัสสายตนสูตร

“ดีละ ภิกษุ ในข้อนี้จักขุที่เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อดีตตาของเรา’ จักเป็นอันเธอเห็นดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง นี่แลคือที่สุดแห่งทุกข์ ฯลฯ เธอพิจารณาเห็นชีวหาว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอดีตตาของเรา’หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ภิกษุ ในข้อนี้ชีวหาที่เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อดีตตาของเรา’ จักเป็นอันเธอเห็นดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง นี่แลคือที่สุดแห่งทุกข์ ฯลฯ เธอพิจารณาเห็นมโนว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอดีตตาของเรา’หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ภิกษุ ในข้อนี้มโนที่เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อดีตตาของเรา’ จักเป็นอันเธอเห็นดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง นี่แลคือที่สุดแห่งทุกข์”

ปฐมจฬัสสายตนสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุตติยจฬัสสายตนสูตร

ว่าด้วยฬัสสายตนะ ๖ ประการ สูตรที่ ๒

[๗๒] “ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุบางรูปไม่รู้ชัดถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากฬัสสายตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริง เธอประพฤติพรหมจรรย์ยังไม่จบ เป็นผู้ไกลจากธรรมวินัยนี้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พินาศย่อยยับแล้วในศาสนานี้ เพราะข้าพระองค์ไม่รู้ชัดถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากฬัสสายตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริง”

“ภิกษุ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เธอพิจารณาเห็นจักขุว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อดีตตาของเรา’หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๒. มิคชาลวรรค ๑๑. ตติยฉฬัสสายตนสูตร

“ดีละ ภิกษุ ในข้อนี้จักขุที่เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ จักเป็นอันเธอเห็นดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ด้วยการเห็นอย่างนี้ ฉฬัสสายตนะที่ ๑ นี้จักเป็นอันเธอละได้แล้วเพื่อไม่ให้ฉฬัสสายตนะนั้นเกิดอีกต่อไป” ฯลฯ

“เธอพิจารณาเห็นชีวหาว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ภิกษุ ในข้อนี้ชีวหาที่เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ จักเป็นอันเธอเห็นดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ด้วยการเห็นอย่างนี้ ฉฬัสสายตนะที่ ๔ นี้จักเป็นอันเธอละได้แล้วเพื่อไม่ให้ฉฬัสสายตนะนั้นเกิดอีกต่อไป” ฯลฯ

“เธอพิจารณาเห็นมโนว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ภิกษุ ในข้อนี้มโนที่เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ จักเป็นอันเธอเห็นดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ด้วยการเห็นอย่างนี้ ฉฬัสสายตนะที่ ๖ นี้จักเป็นอันเธอละได้แล้วเพื่อไม่ให้ฉฬัสสายตนะนั้นเกิดอีกต่อไป”

ทุติยฉฬัสสายตนสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. ตติยฉฬัสสายตนสูตร

ว่าด้วยฉฬัสสายตนะ ๖ ประการ สูตรที่ ๓

[๗๓] “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปไม่รู้ชัดถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากฉฬัสสายตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริง เธอประพฤติพรหมจรรย์ยังไม่จบ เป็นผู้ไกลจากธรรมวินัยนี้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัลลณาสก ๒. มิคชาลวรรค ๑๑. ตติยฉฬัสสายตนสูตร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ตั้งนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พินาศย่อยยับแล้วในศาสนานี้ เพราะ
ข้าพระองค์ไม่รู้ชัดถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจาก
ผัสสายตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริง”

“ภิกษุ เธอเข้าใจความช้อนั้นว่าอย่างไร จักขูเถียงหรือไม่เถียง”

“ไม่เถียง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เถียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เถียง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา
เห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ช้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“โสตะ ... ขวานะ ... ชิวหา ... กาย ... มโนเถียงหรือไม่เถียง”

“ไม่เถียง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เถียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เถียง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา
เห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ช้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ย่อม
เบื่อหน่ายแม้ในโสตะ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในขวานะ ฯลฯ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลาย
กำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้น
แล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มี
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ตติยฉฬัสสายตนสูตรที่ ๑๑ จบ

มิคชาลวรรคที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๒. มิคชาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมมิคชาลสูตร	๒. ทุติยมิคชาลสูตร
๓. ปฐมสมิทธิมารปัญหาสูตร	๔. สมิทธิสัตตปัญหาสูตร
๕. สมิทธิทุกขปัญหาสูตร	๖. สมิทธิโลกปัญหาสูตร
๗. อุปเสนอาสีวิสูตร	๘. อุปวาณสันทิฏฐิกสูตร
๙. ปฐมฉฬัสสายตนสูตร	๑๐. ทุติยฉฬัสสายตนสูตร
๑๑. ตติยฉฬัสสายตนสูตร	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัณณาสก ๓. คิลานวรรค ๑. ปฐมคิลานสูตร

๓. คิลานวรรค

หมวดว่าด้วยภิกษุผู้อาพาธ

๑. ปฐมคิลานสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้อาพาธ สูตรที่ ๑

[๗๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในวิหารโน้น มีภิกษุใหม่รูปหนึ่ง ไม่มีใครรู้จัก อาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไขหนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์โปรดเสด็จไปเยี่ยมภิกษุนั้นถึงที่อยู่ด้วยเถิด”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสดับว่าภิกษุใหม่เป็นไข ทรงทราบว่าเป็นภิกษุที่ไม่มีใครรู้จัก” จึงเสด็จเข้าไปเยี่ยมภิกษุนั้นถึงที่อยู่ ภิกษุนั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกลจึงลุกขึ้นจากเตียง ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภิกษุนั้นดังนี้ว่า “อย่าเลยภิกษุ เธออย่าลุกจากเตียงเลย เราจักนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้” พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนพุทธอาสนะ^๑ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามภิกษุนั้นว่า “ภิกษุ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรืออาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนาของ

ข้าพระองค์กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ เธอไม่รำคาญ ทรมนทรมายบ้างหรือ”

เชิงอรรถ :

- ^๑ พุทธอาสนะ หมายถึงอาสนะที่ปูลาดไว้วันดับแรก เพราะสมัยพุทธกาลแม้ในที่อยู่ของภิกษุรูปเดียวก็จะปูอาสนะไว้ แม้จะเป็นแผ่นกระดานหรือเครื่องลาดใบไม้ก็ตาม เพื่อต้อนรับพระพุทธเจ้าเวลาพระองค์เสด็จมา (ม.ม.อ. ๒/๒๗๓/๗๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัณณาสกั ๓. คิลานวรรค ๑. ปฐมคิลานสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความจริง ข้าพระองค์รำคาญ ทรมนทรมายมาก
พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ เธอติเตียนตนเองโดยศีลได้หรือไม่”

“ข้าพระองค์ติเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ ถ้าเธอติเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอจะรำคาญ
ทรมนทรมายไปทำไม”

“ข้าพระองค์ยังไม่รู้ทั่วถึงธรรมที่พระองค์ทรงแสดงเพื่อความหมดจดแห่งศีลเลย
พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ ถ้าเธอยังไม่รู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงเพื่อความหมดจดแห่งศีลแล้ว เมื่อ
เป็นเช่นนั้น เธอจะรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วประพฤดิเพื่ออะไร”

“ข้าพระองค์จะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว เพื่อคลายความ
กำหนด พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแล้ว ภิกษุ ที่เธอรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วเพื่อคลาย
ความกำหนด เพราะว่าธรรมที่เราแสดงแล้วล้วนมีความมุ่งหมายเพื่อคลายความ
กำหนด ภิกษุ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“โสตะ ฯลฯ ฆานะ ... ขิวหา ... กาย ... มโนเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา
เห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๓. คิลานวรรค ๒. ทุติยคิลานสูตร

“ภิกษุ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในมโน เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว’ ฯลฯ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นก็มีใจยินดีชื่นชมพระภาสิตของ พระผู้มีพระภาค เมื่อพระองค์ตรัสเวทยากรณภาสิตนี้อยู่ ธรรมจักขุ^๑อันปราศจากธุลี^๒ ปราศจากมลทินได้เกิดแก่ภิกษุนั้นว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้น ทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา”

ปฐมคิลานสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุติยคิลานสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้อาพาธ สูตรที่ ๒

[๗๕] ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ในวิหารโน้นมีภิกษุใหม่รูปหนึ่ง ไม่มีใครรู้จัก อาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์โปรด เสด็จไปเยี่ยมภิกษุนั้นถึงที่อยู่ด้วยเถิด”

ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสดับว่าภิกษุใหม่เป็นไข้ ทรงทราบฯ “เป็นภิกษุ ที่ไม่มีใครรู้จัก” จึงเสด็จไปเยี่ยมภิกษุนั้นถึงที่อยู่ ภิกษุนั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาค กำลังเสด็จมาแต่ไกลจึงลุกขึ้นจากเตียง ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภิกษุนั้น ดังนี้ว่า “อย่าเลยภิกษุ เธออย่าลุกจากเตียงเลย เราจักนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้” พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามภิกษุนั้นว่า “ภิกษุ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อากาธทุเลาปรากฏ อากาธกำเริบไม่ปรากฏหรือ”

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมจักขุ หมายถึงการเห็นอริยสัจ ๔ และการบรรลุมรรค ๓ เบื้องต้น แต่โดยทั่วไปหมายถึงการ บรรลุโสดาปัตติมรรค (ที.สี.อ. ๑/๒๔๘/๒๐๓)

^๒ ปราศจากธุลี หมายถึงปราศจากธุลีคือราคะ โทสะ และโมหะ (อภ.ติก.อ. ๒/๕๘/๑๖๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก ๓. คิลานวรรค ๒. ทุติยคิลานสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ฯลฯ ข้าพระองค์
ดิเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ ถ้าเธอดิเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอจะรำคาญ
ทุรุษหายไปทำไม”

“ข้าพระองค์ยังไม่รู้ทั่วถึงธรรมที่พระองค์ทรงแสดงเพื่อความหมดจดแห่งศีลเลย
พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ ถ้าเธอยังไม่รู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงเพื่อความหมดจดแห่งศีลแล้ว เมื่อ
เป็นเช่นนั้น เธอจะรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วประพฤดิเพื่ออะไร”

“ข้าพระองค์จะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วเพื่อความดับสนิท
โดยไม่ยึดมั่น พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแล้ว ภิกษุ ที่เธอรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วเพื่อความ
ดับสนิทโดยไม่ยึดมั่น เพราะว่าธรรมที่เราแสดงแล้วล้วนมีความมุ่งหมายเพื่อความ
ดับสนิทโดยไม่ยึดมั่น ภิกษุ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขูเทียงหรือไม่เทียง”

“ไม่เทียง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“โสตะ ... ขมานะ ... ขิวหา ... กาย ... มโน ... มโนวิญญาน ... มโนสัมผัส
... แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัส
เป็นปัจจัย เทียงหรือไม่เทียง”

“ไม่เทียง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา
เห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๓. คิลานวรรค ๓. ราธอนิจจสูตร

“ภิกษุ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุ ฯลฯ แม่ในมโน ฯลฯ แม่ในมโนวิญญูณ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในมโนสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นมีใจยินดีชื่นชมพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระองค์ตรัสเวทยากรณภาสิตนี้อยู่ จิตของภิกษุนั้นก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น

ทุติยคิลานสูตรที่ ๒ จบ

๓. ราธอนิจจสูตร

ว่าด้วยทรงแสดงอนิจจธรรมแก่พระราชา

[๗๖] ครั้งนั้นแล ท่านพระราชา ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ราชา สิ่งใดไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น ก็อะไรเล่าชื่อว่าไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น

คือ จักขุไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในจักขุนั้น รูปไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในรูปนั้น จักขุวิญญูณ ... จักขุสัมผัส ... แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น ฯลฯ ชิวหา ... กาย ... มโนไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในมโนนั้น ธรรมารมณ ... มโนวิญญูณ ... มโนสัมผัส ... แม้ความ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัลลณาสก ๓. คิลานวรรค ๕. ราชอนัตตสูตร

เสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็ไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น

ราชะ สิ่งใดไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น”

ราชอนิจจสูตรที่ ๓ จบ

๔. ราชทุกขสูตร

ว่าด้วยทรงแสดงทุกขธรรมแก่พระราชา

[๗๗] “ราชะ สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น

ก็จะไรเล่าชื่อว่าเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น

คือ จักขุเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในจักขุนั้น รูปเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในรูปนั้น จักขุวิญญาน ... จักขุสัมผัส ... แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น ฯลฯ มโน ... ธรรมารมณ ... มโนวิญญาน ... มโนสัมผัส ... แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น

ราชะ สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น”

ราชทุกขสูตรที่ ๔ จบ

๕. ราชอนัตตสูตร

ว่าด้วยทรงแสดงอนัตตธรรมแก่พระราชา

[๗๘] “ราชะ สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๓. คิลานวรรค ๖. ปฐมอวิชชาปหานสูตร

ก็อะไรเล่าชื่อว่าปหานันตตา เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น

คือ จักขุเป็นอนันตตา เธอพึงละความพอใจในจักขุนั้น รูปเป็นอนันตตา เธอพึงละความพอใจในรูปนั้น จักขุวิญญูญาณ ... จักขุสัมผัส ... เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ มโน ... ธรรมารมณ ... มโนวิญญูญาณ ... มโนสัมผัส ... แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นอนันตตา เธอพึงละความพอใจในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น

ราธะ สิ่งใดเป็นอนันตตา เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น”

ราธอนันตตสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมอวิชชาปหานสูตร

ว่าด้วยการละอวิชชา สูตรที่ ๑

[๗๙] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควรแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น เพราะละธรรมอย่างหนึ่งใด ธรรมอย่างหนึ่งนั้นมีอยู่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ ภิกษุละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น เพราะละธรรมอย่างหนึ่งใด ธรรมอย่างหนึ่งนั้นมีอยู่”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น เพราะละธรรมอย่างหนึ่งใด ธรรมอย่างหนึ่งนั้นคืออะไร”

“ภิกษุ ภิกษุละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น เพราะละธรรมอย่างหนึ่งใด ธรรมอย่างหนึ่งนั้นคืออวิชชา”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุเมื่อรู้เห็นอย่างไรจึงละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น”

“ภิกษุ ภิกษุเมื่อรู้เห็นจักขุโดยความไม่เที่ยงจึงละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น เมื่อรู้เห็นรูป ฯลฯ จักขุวิญญูญาณ ฯลฯ จักขุสัมผัส ... เมื่อรู้เห็นแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัจจนวาสก ๓. คิลานวรรค ๗. ทุติยอวิชชาปหานสูตร

โดยความไม่เที่ยงจึงละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น ฯลฯ เมื่อรู้เห็นมโนโดยความไม่
เที่ยงจึงละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น เมื่อรู้เห็นธรรม ฯลฯ มโนวิญญูญาณ ฯลฯ
มโนสัมผัส ... เมื่อรู้เห็นแม้ความสวยงามารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่
ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความไม่เที่ยงจึงละอวิชชาได้ วิชชาจึง
เกิดขึ้น

ภิกษุ ภิกษุเมื่อรู้เห็นอย่างนี้แลจึงละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น”

ปฐมอวิชชาปหานสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุติยอวิชชาปหานสูตร

ว่าด้วยการละอวิชชา สูตรที่ ๒

[๘๐] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น เพราะละธรรมอย่างหนึ่ง
ใด ธรรมอย่างหนึ่งนั้นมีอยู่หรือ”

“ภิกษุ ภิกษุละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น เพราะละธรรมอย่างหนึ่งใด ธรรม
อย่างหนึ่งนั้นมีอยู่”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น เพราะละธรรม
อย่างหนึ่งใด ธรรมอย่างหนึ่งนั้นคืออะไร”

“ภิกษุละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น เพราะละธรรมอย่างหนึ่งใด ธรรมอย่าง
หนึ่งนั้นคืออวิชชา”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุเมื่อรู้เห็นอย่างไรจึงละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น”

“ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้สดับว่า ‘ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น’ ครั้นเธอได้สดับ
อย่างนี้ว่า ‘ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น’ ก็รู้อย่างธรรมทั้งปวง ครั้นรู้อย่างธรรมทั้งปวงแล้ว
ก็กำหนดรู้ธรรมทั้งปวง ครั้นกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงแล้วก็เห็นนิมิตทั้งปวงโดยอาการ
อื่น เห็นจักขุโดยอาการอื่น เห็นรูป ฯลฯ จักขุวิญญูญาณ ฯลฯ จักขุสัมผัส ... เห็น
แม้ความสวยงามารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัจจนวาสก ๓. คิลานวรรค ๔. สัมพหุลภิกขุสูตร

เป็นปัจจัยโดยอาการอื่น ฯลฯ เห็นมโนโดยอาการอื่น ฯลฯ ธรรมารมณฺ์ ฯลฯ
มโนวิญญาน ฯลฯ มโนสัมผัส ... เห็นแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์
หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยโดยอาการอื่น
ภิกษุ ภิกษุเมื่อรู้เห็นอย่างนี้แลจึงละอวิชชาได้ วิชชาจึงเกิดขึ้น”

ทุติยอวิชชาปหานสูตรที่ ๗ จบ

๘. สัมพหุลภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุหลายรูป

[๘๑] ครั้งนั้นแล ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ
นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวก
อัญเดียรถีย์ปริพาชกในโลกนี้ถามข้าพระองค์ทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
พวกท่านประพบัติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อต้องการอะไร’ ข้าพระองค์ทั้งหลาย
ถูกถามอย่างนี้จึงตอบอัญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย
พวกเราประพบัติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้ทุกข์’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ จึงตอบอย่างนี้ ชื่อว่า
พูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จหรือ
ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผลหรือ ไม่มีบ้างหรือที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าว
ต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้
จึงตอบอย่างนี้ ชื่อว่าพูดตรงตามคำที่เราพูดไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวต่อเราด้วยคำเท็จ ชื่อว่า
กล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ไม่มีที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะ
เป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเธอทั้งหลายประพบัติพรหมจรรย์ในเราเพื่อกำหนดรู้
ทุกข์ ถ้าพวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกจะพึงถามเธอทั้งหลายว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ทุกข์
ที่พวกท่านประพบัติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อกำหนดรู้นั้นเป็นอย่างไร’

เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ พึงตอบอัญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า
‘ผู้มีอายุ จักขุเป็นทุกข์ พวกเราประพบัติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนด

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก ๓. คีลานวรรค ๙. โลกปัญหาสูตร

รู้จักขุที่เป็นทุกขนั้น รูป ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกขหรือมิใช่สุข มิใช่ทุกขที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข พวกเราประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกขหรือมิใช่สุขมิใช่ทุกขที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยที่เป็นทุกขนั้น ฯลฯ มโนเป็นทุกข ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกขหรือมิใช่สุขมิใช่ทุกขที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัส เป็นปัจจัยก็เป็นทุกข พวกเราประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้ ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกขหรือมิใช่สุขมิใช่ทุกขที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัส เป็นปัจจัยที่เป็นทุกขนั้น ผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้แลคือทุกข พวกเราประพฤติ พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกำหนดรู้ทุกขนั้น'

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ พึงตอบอัญเดียรถีย์ปริพาชก เหล่านี้ว่าอย่างนี้"

สัมพหุลภิกขสูตรที่ ๘ จบ

๙. โลกปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องโลก

[๘๒] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ ตรัสว่า 'โลก โลก' ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอจึงตรัสว่า 'โลก' พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุ ที่เราเรียกว่า 'โลก' เพราะจะต้องแตกสลาย **ก็อะไรเล่าแตกสลาย**

คือ จักขุแตกสลาย รูปแตกสลาย จักขุวิญญาณแตกสลาย จักขุสัมผัสแตก สลาย แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกขหรือมิใช่สุขมิใช่ทุกขที่เกิดขึ้นเพราะ จักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็แตกสลาย ฯลฯ ขิวหาแตกสลาย ฯลฯ มโนแตกสลาย ฯลฯ ธรรมารมณ์แตกสลาย ฯลฯ มโนวิญญาณแตกสลาย ฯลฯ มโนสัมผัสแตกสลาย แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกขที่เกิดขึ้นเพราะ มโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็แตกสลาย

ภิกษุ ที่เราเรียกว่า 'โลก' เพราะจะต้องแตกสลาย"

โลกปัญหาสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๒. ทุติยปัณณาสก ๓. คิลานวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๐. ผัดคนปัญหาสูตร ว่าด้วยพระผัดคนะทูลถามปัญหา

[๘๓] ครั้งนั้นแล ท่านพระผัดคนะ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อจะบัญญัติพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตผู้ตัดธรรมเครื่องเนิ่นช้า^๑ ผู้ตัดทาง^๒ได้แล้ว ผู้ครอบงำวิภูษะได้แล้ว ผู้ล่วงพ้นทุกข์ทั้งปวงได้แล้ว ปฏิनिพพานแล้ว พึงบัญญัติด้วยจักขุใด จักขุนั้นมีอยู่หรือ ฯลฯ บุคคลเมื่อจะบัญญัติพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ... ปฏินิพพานแล้ว พึงบัญญัติด้วยชีวหาใด ชิวหานั้นมีอยู่หรือ ฯลฯ บุคคลเมื่อจะบัญญัติพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตผู้ตัดธรรมเครื่องเนิ่นช้า ผู้ตัดทางได้แล้ว ผู้ครอบงำวิภูษะได้แล้ว ผู้ล่วงพ้นทุกข์ทั้งปวงได้แล้ว ปฏินิพพานแล้ว พึงบัญญัติด้วยมโนใด มโนนั้นมีอยู่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผัดคนะ บุคคลเมื่อจะบัญญัติพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตผู้ตัดธรรมเครื่องเนิ่นช้า ผู้ตัดทางได้แล้ว ผู้ครอบงำวิภูษะได้แล้ว ผู้ล่วงพ้นทุกข์ทั้งปวงได้แล้ว ปฏินิพพานแล้ว พึงบัญญัติด้วยจักขุใด จักขุนั้นไม่มีเลย ฯลฯ บุคคลเมื่อจะบัญญัติพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตผู้ตัดธรรมเครื่องเนิ่นช้า ผู้ตัดทางได้แล้ว ผู้ครอบงำวิภูษะได้แล้ว ผู้ล่วงพ้นทุกข์ทั้งปวงได้แล้ว ปฏินิพพานแล้ว พึงบัญญัติด้วยชีวหาใด ชิวหานั้นไม่มีเลย ฯลฯ บุคคลเมื่อจะบัญญัติพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตผู้ตัดธรรมเครื่องเนิ่นช้า ผู้ตัดทางได้แล้ว ผู้ครอบงำวิภูษะได้แล้ว ผู้ล่วงพ้นทุกข์ทั้งปวงได้แล้ว ปฏินิพพานแล้ว พึงบัญญัติด้วยมโนใด มโนนั้นไม่มีเลย”

ผัดคนปัญหาสูตรที่ ๑๐ จบ คิลานวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมคิลานสูตร	๒. ทุติยคิลานสูตร
๓. ราชอนิจจสูตร	๔. ราชทุกขสูตร
๕. ราชอนัตตสูตร	๖. ปฐมอวิชชาปหานสูตร
๗. ทุติยอวิชชาปหานสูตร	๘. สัมพหุลภิกขสูตร
๙. โลกปัญหาสูตร	๑๐. ผัดคนปัญหาสูตร

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมเครื่องเนิ่นช้า หมายถึงตัณหา (ส.สพ.อ. ๓/๘๓/๑๙)

^๒ ทาง หมายถึงตัณหา (ส.สพ.อ. ๓/๘๓/๑๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัจฉิมสูตร ๔. จันนวรรค ๑. ปโลกธัมมสูตร

๔. จันนวรรค

หมวดว่าด้วยพระจันนะ

๑. ปโลกธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความแตกสลายเป็นธรรมดา

[๘๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘โลก โลก’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอจึงตรัสว่า ‘โลก’ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ สิ่งใดมีความแตกสลายเป็นธรรมดา สิ่งนั้นเราเรียกว่า ‘โลก’ ในอริยวินัย

ก็อะไรเล่าชื่อว่ามีความแตกสลายเป็นธรรมดา

คือ จักขุมีความแตกสลายเป็นธรรมดา รูปมีความแตกสลายเป็นธรรมดา จักขุวิญญาณมีความแตกสลายเป็นธรรมดา จักขุสัมผัสมีความแตกสลายเป็นธรรมดา แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส เป็นปัจจัยก็มีความแตกสลายเป็นธรรมดา ฯลฯ

ชีวหามีความแตกสลายเป็นธรรมดา รสมีความแตกสลายเป็นธรรมดา ชิวหา-
วิญญาณมีความแตกสลายเป็นธรรมดา ชิวหาสัมผัสมีความแตกสลายเป็นธรรมดา
แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัส เป็นปัจจัยก็มีความแตกสลายเป็นธรรมดา ฯลฯ

มโนมีความแตกสลายเป็นธรรมดา ธรรมารมณ์มีความแตกสลายเป็นธรรมดา
มโนวิญญาณมีความแตกสลายเป็นธรรมดา มโนสัมผัสมีความแตกสลายเป็นธรรมดา
แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัส เป็นปัจจัยก็มีความแตกสลายเป็นธรรมดา

อานนท์ สิ่งใดมีความแตกสลายเป็นธรรมดา นี้เราเรียกว่า ‘โลก’ ในอริยวินัย”

ปโลกธัมมสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๔. ฉันทวรรค ๓. สังขิตตัมมสูตร

๒. สญญตโลกสูตร

ว่าด้วยโลกว้าง

[๘๕] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์ ฯลฯ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘โลกว้าง โลกว้าง’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอจึงตรัสว่า ‘โลกว้าง’ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ เพราะว่างจากอดีตหรือจากสิ่งที่เนื่องด้วยอดีต ฉะนั้นจึงเรียกว่า ‘โลกว้าง’

ก็อะไรเล่าชื่อว่าว่างจากอดีตหรือจากสิ่งที่เนื่องด้วยอดีต

คือ จักขว่างจากอดีตหรือจากสิ่งที่เนื่องด้วยอดีต รูปว่างจากอดีตหรือจากสิ่งที่เนื่องด้วยอดีต จักขวิญญานว่างจากอดีตหรือจากสิ่งที่เนื่องด้วยอดีต จักขสัมผัสว่างจากอดีตหรือจากสิ่งที่เนื่องด้วยอดีต ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็ว่างจากอดีตหรือจากสิ่งที่เนื่องด้วยอดีต

อานนท์ เพราะว่างจากอดีต หรือจากสิ่งที่เนื่องด้วยอดีต ฉะนั้นเราจึงเรียกว่า ‘โลกว้าง’

สญญตโลกสูตรที่ ๒ จบ

๓. สังขิตตัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมโดยย่อ

[๘๖] ท่านพระอานนท์หนึ่ง ณ ที่สมควร แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขูเทียงหรือไม่เทียง”

“ไม่เทียง พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก ๔. ฉันทวรรค ๓. สังฆิตตัมมสูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“จักขุวิญญาณ ฯลฯ จักขุสัมผัส ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“ชีวหาเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“ชีวหาวิญญาณ ฯลฯ ชิวหาสัมผัส ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๔. ฉันทวรรค ๔. ฉันทสูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“อานนท์ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุสัมผัส ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนดเพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

สังขัตตัมมสูตรที่ ๓ จบ

๔. ฉันทสูตร

ว่าด้วยพระฉันทะ^๑

[๘๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาจุนทะ และท่านพระฉันทะอยู่ที่ภูเขาคิชฌกุฏ ครั้งนั้น ท่านพระฉันทะอาพาธ ได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก ต่อมาในเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่หลีกเร้น^๒ แล้วเข้าไปหาท่านพระมหาจุนทะถึงที่อยู่ ได้กล่าวกับท่านพระมหาจุนทะดังนี้ว่า “มาเถิดท่านจุนทะ เราเข้าไปถามอาการอาพาธของท่านพระฉันทะกันเถิด” ท่านพระมหาจุนทะรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาจุนทะเข้าไปหาท่านพระฉันทะถึงที่อยู่ นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระฉันทะดังนี้ว่า

เชิงอรรถ :

^๑ พระฉันทะ ในฉันทสูตรนี้ เป็นคนละครูปกับพระฉันทะที่นำมาภักขุและสงเสด็จเมื่อครั้งเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ (ส.สฬ.อ. ๓/๘๗/๒๐)

^๒ ที่หลีกเร้น ในที่นี้หมายถึงผลสมาบัติ (ส.สฬ.อ. ๓/๘๗/๒๐)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัจจนวาสก ๔. ฉันทวรรค ๔. ฉันทสูตร

“ท่านฉันทนะ ท่านยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อากาการทุเลาปรากฏ อากาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ”^๑

ท่านพระฉันทนะกล่าวว่า “ท่านสารีบุตร กระผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อากาการกำเริบปรากฏ อากาการทุเลาไม่ปรากฏ คนที่แข็งแรงใช้เหล็กที่แหลมคมที่มแทงศีรษะแม่ฉันทในใจ ลมอันแรงกล้าเสียดแทงศีรษะของกระผมก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ผู้มีอายุ กระผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ฯลฯ อากาการทุเลาไม่ปรากฏ คนที่แข็งแรงใช้เชือกหนังที่เหนียวขันทศีรษะแม่ฉันทในใจ ลมอันแรงกล้าเสียดแทงศีรษะของกระผมก็ฉันทนั้นเหมือนกัน กระผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ฯลฯ อากาการทุเลาไม่ปรากฏ คนฆ่าโคหรือลูกมือคนฆ่าโค ผู้ฆ่านาญใช้มีดแล่นเนื้อที่คมกรีดท้องแม่ฉันทในใจ ลมอันแรงกล้าเสียดแทงท้องของกระผมก็ฉันทนั้นเหมือนกัน กระผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ฯลฯ อากาการทุเลาไม่ปรากฏ คนที่แข็งแรง ๒ คนจับแขนคนที่อ่อนแอกว่าคนละข้างอย่างให้ร้อนบนหลุมถ่านเพลิงแม่ฉันทในใจ อากาการเร่าร้อนในกายของกระผมก็มีมากอย่างยิ่งฉันทนั้นเหมือนกัน ผู้มีอายุ กระผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนาจำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อากาการกำเริบปรากฏ อากาการทุเลาไม่ปรากฏ ท่านสารีบุตร กระผม จักนำศีลตรา^๒มา กระผมไม่อยากมีชีวิตอยู่”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “ท่านฉันทนะอย่านำศีลตรามา ท่านจงรักษาตัวให้อยู่ต่อไปเถิด พวกเราอยากให้ท่านรักษาตัวอยู่ต่อไป ถ้าท่านฉันทนะไม่มีโรคชณะที่เป็นสัปปายะ ผมจักแสวงหามาให้ ถ้าท่านฉันทนะไม่มีเภสัชที่เป็นสัปปายะ ผมจักแสวงหามาให้ ถ้าท่านฉันทนะไม่มีพวกอุปัฏฐากผู้เหมาะสม ผมจักอุปัฏฐากเอง ท่านฉันทนะอย่านำศีลตรามาเลย ขอท่านฉันทนะจงรักษาตัวให้อยู่ต่อไปเถิด พวกเราอยากให้ท่านฉันทนะรักษาตัวอยู่ต่อไป”

“ท่านสารีบุตร โรคชณะที่เป็นสัปปายะของกระผมไม่ใช่ไม่มี โรคชณะที่เป็นสัปปายะของกระผมมีอยู่ เภสัชที่เป็นสัปปายะของกระผมไม่ใช่ไม่มี เภสัชที่เป็น

เชิงอรรถ :

^๑ ดู อจ.จก.ก. (แปล) ๒๒/๕๖/๕๔๐

^๒ ศีลตรา ในที่นี้หมายถึงศีลตราสำหรับฆาตว์ตาย (ชีวิตหารกสถ) (ส.สพ.อ. ๓/๘๗/๒๐)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัลลณาสก ๔. ฉันทวรรค ๔. ฉันทสูตร

สัปปายะของกระผมมีอยู่ พวกอุปัฏฐากที่เหมาะสมของกระผมไม่ใช่ไม่มี พวกอุปัฏฐากที่เหมาะสมของกระผมมีอยู่ อีกประการหนึ่ง กระผมก็ปรนนิบัติพระศาสดาด้วยความเต็มใจมาตลอดทีเดียว ไม่ใช่ปรนนิบัติด้วยความไม่เต็มใจ ขอท่านสารีบุตรจงจำข้อความนี้ไว้อย่างนี้เถิดว่า ‘ข้อที่พระสาวกปรนนิบัติพระศาสดาด้วยความเต็มใจ ไม่ใช่ปรนนิบัติด้วยความไม่เต็มใจ นี่เป็นการสมควรแก่พระสาวก ฉันทนภิกษุจักนำศัตรามาจึงไม่ควรถูกติเตียน’

“พวกเราขอถามปัญหาบางข้อกับท่านฉันทนะ ถ้าท่านฉันทนะจะให้โอกาสตอบปัญหา”

“ท่านสารีบุตร นิมนต์ถามเถิด ผมฟังแล้วจักบอกให้รู้”

“ท่านฉันทนะ ท่านพิจารณาเห็นจักขุ จักขุวิญญูญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญูญาณว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ ฯลฯ ท่านพิจารณาเห็นชิวหา ชิวหาวิญญูญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางชิวหาวิญญูญาณว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ ฯลฯ ท่านพิจารณาเห็นมโนมโนวิญญูญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญูญาณว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ หรือ”

“ท่านสารีบุตร กระผมพิจารณาเห็นจักขุ จักขุวิญญูญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญูญาณว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ กระผมพิจารณาเห็นชิวหา ชิวหาวิญญูญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางชิวหาวิญญูญาณว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ กระผมพิจารณาเห็นมโนมโนวิญญูญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญูญาณว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

“ท่านฉันทนะ ท่านพิจารณาเห็นอะไร รู้อะไรในจักขุ ในจักขุวิญญูญาณ และในธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญูญาณจึงพิจารณาเห็นจักขุ จักขุวิญญูญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญูญาณว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ ท่านฉันทนะ ท่านพิจารณาเห็นอะไร รู้อะไรในชิวหา ในชิวหาวิญญูญาณ และในธรรมที่พึงรู้แจ้งทางชิวหาวิญญูญาณจึงพิจารณาเห็นชิวหา ชิวหาวิญญูญาณ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๔. ฉัณนวรรค ๔. ฉัณนสูตร

และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางชีวหาวิญญานว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่
อัตตาของเรา’ ฯลฯ ท่านฉัณนะ ท่านเห็นอะไร รู้อะไรในมโน ในมโนวิญญาน
และในธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญานจึงพิจารณาเห็นมโน มโนวิญญาน และธรรม
ที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญานว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

“ท่านสารีบุตร กระผมพิจารณาเห็นความดับ รู้ความดับในจักขุ ในจักขุ-
วิญญาน และในธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญานจึงพิจารณาเห็นจักขุ จักขุวิญญาน
และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญานว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่
อัตตาของเรา’ ฯลฯ ท่านสารีบุตร กระผมพิจารณาเห็นความดับ รู้ความดับในชีวหา
ในชีวหาวิญญาน และในธรรมที่พึงรู้แจ้งทางชีวหาวิญญานจึงพิจารณาเห็นชีวหา
ชีวหาวิญญาน และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางชีวหาวิญญานว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่
เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ ท่านสารีบุตร กระผมพิจารณาเห็นความดับ
รู้ความดับในมโน ในมโนวิญญาน และในธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญานจึง
พิจารณาเห็นมโน มโนวิญญาน และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญานว่า ‘นั่นไม่
ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เมื่อท่านพระฉัณนะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระมหาจุนทะได้กล่าวกับท่านพระ
ฉัณนะดังนี้ว่า “ท่านฉัณนะ เพราะเหตุนี้แล แม้การเห็นนี้ ก็เป็นคำสอนของพระผู้
มีพระภาคพระองค์นั้น ท่านพึงใส่ใจให้ติดตลอดกาลเป็นนิตย์ บุคคลผู้มีตัณหา มานะ
และทิฏฐิอาศัยอยู่ ย่อมมีความหวั่นไหว บุคคลผู้ไม่มีตัณหา มานะ และทิฏฐิอาศัยอยู่
ย่อมไม่มีความหวั่นไหว เมื่อไม่มีความหวั่นไหว ก็มีความสงบ^๑ เมื่อมีความสงบ ก็
ไม่มีความน้อมไป^๒ เมื่อไม่มีความน้อมไป การมาและการไป^๓ก็ไม่มี เมื่อไม่มีการมา
และการไป ความตายและความเกิดก็ไม่มี เมื่อไม่มีความตายและความเกิด โลกนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ความสงบ ได้แก่ กายบิสังขติ (สงบกาย) และจิตตบิสังขติ (สงบจิต) ในที่นี้หมายถึงกิลเลสบิสังขติ (สงบ
กิลเลส) (ส.สพ.อ. ๓/๘๗/๒๑)

^๒ ความน้อมไป ในที่นี้หรือรถถาแก้วว่าความเพลิดเพลนคือตัณหา (ส.สพ.อ. ๓/๘๗/๒๑)

^๓ การมาและการไป หมายถึงการมาด้วยอำนาจปฏิสนธิ การไปด้วยอำนาจการจุติ (ส.สพ.อ. ๓/๘๗/๒๒,
ส.ฐีกา ๒/๘๗/๓๕๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๔. ฉันทวรรค ๕. ปุณณสูตร

โลกหน้าก็ไม่มี ระหว่างโลกทั้งสองก็ไม่มี นี่แลเป็นที่สุดแห่งทุกข^๑ ครั้นท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาจันทะสอนท่านพระฉันทะด้วยโอวาทนี้แล้วก็ลุกขึ้นจากอาสนะแล้วจากไป ต่อมาท่านพระฉันทะก็ได้ นำคำสูตรมา^๒ เมื่อท่านทั้งสองจากไปไม่นาน

ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านฉันทะได้นำคำสูตรมา ท่านมีคติเป็นอย่างไร มีอภิสังขารเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “สารีบุตร ฉันทะภิกษุได้ออกว่าจะไม่ถูกติเตียนไว้ต่อหน้าเธอแล้วมิใช่หรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีหมู่บ้านชาววัชชีชื่อปุพพิชชนะ ในหมู่บ้านนั้น ตระกูลที่เป็นมิตร ตระกูลที่เป็นสหายเป็นตระกูลที่ท่านฉันทะเข้าไปอาศัยก็มีอยู่”

“สารีบุตร ตระกูลที่เป็นมิตรตระกูลที่เป็นสหายเหล่านั้น เป็นตระกูลที่ฉันทะเข้าไปอาศัยมีอยู่ แต่เราไม่กล่าวว่า ‘ฉันทะภิกษุมีตระกูลที่ตนพึงเข้าไปอาศัยด้วยเหตุเพียงเท่านี้’ เธอจงจำข้อความนี้ไว้ อย่างนี้เถิดว่า ‘เรากล่าวถึงภิกษุที่ละกายนี้เข้าถือกายอื่น ว่ามีตระกูลที่ตนพึงเข้าไปอาศัย’ ตระกูลนั้นไม่มีสำหรับฉันทะภิกษุ ฉันทะภิกษุนำคำสูตรมาจึงไม่ควรถูกติเตียน”

ฉันทสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปุณณสูตร

ว่าด้วยพระปุณณะ

[๘๘] ครั้งนั้น ท่านพระปุณณะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

เชิงอรรถ :

^๑ นำคำสูตรมา ในที่นี้หมายถึงนำคำสูตรมาฆ่าตัวตาย คือตัดก้านคอ (ส.สพ.อ. ๓/๘๗/๒๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า : ๘๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัลลณาสก ๔. จันนวรรค ๕. ปุณณสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ปุณณะ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารภานา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้น ความเพลิดเพลินย่อมเกิดขึ้น เรากล่าวว่า ‘เพราะความเพลิดเพลินเกิด ทุกข์จึงเกิด’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ... มีอยู่ ฯลฯ

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารภานา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณนั้นอยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณนั้น ความเพลิดเพลินย่อมเกิดขึ้น เรากล่าวว่า ‘เพราะความเพลิดเพลินเกิด ทุกข์จึงเกิด’

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารภานา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้น ความเพลิดเพลินย่อมดับไป เรากล่าวว่า ‘เพราะความเพลิดเพลินดับ ทุกข์จึงดับ’ ฯลฯ

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารภานา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณนั้นอยู่ เมื่อเธอไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณนั้น ความเพลิดเพลินย่อมดับ เรากล่าวว่า ‘เพราะความเพลิดเพลินดับ ทุกข์จึงดับ’

ปุณณะ เรากล่าวสอนด้วยโอวาทอย่างย่อนี้ เธอจักอยู่ในชนบทไหน”

ท่านพระปุณณะกราบทูลดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่ในชนบทชื่อว่าสุนาปรันตะ”

“ปุณณะ พวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเป็นคนดร้ายนัก พวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเป็นคนหยาบคายนัก ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักดำบริภาษเธอในที่นั้น เธอจักคิดอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักดำบริภาษข้าพระองค์ในที่นั้น ข้าพระองค์จักคิดอย่างไรว่า ‘มนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบท

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัลลณาสก ๔. จันนวรรค ๕. ปุณณสูตร

เหล่านี้ดีหนอ มนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีจริงหนอ ที่ไม่ประหารเราด้วยฝ่ามือ’ ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้ ข้าแต่พระสุตตันตปิฎก ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้”

“ปุณณะ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักประหารเธอด้วยฝ่ามือ ในเรื่องนี้เธอจักคิดอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักประหารข้าพระองค์ด้วยฝ่ามือ ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้ว่า ‘มนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีหนอ มนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีจริงหนอ ที่ไม่ประหารเราด้วยก่อนดิน’ ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้ ข้าแต่พระสุตตันตปิฎก ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้”

“ปุณณะ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักประหารเธอด้วยก่อนดิน ในเรื่องนี้เธอจักคิดอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักประหารข้าพระองค์ด้วยก่อนดิน ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้ว่า ‘มนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีหนอ มนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีจริงหนอ ที่ไม่ประหารเราด้วยท่อนไม้’ ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้ ข้าแต่พระสุตตันตปิฎก ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้”

“ปุณณะ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักประหารเธอด้วยท่อนไม้ ในเรื่องนี้เธอจักคิดอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักประหารข้าพระองค์ด้วยท่อนไม้ ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้ว่า ‘มนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีหนอ มนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทเหล่านี้ดีจริงหนอ ที่ไม่ประหารเราด้วยศัสตรา’ ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้ ข้าแต่พระสุตตันตปิฎก ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้”

“ปุณณะ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรันตชนบทจักประหารเธอด้วยศัสตรา ในเรื่องนี้เธอจักคิดอย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัลลณาสก ๔. จันนวรรค ๕. ปุณณสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรินตชนบทจักประหาร
ข้าพระองค์ด้วยศัสตรา ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้ว่า ‘มนุษย์ชาวสุนาปรินต-
ชนบทเหล่านี้ดีหนอ มนุษย์ชาวสุนาปรินตชนบทเหล่านี้ดีจริงหนอ ที่ไม่ปลงชีวิต
ของเราด้วยศัสตราที่คม’ ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้
ข้าแต่พระสุต ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้”

“ปุณณะ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรินตชนบทจักปลงชีวิตเธอด้วยศัสตราที่คม
ในเรื่องนี้เธอจักคิดอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพวกมนุษย์ชาวสุนาปรินตชนบทจักปลงชีวิต
ข้าพระองค์ด้วยศัสตราที่คม ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้ว่า ‘พระสาวกทั้งหลาย
ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นอึดอัด ระอา รังเกียจอยู่ด้วยร่างกายและชีวิต
แสวงหาศัสตราเครื่องปลงชีวิตก็มีอยู่ เราได้ศัสตราเครื่องปลงชีวิตที่ไม่ได้แสวงหา
เลย’ ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ในเรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้ ข้าแต่พระสุต ใน
เรื่องนี้ข้าพระองค์จักคิดอย่างนี้”

“ดีละ ดีละ ปุณณะ เธอประกอบด้วยความขมใจและความสงบใจ^๑นี้จักสามารถ
อยู่ในสุนาปรินตชนบทได้ ปุณณะ เธอรู้เวลาอันสมควรในบัดนี้”

ครั้งนั้น ท่านพระปุณณะขึ้นขมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้วลุก
ขึ้นจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณ เก็บงำเสนาสนะเรียบร้อยแล้ว
ถือบาตร และจีวรหลีกจาริกไปทางสุนาปรินตชนบท เมื่อจาริกไปโดยลำดับก็ถึง
สุนาปรินตชนบท ได้ยินว่า ท่านพระปุณณะอยู่ที่สุนาปรินตชนบทนั้น ครั้งนั้น
ระหว่างพรรษานั้นท่านให้ชาวสุนาปรินตชนบทแสดงตนเป็นอุบาสกประมาณ ๕๐๐
คน และอุบาสิกาประมาณ ๕๐๐ คน ระหว่างพรรษานั้นเหมือนกันท่านได้บรลุก
วิชชา ๓ และนิพพานแล้ว

ครั้งนั้นแล ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ
ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กุลบุตรชื่อ

เชิงอรรถ :

^๑ ความขมใจ (ทมะ) ในที่นี้หมายถึงขันติ (ความอดทน) ส่วนความสงบใจ (อุปสมะ) เป็นไวพจน์ของความ
ขมใจ (ส.สฬ.อ. ๓/๘๘-๘๙/๒๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัลลณาสก ๔. จันนวรรค ๖. พาหิยสูตร

ปณณะที่พระองค์ทรงสั่งสอนด้วยพระโอวาทอย่างย่อนั้นตายไปแล้ว เขามีคติเป็นอย่างไร มีอภิสัมปรายภพเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรชื่อปณณะเป็นบัณฑิต ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งไม่เบียดเบียนเราเพราะเหตุแห่งธรรม ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรชื่อปณณะปรินิพพานแล้ว”

ปณณสูตรที่ ๕ จบ

๖. พาหิยสูตร

ว่าด้วยพระพาหิยะ

[๘๙] ครั้งนั้น ท่านพระพาหิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทาน วโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ ได้ฟังแล้วจะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ อยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พาหิยะ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขู เทียงหรือไม่เทียง”

“ไม่เทียง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา เห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“รูปเทียงหรือไม่เทียง”

“ไม่เทียง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัลลณาสก ๔. จันนวรรค ๖. พาหิยสูตร

“จักขุวิญญาน ฯลฯ จักขุสัมผัส ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“พาหิยะ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุวิญญาน ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุสัมผัส ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัดเพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ครั้งนั้น ท่านพระพาหิยะชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้วจากไป ต่อมาท่านพระพาหิยะหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนัก ได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” อนึ่ง ท่านพระพาหิยะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

พาหิยสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๒. ทุตติยปัณณาสก์ ๔. ฉัณนวรรค ๗. ปฐมเอชาสูตร

๗. ปฐมเอชาสูตร

ว่าด้วยความหวั่นไหว สูตรที่ ๑

[๙๐] “ภิกษุทั้งหลาย ความหวั่นไหว^๑เป็นโรค ความหวั่นไหวเป็นหัวฝี ความหวั่นไหวเป็นลูกศร เพราะเหตุนั้นแล ตถาคตจึงเป็นผู้ไม่หวั่นไหว ปราศจากลูกศรอยู่ เพราะเหตุนั้นแล ถ้าภิกษุหวังว่า ‘เราพึงเป็นผู้ไม่หวั่นไหว ปราศจากลูกศรอยู่’ เธอไม่พึงกำหนดหมายจักขุ ไม่พึงกำหนดหมายในจักขุ ไม่พึงกำหนดหมายเพราะจักขุ ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘จักขุของเรา’

ไม่พึงกำหนดหมายรูป ไม่พึงกำหนดหมายในรูป ไม่พึงกำหนดหมายเพราะรูป ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘รูปของเรา’

ไม่พึงกำหนดหมายจักขุวิญญาน ไม่พึงกำหนดหมายในจักขุวิญญาน ไม่พึงกำหนดหมายเพราะจักขุวิญญาน ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘จักขุวิญญานของเรา’

ไม่พึงกำหนดหมายจักขุสัมผัส ไม่พึงกำหนดหมายในจักขุสัมผัส ไม่พึงกำหนดหมายเพราะจักขุสัมผัส ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘จักขุสัมผัสของเรา’

ไม่พึงกำหนดหมายแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’

ไม่พึงกำหนดหมายโสตะ ฯลฯ

ไม่พึงกำหนดหมายขานะ ฯลฯ

ไม่พึงกำหนดหมายชีวหา ไม่พึงกำหนดหมายในชีวหา ไม่พึงกำหนดหมายเพราะชีวหา ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘ชีวหาของเรา’

ไม่พึงกำหนดหมายรส ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ความหวั่นไหว ในที่นี้หมายถึงตัณหา (ส.สฬ.อ. ๓/๙๐-๙๑/๓๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัจจนวาสก ๔. ฉัณนวรรค ๗. ปฐมเอชาสูตร

‘ไม่พึงกำหนดหมายชีวหาวิญญาน ฯลฯ

‘ไม่พึงกำหนดหมายชีวหาสัมผัส ฯลฯ

‘ไม่พึงกำหนดหมายแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’

‘ไม่พึงกำหนดหมายกาย ฯลฯ

‘ไม่พึงกำหนดหมายมโน ไม่พึงกำหนดหมายในมโน ไม่พึงกำหนดหมายเพราะมโน ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘มโนของเรา’

‘ไม่พึงกำหนดหมายธรรมารมณ์ ฯลฯ

มโนวิญญาน ฯลฯ

มโนสัมผัส ฯลฯ

‘ไม่พึงกำหนดหมายแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’

‘ไม่พึงกำหนดหมายสิ่งทั้งปวง ไม่พึงกำหนดหมายในสิ่งทั้งปวง ไม่พึงกำหนดหมายเพราะสิ่งทั้งปวง ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘สิ่งทั้งปวงของเรา’

ภิกษุผู้ไม่กำหนดหมายอยู่อย่างนี้ย่อมไม่ถือมั่นอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ถือมั่นย่อมไม่สะดงกลัว เมื่อไม่สะดงกลัวย่อมดับเจพาะตนเอง รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ปฐมเอชาสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปิณฑาสก ๔. ฉัณนวรรค ๘. ทุติยเอชาสูตร

๘. ทุติยเอชาสูตร

ว่าด้วยความหวั่นไหว สูตรที่ ๒

[๙๑] “ภิกษุทั้งหลาย ความหวั่นไหวเป็นโรค ความหวั่นไหวเป็นหัวผี ความหวั่นไหวเป็นลูกศร เพราะเหตุนั้นแล ตถาคตจึงเป็นผู้ไม่หวั่นไหว ปราศจากลูกศรอยู่ เพราะเหตุนั้นแล ถ้าภิกษุหวังว่า ‘เราพึงเป็นผู้ไม่หวั่นไหว ปราศจากลูกศรอยู่’ เธอไม่พึงกำหนดหมายจักขุ ไม่พึงกำหนดหมายในจักขุ ไม่พึงกำหนดหมาย เพราะจักขุ ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘จักขุของเรา’

ไม่พึงกำหนดหมายรูป ฯลฯ

จักขุวิญญาน ฯลฯ

จักขุสัมผัส ฯลฯ

ไม่พึงกำหนดหมายแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’

บุคคลกำหนดหมายสิ่งใด กำหนดหมายในสิ่งใด กำหนดหมายเพราะสิ่งใด กำหนดหมายว่า ‘สิ่งใดของเรา’ สิ่งนั้นย่อมเป็นโดยอาการอื่นจากที่กำหนดหมายนั้น คือ สัตว์โลกซึ่งอยู่ในภพ มีความเปลี่ยนแปลงโดยอาการอื่น ก็ยังยินดีภพอยู่นั่นเอง ฯลฯ

ไม่พึงกำหนดหมายชีวหา ไม่พึงกำหนดหมายในชีวหา ไม่พึงกำหนดหมาย เพราะชีวหา ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘ชีวหาของเรา’

ไม่พึงกำหนดหมายรส ฯลฯ

ชีวหาวิญญาน ฯลฯ

ชีวหาสัมผัส ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัจจนวาสก ๔. ฉันทวรรค ๘. ทุติยเอชาสูตร

ไม่พึงกำหนดหมายแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’

บุคคลกำหนดหมายสิ่งใด กำหนดหมายในสิ่งใด กำหนดหมายเพราะสิ่งใด กำหนดหมายว่า ‘สิ่งใดของเรา’ สิ่งนั้นย่อมเป็นโดยอาการอื่นจากที่กำหนดหมายนั้น คือ สัตว์โลกขังอยู่ในภพ มีความเปลี่ยนแปลงโดยอาการอื่น ก็ยังยินดีภพอยุ้นั่นเอง ฯลฯ

ไม่พึงกำหนดหมายมโน ไม่พึงกำหนดหมายในมโน ไม่พึงกำหนดหมายเพราะมโน ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘มโนของเรา’

ไม่พึงกำหนดหมายธรรมารมณ์ ฯลฯ

มโนวิญญูญาณ ฯลฯ

มโนสัมผัส ฯลฯ

ไม่พึงกำหนดหมายแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายแม้เพราะความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยนั้นของเรา’

บุคคลกำหนดหมายสิ่งใด กำหนดหมายในสิ่งใด กำหนดหมายเพราะสิ่งใด กำหนดหมายว่า ‘สิ่งใดของเรา’ สิ่งนั้นย่อมเป็นโดยอาการอื่นจากที่กำหนดหมายนั้น คือ สัตว์โลกขังอยู่ในภพ มีความเปลี่ยนแปลงโดยอาการอื่น ก็ยังยินดีภพอยุ้นั่นเอง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก ๔. จันนวรรค ๑๐. ทุติยทวยสูตร

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่พึงกำหนดหมายแม้ชั้นธ ชาติ และอายตนะเท่าที่มีอยู่ ไม่พึงกำหนดหมายในชั้นธ ชาติ และอายตนะเท่าที่มีอยู่ ไม่พึงกำหนดหมายเพราะชั้นธ ชาติ และอายตนะเท่าที่มีอยู่ ไม่พึงกำหนดหมายว่า ‘ชั้นธ ชาติ และอายตนะเท่าที่มีอยู่นั้นของเรา’

บุคคลผู้ไม่กำหนดหมายอยู่อย่างนี้ย่อมไม่ถือมันอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ถือมันก็ไม่สะดุ้งกลัว เมื่อไม่สะดุ้งกลัว ย่อมดับเฉพาะตนเอง รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ทุติยเอชาสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมทวยสูตร

ว่าด้วยธรรมคู่กัน สูตรที่ ๑

[๙๒] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมคู่กันแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงฟัง

ก็อะไรเล่าชื่อว่าธรรมคู่กัน

คือ (๑) จักขุกับรูป (๒) โสตะกับสัททะ (๓) ฆานะกับคันธะ (๔) ชิวหากับรส (๕) กายกับโผฏฐัพพะ (๖) มโนกับธรรมารมณ

นี้เรียกว่าธรรมคู่กัน

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ข้าพเจ้าจักบอกเลิกธรรมคู่กันนั้นแล้วบัญญัติธรรมคู่กันอย่างอื่นแทน’ คำพูดของผู้นั้นคงเป็นเพียงคำพูดเท่านั้น ครั้นถูกถามเข้าก็คงตอบไม่ได้ และพึงถึงความลำบากอย่างยิ่ง ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาถูกถามในสิ่งอันมิใช่วิสัย”

ปฐมทวยสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยทวยสูตร

ว่าด้วยธรรมคู่กัน สูตรที่ ๒

[๙๓] “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยธรรมคู่กันวิญญูญาณจึงเกิดขึ้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัลลณาสก ๔. ฉันทวรรค ๑๐. ทุติยทวยสูตร

เพราะอาศัยธรรมคู่กัน วิญญูญาณจึงเกิดขึ้น อย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญูญาณจึงเกิดขึ้น จักขุไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น รูปไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ธรรมคู่กันนี้ หวั่นไหวและเสื่อม ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น จักขุวิญญูญาณไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งจักขุวิญญูญาณก็ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ก็จักขุวิญญูญาณเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักก็เที่ยงเล่า

ความประจวบ ความประชุม ความพร้อมเพรียงกันแห่งธรรม ๓ ประการนี้ เรียกว่าจักขุสัมผัส แม้จักขุสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งจักขุสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ก็จักขุสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักก็เที่ยงเล่า บุคคลถูกผัสสะกระทบแล้วย่อมรู้สึก ถูกผัสสะกระทบแล้วย่อมคิดได้ ถูกผัสสะกระทบแล้วย่อมจำได้ แม้ธรรมเหล่านี้ก็หวั่นไหว และเสื่อม ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ฯลฯ

เพราะอาศัยชีวหาและรส ชิวหาวิญญูญาณจึงเกิดขึ้น ชิวหาไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น รสไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ธรรมคู่กันนี้ หวั่นไหวและเสื่อม ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ชิวหาวิญญูญาณก็ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งชิวหาวิญญูญาณก็ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ก็ชิวหาวิญญูญาณเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักก็เที่ยงเล่า

ความประจวบ ความประชุม ความพร้อมเพรียงกันแห่งธรรม ๓ ประการนี้ เรียกว่าชิวหาสัมผัส แม้ชิวหาสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งชิวหาสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ก็ชิวหาสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักก็เที่ยงเล่า

บุคคลถูกผัสสะกระทบแล้วย่อมรู้สึก ถูกผัสสะกระทบแล้วย่อมคิดได้ ถูกผัสสะกระทบแล้วย่อมจำได้ แม้ธรรมเหล่านี้ก็หวั่นไหวและเสื่อม ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัลลณาสก ๔. ฉัณนวรรค ๑๐. ทุติยทวยสูตร

เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ มโนวิญญาณจึงเกิดขึ้น มโนไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ธรรมารมณไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ธรรมคูกันนี้หวั่นไหวและเสื่อม ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น มโนวิญญาณไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมโนวิญญาณก็ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ก็มโนวิญญาณที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า

ความประจวบ ความประชุม ความพร้อมเพรียงกันแห่งธรรม ๓ ประการนี้ เรียกว่ามโนสัมผัส แม้มโนสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมโนสัมผัสก็ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น ก็มโนสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า

บุคคลถูกผัสสะกระทบแล้วย่อมรู้สึก ถูกผัสสะกระทบแล้วย่อมคิดได้ ถูกผัสสะกระทบแล้วย่อมจำได้ แม้ธรรมเหล่านี้ก็หวั่นไหวและเสื่อม ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยธรรมคูกันนี้แล วิญญาณจึงเกิดขึ้น”

ทุติยทวยสูตรที่ ๑๐ จบ

ฉัณนวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปโลกัสมสูตร	๒. สญญตโลกสูตร
๓. สังขิตตัสมสูตร	๔. ฉัณนสูตร
๕. ปุณณสูตร	๖. พาหิยสูตร
๗. ปฐมเอชาสูตร	๘. ทุติยเอชาสูตร
๙. ปฐมทวยสูตร	๑๐. ทุติยทวยสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณเณสก์ ๕. จฬวรรค ๑. อหันทอคคตตสูตร

๕. จฬวรรค

หมวดว่าด้วยอายตนะ ๖ ประการ

๑. อหันทอคคตตสูตร

ว่าด้วยการไม่ฝึกไม่คุ้มครองอายตนะ

[๙๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อายตนะ ๖ ประการนี้ที่บุคคล
ไม่ฝึก ไม่คุ้มครอง ไม่รักษา ไม่สำรวมแล้ว ย่อมนำทุกข์มีประมาณยิ่งมาให้

อายตนะ ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อายตนะคือจักขุที่บุคคลไม่ฝึก ไม่คุ้มครอง ไม่รักษา ไม่สำรวมแล้ว
ย่อมนำทุกข์มีประมาณยิ่งมาให้ ฯลฯ

๔. อายตนะคือชิวหาที่บุคคลไม่ฝึก ไม่คุ้มครอง ไม่รักษา ไม่สำรวมแล้ว
ย่อมนำทุกข์มีประมาณยิ่งมาให้ ฯลฯ

๖. อายตนะคือมโนที่บุคคลไม่ฝึก ไม่คุ้มครอง ไม่รักษา ไม่สำรวมแล้ว
ย่อมนำทุกข์มีประมาณยิ่งมาให้

ภิกษุทั้งหลาย อายตนะ ๖ ประการนี้แลที่บุคคลไม่ฝึก ไม่คุ้มครอง ไม่รักษา
ไม่สำรวมแล้วย่อมนำทุกข์มีประมาณยิ่งมาให้

ภิกษุทั้งหลาย อายตนะ ๖ ประการนี้ที่บุคคลฝึกดี คุ้มครองดี รักษาดี
สำรวมดีแล้วย่อมนำสุขมีประมาณยิ่งมาให้

อายตนะ ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อายตนะคือจักขุที่บุคคลฝึกดี คุ้มครองดี รักษาดี สำรวมดีแล้ว
ย่อมนำสุขมีประมาณยิ่งมาให้ ฯลฯ

๔. อายตนะคือชิวหาที่บุคคลฝึกดี คุ้มครองดี รักษาดี สำรวมดีแล้ว
ย่อมนำสุขมีประมาณยิ่งมาให้ ฯลฯ

๖. อายตนะคือมโนที่บุคคลฝึกดี คุ้มครองดี รักษาดี สำรวมดีแล้ว
ย่อมนำสุขมีประมาณยิ่งมาให้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัณณาสก ๕. จฬวรรค ๑. อหันทตคตตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ผัสสายตนะ ๖ ประการนี้แลที่บุคคลฝึกดี คัมภรองดี รักษาดี
สำรวมดีแล้วย่อมนำสุขยิ่งมาให้”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้วจึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่สำรวมผัสสายตนะ ๖ ประการ
นั้นแลในอายตนะ ๖ ประการใด ย่อมประสบทุกข์
ส่วนบุคคลเหล่าใดได้การสำรวมอายตนะ ๖ ประการนั้น
บุคคลเหล่านั้นมีศรัทธาเป็นเพื่อน เป็นผู้ไม่ชุ่มด้วยราคะอยู่
บุคคลเห็นรูปที่น่าชอบใจหรือเห็นรูปที่ไม่น่าชอบใจแล้ว
พึงบรรเทาทางของราคะในรูปที่น่าชอบใจ
และไม่พึงเสียใจว่า ‘รูปของเราไม่น่ารัก’
ได้ยินเสียงที่น่ารักและไม่น่ารักแล้ว
ไม่พึงกระหายในเสียงที่น่ารัก
และพึงบรรเทาความไม่ชอบใจในเสียงที่ไม่น่ารัก
และไม่พึงเสียใจว่า ‘เสียงของเราไม่น่ารัก’
ได้ดมกลิ่นหอมที่น่าชอบใจ
และได้ดมกลิ่นเหม็นที่ไม่น่าชอบใจแล้ว
พึงบรรเทาความหงุดหงิดในกลิ่นที่ไม่น่าชอบใจ
และไม่พึงพอใจในกลิ่นที่น่าชอบใจ
ได้ลิ้มรสที่ไม่อร่อยและอร่อย
และลิ้มรสที่ไม่อร่อยในบางครั้งแล้ว
ไม่พึงติดใจลิ้มรสที่อร่อย
และไม่ควรยินร้ายในรสที่ไม่อร่อย
ถูกผัสสะที่เป็นสุขกระทบแล้วไม่พึงมัวเมา
แม้ถูกผัสสะที่เป็นทุกข์กระทบแล้วก็ไม่พึงหวั่นไหว
ควรวางเฉยผัสสะทั้งสองทั้งที่เป็นสุขและเป็นทุกข์
ไม่ควรยินดี ไม่ควรยินร้ายกับผัสสะอะไร ๆ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัณณาสก ๕. ฉพวรรค ๒. มาลुकยปุตตสูตร

นรชนทั้งหลายผู้ต่ำทราม

มีปัญญาจัญญา (ความหมายรู้ในกิเลสเครื่องเนิ่นช้า)

ปรุงแต่งอยู่ เป็นสัตว์ที่มีสัญญา วนเวียนอยู่

ก็บุคคลบรรเทาใจที่อาศัยเรือน^๑ ๕ ทั้งปวงแล้ว

ย่อมเปลี่ยนจิตให้ประกอบด้วยเนกขัมมะ

ในกาลใดที่บุคคลอบรมใจดีแล้ว

ในอารมณ ๖ ประการอย่างนี้

ในกาลนั้นจิตของเขาถูกสุขสัมผัสหรือทุกข์สัมผัสกระทบแล้ว

ย่อมไม่หวั่นไหวในที่ไหน ๆ

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายครอบงำราคะและโทสะได้แล้ว

ย่อมเป็นผู้ถึงจุดจบ^๒แห่งความเกิดและความตาย”

อันทันตอศุตตสูตรที่ ๑ จบ

๒. มาลुकยปุตตสูตร

ว่าด้วยพระมาลुकยบุตร

[๙๕] ครั้งนั้น ท่านพระมาลुकยบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั้น ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกาย และใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาลुकยบุตร ในการขอโอวาทของเธอนี้ ในบัดนี้ เราจักบอกพวกภิกษุหนุ่มอย่างไรว่าเธอเป็นภิกษุผู้ชรา สูงอายุ เป็นผู้เฒ่า ล่วงกาลมามาก ผ่านวัยมามาก ขอโอวาทโดยย่อ”

ท่านพระมาลुकยบุตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นผู้ชรา สูงอายุ เป็นผู้เฒ่า ล่วงกาลมามาก ผ่านวัยมามากก็จริง ถึงกระนั้น ขอพระผู้มีพระภาคผู้สาคัดโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อเถิด ทำอย่างไร

เชิงอรรถ :

^๑ เรือน ในที่นี้ได้แก่ กามคุณ ๕ (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ) (ส.สฬ.อ. ๓/๙๔/๓๒)

^๒ จุดจบ ในที่นี้หมายถึง นิพพาน (ส.สฬ.อ. ๓/๙๔/๓๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๕. จฬวรรค ๒. มาลुकยปุตตสูตร

ข้าพระองค์พึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งพระภษิตของพระผู้มีพระภาค พึงเป็นผู้สืบต่อพระภษิตของพระผู้มีพระภาค”

“มาลुकยบุตร เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปที่จะพึงรู้แจ้งทางตาเหล่าใด เธอไม่ได้เห็น ไม่เคยเห็นแล้ว ย่อมไม่เห็น (ทั้งการกำหนด) ว่า ‘เราพึงเห็น’ ก็ไม่มีแก่เธอ เธอจะมีความพอใจ กำหนด หรือรักใคร่ในรูปเหล่านั้นหรือ”

“ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เสียงที่พึงรู้แจ้งทางหูเหล่าใด เธอไม่ได้ฟัง ไม่เคยฟังแล้ว ย่อมไม่ฟัง ทั้งการกำหนดว่า ‘เราพึงฟัง’ ก็ไม่มีแก่เธอ เธอจะมีความพอใจ กำหนด หรือรักใคร่ในเสียงเหล่านั้นหรือ”

“ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“กลิ่นที่พึงรู้แจ้งทางจมูกเหล่าใด เธอไม่ได้ดม ไม่เคยดมแล้ว ย่อมไม่ดม ทั้งการกำหนดว่า ‘เราพึงดม’ ก็ไม่มีแก่เธอ เธอจะมีความพอใจ กำหนด หรือรักใคร่ในกลิ่นเหล่านั้นหรือ”

“ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้นเหล่าใด เธอไม่ได้ลิ้ม ไม่เคยลิ้มแล้ว ย่อมไม่ลิ้ม ทั้งการกำหนดว่า ‘เราพึงลิ้ม’ ก็ไม่มีแก่เธอ เธอจะมีความพอใจ กำหนด หรือรักใคร่ในรสเหล่านั้นหรือ”

“ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกายเหล่าใด เธอไม่ได้ถูกต้อง ไม่เคยถูกต้อง ย่อมไม่ถูกต้อง ทั้งการกำหนดว่า ‘เราพึงถูกต้อง’ ก็ไม่มีแก่เธอ เธอจะมีความพอใจ กำหนด หรือรักใคร่ในโผฏฐัพพะเหล่านั้นหรือ”

“ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจเหล่าใด เธอไม่ได้รู้แจ้งไม่เคยรู้แจ้งแล้ว ย่อม

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๕. จฬวรรค ๒. มาลกยปุตตสูตร

‘ไม่รู้แจ้ง ทั้งการกำหนดว่า ‘เราพึงรู้แจ้ง’ ก็ไม่มีแก่เธอ เธอจะมีความพอใจ
กำหนด หรือรักใคร่ในธรรมารมณเหล่านั้นหรือ”

“ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“มาลกยบุตร บรรดาธรรมเหล่านี้ คือ รูปที่เธอเห็น เสียงที่เธอฟัง
อารมณ์ที่เธอทราบ และธรรมที่เธอพึงรู้แจ้ง ในรูปที่เห็นจักเป็นเพียงสักว่าเห็น
ในเสียงที่ฟังจักเป็นเพียงสักว่าฟัง ในอารมณ์ที่ทราบจักเป็นเพียงสักว่าทราบ ใน
ธรรมที่รู้แจ้งจักเป็นเพียงสักว่ารู้แจ้ง

เมื่อใดบรรดาธรรมทั้งหลาย คือ รูปที่เธอเห็น เสียงที่เธอฟัง อารมณ์ที่เธอ
ทราบ และธรรมที่เธอพึงรู้แจ้ง ในรูปที่เห็นจักเป็นเพียงสักว่าเห็น ในเสียงที่ฟังจัก
เป็นเพียงสักว่าฟัง ในอารมณ์ที่ทราบจักเป็นเพียงสักว่าทราบ ในธรรมที่รู้แจ้งจัก
เป็นเพียงสักว่ารู้แจ้ง เมื่อนั้นเธอจักไม่ถูกสิ่งนั้นครอบงำ

เมื่อใดเธอจักไม่ถูกสิ่งนั้นครอบงำ เมื่อนั้นเธอจักไม่พัวพันในสิ่งนั้น

เมื่อใดเธอจักไม่พัวพันในสิ่งนั้น เมื่อนั้นเธอจักไม่มีในโลกนี้ ไม่มีในโลกอื่น
‘ไม่มีในระหว่างโลกทั้งสอง นี่เป็นที่สุดแห่งทุกข์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งธรรมที่พระผู้มีพระ
ภาคทรงแสดงแล้วอย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้ว่า

‘เพราะเห็นรูปจึงหลงลืมสติ

เมื่อใส่ใจนิมิตที่น่ารัก

ก็มีจิตกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เวทนาที่เกิดจากรูปจำนวนมากก็เจริญแก่เขา

และจิตของเขาก็ถูกอภิขณาและวิหิงสาเข้าไปกระทบ

เมื่อเขาสั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า ยังห่างไกลนิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัณณาสก ๕. จฬวรรค ๒. มาลुकยปุตตสูตร

เพราะฟังเสียงจึงหลงลืมสติ

เมื่อใส่ใจนิมิตที่น่ารัก

ก็มีจิตกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เวทนาที่เกิดจากเสียงจำนวนมากก็เจริญแก่เขา

และจิตของเขาก็ถูกอภิขณาและวิหิงสาเข้าไปกระทบ

เมื่อเขาสั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า ยังห่างไกลนิพพาน

เพราะดมกลิ่นจึงหลงลืมสติ

เมื่อใส่ใจนิมิตที่น่ารัก

ก็มีจิตกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เวทนาที่เกิดจากกลิ่นจำนวนมากก็เจริญแก่เขา

และจิตของเขาก็ถูกอภิขณาและวิหิงสาเข้าไปกระทบ

เมื่อเขาสั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า ยังห่างไกลนิพพาน

เพราะลิ้มรสจึงหลงลืมสติ

บุคคลเมื่อใส่ใจนิมิตที่น่ารัก

ก็มีจิตกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เวทนาที่เกิดจากรสจำนวนมากก็เจริญแก่เขา

และจิตของเขาก็ถูกอภิขณาและวิหิงสาเข้าไปกระทบ

เมื่อเขาสั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า ยังห่างไกลนิพพาน

เพราะถูกต้องโผฏฐัพพะจึงหลงลืมสติ

เมื่อใส่ใจนิมิตที่น่ารัก

ก็มีจิตกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เวทนาที่เกิดจากโผฏฐัพพะจำนวนมากก็เจริญแก่เขา

และจิตของเขาก็ถูกอภิขณาและวิหิงสาเข้าไปกระทบ

เมื่อเขาสั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า ยังห่างไกลนิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัณณาสก ๕. จฬวรรค ๒. มาลुकยปุตตสูตร

เพราะรู้ธรรมารมณจึงหลงลืมสติ

เมื่อใสใจนิมิตที่น่ารัก

ก็มีจิตกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เวทนาที่เกิดจากธรรมารมณจำนวนมากก็เจริญแก่เขา

และจิตของเขาก็ถูกอภิขณาและวิหิงสาเข้าไปกระทบ

เมื่อเขาสั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า ยังห่างไกลนิพพาน

บุคคลนั้นเห็นรูปแล้วมีสติไม่กำหนดในรูป

มีจิตคลายกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งไม่ติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เมื่อเขาเห็นรูปและเสวยเวทนาอยู่

ทุกข์ยอมสิ้นไปไม่ถูกสั่งสมไว้ ฉะนั้น

เขาก็เป็นผู้มีสติเที่ยวไป ฉะนั้น

เมื่อเขาไม่สั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า อยู่ใกล้นิพพาน

บุคคลนั้นฟังเสียงแล้วมีสติไม่กำหนดในเสียง

มีจิตคลายกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งไม่ติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เมื่อเขาฟังเสียงและเสวยเวทนาอยู่

ทุกข์ยอมสิ้นไปไม่ถูกสั่งสมไว้ ฉะนั้น

เขาเป็นผู้มีสติเที่ยวไป ฉะนั้น

เมื่อเขาไม่สั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า อยู่ใกล้นิพพาน

บุคคลนั้นดมกลิ่นแล้วมีสติไม่กำหนดในกลิ่น

มีจิตคลายกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งไม่ติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เมื่อเขาดมกลิ่นและเสวยเวทนาอยู่

ทุกข์ยอมสิ้นไปไม่ถูกสั่งสมไว้ ฉะนั้น

เขาเป็นผู้มีสติเที่ยวไป ฉะนั้น

เมื่อเขาไม่สั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า อยู่ใกล้นิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยป้อนณาสก ๕. จฬวรรค ๒. มาลากยปุตตสูตร

บุคคลนั้นลี้มรสแล้วมีสติไม่กำหนดในรส

มีจิตคลายกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งไม่ติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เมื่อเขาลี้มรสและเสวยเวทนาอยู่ ฯลฯ

เมื่อเขาไม่สั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า อยู่ใกล้นิพพาน

บุคคลนั้นถูกต้องผัสสะแล้วมีสติไม่กำหนดในผัสสะ

มีจิตคลายกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งไม่ติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เมื่อเขาถูกต้องผัสสะและเสวยเวทนาอยู่ ฯลฯ

เมื่อเขาไม่สั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า อยู่ใกล้นิพพาน

บุคคลนั้นรู้ธรรมารมณแล้ว

มีสติไม่กำหนดในธรรมารมณ

มีจิตคลายกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งไม่ติดใจอารมณ์นั้นอยู่

เมื่อเขารู้ธรรมารมณและเสวยเวทนาอยู่

ทุกข์ย่อมสิ้นไปไม่ถูกสั่งสมไว้ ฉะนั้น

เขาเป็นผู้มีสติเที่ยวไป ฉะนั้น

เมื่อเขาไม่สั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้

บัณฑิตกล่าวว่า อยู่ใกล้นิพพาน'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งธรรมที่พระผู้มีพระภาค
ทรงแสดงแล้วอย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้”

“ดีละ ดีละ มาลากยบุตร ดีแล้วที่เธอรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งธรรมที่เราแสดง
แล้วอย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้ว่า

‘เพราะเห็นรูปจึงหลงลี้มสติ

เมื่อใส่ใจนิมิตที่น่ารัก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก ๕. จฬวรรค ๒. มาลुकยปุตตสูตร

ก็มีจิตกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งตั้งใจอารมณ์นั้นอยู่
 เวทนาที่เกิดจากรูปจำนวนมากก็เจริญแก่เขา
 และจิตของเขาก็ถูกอภิขมาและวิหิงสาเข้าไปกระทบ
 เมื่อเขาสั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้
 เรากล่าวว่า ยิงห่างไกลนิพพาน ฯลฯ

บุคคลนั้นรู้ธรรมารมณแล้ว

มีสติไม่กำหนดในธรรมารมณ
 มีจิตคลายกำหนดเสวยอารมณ์นั้น ทั้งไม่ตั้งใจอารมณ์นั้นอยู่
 เมื่อเขารู้ธรรมารมณและเสวยเวทนาอยู่
 ทุกข์ย่อมสิ้นไปไม่ถูกสั่งสมไว้ ฉันท
 เขาเป็นผู้มีสติเที่ยวไป ฉันทนั้น
 เมื่อเขาไม่สั่งสมทุกข์อยู่อย่างนี้
 เรากล่าวว่า อยู่ใกล้นิพพาน'

มาลुकยบุตร เธอพึงเห็นเนื้อความแห่งธรรมที่เราแสดงแล้วยังย่อโดย
 พิสดารอย่างนี้เกิด"

ครั้งนั้น ท่านพระมาลुकยบุตรขึ้นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุก
 ขึ้นจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้วจากไป ต่อมา ท่านพระ
 มาลुकยบุตรก็หลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่
 ไม่นานนักได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่า
 กุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึง
 อยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า "ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว
 ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป"

อนึ่ง ท่านพระมาลुकยบุตรได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์
 ทั้งหลาย

มาลुकยปุตตสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัจจนวาสก ๕. ฉพวรรค ๓. ปรีหานธัมมสูตร

๓. ปรีหานธัมมสูตร

ว่าด้วยปรีหานธัมม

[๙๖] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปรีหานธัมม^๑ อปรีหานธัมม และ
อภิภายตนะ ๖ ประการแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ปรีหานธัมม เป็นอย่างไร

คือ ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์ ย่อมเกิดขึ้น
แก่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะเห็นรูปทางตา ถ้าภิกษุให้กิเลสนั้นอาศัยอยู่ ไม่ละ
ไม่บรรเทา ไม่ทำให้หมดสิ้นไป ไม่ให้ถึงความไม่มีอีก ชื่อนั้นภิกษุพึงทราบว่ ‘เรา
กำลังเสื่อมจากกุศลธรรม นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นความเสื่อม’ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์
ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะลั้มรสทางลิ้น ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์
ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะรู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจ ถ้าภิกษุให้กิเลสนั้นอาศัยอยู่
ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้หมดสิ้นไป ไม่ให้ถึงความไม่มีอีก ชื่อนั้นภิกษุพึงทราบว่
‘เรากำลังเสื่อมจากกุศลธรรม นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นความเสื่อม’

ปรีหานธัมมเป็นอย่างไรแล

อปรีหานธัมม เป็นอย่างไร

คือ ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์ ย่อมเกิดขึ้น
แก่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะเห็นรูปทางตา ถ้าภิกษุไม่ให้กิเลสนั้นอาศัยอยู่ ละ
บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ให้ถึงความไม่มีอีก ชื่อนั้นภิกษุพึงทราบว่ ‘เราไม่เสื่อม
จากกุศลธรรม นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นความไม่เสื่อม’ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์
ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะลั้มรสทางลิ้น ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์
ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะรู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจ ถ้าภิกษุไม่ให้กิเลสนั้น อาศัยอยู่
ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ให้ถึงความไม่มีอีก ชื่อนั้นภิกษุ พึงทราบว่ ‘เราไม่
เสื่อมจากกุศลธรรม นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นความไม่เสื่อม’

อปรีหานธัมมเป็นอย่างไรแล

เชิงอรรถ :

^๑ ปรีหานธัมม หมายถึงธรรมที่มีความเสื่อมไปเป็นสภาพ (ส.สฬ.อ. ๓/๙๖/๓๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัจจนวาสก ๕. ฉพวรรค ๔. ปมาทวิหารีสูตร

อภิกายตนะ ๖ ประการ เป็นอย่างไร

คือ ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์ย่อมไม่เกิดขึ้น แก่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะเห็นรูปทางตา ภิกษุทั้งหลาย ชื่อนั้นภิกษุพึงทราบว่าเป็น ‘อายตนะนี้เราครอบงำได้แล้ว นี่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นอภิกายตนะ’ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์ ย่อมไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะรู้แจ้งธรรมารมณโองทางใจ ชื่อนั้นภิกษุพึงทราบว่าเป็น ‘อายตนะนี้เราครอบงำได้แล้ว นี่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นอภิกายตนะ’

ภิกษุทั้งหลาย อายตนะเหล่านี้ เราเรียกว่า อภิกายตนะ ๖ ประการ”

ปริหานธัมมสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปมาทวิหารีสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้อยู่ด้วยความประมาท

[๙๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงภิกษุผู้อยู่ด้วยความประมาทและภิกษุผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ภิกษุผู้อยู่ด้วยความประมาท เป็นอย่างไร

คือ เมื่อภิกษุไม่สำรวมจักขุทริยอยู่ จิตย่อมชานไปในรูปทั้งหลายที่พึงรู้แจ้งทางตา เมื่อเธอมีจิตชานไปแล้ว ปราโมทย์ (ความบันเทิงใจ) ก็ไม่มี เมื่อไม่มีปราโมทย์ ปีติ (ความอิ่มใจ) ก็ไม่มี เมื่อไม่มีปีติ ปัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ) ก็ไม่มี เมื่อไม่มีปัสสัทธิ ภิกษุนั้นย่อมอยู่ลำบาก จิตของเธออยู่ลำบากย่อมไม่ตั้งมั่น เมื่อจิตไม่ตั้งมั่น ธรรมทั้งหลาย^๑ ก็ไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ เธอย่อมเห็นว่า ‘เป็นผู้อยู่ด้วยความประมาท’ แท้จริง ฯลฯ

เมื่อภิกษุไม่สำรวมชิวหินทริยอยู่ จิตย่อมชานไปในรสทั้งหลายที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น เมื่อเธอมีจิตชานไปแล้ว ฯลฯ เธอย่อมเห็นว่า ‘เป็นผู้อยู่ด้วยความประมาท’ แท้จริง ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมทั้งหลาย หมายถึงสมณะและวิปัสสนา (ส.สฬ.อ. ๓/๙๗/๓๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๕. จฬวรรค ๕. สังวรสูตร

เมื่อภิกษุไม่สำรวมมโนหริยอยู่ จิตย่อมชานไปในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจ เมื่อเขามีจิตชานไปแล้ว ปราโมทยก็ไม่มี เมื่อไม่มีปราโมทย ปีติก็ไม่มี เมื่อไม่มีปีติ ปัสสัทธิก็ไม่มี เมื่อไม่มีปัสสัทธิ เขื่อย่อมอยู่ลำบาก จิตของภิกษุผู้อยู่ลำบากย่อมไม่ตั้งมั่น เมื่อจิตไม่ตั้งมั่น ธรรมทั้งหลายก็ไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ ภิกษุนั้นย่อมนับว่า ‘เป็นผู้อยู่ด้วยความประมาท’ แท้จริง

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ด้วยความประมาทเป็นอย่างไรแล

ภิกษุผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท เป็นอย่างไร

คือ เมื่อภิกษุสำรวมจักขุหริยอยู่ จิตย่อมไม่ชานไปในรูปทั้งหลายที่พึงรู้แจ้งทางตา เมื่อเขามีจิตไม่ชานไปแล้ว ปราโมทยก็เกิด เมื่อเกิดปราโมทย ปีติก็เกิด เมื่อใจเกิดปีติ กายก็สงบ ภิกษุผู้มีกายสงบ ย่อมอยู่สบาย จิตของเขื่อย่อมอยู่สบาย ย่อมตั้งมั่น เมื่อจิตตั้งมั่น ธรรมทั้งหลายก็ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายปรากฏ เขื่อย่อมนับว่า ‘เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท’ แท้จริง ฯลฯ

เมื่อภิกษุสำรวมชิวหินหริยอยู่ จิตย่อมไม่ชานไป ฯลฯ เขื่อย่อมนับว่า ‘เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท’ แท้จริง ฯลฯ

เมื่อภิกษุสำรวมมโนหริยอยู่ จิตย่อมไม่ชานไปในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจ เมื่อเขามีจิตไม่ชานไปแล้ว ปราโมทยก็เกิด เมื่อเกิดปราโมทย ปีติก็เกิด เมื่อเกิดปีติ กายก็สงบ ภิกษุผู้มีกายสงบย่อมอยู่สบาย จิตของเขื่อย่อมอยู่สบายย่อมตั้งมั่น เมื่อจิตตั้งมั่น ธรรมทั้งหลายก็ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายปรากฏ เขื่อย่อมนับว่า ‘เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท’ แท้จริง

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทเป็นอย่างไรแล”

ปมาทวิหารีสูตรที่ ๔ จบ

๕. สังวรสูตร

ว่าด้วยความสำรวม

[๙๘] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความสำรวมและไม่สำรวมแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัจจนเณสก์ ๕. จฬวรรค ๕. สังวรสูตร

ความไม่สำรวม เป็นอย่างไร

คือ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมืออยู่ ถ้าภิกษุเพลิดเพลีน เขยชม ยึดติดรูปนั้นอยู่ ข้อนี้ ภิกษุพึงทราบว่ ‘เรากำลังเสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่ เป็นความเสื่อม’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางชีวหาวิญญูณ ... มีอยู่ ฯลฯ

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมืออยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลีน เขยชม ยึดติดธรรมารมณนั้นอยู่ ข้อนี้ภิกษุพึงทราบว่ ‘เรากำลังเสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่ เป็นความเสื่อม’

ภิกษุทั้งหลาย ความไม่สำรวมเป็นอย่งนี้แล

ความสำรวม เป็นอย่างไร

คือ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมืออยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลีน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้นอยู่ ข้อนี้ ภิกษุพึงทราบว่ ‘เราไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่ เป็นความไม่เสื่อม’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ... มีอยู่ ฯลฯ

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมืออยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลีน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณนั้นอยู่ ข้อนี้ภิกษุพึงทราบว่ ‘เราไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่ เป็นความไม่เสื่อม’

ภิกษุทั้งหลาย ความสำรวมเป็นอย่งนี้แล”

สังวรสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๒. ทุตติยปัณณาสก์ ๕. จฬวรรค ๗. ปฏิสัลลานสูตร

๖. สมาธิสูตร

ว่าด้วยสมาธิ

[๙๙] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิเถิด ภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่นย่อม
รู้ชัดตามความเป็นจริง รู้ชัดอะไรเล่าตามความเป็นจริง คือ

รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘จักขุไม่เที่ยง’ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘รูป
ไม่เที่ยง’ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘จักขุวิญญานไม่เที่ยง’ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า
‘จักขุสัมผัสไม่เที่ยง’ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข
หรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง’ ฯลฯ

รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘มโนไม่เที่ยง’ ฯลฯ ธรรมารมณ์ ฯลฯ มโน-
วิญญาน ฯลฯ มโนสัมผัส ฯลฯ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘แม้ความเสวย
อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย
ก็ไม่เที่ยง’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิเถิด ภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่นย่อมรู้ชัด
ตามความเป็นจริง”

สมาธิสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฏิสัลลานสูตร

ว่าด้วยการหลีกเร้น

[๑๐๐] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายหลีกเร้นแล้ว จงประกอบความเพียรเถิด
ภิกษุผู้หลีกเร้นแล้วย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง รู้ชัดอะไรเล่าตามความเป็นจริง คือ

รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘จักขุไม่เที่ยง’ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘รูปไม่
เที่ยง’ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘จักขุวิญญานไม่เที่ยง’ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า
‘จักขุสัมผัสไม่เที่ยง’ ฯลฯ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็น
สุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทูตยปัณณาสก์ ๕. ฉพวรรค ๘. ปฐมนตุมหากสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายหลีกเร้นแล้ว จงประกอบความเพียรเถิด ภิกษุผู้
หลีกเร้นแล้วย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง”

ปฐีสลลานสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฐมนตุมหากสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย สูตรที่ ๑

[๑๐๑] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้น
สิ่งที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

ก็จะไรเล่าชื่อว่าสิ่งที่ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

จักขุไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละจักขุนั้น จักขุที่เธอทั้งหลาย
ละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรูปนั้น รูปที่เธอทั้งหลายละได้แล้ว
นั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

จักขุวิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละจักขุวิญญาณนั้น จักขุ-
วิญญาณที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

จักขุสัมผัสไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละจักขุสัมผัสนั้น จักขุสัมผัส
ที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ
จักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความเสวยอารมณ์ที่
เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น ความ
เสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย
ที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข ฯลฯ

ชีวหาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละชีวหานั้น ชิวหาที่เธอทั้งหลาย
ละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก ๕. ฉพวรรค ๘. ปฐมนตุมหากสูตร

รสไม่ไช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรสนั้น รสที่เธอทั้งหลายละได้
แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

ชีวหาวิญญานไม่ไช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละชีวหาวิญญานนั้น
ชีวหาวิญญานที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

ชีวหาสัมผัสไม่ไช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละชีวหาสัมผัสนั้น ชิวหา-
สัมผัสที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข แม้
ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัส
เป็นปัจจัยก็ไม่ไช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข
หรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น ความเสวย
อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย
ที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข ฯ

มโนไม่ไช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละมโนนั้น มโนที่เธอทั้งหลายละได้
แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

ธรรมารมณไม่ไช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละธรรมารมณนั้น
ธรรมารมณที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

มโนวิญญานไม่ไช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละมโนวิญญานนั้น มโน-
วิญญานที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

มโนสัมผัสไม่ไช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละมโนสัมผัสนั้น มโนสัมผัส
ที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ
มโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่ไช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความเสวยอารมณ์ที่
เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น ความ
เสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็น
ปัจจัยที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๕. ฉพวรรค ๙. ทุติยนตุมหากสูตร

เปรียบเหมือนคนพืงนำหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ที่มีอยู่ในเขตวันนีไป เผา หรือจัดการไปตามเรื่อง เธอทั้งหลายจะพึงมีความคิดอย่างนี้บ้างไหมว่า ‘คนนำเราทั้งหลายไป เผา หรือจัดการไปตามเรื่อง’

“ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะหญ้าเป็นต้นนั้นไม่ใช่ธัตตาหรือสิ่งทีเนื่องด้วยธัตตา”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักขุไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละจักขุนั้น จักขุทีเธอทั้งหลายละได้แล้วจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย ฯลฯ จักขุวิญญาน ฯลฯ จักขุสัมผัส ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์ทีเป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ทีเกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความเสวยอารมณ์ทีเป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ทีเกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น ความเสวยอารมณ์ทีเป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ทีเกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยทีเธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข”

ปฐมนตุมหากสูตรที ๘ จบ

๙. ทุติยนตุมหากสูตร

ว่าด้วยสิ่งทีไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย สูตรที ๒

[๑๐๒] “ภิกษุทั้งหลาย แม้สิ่งใดทีไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้น สิ่งทีเธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข

กืออะไรเล่าชื่อว่าสิ่งทีไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

จักขุไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละจักขุนั้น จักขุทีเธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุตติยปัณณาสก ๕. ฉพวรรค ๑๐. อุทกสูตร

รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรูปนั้น รูปที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น
จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

จักขุวิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละจักขุวิญญาณนั้น จักขุ-
วิญญาณที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

จักขุสัมผัสไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละจักขุสัมผัสนั้น จักขุสัมผัส
ที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข ฯลฯ

แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ
มโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความเสวยอารมณ์ที่
เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยนั้น ความ
เสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย
ที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข

ภิกษุทั้งหลาย แม้สิ่งใดที่ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้น
สิ่งที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุข”

ทุตติยตมหากสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุทกสูตร

ว่าด้วยอุทกดาบส

[๑๐๓] “ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่าอุทกดาบส รามบุตรกล่าววาจาอย่างนี้ว่า
‘เรา เป็นผู้ถึงเวทแน่นอน เราเป็นผู้ชนะวิภูฏะทั้งปวงแน่นอน รากเหง้าแห่งทุกข์ที่
ใคร ๆ ขุดไม่ได้ เราขุดได้แล้วแน่นอน’ อุทกดาบส รามบุตร ยังเป็นผู้ไม่ถึงเวท
แต่กล่าวว่า ‘เราเป็นผู้ถึงเวท’ ยังเป็นผู้ไม่ชนะวิภูฏะทั้งปวง แต่กล่าวว่า ‘เราชนะ
วิภูฏะทั้งปวง’ ยังขุดรากเหง้าแห่งทุกข์ไม่ได้ แต่กล่าวว่า ‘เราขุดรากเหง้าแห่งทุกข์
ได้แล้ว’

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อจะกล่าวเรื่องนั้นให้ถูกต้อง ควรกล่าวว่า ‘เราเป็น
ผู้ถึงเวทแน่นอน เราเป็นผู้ชนะวิภูฏะทั้งปวงแน่นอน รากเหง้าแห่งทุกข์ที่ใคร ๆ ขุด
ไม่ได้ เราขุดได้แล้วแน่นอน’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัจจนวาสก ๕. ฉฬวรรค ๑๐. อุทกสูตร

ภิกษุเป็นผู้ถึงเวท อย่างไร

คือ ภิกษุย่อมรู้ชัดถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออก
จากผัสสายตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริง

ภิกษุเป็นผู้ถึงเวทอย่างไรแล

ภิกษุเป็นผู้ชนะวิภูฏะทั้งปวง อย่างไร

คือ ภิกษุรู้ชัดถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจาก
ผัสสายตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น

ภิกษุเป็นผู้ชนะวิภูฏะทั้งปวงอย่างไรแล

รากเหง้าแห่งทุกข์ที่ใคร ๆ ขุดไม่ได้ ภิกษุขุดได้แล้ว อย่างไร

คือ คำว่า **ตัณหา** นี้ เป็นชื่อของกายนี้ ซึ่งประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔
เกิดจากมารดาบิดา เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมกุมมาส^๑ ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบ
ต้องนวดเฟ้น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา

คำว่า **คันถมุล** นี้เป็นชื่อของตัณหา ภิกษุละตัณหาได้แล้ว ตัดรากถอนโคน
เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อ
ไปไม่ได้

รากเหง้าแห่งทุกข์ที่ใคร ๆ ขุดไม่ได้ ภิกษุขุดได้แล้วอย่างไรแล

ได้ยินว่าอุทกดาบส รามบุตรกล่าววาจาอย่างนี้ว่า ‘เราเป็นผู้ถึงเวทแน่นอน เรา
เป็นผู้ชนะวิภูฏะทั้งปวงแน่นอน รากเหง้าแห่งทุกข์ที่ใคร ๆ ขุดไม่ได้ เราขุดได้แล้ว
แน่นอน’ อุทกดาบส รามบุตรยังเป็นผู้ไม่ถึงเวท แต่กล่าวว่า ‘เราเป็นผู้ถึงเวท’
ยังไม่ชนะวิภูฏะทั้งปวง แต่กล่าวว่า ‘เราชนะวิภูฏะทั้งปวง’ ยังขุดรากเหง้าแห่งทุกข์
ไม่ได้ แต่กล่าวว่า ‘เราขุดรากเหง้าแห่งทุกข์ได้แล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เมื่อจะกล่าวเรื่องนั้นให้ถูกต้อง ควรกล่าว
ว่า ‘เราเป็นผู้ถึงเวทแน่นอน เราชนะวิภูฏะทั้งปวงแน่นอน รากเหง้าแห่งทุกข์ที่ใคร ๆ
ขุดไม่ได้ เราขุดได้แล้วแน่นอน’

อุทกสูตรที่ ๑๐ จบ

ฉฬวรรคที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ **ขนมกุมมาส** หมายถึงขนมที่เก็บไว้นานเกินไปจะบูด เช่น ขนมดั่ง ขนมครก ขนมถ้วย ขนมตาล เป็นต้น
พระพุทธเจ้าหลังบำเพ็ญทุกรกิริยาก็เสวยข้าวสุกและขนมกุมมาส (พระธรรมปิฎก : พจนานุกรมพุทธศาสตร์
ฉบับประมวลศัพท์, ๒๕๓๘, หน้า ๒๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๑๑๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๒. ทุติยปัณณาสก์ ๕. จฬวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อหันทอคคตตสูตร	๒. มาลกายปุตตสูตร
๓. ปรีหานธัมมสูตร	๔. ปมาทวิหารีสูตร
๕. สังวรสูตร	๖. สมาธิสูตร
๗. ปฏิสัลลานสูตร	๘. ปฐมนตุมหากสูตร
๙. ทุติยนตุมหากสูตร	๑๐. อุทกสูตร

ทุติยปัณณาสก์ในสฬายตนวรรค จบบริบูรณ์

รวมวรรคที่มีในทุติยปัณณาสก์นี้ คือ

๑. อวิชชาวรรค	๒. มิคชาลวรรค
๓. คิลานวรรค	๔. ฉั่นนวรรค
๕. จฬวรรค	

ทุติยปัณณาสก์ จบ

๑๐๐ สูตรแรกจบ

พระสวดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๓. ตติยปัณณาสก ๑. โยคัมเขมิวรรค ๑. โยคัมเขมิสูตร

๓. ตติยปัณณาสก

๑. โยคัมเขมิวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุให้บุคคลมีความเกษมจากโยคะ

๑. โยคัมเขมิสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุให้บุคคลมีความเกษมจากโยคะ

[๑๐๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมบรรยาย^๑ที่เป็นเหตุให้บุคคลมีความเกษมจากโยคะ^๒แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมบรรยายที่เป็นเหตุให้บุคคลมีความเกษมจากโยคะ เป็นอย่างไร

คือ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใครพาใจให้กำหนดมีอยู่ ตถาคตละรูปเหล่านั้นได้แล้ว ตัตรากถอนโคณ เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคณไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ตถาคตได้บอกความเพียรที่ควรประกอบ^๓เพื่อละรูปเหล่านั้น เพราะเหตุที่นั่นบัณฑิตจึงกล่าวว่า ‘ตถาคตเป็นผู้มีความเกษมจากโยคะ’ ฯลฯ

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใครพาใจให้กำหนดมีอยู่ ตถาคตละธรรมารมณนั้นได้แล้ว ตัตรากถอนโคณ เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคณไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ตถาคตได้บอกความเพียรที่ควรประกอบเพื่อละธรรมารมณนั้น เพราะเหตุที่นั่นบัณฑิตจึงกล่าวว่า ‘ตถาคตเป็นผู้มีความเกษมจากโยคะ’

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมบรรยายที่เป็นเหตุให้บุคคลมีความเกษมจากโยคะเป็นอย่างนี้แล”

โยคัมเขมิสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมบรรยาย หมายถึงเหตุแห่งธรรม (ส.สฬ.อ. ๓/๑๐๔/๓๘)

^๒ โยคะ หมายถึงสภาวะอันประกอบสัตว์ไว้ในภพมี ๔ อย่าง (คือ กามโยคะ สภาวะอันประกอบสัตว์ไว้ในภพคือกาม, ภวโยคะ สภาวะอันประกอบสัตว์ไว้ในภพคือภพ, ทิฏฐิโยคะ สภาวะอันประกอบสัตว์ไว้ในภพคือทิฏฐิ, อวิชชาโยคะ สภาวะอันประกอบสัตว์ไว้ในภพคืออวิชชา) (ส.สฬ.อ. ๓/๑๐๔/๓๘, ส.ฐีกา ๒/๑๐๔/๓๖๑)

^๓ ความเพียรที่ควรประกอบ หมายถึงสมณะและวิบัสสนาหรืออริยสัง ๔ (ส.ฐีกา ๒/๑๐๔/๓๖๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๓. ตติยปัณณาสก์ ๑. โยคักเขมิกวรรค ๒. อุปาทหายสูตร

๒. อุปาทหายสูตร

ว่าด้วยสุขทุกข์อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น

[๑๐๕] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะอาศัยอะไร สุขและทุกข์ภายใน
 จึงเกิดขึ้น”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก”

“เมื่อมีจักขุ เพราะอาศัยจักขุ สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น ฯลฯ

เมื่อมีชิวหา เพราะอาศัยชิวหา สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น ฯลฯ

เมื่อมีมโน เพราะอาศัยมโน สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา สุขและทุกข์ภายใน
 ฟังเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“ชิวหาเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา สุขและทุกข์ภายใน
 ฟังเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“มโนเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๑. โยคักเขมิกวรรค ๓. ทุขสมุทฺยสูตร

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา สุขและทุกข์ภายใน
พึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ
ฯลฯ แม้ในชีวหา ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโน เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด
เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’
รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อุปาทยสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุขสมุทฺยสูตร

ว่าด้วยความเกิดแห่งทุกข์

[๑๐๖] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดและความดับแห่งทุกข์^๑ เธอ
ทั้งหลายจงฟัง

ความเกิดแห่งทุกข์ เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓
ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย
ตัณหาจึงเกิด

ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล ฯลฯ

เพราะอาศัยชีวหาและรส ชิวหาวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓
ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย
ตัณหาจึงเกิด

เชิงอรรถ :

^๑ **ทุกข์** ในที่นี้หมายถึงทุกข์ในวัฏฏะ (ส.สฬ.อ. ๓/๑๐๕-๑๑๓/๓๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๑. โยคักเขมิกวรรค ๓. ทุกขสมุทยสูตร

ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล ฯลฯ

เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญูญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด

ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล

ความดับแห่งทุกข์ เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญูญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นแลดับไม่เหลือด้วยวิราคะ^๑ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติ (ความเกิด) จึงดับ เพราะชาติดับชรา (ความแก่) มรณะ (ความตาย) โสกะ (ความเศร้าโศก) ปรีทเวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) จึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้

ความดับแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล ฯลฯ

เพราะอาศัยชีวหาและรส ชิวหาวิญญูญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นแลดับไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ

ความดับแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล ฯลฯ

เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญูญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นแลดับไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย ความดับแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล”

ทุกขสมุทยสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ วิราคะ หมายถึงมรรค (วิ.อ. ๓/๑/๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๑. โยคัคเคมิกวรรค ๔. โลกสมุทฺยสูตร

๔. โลกสมุทฺยสูตร

ว่าด้วยความเกิดแห่งโลก

[๑๐๗] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดและความดับแห่งโลก^๑ เธอทั้งหลายจงฟัง

ความเกิดแห่งโลก เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งกรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงเกิด เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงเกิด เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงเกิด เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิด

ความเกิดแห่งโลกเป็นอย่างนี้แล ฯลฯ

เพราะอาศัยชีวหาและรส ชิวหาวิญญาณจึงเกิด ฯลฯ

เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งกรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงเกิด เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงเกิด เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงเกิด เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิด

ความเกิดแห่งโลกเป็นอย่างนี้แล

ความดับแห่งโลก เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งกรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นแลดับไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ

เชิงอรรถ :

^๑ โลก ในที่นี้หมายถึงสังขารโลก (ส.สฬาย.อ. ๓/๑๐๕-๑๑๓/๓๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๑. โยคักเขมิกวรรค ๕. เสยโยหมัสมิสูตร

ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้
มีได้ด้วยประการฉะนี้

ความดับแห่งโลกเป็นอย่างไรแล ฯลฯ

เพราะอาศัยชีวหาและรส ชิวหาวิญญูณจึงเกิด ฯลฯ

เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ มโนวิญญูณจึงเกิด ความประจวบแห่ง
ธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนา
เป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นแลดับไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ
 ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย ความดับแห่งโลกเป็นอย่างไรแล”

โลกสมุทยสูตรที่ ๔ จบ

๕. เสยโยหมัสมิสูตร

ว่าด้วยความถือตัวว่าเราเลิศกว่าเขา

[๑๐๘] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะยึดมั่นอะไร เพราะถือมั่นอะไร
ความถือตัวว่า ‘เราเลิศกว่าเขา’ ความถือตัวว่า ‘เราเสมอเขา’ หรือความถือตัวว่า
‘เราด้อยกว่าเขา’ จึงมี”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาค
เป็นหลัก”

“เมื่อมีจักขุ เพราะยึดมั่นจักขุ เพราะถือมั่นจักขุ ความถือตัวว่า ‘เราเลิศ
กว่าเขา’ ความถือตัวว่า ‘เราเสมอเขา’ หรือความถือตัวว่า ‘เราด้อยกว่าเขา’ จึงมี
 ฯลฯ

เมื่อมีชีวหา ฯลฯ เมื่อมีมโน เพราะยึดมั่นมโน เพราะถือมั่นมโน ความ
ถือตัวว่า ‘เราเลิศกว่าเขา’ ความถือตัวว่า ‘เราเสมอเขา’ หรือความถือตัวว่า
‘เราด้อยกว่าเขา’ จึงมี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๑. โยคัคมกัณวารค ๕. เสยโยหมัสมิสูตร

เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขูเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ยึดมั่นสิ่งนั้น ความถือตัวว่า ‘เราเลิศกว่าเขา’ ความถือตัวว่า ‘เราเสมอเขา’ หรือความถือตัวว่า ‘เราด้อยกว่าเขา’ จะพึงมีหรือ”

“ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“ชีวหาเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“มโนเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ยึดมั่นสิ่งนั้น ความถือตัวว่า ‘เราเลิศกว่าเขา’ ความถือตัวว่า ‘เราเสมอเขา’ หรือความถือตัวว่า ‘เราด้อยกว่าเขา’ จะพึงมีหรือ”

“ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในชีวหา ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโน เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

เสยโยหมัสมิสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก ๑. โยคักเขมิกวรรค ๗. อุปาทานิยสูตร

๖. สัณญิณนิยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน

[๑๐๙] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชนและสังโยชน
เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน เป็นอย่างไร และสังโยชน เป็นอย่างไร

คือ จักขุชื่อว่าธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน ฉันทราคะในจักขุนั้นชื่อว่าสังโยชน
ฯลฯ ขิวหาชื่อว่าธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน ฯลฯ มโนชื่อว่าธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน
ฉันทราคะในมโนนั้นชื่อว่าสังโยชน

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เราเรียกว่า ธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน

นี้เราเรียกว่า สังโยชน”

สัณญิณนิยสูตรที่ ๖ จบ

๗. อุปาทานิยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน

[๑๑๐] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทานและอุปาทาน
เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน เป็นอย่างไร และอุปาทาน เป็นอย่างไร

คือ จักขุชื่อว่าธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน ฉันทราคะในจักขุนั้นชื่อว่าอุปาทาน
ฯลฯ ขิวหาชื่อว่าธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน ฯลฯ มโนชื่อว่าธรรมที่เกื้อกูลแก่
อุปาทาน ฉันทราคะในมโนนั้นชื่อว่าอุปาทาน

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เราเรียกว่า ธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน

นี้เราเรียกว่า อุปาทาน”

อุปาทานิยสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๓. ตติยปัลลณาสก ๑. โยคักเขมิกวรรค ๙. พาหิรายตนปริชานนสูตร

๘. อัชฌัตติกายตนปริชานนสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้อายตนะภายใน

[๑๑๑] “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละจักขุ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ... โสตะ ฯลฯ ฆานะ ฯลฯ ชิวหา ฯลฯ กาย ฯลฯ บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละมโน เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคลเมื่อรู้อย่าง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละจักขุได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ฯลฯ ชิวหา ฯลฯ กาย ฯลฯ บุคคลเมื่อรู้อย่าง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละมโนได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์”

อัชฌัตติกายตนปริชานนสูตรที่ ๘ จบ

๙. พาหิรายตนปริชานนสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้อายตนะภายนอก

[๑๑๒] “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละรูป เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ... สัทตะ ฯลฯ คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... บุคคลเมื่อยังไม่รู้อย่าง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละธรรมารมณ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคลเมื่อรู้อย่าง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละรูปได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์ ... สัทตะ ฯลฯ คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... บุคคลเมื่อรู้อย่าง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละธรรมารมณได้ เป็นผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์”

พาหิรายตนปริชานนสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๑. โยคักเขมิกวรรค ๑๐. อุบัติสสุตสูตร

๑๐. อุบัติสสุตสูตร

ว่าด้วยการแอบฟังธรรม

[๑๑๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระตำหนักอิฐในหมู่บ้าน ญาติกะ^๑ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ในที่สงัดได้ตรัสธรรมบรรยายนี้ว่า

“เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงเกิด เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงเกิด เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงเกิด เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิด ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้ ฯลฯ

เพราะอาศัยชีวหาและรส ชิวหาวิญญาณจึงเกิด ฯลฯ

เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงเกิด เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงเกิด เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงเกิด เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิด ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้

เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด

เพราะตัณหานั้นแลดับไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้ ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ บางแห่งใช้ว่า นาทิกะ บางแห่งใช้ นาติกะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๑. โยคัคมะฆิกวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เพราะอาศัยชีวหาและรส ชิวหาวิญญานจึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยมโนและ
ธรรมารมณฺ์ มโนวิญญานจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด

เพราะตัณหานั้นแลดับไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ
ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มิได้ด้วยประการฉะนี้”

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งยืนแอบฟังพระผู้มีพระภาคอยู่ พระผู้มีพระภาคได้
ทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้นผู้ยืนแอบฟังอยู่ ได้ตรัสถามภิกษุนั้นดังนี้ว่า “ภิกษุ เธอ
ได้ฟังธรรมบรรยายนี้หรือไม่”

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า “ได้ฟัง พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ เธอจงศึกษาธรรมบรรยายนี้ เธอจงเล่าเรียนธรรมบรรยายนี้ เธอ
จงทรงจำธรรมบรรยายนี้ไว้เถิด เพราะว่าธรรมบรรยายนี้ ประกอบด้วยประโยชน์
เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์”

อุปัสสูตติสูตรที่ ๑๐ จบ

โยคัคมะฆิกวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โยคัคมะฆิสสูตร	๒. อุปาทายสูตร
๓. ทุกขสมุทฺยสูตร	๔. โลกสมุทฺยสูตร
๕. เสยโยหฺมํสมิสูตร	๖. สัณฺญโณชนียสูตร
๗. อุปาทานียสูตร	๘. อัชฌัตติกายตนปริชานนสูตร
๙. พาหิรายตนปริชานนสูตร	๑๐. อุปัสสูตติสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๑. ปฐมมารปาสาสูตร

๒. โลกกามคุณวรรค

หมวดว่าด้วยโลกและกามคุณ

๑. ปฐมมารปาสาสูตร

ว่าด้วยบ่วงมาร สูตรที่ ๑

[๑๑๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารภ นานาโคร นานาพหุใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติด รูปนั้นอยู่ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ‘ไปสู่ที่อยู่ของมาร ไปสู่อำนาจของมาร ถูกบ่วงมารคล้องไว้ ถูกเครื่องผูกของมารมัดไว้ ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารภ’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารภ นานาโคร นานาพหุใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณ์นั้นอยู่ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ‘ไปสู่ที่อยู่ของมาร ไปสู่อำนาจของมาร ถูกบ่วงมารคล้องไว้ ถูกเครื่องผูกของมารมัดไว้ ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารภ’

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารภ นานาโคร นานาพหุใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้นอยู่ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ‘ไม่ไปสู่ที่อยู่ของมาร ไม่ไปสู่อำนาจของมาร ไม่ถูกบ่วงมารคล้องไว้ พ้นจากเครื่องผูกของมาร ไม่ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารภ’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้นที่นำปรารภ นานาโคร นานาพหุใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรสนั้นอยู่ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ‘ไม่ไปสู่ที่อยู่ของมาร ไม่ไปสู่อำนาจของมาร ไม่ถูกบ่วงมารคล้องไว้ พ้นจากเครื่องผูกของมาร ไม่ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารภ’ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารภ นานาโคร นานาพหุใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๓. ดติยปณณาสก ๒. โลกกามคุณวรรค ๒. ทุติยमारपासสูตร

ยัตถิดิถรรมารมณันนอยุ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ‘ไม่ไปสู่อำนาจของมาร ไม่ไปสู่อำนาจของมาร ไม่ถูกบ่วงมารคล้องไว้ พ้นจากเครื่องผูกของมาร ไม่ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารถนา’

ปฐมमारपासสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุติยमारपासสูตร

ว่าด้วยบ่วงมาร สูตรที่ ๒

[๑๑๕] “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนัดมีอยู่ ถ้าภิกษุเพลิดเพลิน เขยชม ยัตถิดิถรรมารมณันนอยุ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ‘พัวพันอยู่ในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ไปสู่อำนาจของมาร ไปสู่อำนาจของมาร ฯลฯ ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารถนา’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนัดมีอยู่ ถ้าภิกษุเพลิดเพลิน เขยชม ยัตถิดิถรรมารมณันนอยุ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ‘พัวพันอยู่ในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจ ไปสู่อำนาจของมาร ไปสู่อำนาจของมาร ฯลฯ ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารถนา’

ภิกษุทั้งหลาย รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนัดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยัตถิดิถรรมารมณันนอยุ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ‘พ้นแล้วจากรูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ไม่ไปสู่อำนาจของมาร ไม่ไปสู่อำนาจของมาร ฯลฯ ไม่ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารถนา’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนัดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยัตถิดิถรรมารมณันนอยุ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ‘พ้นแล้วจากธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจ ไม่ไปสู่อำนาจของมาร ไม่ไปสู่อำนาจของมาร ฯลฯ ไม่ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารถนา’

ทุติยमारपासสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๓. โลกัณตคมนสูตร

๓. โลกัณตคมนสูตร

ว่าด้วยการถึงที่สุดแห่งโลก

[๑๑๖] “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่า ‘ที่สุดแห่งโลก^๑บุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงถึงด้วยการไป’ แต่เราก็ไม่กล่าวว่าบุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก^๒แล้ว จะทำที่สุดแห่งทุกข^๓ได้” ครั้นตรัสดังนี้แล้วก็เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร

ลำดับนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน ภิกษุเหล่านั้นจึงได้ปรึกษากันว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายทรงแสดงอุทเทส^๓ นี้โดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่า ‘ที่สุดแห่งโลก บุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงถึงด้วยการไป’ แต่เราก็ไม่กล่าวว่าบุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว จะทำที่สุดแห่งทุกข^๓ได้’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร ใครหนอจะพึงจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้”

ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นมีความเห็นร่วมกันว่า “ท่านอานนท^๓นี้แลพระศาสดาทรงสรรเสริญแล้วและเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ยกย่อง และท่านสามารถจะจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้ ทางที่ดี พวกเราควรจะไปหาท่านอานนท^๓ถึงที่อยู่แล้วเรียนถามเนื้อความนี้กับท่าน”

ครั้นแล้วภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปหาท่านพระอานนท^๓ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนว่า

“ท่านอานนท^๓ พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสนี้โดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่า ‘ที่สุดแห่งโลก บุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงถึงด้วยการไป’ แต่เราก็ไม่กล่าวว่าบุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว จะทำที่สุดแห่งทุกข^๓ได้’ ไม่ทรง

เชิงอรรถ :

^๑ โลก ในที่นี้หมายถึงโลกจักรวาล (ส.สฬ.อ. ๓/๑๑๖/๓๘)

^๒ โลก ในที่นี้หมายถึงสังขารโลก (ส.สฬ.อ. ๓/๑๑๖/๓๘)

^๓ อุทเทส หมายถึงบทพาดิกาหรือหัวข้อธรรม (อง.ทสก.อ. ๓/๑๑๕/๓๗๔)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๓. โลกัณตคณสูตร

จำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน พวกภระหมจึงได้ปรึกษากันว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสนี้โดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่า ‘ที่สุดแห่งโลกบุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงถึงด้วยการไป’ แต่เราก็มิกล่าว ว่าบุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว จะทำที่สุดแห่งทุกขีได้’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร ใครหนอจะพึงจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสน์ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้

ผู้มีอายุ พวกภระหมได้มีความเห็นร่วมกันว่า ‘ท่านอานนทนี่แลพระศาสดาทรงสรรเสริญแล้วและเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ยกย่อง และท่านสามารถจะจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสน์ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้ ทางที่ดี พวกเราควรจะไปหาท่านอานนทถึงที่อยู่แล้วเรียนถามเนื้อความนี้กับท่าน’ ขอท่านอานนทจงจำแนกเถิด”

ท่านพระอานนทกล่าวว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อพระศาสดาประทับอยู่เฉพาะหน้าท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายละเลยพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเสียสำคัญเนื้อความนี้ว่าควรถามผม เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้ เทียวแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นไม้ อยู่ ก็มองข้ามรากและลำต้นไปเสีย สำคัญกิ่งและใบว่าเป็นแก่นไม้ที่ตนแสวงหา ผู้มีอายุทั้งหลาย แท้จริง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นผู้มีพระจักขุ^๑ มีพระญาณ มีพระธรรม^๒ เป็นผู้ประเสริฐ^๓

เชิงอรรถ :

- ^๑ มีพระจักขุ หมายถึงมีพระปัญญาจักขุ โดยทรงเป็นผู้นำของชาวโลกในการเห็นธรรมด้วยพระสยัมภูญาณ (อง.ทสก.ฎีกา ๓/๑๑๓-๑๑๖/๔๓๘)
- ^๒ มีพระธรรม หมายถึงทรงแสดงธรรมให้ปริยัติธรรมเป็นไปได้ หรือทรงให้โพธิปักขิยธรรม (ธรรมอันเป็นฝ่ายแห่งการตรัสรู้) ๓๗ ประการ ได้แก่ (๑) สติปัฏฐาน ๔ (๒) สัมมัปปธาน ๔ (๓) อิทธิบาท ๔ (๔) อินทรีย์ ๕ (๕) พละ ๕ (๖) โพชฌงค์ ๗ (๗) มรรคมงคล ๘ (อง.ทสก.ฎีกา ๓/๑๑๓-๑๑๖/๔๓๘)
- ^๓ เป็นผู้ประเสริฐ หมายถึงการบรรลุพระสยัมภูญาณแล้ว แสดงอริยธรรมแก่ชาวโลก (อง.ทสก.ฎีกา ๓/๑๑๓-๑๑๖/๔๓๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๑๓๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๓. โลกกันตคมนตรี

ตรัสบอกได้^๑ ทรงให้เป็นไปได้^๒ ทรงแสดงประโยชน์^๓ ประทานอมตธรรม^๔ เป็นเจ้าของธรรม^๕ เป็นพระตถาคต ทรงรู้ธรรมที่ควรรู้ ทรงเห็นธรรมที่ควรเห็น ก็เวลานี้แลเป็นเวลาสมควรที่ท่านทั้งหลายพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามเนื้อความนี้ พึงทรงจำเนื้อความนั้นไว้ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงตอบแก่ท่านทั้งหลาย”

ภิกษุเหล่านั้นเรียนว่า “ท่านอานนท์ พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้มีพระจักขุมิพระญาณ มีพระธรรม เป็นผู้ประเสริฐ ตรัสบอกได้ ทรงให้เป็นไปได้ ทรงแสดงประโยชน์ ประทานอมตธรรม เป็นเจ้าของธรรม เป็นพระตถาคตทรงรู้ธรรมที่ควรรู้ ทรงเห็นธรรมที่ควรเห็น ก็เวลานี้แลเป็นเวลาสมควรที่พวกกระผมพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามเนื้อความนี้ และทรงจำเนื้อความนั้นไว้ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงตอบแก่พวกกระผมอย่างแน่นอน ท่านอานนท์เองพระศาสดาทรงสรรเสริญและเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ยกย่อง และท่านสามารถจะจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้ ถ้าท่านอานนท์ไม่มีความหนักใจแล้ว ขอจงจำแนกเถิด”

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น ขอท่านทั้งหลายจงฟังจงใส่ใจให้ดี ผมจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว ท่านพระอานนท์จึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

“ผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคของท่านทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสโดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่า ‘ที่สุดแห่งโลกบุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงถึงด้วยการไป’ แต่เราก็ไม่กล่าวว่าบุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกแล้วจะทำที่สุดแห่งทุกขได้’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดารเสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร

เชิงอรรถ :

^๑ **ตรัสบอกได้** หมายถึงตรัสบอกอริยสัจ ๔ ได้ (อภ.ทสก.ฎีกา ๓/๑๑๓-๑๑๖/๔๓๙)

^๒ **ทรงให้เป็นไปได้** หมายถึงตรัสบอกให้รู้แจ้งอริยสัจ ๔ (อภ.ทสก.ฎีกา ๓/๑๑๓-๑๑๖/๔๓๙)

^๓ **ทรงแสดงประโยชน์** หมายถึงทรงให้สรรพสัตว์พ้นจากความทุกข์ ความบีบคั้นโดยให้บรรลุพระนิพพานอันเป็นประโยชน์ยอดเยี่ยม (อภ.ทสก.ฎีกา ๓/๑๑๓-๑๑๖/๔๓๙)

^๔ **ประทานอมตธรรม** หมายถึง ทรงแสดงข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุ เพื่อรู้แจ้งอมตธรรมแก่สรรพสัตว์ (อภ.ทสก.ฎีกา ๓/๑๑๓-๑๑๖/๔๓๙)

^๕ **เป็นเจ้าของธรรม** หมายถึงเป็นเจ้าของพระโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ (อภ.ทสก.ฎีกา ๓/๑๑๓-๑๑๖/๔๓๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๓. โลกัณตคมนสูตร

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผมยอมรู้เนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ โดยย่อไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้ ผู้มีอายุทั้งหลาย บุคคลมีความหมายรู้และกำหนดหมายโลกว่าเป็นโลกด้วยธรรมใด นี้เรียกว่าโลกในอริยวินัย

บุคคลมีความหมายรู้และกำหนดหมายโลกว่าเป็นโลกด้วยธรรมอะไรเล่า

คือ บุคคลมีความหมายรู้และกำหนดหมายโลกว่าเป็นโลกด้วยจักขุ ... ด้วยโสตะ ... ด้วยขานะ บุคคลมีความหมายรู้และกำหนดหมายโลกว่าเป็นโลกด้วยชีวหา ... ด้วยกาย บุคคลมีความหมายรู้และกำหนดหมายในโลกว่าเป็นโลกด้วยมโน ผู้มีอายุทั้งหลาย เหตุที่บุคคลมีความหมายรู้และกำหนดหมายโลกว่าเป็นโลก นี้เรียกว่าโลกในอริยวินัย

ผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคของท่านทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสโดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่า ‘ที่สุดแห่งโลกบุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงถึงด้วยการไป’ แต่เราก็ไม่กล่าวว่าบุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกแล้วจะทำที่สุดแห่งทุกขีได้’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผมยอมรู้เนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้ดังนี้ ก็ท่านทั้งหลายเมื่อหวังอยู่พึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามเนื้อความนี้เกิด ขอท่านทั้งหลายพึงทรงจำเนื้อความนั้นไว้ตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสตอบแก่ท่านทั้งหลายเกิด”

ภิกษุเหล่านั้นกล่าวรับคำท่านพระอานนท์แล้วลุกขึ้นจากอาสน์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคของข้าพระองค์ทั้งหลาย ทรงแสดงอุทเทสโดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่า ‘ที่สุดแห่งโลกบุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงถึงด้วยการไป’ แต่เราก็ไม่กล่าวว่าบุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกแล้วจะทำที่สุดแห่งทุกขีได้’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดารเสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงจากไปไม่นาน ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ปรึกษากันว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสไว้โดยย่อว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ดติยปัณณาสก ๒. โลกกามคุณวรรค ๔. กามคุณสูตร

‘ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่า ที่สุดแห่งโลกบุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงถึงด้วยการไป’ แต่เราก็ไม่กล่าวว่าบุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกแล้วจะทำที่สุดแห่งทุกขได้’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร ใครหนอจะพึงจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านั้นได้มีความเห็นร่วมกันว่า ‘ท่านอาณนทน์แลพระศาสดาทรงสรรเสริญและเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ยกย่อง และท่านสามารถจะจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้ ทางที่ดี พวกเราควรจะไปหาท่านอาณนทน์ถึงที่อยู่แล้วเรียนถามเนื้อความนี้กับท่าน’

ครั้นแล้วข้าพระองค์ทั้งหลายจึงเข้าไปหาท่านอาณนทน์ถึงที่อยู่แล้วเรียนถามเนื้อความดังนี้ ท่านอาณนทน์ได้จำแนกเนื้อความอย่างชัดเจนแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยบทเหล่านี้ ด้วยพยัญชนะเหล่านี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อาณนทน์เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก แม้หากเธอทั้งหลายจะพึงถามเนื้อความนี้กับเรา ถึงเราเองก็พึงตอบเนื้อความนั้นอย่างที่ท่านได้ตอบแล้วนั่นเอง นี่แลเป็นเนื้อความแห่งอุทเทสนั้น และเธอทั้งหลายพึงทรงจำเนื้อความนั้นไว้อย่างนั้นเถิด”

โลกันตคมนสูตรที่ ๓ จบ

๔. กามคุณสูตร

ว่าด้วยกามคุณ

[๑๑๗] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นโภทิสต์ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘กามคุณ^๑ ๕ ประการที่ใจของเราเคยสัมผัส ล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว แปรผันไปแล้ว จิตของเราเมื่อเกิด พึงเกิดขึ้นในกามคุณ ๕ ประการที่เป็นปัจจุบันมาก หรือที่เป็นอนาคตน้อย’

เชิงอรรถ :

^๑ กามคุณ หมายถึงกาม (สิ่งที่ทำให้เกิดความใคร่) และคุณ (เครื่องผูกพันหรือพันธุนาการ) (ที.สี.อ. ๑/๕๔๖/๓๓๕) ฉะนั้นกามคุณจึงหมายถึงสิ่งที่ผูกพันสัตว์ไว้ คือกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๔. กามคุณสูตร

เรานั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘กามคุณ ๕ ประการที่ใจของเราเคยสัมผัส ล่อง
ไปแล้ว ดับไปแล้ว แปรผันไปแล้ว เราผู้ต้องการประโยชน์ตน พึงทำความ
ไม่ประมาทในกามคุณ ๕ นั้นและทำให้สติเป็นเครื่องรักษาจิต’

เพราะเหตุนั้นแล กามคุณ ๕ แม้ที่ใจของเธอทั้งหลายเคยสัมผัส ก็ล่องไปแล้ว
ดับไปแล้ว แปรผันไปแล้ว จิตของเธอทั้งหลายเมื่อเกิด พึงเกิดขึ้นในกามคุณ ๕
ประการที่เป็นปัจจุบันมากหรือที่เป็นอนาคตน้อย

เพราะเหตุนั้นแล กามคุณ ๕ แม้ที่ใจของเธอทั้งหลายเคยสัมผัส ก็ล่องไปแล้ว
ดับไปแล้ว แปรผันไปแล้ว เธอทั้งหลายผู้ต้องการประโยชน์ตน พึงทำความไม่
ประมาทในกามคุณ ๕ นั้นและทำให้สติเป็นเครื่องรักษาจิต

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล บุคคลพึงรู้อย่างนี้ คือ พึงรู้อย่างนี้ว่า
‘จักขุดับในที่ใด รูปสัญญา (ความหมายรู้ในรูป) ก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อย่างนี้ว่า
‘ชีวหาดับในที่ใด รสสัญญา (ความหมายรู้ในรส) ก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อย่างนี้
ว่า ‘มโนดับในที่ใด ธรรมสัญญา (ความหมายรู้ในธรรมารมณ) ก็ดับในที่นั้น”

พระผู้มีพระภาคครั้งตรัสตั้งนี้แล้วก็เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร

ลำดับนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน ภิกษุเหล่านั้นจึงได้ปรึกษากันว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสนี้โดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล บุคคลพึงรู้อย่างนี้ คือ พึงรู้อย่างนี้ว่า ‘จักขุดับในที่ใด รูปสัญญาก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อย่างนี้ว่า ‘ชีวหาดับในที่ใด รสสัญญาก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อย่างนี้ว่า ‘มโนดับในที่ใด ธรรมสัญญาก็ดับในที่นั้น’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร ใครหนอจะพึงจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้”

ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นมีความเห็นร่วมกันว่า “ท่านอานนท์นี้แลพระศาสดาทรงสรรเสริญและเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ยกย่อง และท่านสามารถจะจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้ ทางที่ดี พวกเราควรจะไปหาท่านอานนท์ถึงที่อยู่แล้วเรียนถามเนื้อความนี้กับท่าน”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ดติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๔. กามคุณสูตร

ครั้นแล้วภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัย
พอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนว่า

“ท่านอานนท พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสน์นี้โดยย่อว่า
‘ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล บุคคลพึงรู้อายตนะ คือ พึงรู้อายตนะว่า ‘จักขุดับ
ในที่ใด รูปสัญญา ก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อายตนะว่า ‘ชีวหาดับในที่ใด รสสัญญา
ก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อายตนะว่า ‘มโนดับในที่ใด ธรรมสัญญาก็ดับในที่นั้น’
ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร

ผู้มีอายุ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน พวกกระผมจึงได้ปรึกษากันว่า
‘ผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสน์นี้โดยย่อว่า
‘ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล บุคคลพึงรู้อายตนะ คือ พึงรู้อายตนะว่า ‘จักขุดับ
ในที่ใด รูปสัญญาก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อายตนะว่า ‘ชีวหาดับในที่ใด
รสสัญญาก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อายตนะว่า ‘มโนดับในที่ใด ธรรมสัญญาก็ดับ
ในที่นั้น’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไป
ยังพระวิหาร ใครหนอจะพึงจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้

ผู้มีอายุ พวกกระผมได้มีความเห็นร่วมกันว่า ‘ท่านอานนทนี้แลพระศาสดา
ทรงสรรเสริญและเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ยกย่อง และท่านสามารถจะจำแนก
เนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดย
พิสดารนี้ให้พิสดารได้ ทางที่ดี พวกเราควรจะไปหาท่านอานนทถึงที่อยู่ แล้ว
เรียนถามเนื้อความนี้กับท่าน’ ขอท่านอานนทจงจำแนกเถิด”

ท่านพระอานนทกล่าวว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อพระศาสดาประทับอยู่เฉพาะ
หน้าท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายละเลยพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเสีย
สำคัญเนื้อความนี้ว่าควรถามผม เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ แสวงหา
แก่นไม้ เทียวแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่ ฯลฯ ถ้าท่านอานนทไม่มีความ
หนักใจแล้ว ขอจงจำแนกเถิด”

ท่านพระอานนทกล่าวว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น ขอท่านทั้งหลายจงฟัง
จงใส่ใจให้ดี ผมจักกล่าว”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ดติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๔. กามคุณสูตร

ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว ท่านพระอานนทจึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

“ผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคของท่านทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสโดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล บุคคลพึงรู้อายตนะ คือ พังรู้อายตนะว่า ‘จักขุดับในที่ใด รูปสัญญา ก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พังรู้อายตนะว่า ‘มโนดับในที่ใด ธรรมสัญญาก็ดับในที่นั้น’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผมย่อมรู้เนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้ พระดำรัสว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล บุคคลพึงรู้อายตนะ คือ พังรู้อายตนะว่า ‘จักขุดับในที่ใด รูปสัญญาก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พังรู้อายตนะว่า ‘มโนดับในที่ใด ธรรมสัญญาก็ดับในที่นั้น’ ตริสหมายถึงความดับอายตนะ ๖ ประการ

ผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอุทเทสไว้โดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล บุคคลพึงรู้อายตนะ คือ พังรู้อายตนะว่า ‘จักขุดับในที่ใด รูปสัญญา ก็ดับในที่นั้น ฯลฯ พังรู้อายตนะว่า ‘มโนดับในที่ใด ธรรมสัญญาก็ดับในที่นั้น’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผมย่อมรู้เนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้ดังนี้ ก็ท่านทั้งหลายเมื่อหวังอยู่พึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามเนื้อความนี้เกิด ขอท่านทั้งหลายพึงทรงจำเนื้อความนั้นไว้ตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสตอบแก่ท่านทั้งหลายเถิด”

ภิกษุเหล่านั้นกล่าวรับคำท่านพระอานนทแล้ว ลุกขึ้นจากอาสน์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคของข้าพระองค์ทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสโดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล บุคคลพึงรู้อายตนะ คือ พัง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ดติยปัณณาสก ๒. โลกกามคุณวรรค ๔. กามคุณสูตร

รู้อย่างนั้นว่า ‘จักขุดับในที่ใด รูปสัญญาดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อย่างนั้นว่า ‘ชีวหาดับในที่ใด รสสัญญาดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อย่างนั้นว่า ‘มโนดับในที่ใด ธรรมสัญญาดับในที่นั้น’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจาก พุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ปรึกษากันว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายทรงแสดงอุทเทสไว้โดยย่อว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล บุคคลพึงรู้อย่างนั้น คือ พึงรู้อย่างนั้นว่า ‘จักขุดับในที่ใด รูปสัญญาดับในที่นั้น ฯลฯ พึงรู้อย่างนั้นว่า ‘มโนดับในที่ใด ธรรมสัญญาดับในที่นั้น’ ไม่ทรงจำแนกเนื้อความไว้โดยพิสดาร เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์เข้าไปยังพระวิหาร ใครหนอจะพึงจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านั้นได้มีความเห็นร่วมกันว่า ‘ท่าน อานนทนี่แลพระศาสดาทรงสรรเสริญและเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ยกย่อง และท่านสามารถจะจำแนกเนื้อความแห่งอุทเทสที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยย่อ ไม่ทรงจำแนกไว้โดยพิสดารนี้ให้พิสดารได้ ทางที่ดี พวกเราควรจะไปหาท่าน อานนทนี่ถึงที่อยู่แล้ว เรียนถามเนื้อความนี้กับท่าน’

ครั้นแล้วข้าพระองค์ทั้งหลายจึงเข้าไปหาท่านอานนทนี่ถึงที่อยู่แล้วเรียนถามเนื้อความนี้ ท่านอานนทนี่ได้จำแนกเนื้อความอย่างชัดเจนแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยบทเหล่านี้ ด้วยพยัญชนะเหล่านี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อานนทนี่เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก แม้หากเธอทั้งหลายจะพึงถามเนื้อความนี้กับเรา ถึงเราเองก็พึงตอบเนื้อความนั้นอย่างที่ท่านอานนทนี่ได้ตอบแล้วนั่นเอง นี่แลเป็นเนื้อความแห่งอุทเทสนั้น และเธอทั้งหลายพึงทรงจำเนื้อความนั้นไว้อย่างนั้นเถิด”

กามคุณสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๕. สักกปัญหสูตร

๕. สักกปัญหสูตร

ว่าด้วยท้าวสักกะทูลถามปัญหา

[๑๑๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌมกุฏ เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น ท้าวสักกะจอมเทพเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ปรินิพพานในปัจจุบัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ท่านจอมเทพ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้น วิญญาณที่อาศัยตัณหานั้น ความยึดมั่นตัณหานั้นก็มีอยู่ ภิกษุผู้ยังมีอุปาทาน (ความยึดมั่น) ย่อมไม่ปรินิพพาน ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณ์นั้นอยู่ เมื่อเธอเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณ์นั้น วิญญาณที่อาศัยตัณหานั้น ความยึดมั่นตัณหานั้นก็มีอยู่ ภิกษุผู้ยังมีอุปาทานย่อมไม่ปรินิพพาน

ท่านจอมเทพ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้นอยู่ วิญญาณที่อาศัยตัณหานั้นก็ไม่มี ความยึดมั่นตัณหานั้นก็ไม่มี ภิกษุผู้ไม่มีอุปาทานย่อมปรินิพพาน ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ดติยปัลลณาสก ๒. โลกกามคุณวรรค ๖. ปัญจสิขสูตร

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก
ชกให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติด
ธรรมารมณนั้น เมื่อเธอไม่เพลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณนั้น
วิญญานที่อาศัยตณหานั้นก็ไม่มี ความยึดมั่นตณหานั้นก็ไม่มี ภิกษุผู้มีอุปาทาน
ย่อมปรินิพพาน

ท่านจอมเทพ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ปรินิพพานใน
ปัจจุบัน”

สักกปัญหสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปัญจสิขสูตร

ว่าด้วยปัญจสิขเทพบุตร

[๑๑๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุง
ราชคฤห์ ครั้งนั้น คันธัพพเทพบุตรนามว่าปัญจสิขะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้
ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้
ปรินิพพานในปัจจุบัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ปัญจสิขะ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ฯลฯ ธรรมารมณ
ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชกให้ใคร พาใจให้
กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิตเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณนั้นอยู่ เมื่อเธอ
เพลิตเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณนั้น วิญญานที่อาศัยตณหานั้นความยึดมั่น
ตณหานั้นก็มีอยู่ ภิกษุผู้ยังมีอุปาทานย่อมไม่ปรินิพพาน

ปัญจสิขะ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ไม่ปรินิพพานใน
ปัจจุบัน

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๗. สาริปุตตสัทธวิhariกสูตร

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก
 ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติด
 ธรรมารมณนั้นอยู่ เมื่อเธอไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณนั้น
 วิญญานที่อาศัยตัณหานั้นก็ไม่มี ความยึดมั่นตัณหานั้นก็ไม่มี ภิกษุผู้ไม่มีอุปาทาน
 ย่อมปรินิพพาน

ปัญจสิขะ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ปรินิพพานในปัจจุบัน”

ปัญจสิขสูตรที่ ๖ จบ

๗. สาริปุตตสัทธวิhariกสูตร

ว่าด้วยสัทธวิhariกของพระสาริบุตร

[๑๒๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระสาริบุตรอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
 บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปหาท่านพระสาริบุตร
 ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ
 ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระสาริบุตรดังนี้ว่า “ท่านสาริบุตร ภิกษุผู้เป็น
 สัทธวิhariกบอกคืนสิกขา กลับมาเป็นคฤหัสถ์แล้ว”

ท่านพระสาริบุตรกล่าวว่า “ผู้มีอายุ ภิกษุไม่คุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย
 ไม่รู้ประมาณในการบริโภคอาหาร ไม่ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ ย่อม
 ป็นอย่างนี้ เป็นไปไม่ได้เลย^๑ที่ภิกษุนั้นไม่คุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย ไม่รู้
 ประมาณในการบริโภคอาหาร ไม่ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ จักสืบ
 ต่อพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ได้จนตลอดชีวิต เป็นไปได้^๒ที่ภิกษุนั้นคุ้มครอง
 ทวารในอินทริยทั้งหลาย รู้ประมาณในการบริโภคอาหาร ประกอบความเพียร
 เครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ จักสืบต่อพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ได้จนตลอดชีวิต

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นไปไม่ได้เลย หมายถึงปฏิเสธฐานะ (เหตุ) และปฏิเสธโอกาส (ปัจจัย) ที่เป็นไปได้ (อง.เอกก.อ.
 ๑/๒๖๘/๔๐๒)

^๒ เป็นไปได้ หมายถึงยอมรับฐานะ (เหตุ) ที่เป็นไปได้ (อง.เอกก.อ. ๑/๒๖๘/๔๐๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๗. สาริปุตตสัทธีวิหาริกสูตร

ภิกษุชื่อว่าคัมครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ^๑ ไม่แยกถือ^๒ ปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ (อินทรีย์คือจักขุ) ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะมีเหตุให้ถูกกรรมที่เป็นบาปอกุศลคืออภิชฌา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) ครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์

ภิกษุฟังเสียงทางหู ฯลฯ

ดมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ

ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ

ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ฯลฯ

รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนอินทรีย์ (อินทรีย์คือมโน) ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะมีเหตุให้ถูกกรรมที่เป็นบาปอกุศลคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนอินทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนอินทรีย์

ภิกษุชื่อว่าคัมครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายเป็นอย่างไร

ภิกษุชื่อว่ารู้ประมาณในการบริโภคอาหาร เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคายแล้วฉันอาหาร ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง แต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อกำจัดความเบียดเบียน เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดเห็นว่า ‘เราจักกำจัดเวทนาเก่า และจักไม่ให้เกิดขึ้น ความดำเนินไปแห่งกาย ความไม่มีโทษและการอยู่ผาสุก จักมีแก่เรา’

ภิกษุชื่อว่ารู้ประมาณในการบริโภคอาหารเป็นอย่างไร

เชิงอรรถ :

^๑ **รวบถือ** หมายถึงมองภาพรวมเห็นเป็นหญิงเป็นชาย เห็นว่ารูปสวย เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสที่อ่อนนุ่มเป็นอารมณ์ที่น่าปรารถนาด้วยอำนาจจันทราคะ (อภิ.สง.อ. ๑/๑๓๕๒/๔๕๖-๗)

^๒ **แยกถือ** หมายถึงมองภาพแยกแยะเป็นส่วน ๆ ไปด้วยอำนาจกิเลส เช่น เห็นมือเท้าว่าสวยหรือไม่สวย เห็นอาการยิ้มแย้ม หัวเราะ การพูด การเหลียวซ้าย และขวา ว่าน่ารักหรือไม่น่ารัก ถ้าเห็นว่าสวยงามน่ารักก็เกิดอิฏฐารมณ์ (อารมณ์ที่น่าปรารถนา) ถ้าเห็นว่าไม่สวยไม่น่ารักก็เกิดอนิฏฐารมณ์ (อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา) (อภิ.สง.อ. ๑/๑๓๕๒/๔๕๖-๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๘. ราหุโลวาทสูตร

ภิกษุชื่อว่าประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมทั้งหลายที่เป็นตัวขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดวัน ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมทั้งหลายที่เป็นตัวขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดปฐมยามแห่งราตรี นอนดุจราชสีห์ โดยข้างเบื้องขวา ช้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ หมายใจว่าจะลุกขึ้นตลอด มัชฌิมยามแห่งราตรี ลุกขึ้นชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมทั้งหลายที่เป็นตัวขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรี

ภิกษุชื่อว่าประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ เป็นอย่างนี้แล

เพราะเหตุนี้แล ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า ‘เราจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย เป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภคอาหาร เป็นผู้ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ’

ผู้มีอายุ ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้แล”

สาริปุตตสัทธวิhariกสูตรที่ ๗ จบ

๘. ราหุโลวาทสูตร

ว่าด้วยการประทานโอวาทแก่พระราหุล

[๑๒๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ทรงเกิดความรำพึงขึ้นอย่างนี้ว่า “ธรรมเป็นเครื่องบ่มวิมุตติ^๑ของราหุล แก่กล้าแล้ว ทางที่ดี เราพึงแนะนำราหุลในธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะให้ยิ่งขึ้นไป” ครั้น

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมเป็นเครื่องบ่มวิมุตติ หมายถึงธรรม ๑๕ ประการ คือ %เวณบุดคค ๕ จ้าพวก% ได้แก่ คนไม่มีศรัทธา คนเกียจคร้าน คนหลงลืมสติ คนมีจิตไม่มั่นคง และคนมีปัญญาทรม %คบบุดคค ๕ จ้าพวก% ได้แก่ คนมีศรัทธา คนขยัน คนมีสติมั่นคง คนมีจิตตั้งมั่น และคนมีปัญญา %พิจารณาธรรม ๕ ประการ% คือ พระสูตรที่ นำเลื่อมใส สัมมัปปธานสูตร สติปัฏฐานสูตร ฌานและวิโมกข์ และญาณเจริยา

อีกอย่างหนึ่ง หมายถึงธรรม ๑๕ ประการ คือ อินทรี ๕ ประการ สัญญาอันเป็นส่วนแห่งธรรม เครื่องตรัสรู้ ๕ ประการ และธรรม ๕ ประการมีกัลยาณมิตตดาเป็นต้น (ส.สพ.อ. ๓/๑๒๑/๔๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกคามคุณวรรค ๘. ราหุโลวาทสุต

เวลาเช้าพระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร^๑ เสด็จเข้าไปยังกรุง
สาวัตถีเพื่อบิณฑบาต เสด็จกลับจากบิณฑบาต ภายหลังเสวยพระกระยาหารเสร็จ
แล้ว รับสั่งเรียกท่านพระราหุลมาตรัสว่า “ราหุล เธอจงถือผ้าสีทนะ^๒ เราจัก
เข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักผ่อนกลางวัน” ท่านพระราหุลทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว
ได้ถือผ้าสีทนะตามเสด็จพระผู้มีพระภาคไปเบื้องพระปฤษฎางค์

สมัยนั้น เทวดาหลายพันตนก็ติดตามพระผู้มีพระภาคไปด้วยคิดว่า “วันนี้
พระผู้มีพระภาคจักทรงแนะนำท่านพระราหุลในธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะให้ยิ่งขึ้นไป” ต่อมา
พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปสู่ป่าอันธวัน ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ซึ่งพระราหุลปูลาด
ถวายที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง ฝ่ายท่านพระราหุลถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง
ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับท่านพระราหุลดังนี้ว่า

“ราหุล เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขูเทียงหรือไม่เทียง”

“ไม่เทียง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“รูปเทียงหรือไม่เทียง”

“ไม่เทียง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า **ทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร** นี้ มิใช่ว่าก่อนหน้านี้พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงนุ่งสบง
มิใช่ว่าพระองค์ทรงถือบาตรและจีวรไปโดยเปลือยพระวรกายส่วนบน คำว่า “ครองอันตรวาสก” หมายถึง
ถึงพระองค์ทรงผลัดเปลี่ยนสบงหรือขยับสบงที่นุ่งอยู่ให้กระชับ คำว่า “ถือบาตรและจีวร” หมายถึงทรง
ถือบาตรด้วยพระหัตถ์ถือจีวรด้วยพระวรกาย คือ ห่มจีวรอุ้มบาตรนั่นเอง (วิ.อ. ๑/๑๖/๑๘๐, ที.อ. ๒/๑๕๓/
๑๔๓, ม.อ. ๑/๖๓/๑๖๓, อุทาน.อ. ๖๕)

^๒ **สีทนะ** หมายถึงผ้าปูนั่งสำหรับภิกษุ (พระธรรมปิฎก : พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์,
๒๕๓๘, หน้า ๑๓๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปีณณาสก ๒. โลกกามคุณวรรค ๘. ราชโลวาทสูตร

“จักขุวิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“จักขุสัมผัสเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“แม่เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา
เห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“ชีวหาเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“รสเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ชีวหาวิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ชีวหาสัมผัสเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“แม่เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกคามคุณวรรค ๘. ราหุโลวาทสูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“มโนเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ธรรมารมณฺ์เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“มโนวิญญาณฺ์เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“มโนสัมผัสฺ์เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“แม่เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๒. โลกกามคุณวรรค ๘. ราชุโลวาทสูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ราชุโล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ

ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในชีวหา ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในรส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในชีวหาวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในชีวหาสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ

ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในมโน ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในธรรมารมณ์ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระราชุโลมีใจยินดีชื่นชมพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระองค์ตรัสเวทยากรณภาสิตนี้อยู่ จิตของท่านพระราชุโลก็หลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น และธรรมจักขุ^๑อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่เทวดาหลายพันตนว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา”

ราชุโลวาทสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมจักขุ ในที่นี้หมายถึงมรรค ๔ ผล ๔ (ส.สฬ.อ. ๓/๑๒๑/๔๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๓. ดติยปัณณาสก ๒. โลกคามคุณวรรค ๑๐. อุปาทานิยธัมมสูตร

๙. สัญโญชนิยธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน

[๑๒๒] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชนและสังโยชน
 เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน เป็นอย่างไร และ**สังโยชน** เป็นอย่างไร
 คือ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชัก
 ให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ เหล่านี้เราเรียกว่า ธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน
 ฉันทราคะในรูปนั้นชื่อว่าสังโยชน ฯลฯ
 รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ
 ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชัก
 ให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ เหล่านี้เราเรียกว่า ธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน
 ฉันทราคะในธรรมารมณ์นั้นชื่อว่าสังโยชน”

สัญโญชนิยธัมมสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุปาทานิยธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน

[๑๒๓] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทานและอุปาทาน
 เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน เป็นอย่างไร และ**อุปาทาน** เป็นอย่างไร
 คือ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่
 พาใจให้กำหนดมีอยู่ เหล่านี้เราเรียกว่า ธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน
 ฉันทราคะในรูปนั้นชื่อว่าอุปาทาน ฯลฯ
 รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ดติยปิ่นณาสก ๒. โลกกามคุณวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ เหล่านี้เราเรียกว่า ธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน ฉันทราคะในธรรมารมณนั้นชื่อว่าอุปาทาน”

อุปาทานยัมมสูตรที่ ๑๐ จบ

โลกกามคุณวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมมารปาสสูตร	๒. ทุตติยมารปาสสูตร
๓. โลกกันตคมนสูตร	๔. กามคุณสูตร
๕. สักกปัญหาสูตร	๖. ปัญจสิขสูตร
๗. สาริปุตตสัทธวิหริกสูตร	๘. ราชุโลวาทสูตร
๙. สัณฺญชณิยัมมสูตร	๑๐. อุปาทานยัมมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ดติยปณณาสก ๓. คหปติวรรค ๑. เวสาลีสูตร

๓. คหปติวรรค

หมวดว่าด้วยคหบดี

๑. เวสาลีสูตร

ว่าด้วยคหบดีชาวเมืองเวสาลี

[๑๒๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้น อุคคคหบดีชาวเมืองเวสาลีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ปรินิพพานในปัจจุบัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดี รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้น วิญญาณที่อาศัย ตณหานั้น ความยึดมั่นตณหานั้นก็มีอยู่ ภิกษุผู้ยังมีอุปาทาน (ความยึดมั่น) ย่อม ไม่ปรินิพพาน ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณ์นั้น อยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณ์นั้นอยู่ วิญญาณที่อาศัยตณหา นั้น ความยึดมั่นตณหานั้นก็มีอยู่ ภิกษุผู้ยังมีอุปาทานย่อมไม่ปรินิพพาน

คหบดี นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อ เธอไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้น วิญญาณที่อาศัยตณหานั้นก็ไม่มี ความยึดมั่นตณหานั้นก็ไม่มี ภิกษุผู้ไม่มีอุปาทานย่อมปรินิพพาน ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๓. คหปติวรรค ๓. นาพันทสูตร

รสที่พึงรู้แจ้งทางสิ้น ฯลฯ

ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลน ไม่เขยชม ไม่ยึดติด ธรรมารมณ์นั้นอยู่ เมื่อเธอไม่เพลิดเพลน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณ์นั้น วิญญาณที่อาศัยตณหานั้นก็ไม่มี ความยึดมั่นตณหานั้นก็ไม่มี ภิกษุผู้ไม่มีอุปาทาน ย่อมปรินิพพาน

คหบดี นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ปรินิพพานในปัจจุบัน”

เวสาลีสูตรที่ ๑ จบ

๒. วัชชีสูตร

ว่าด้วยคหบดีชาวแคว้นวัชชี

[๑๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ หัตถิคาม แคว้นวัชชี ครั้นนั้น อุคคคหบดีชาวบ้านหัตถิคามเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั้น ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ปรินิพพานในปัจจุบัน”

(สูตรนี้ พึงให้พิสดารเหมือนสูตรก่อน)

“คหบดี นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ปรินิพพานในปัจจุบัน”

วัชชีสูตรที่ ๒ จบ

๓. นาพันทสูตร

ว่าด้วยคหบดีชาวเมืองนาพันทา

[๑๒๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาวาริกัมพวัน เขตเมือง นาพันทา ครั้นนั้น อุบาลีคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั้น ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัลลณาสก ๓. คหปติวรรค ๔. ภารทวาชสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้
ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้
ปรินิพพานในปัจจุบัน”

(สูตรนี้ พึงให้พิสดารเหมือนสูตรก่อน)

“คหบดี นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ปรินิพพานในปัจจุบัน”

นาพันทสูตรที่ ๓ จบ

๔. ภารทวาชสูตร

ว่าด้วยพระปิ่นโกลการทวาชะ

[๑๒๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระปิ่นโกลการทวาชะอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุง
โกสัมพี ครั้งนั้น พระเจ้าอุเทนเสด็จเข้าไปหาท่านพระปิ่นโกลการทวาชะถึงที่อยู่
ได้ทรงสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว ประทับนั่ง ณ
ที่สมควร ได้ตรัสถามท่านพระปิ่นโกลการทวาชะดังนี้ว่า

“ท่านภารทวาชะ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ภิกษุหนุ่มเหล่านี้ผู้แรก
รุ่น มีผมดำสนิท หนุมนแน่น อยู่ในปฐมวัย ยังไม่หมดความร่าเริงในกามทั้งหลาย
ประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธีบริบูรณ์จนตลอดชีวิต และปฏิบัติอยู่ได้นาน”

ท่านพระปิ่นโกลการทวาชะถวายพระพรว่า

“ขอถวายพระพร มหาบพิตร พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระ
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นตรัสไว้ดังนี้ว่า

‘มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งจิตไว้ในสตรีทั้งหลายคราวมารดาว่า
เป็นมารดา ตั้งจิตไว้ในสตรีทั้งหลายคราวพี่สาวน้องสาวว่าเป็นพี่สาวน้องสาว ตั้งจิต
ไว้ในสตรีทั้งหลายคราวธิดาว่าเป็นธิดา’

นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ภิกษุหนุ่มเหล่านี้ผู้แรก
รุ่น มีผมดำสนิท หนุมนแน่น อยู่ในปฐมวัย ยังไม่หมดความร่าเริงในกามทั้งหลาย
ประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธีบริบูรณ์จนตลอดชีวิต และปฏิบัติอยู่ได้นาน”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัลลณาสก ๓. คหปติวรรค ๔. ภารทวาชสูตร

“ท่านภารทวาชะ จิตเป็นธรรมชาติโลเลนัก บางครั้งเกิดความโลภในสตรี
ทั้งหลายคราวมารดาบ้าง บางครั้งเกิดความโลภในสตรีทั้งหลายคราวพี่สาวน้องสาว
บ้าง บางครั้งเกิดความโลภในสตรีทั้งหลายคราวธิดาบ้าง

มีอยู่หรือ ท่านภารทวาชะ อย่างอื่นที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ภิกษุหนุ่มเหล่านี้
ผู้แรก-run มีผมดำสนิท ฯลฯ และปฏิบัติอยู่ได้นาน”

“ขอถวายพระพร มหาบพิตร พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระ
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นตรัสไว้ดังนี้ว่า

‘มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพิจารณาภายในนี้ขึ้นเบื้องบนแต่พื้นเท้า
ขึ้นไป พิจารณาลงเบื้องล่างแต่ปลายผมลงมา มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มด้วยของ
ไม่สะอาดมีประการต่าง ๆ ว่า

‘ในร่างกายนี้มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก
ไต^๑ หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม^๒ ปอด ไส้ใหญ่ ไส้เล็ก อาหารใหม่
อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก
ไขข้อ มูล^๓’

เชิงอรรถ :

- ^๑ **ไต** แปลจากคำบาลีว่า **วุกก** (โบราณแปลว่า ม้าม) ไตแก่ก้อนเนื้อ ๒ ก้อนมีขั้วเดียวกัน มีสีแดงอ่อน
เหมือนเมล็ดทองกลาง รูปร่างคล้ายลูกสะบ้าของเด็ก ๆ หรือคล้ายผลมะม่วง ๒ ผล ที่ติดอยู่ที่ขั้วเดียวกัน
มีเอ็นใหญ่รัดจากลำคอกลงไปถึงหัวใจแล้วแยกออกมาห้อยอยู่ทั้ง ๒ ข้าง (ข.ข.อ. ๓/๔๓), พจนานุกรม
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๓๖๒ ให้บทนิยามของคำว่า “ไต” ว่า “อวัยวะคู่หนึ่งของคน
และสัตว์ อยู่ในช่องท้องใกล้กระดูกสันหลัง ทำหน้าที่ขับของเสียออกมากับน้ำปัสสาวะ”, Buddhadatta,
A.P. A Concise Pali-English Dictionary, 1985, (P. 224); และ Rhys David, T.W. Pali-English
Dictionary, 1921-1925, (P.591) ให้ความหมายของคำว่า **วุกก** ตรงกัน หมายถึงไต (kidney)
- ^๒ **ม้าม** แปลจากคำบาลีว่า **ปีหค** (โบราณแปลว่า ไต) มีสีเขียวเหมือนดอกคันทิสอแห่ง รูปร่างคล้าย
ลิ้นลูกโคดำ ยาวประมาณ ๗ นิ้ว อยู่ด้านบนติดกับหัวใจข้างซ้ายติดพื้นท้องด้านบน (ข.ข.อ. ๓/๔๕),
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๖๔๗ ให้บทนิยามของคำว่า “ม้าม” ไว้ว่า
“อวัยวะภายในร่างกาย ริมกระเพาะอาหารข้างซ้าย มีหน้าที่ทำลายเม็ดเลือดแดง สร้างเม็ดน้ำเหลือง
และสร้างภูมิคุ้มกันของร่างกาย” Buddhadatta, A.P. A Concise Pali-English Dictionary, 1985,
(P.186); และ Rhys David, T.W. Pali-English Dictionary, 1921-1925, (P. 461) ให้ความหมาย
ของคำว่า **ปีหค** ตรงกัน หมายถึงม้าม (spleen)
- ^๓ **มูล** หมายถึงน้ำปัสสาวะที่มีอยู่ในกระเพาะปัสสาวะ (ข.ข.อ. ๓/๕๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก ๓. คหปติวรรค ๔. ภารทวาชสูตร

“แม่นี้แลก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ภิกษุหนุ่มเหล่านี้ผู้แรกรุ่ง มีผมดำสนิท ฯลฯ และปฏิบัติอยู่ได้นาน”

“ท่านภารทวาชะ ภิกษุเหล่าใดได้อบรมกาย อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญาแล้ว การอบรมกายเป็นต้นนั้นไม่ใช่กิจที่ภิกษุเหล่านั้นจะทำได้ยาก

ส่วนภิกษุเหล่าใดยังไม่ได้อบรมกาย ไม่ได้อบรมศีล ไม่ได้อบรมจิต ไม่ได้อบรมปัญญา การเจริญอสุภกัมมัฏฐานนั้นเป็นกิจที่ภิกษุเหล่านั้นจะทำได้ยาก

บางครั้งเมื่อบุคคลตั้งใจว่า ‘เราจักใส่ใจโดยความเป็นของไม่งาม’ (แต่อารมณ์) กลับปรากฏโดยความเป็นของงามก็มี

มีอยู่หรือ ท่านภารทวาชะ อย่างอื่นที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ภิกษุหนุ่มเหล่านี้ผู้แรกรุ่ง มีผมดำสนิท ฯลฯ และปฏิบัติอยู่ได้นาน”

“ขอถวายพระพร มหาบพิตร พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นตรัสไว้ดังนี้ว่า

‘มาเกิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย อยู่เกิด เธอทั้งหลายเห็นรูปทางตาแล้วอย่ารวบถือ อย่าแยกถือ จงปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วจะเป็นเหตุให้ถูกรกรรมที่เป็นบาปอกุศลคืออกิษณาและโทมนัสครอบงำได้ จงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ฯลฯ ดมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้วอย่ารวบถือ อย่าแยกถือ จงปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนอินทรีย์ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วจะเป็นเหตุให้ถูกรกรรมที่เป็นบาปอกุศลคืออกิษณาและโทมนัสครอบงำได้ จงรักษามโนอินทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนอินทรีย์’

“แม่นี้แลก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ภิกษุหนุ่มเหล่านี้ผู้แรกรุ่ง มีผมดำสนิท หนุ่มแน่น อยู่ในปฐมวัย ยังไม่หมดความร่าเริงในกามทั้งหลาย ประพฤติพรหมจรรย์ บริสุทธบริบูรณ์จนตลอดชีวิต และปฏิบัติอยู่ได้นาน”

“ท่านภารทวาชะ น้าอัศเจรีย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นตรัสเรื่องนี้ไว้ตียังนัก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก ๓. คหปติวรรค ๕. โสณสูตร

นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ภิกษุหนุ่มเหล่านี้ผู้แรกรุ่ง มีผมดำสนิท หนุมนแน่น อยู่ในปฐมวัย ยังไม่หมดความร่าเริงในกามทั้งหลาย ประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์ บริบูรณ์จนตลอดชีวิต และปฏิบัติอยู่ได้นาน

สมัยใดแม้ข้าพเจ้าเอง ไม่ได้รักษากาย วาจา ใจ ไม่ตั้งสติไว้มั่น ไม่สำรวม อินทรีย์ เข้าไปภายในวัง สมัยนั้น ความโลกก็ครอบงำข้าพเจ้ายิ่งนัก

แต่สมัยใดข้าพเจ้าได้รักษากาย วาจา ใจ ตั้งสติไว้มั่น สำรวมอินทรีย์ เข้าไปภายในวัง สมัยนั้น ความโลกก็ไม่ครอบงำข้าพเจ้า

ท่านภราทวาชะ ภาษิตของท่านชัดเจนไฟเรายิ่งนัก ท่านภราทวาชะ ภาษิตของท่านชัดเจนไฟเรายิ่งนัก ท่านภราทวาชะประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’ ท่านภราทวาชะ ข้าพเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านภราทวาชะจงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

ภราทวาชสูตรที่ ๔ จบ

๕. โสณสูตร

ว่าด้วยโสณคหบดีบุตร

[๑๒๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อ กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น บุตรคหบดีชื่อโสณะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ปรินิพพานในปัจจุบัน”

(สูตรนี้พึงให้พิสดารเหมือนสูตรก่อน)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปิณฑนาสก์ ๓. คหปติวรรค ๖. โขสิตสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โสณะ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ปรินิพพานในปัจจุบัน”

โสนสูตรที่ ๕ จบ

๖. โขสิตสูตร

ว่าด้วยโขสิตคหบดี

[๑๒๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้งนั้น โขสิตคหบดีเข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระอานนทดังนี้ว่า “ท่านอานนทผู้เจริญ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘ธาตุต่าง ๆ ธาตุต่าง ๆ ‘ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ธาตุต่าง ๆ”

ท่านพระอานนทตอบว่า “คหบดี จักขุธาตุ รูปที่น่าพอใจ และจักขุวิญญาณมีย่อมอยู่ เพราะอาศัยผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา (ความรู้สึกสุข) สุขเวทนาจึงเกิด

จักขุธาตุ รูปที่ไม่น่าพอใจ และจักขุวิญญาณมีย่อมอยู่ เพราะอาศัยผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา (ความรู้สึกทุกข์) ทุกขเวทนาจึงเกิด

จักขุธาตุ รูปเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา และจักขุวิญญาณมีย่อมอยู่ เพราะอาศัยผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งอทุกขมสุขเวทนา (ความรู้สึกมิใช่สุขมิใช่ทุกข์) อทุกขมสุขเวทนาจึงเกิด ฯลฯ

ชีวหาธาตุ รสที่น่าพอใจ และชีวหาวิญญาณมีย่อมอยู่ เพราะอาศัยผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา สุขเวทนาจึงเกิด

ชีวหาธาตุ รสที่ไม่น่าพอใจ และชีวหาวิญญาณมีย่อมอยู่ เพราะอาศัยผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา ทุกขเวทนาจึงเกิด

ชีวหาธาตุ รสที่น่าพอใจ และชีวหาวิญญาณมีย่อมอยู่ เพราะอาศัยผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งอทุกขมสุขเวทนา อทุกขมสุขเวทนาจึงเกิด ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๓. คหปติวรรค ๗. หาลิททกานิสุต

มโนธาตุ ธรรมารมณเที่นำพอใจ และมโนวิญญาณมียอยู่ เพราะอาศัยผัสสะ
ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา สุขเวทนาจึงเกิด

มโนธาตุ ธรรมารมณเที่ไม่นำพอใจ และมโนวิญญาณมียอยู่ เพราะอาศัยผัสสะ
ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา ทุกขเวทนาจึงเกิด

มโนธาตุ ธรรมารมณเเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา และมโนวิญญาณมียอยู่ เพราะอาศัย
ผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งอทุกขมสุขเวทนา อทุกขมสุขเวทนาจึงเกิด

คหบดี ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่าธาตุต่าง ๆ”

โฆสิตสูตรที่ ๖ จบ

๗. หาลิททกานิสุต

ว่าด้วยหาลิททกานิคหบดี

[๑๓๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจानะอยู่ที่เรือนตระกูลใกล้ภูเขาสังปรวัตตะ
แคว้นอวันตี ครั้งนั้นแล หาลิททกานิคหบดีเข้าไปหาท่านพระมหากัจจानะถึงที่อยู่
ฯลฯ นั้น ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระมหากัจจानะดังนี้ว่า

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดังนี้ว่า ‘เพราะอาศัยธาตุต่าง ๆ
ผัสสะต่าง ๆ จึงเกิด เพราะอาศัยผัสสะต่าง ๆ เวทนาต่าง ๆ จึงเกิด’ เพราะอาศัย
ธาตุต่าง ๆ ผัสสะต่าง ๆ จึงเกิด เพราะอาศัยผัสสะต่าง ๆ เวทนาต่าง ๆ จึงเกิด
เป็นอย่างไร”

ท่านพระมหากัจจानะตอบว่า “คหบดี คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทาง
ตาแล้วรู้ชัดว่า ‘รูปอย่างนี้ นำพอใจ’

เพราะอาศัยจักขุวิญญาณและผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา สุขเวทนาจึงเกิด
อนึ่ง ภิกษุเห็นรูปทางตาอย่างนั้นแล้วรู้ชัดว่า ‘รูปอย่างนี้ไม่นำพอใจ’

เพราะอาศัยจักขุวิญญาณและผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา ทุกขเวทนา
จึงเกิด

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๓. คหปติวรรค ๗. หาลิททกานีสสูตร

อนึ่ง ภิกษุเห็นรูปทางตาอย่างนั้นแล้วรู้ชัดว่า ‘รูปอย่างนี้เป็นที่ตั้งแห่ง
อุเบกขา’

เพราะอาศัยจักขุวิญญาณและผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งอทุกขมสุขเวทนา อทุกขม-
สุขเวทนาจึงเกิด

อีกประการหนึ่ง ภิกษุฟังเสียงทางหู ฯลฯ

ดมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ

ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ

ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ฯลฯ

รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้วรู้ชัดว่า ‘ธรรมารมณอย่างนี้น่าพอใจ’

เพราะอาศัยมโนวิญญาณและผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา สุขเวทนา
จึงเกิด

อนึ่ง ภิกษุรู้แจ้งธรรมารมณทางใจอย่างนั้นแล้วรู้ชัดว่า ‘ธรรมารมณอย่างนี้
ไม่น่าพอใจ’

เพราะอาศัยมโนวิญญาณและผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา ทุกขเวทนาจึง
เกิด

อนึ่ง ภิกษุรู้แจ้งธรรมารมณทางใจอย่างนั้นแล้วรู้ชัดว่า ‘ธรรมารมณอย่างนี้
เป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา’

เพราะอาศัยมโนวิญญาณและผัสสะซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งอทุกขมสุขเวทนา อทุกขม-
สุขเวทนาจึงเกิด

คหบดี เพราะอาศัยธาตุต่าง ๆ ผัสสะต่าง ๆ จึงเกิด เพราะอาศัยผัสสะ
ต่าง ๆ เวทนาต่าง ๆ จึงเกิดเป็นอย่างนี้แล”

หาลิททกานีสสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๓. คหปติวรรค ๘. นกุลปิตุสูตร

๘. นกุลปิตุสูตร

ว่าด้วยนกุลปิตุคหบดี

[๑๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เกสกพาววัน อันเป็นที่พระราชทานอภัยแก่หมู่นี้อ เขตกรุงสงสมารคิระ แคว้นภัคคะ ครั้งนั้น นกุลปิตุคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ปรินิพพานในปัจจุบัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “คหบดี รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพิลิดเพิลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอเพิลิดเพิลิน เขยชม ยึดติดรูปนั้น วิญญาณที่อาศัยตณหานั้น ความยึดมั่นตณหานั้นก็มีอยู่ ภิกษุผู้ยังมีอุปาทานย่อมไม่ปรินิพพาน ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่น่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพิลิดเพิลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณ์นั้นอยู่ เมื่อเธอเพิลิดเพิลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณ์นั้น วิญญาณที่อาศัยตณหานั้น ความยึดมั่นตณหานั้นก็มีอยู่ ภิกษุผู้ยังมีอุปาทานย่อมไม่ปรินิพพาน

คหบดี นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพิลิดเพิลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอไม่เพิลิดเพิลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้น วิญญาณที่อาศัยตณหานั้นก็ไม่มี ความยึดมั่นตณหานั้นก็ไม่มี ภิกษุผู้ไม่มีอุปาทานย่อมปรินิพพาน ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๓. คหปติวรรค ๙. โลหิจจสูตร

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก
ชักให้ใคร พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติด
ธรรมารมณนั้นอยู่ เมื่อเธอไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดธรรมารมณนั้น
วิญญานที่อาศัยตณหานั้นก็ไม่มี ความยึดมั่นตณหานั้นก็ไม่มี ภิกษุผู้ไม่มีอุปาทาน
ย่อมปรินิพพาน

คหบดี นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ปรินิพพานในปัจจุบัน”

นกุลปิดสูตรที่ ๘ จบ

๙. โลหิจจสูตร

ว่าด้วยโลหิจจพราหมณ์

[๑๓๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจानะอยู่ ณ กุฎีป่า เขตเมืองมัททกรกฐะ
แคว้นอวันตี ครั้งนั้น มาณพผู้หาพินซึ่งเป็นศิษย์ของโลหิจจพราหมณ์จำนวนมาก
เข้าไปยังกุฎีป่าของท่านพระมหากัจจानะ เทียวเดินไปมารอบ ๆ กุฎี เล่นกระโดด
ปล้ำกัน ส่งเสียงอื้ออึงแข่งแซว่า

“สมณะศิระชะโลนเหล่านี้ เป็นคนรับใช้ เป็นคนวรรณะต่ำ (กัณหโคตร) เกิด
จากบาทของท้าวมหาพรหมอันชาวภารตะ^๑เหล่านี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชา
นอบน้อม”

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัจจानะออกจากที่อยู่แล้วได้กล่าวกับมาณพเหล่านั้น
ดังนี้ว่า

“มาณพทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้ส่งเสียงดัง เราจักกล่าวธรรมแก่เธอ
ทั้งหลาย”

เมื่อท่านพระมหากัจจानะกล่าวอย่างนี้แล้ว มาณพเหล่านั้นก็นิ่งเฉย ลำดับนั้น
ท่านพระมหากัจจानะได้กล่าวกับมาณพเหล่านั้นด้วยคาถาทั้งหลายว่า

เชิงอรรถ :

^๑ ภารตะ หมายถึงพวกกุกุมพี (ส.สฬ.อ. ๓/๑๓๒/๔๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๓. คหปติวรรค ๙. โลหิจจสูตร

“พราหมณ์เหล่าใดระลึกถึงธรรมดั้งเดิมได้
พราหมณ์เหล่านั้นเป็นผู้มีศีลสูงสุด เก่าแก่กว่า
พราหมณ์เหล่านั้นคุ้มครอง รักษาทวารทั้งหลายดีแล้ว
เพราะครอบงำความโกรธได้

พราหมณ์เหล่าใดระลึกถึงธรรมดั้งเดิมได้
พราหมณ์เหล่านั้นเป็นผู้ยินดีในธรรมและฌาน^๑
อนึ่ง พราหมณ์ทั้งหลายละเลยธรรมเหล่านี้
สำคัญว่า ‘เราสาธยายมนตร์’ เม่าเพราะโคตร
ถูกความโกรธครอบงำ มีอาชญาในตนมาก
ประพฤติดีในสัตว์ทั้งหลายทั้งที่สะดุ้งกลัวและไม่สะดุ้งกลัว
จึงประพฤดีไม่สม่ำเสมอ

การสมาทานวัตรทั้งปวง คือ การไม่กิน
การนอนบนพื้นดิน การอาบน้ำเวลาเช้า
และพระเวท ๓ ของพราหมณ์ผู้ไม่คุ้มครองทวารย่อมไร้ผล
เหมือนคนได้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจในความฝันนั้น

หนังสือที่หยาบ การมุ่นผม การไม่ชำระฟัน
มนตร์ ศีลและพรตเป็นตบะ (ของพราหมณ์)

การหลอกลวง ไม่เท่าที่คิด และการใช้น้ำลูบหน้า
ข้อวัตรที่พรรณนามาเหล่านี้

พวกพราหมณ์ทำเพราะต้องการอำมิส

ส่วนจิตที่ตั้งมั่นดีแล้วย่อมส่องใส ไม่ขุ่นมัว
อ่อนโยนในสัตว์ทั้งปวง นั้นเป็นทางเพื่อถึงความเป็นพรหม”

ลำดับนั้น มาณพเหล่านั้นโกรธเคือง ไม่พอใจ ได้เข้าไปหาโลหิจจพราหมณ์
ถึงที่อยู่แล้วกล่าวกับโลหิจจพราหมณ์ดังนี้ว่า “ขอท่านผู้เจริญโปรดทราบ พระ
มหากัจจानะช้อนชอด คัดค่านมนตร์ของพราหมณ์ทั้งหลายโดยส่วนเดียว” เมื่อ
มาณพเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้แล้วโลหิจจพราหมณ์ก็โกรธเคือง ไม่พอใจ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมและฌาน ในที่นี้หมายถึงกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ และสมาบัติ ๘ (ส.สพ.อ. ๓/๑๓๒/๕๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า : ๑๖๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๓. คหปติวรรค ๙. โลหิจจสูตร

ที่นั่น โลหิจจพราหมณ์ได้มีความคิดดังนี้ว่า

“เป็นการไม่สมควรเลยที่เราจะพึงดำ เหน็บแนม บริภาษพระมหากัจจानะ เพราะฟังคำของพวกมาณพแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น ทางที่ดี เราควรเข้าไปถาม”

ต่อมา โลหิจจพราหมณ์กับมาณพเหล่านั้นเข้าไปหาท่านพระมหากัจจानะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระมหากัจจानะดังนี้ว่า “ท่านกัจจานะ มาณพผู้หาพิน ซึ่งเป็นศิษย์ของข้าพเจ้าจำนวนมากได้มาในที่นี้หรือ”

ท่านพระมหากัจจานะตอบว่า “พราหมณ์ มาณพผู้หาพินซึ่งเป็นศิษย์ของท่านจำนวนมาก ได้มาในที่นี้”

“ท่านกัจจานะได้สนทนาอะไรบ้างกับมาณพเหล่านั้น”

“พราหมณ์ อาตมภาพได้สนทนาบางอย่างกับมาณพเหล่านั้นเหมือนกัน”

“ท่านกัจจานะได้สนทนากับมาณพเหล่านั้นอย่างไร”

“พราหมณ์ อาตมภาพได้สนทนากับมาณพเหล่านั้นอย่างนี้ว่า

‘พราหมณ์เหล่าใดระลึกถึงธรรมดั้งเดิมของพราหมณ์ได้

พราหมณ์เหล่านั้นเป็นผู้มีศีลสูงสุด เก่าแก่กว่า

ฯลฯ

อ่อนโยนในสัตว์ทั้งปวง นั้นเป็นทางเพื่อถึงความเป็นพรหม’

พราหมณ์ อาตมภาพได้สนทนากับมาณพเหล่านั้นอย่างนี้แล”

“ท่านกัจจานะได้กล่าวว่า ‘บุคคลชื่อว่าไม่คุ้มครองทวาร’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงชื่อว่าไม่คุ้มครองทวาร”

“พราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นรูปทางตาแล้วยอมยินดีในรูปที่น่ารัก ย่อมยินร้ายในรูปที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ไม่ตั้งมั่นกายคตาสติ มีปริตตจิต^๑อยู่ และไม่รู้จัก

เชิงอรรถ :

^๑ ปริตตจิต หมายถึงอกุศลจิต (ม.ม.อ. ๒/๔๐๙/๒๑๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๑๖๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๓. คหปติวรรค ๙. โลหิจจสูตร

เจโตวิมุตติ^๑และปัญญาวิมุตติ^๒ตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่ง
ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลนั้น

ฟังเสียงทางหู ฯลฯ

ดมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ

ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ

ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ฯลฯ

รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้วย่อมยินดีในธรรมารมณที่น่ารัก ย่อมยินร้าย
ในธรรมารมณที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ไม่ตั้งมั่นกายคตาสติ มีปริตตจิตอยู่ และไม่รู้จัก
เจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่ง
ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลนั้น

พราหมณ์ บุคคลชื่อว่าไม่คุ้มครองทวารเป็นอย่างนี้แล”

พราหมณ์กล่าวว่า “ท่านกัจจานะ นำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ท่าน
กัจจานะเรียกบุคคลผู้ไม่คุ้มครองทวารแล้วแล้วว่า ‘ไม่คุ้มครองทวาร’ ท่านกัจจานะ
ได้กล่าวว่า ‘บุคคลชื่อว่าคุ้มครองทวาร’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงชื่อว่า
คุ้มครองทวาร”

“พราหมณ์ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปทางตาแล้ว ย่อมไม่ยินดีใน
รูปที่น่ารัก ไม่ยินร้ายในรูปที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งมั่นกายคตาสติ มีอัปปมาณจิต^๓อยู่
และรู้จักเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือ
แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่ภิกษุนั้น

ฟังเสียงทางหู ฯลฯ

ดมกลิ่นทางจมูก ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ เจโตวิมุตติ หมายถึงผลอันเกิดจากสมาธิ คือความหลุดพ้นด้วยสมถกัมมัฏฐาน (ส.สฬ.อ. ๓/๑๓๒/๕๑,
อง.ทุก.อ. ๒/๘๘/๖๒)

^๒ ปัญญาวิมุตติ หมายถึงผลอันเกิดจากปัญญา คือความหลุดพ้นด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐาน (ส.สฬ.อ.
๓/๑๓๒/๕๑, อง.ทุก.อ. ๒/๘๘/๖๒)

^๓ อัปปมาณจิต หมายถึงโลกุตตรจิต (ม.ม.อ. ๒/๔๑๐-๔/๒๑๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๓. คหปติวรรค ๑๐. เวรหัญจนิสุต

ลัมรสทางลัน ฯลฯ

ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ฯลฯ

รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว ย่อมไม่ยินดีในธรรมารมณที่น่ารัก ไม่ยินร้าย
ในธรรมารมณที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งมั่นกายคตาสติ มีอัปปรมาณจิตอยู่ และรู้ชัด
เจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่ง
ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่ภิกษุ นั้น

พราหมณ์ บุคคลชื่อว่าคัมครองทวารเป็นอย่างนี้แล”

“ท่านกัจจანะ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ท่านกัจจานะเรียกบุคคลผู้
คัมครองทวารแล้วแล้วว่า ‘คัมครองทวาร’

“ท่านกัจจานะ ภาสิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านกัจจานะ ภาสิตของ
ท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านกัจจานะประกาศธรรมโดยประการต่าง ๆ เปรียบ
เหมือนบุคคลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตาม
ประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’ ข้าพเจ้านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค
พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านกัจจานะจงจำข้าพเจ้าว่าเป็น
อุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต อนึ่ง ขอท่านกัจจานะจงเข้าไป
ไปสู่โลหิจจตระกูลเหมือนดังที่เข้าไปสู่ตระกูลอุบาสกทั้งหลายในเมืองมักกรกฏะเกิด
เหล่ามาณพหรือมาณวิกาในโลหิจจตระกูลจักไหว้ ลุกรับ ถวายอาสนะหรือน้ำแก่
ท่าน ชื่อนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่พวกเขาตลอดกาลนาน”

โลหิจจสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. เวรหัญจนิสุต

ว่าด้วยเวรหัญจนีพราหมณ์

[๑๓๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอุททายีอยู่ ณ สวนมะม่วงของโตเทยยพราหมณ์
เขตเมืองกามัณฑะ ครั้งนั้น มาณพผู้เป็นศิษย์ของพราหมณ์เวรหัญจนีโคตร
เข้าไปหาท่านพระอุททายีถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่
ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัลลณาสก ๓. คหปติวรรค ๑๐. เวรหัญจานิสูตร

ท่านพระอุทายีได้ชี้แจงให้มาณพนั้นเห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ
เราใจให้อาจหาญแกลวกกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา

ครั้งนั้น มาณพผู้ที่พระอุทายีชี้แจงให้เห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ
เราใจให้อาจหาญแกลวกกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ลุกขึ้น
จากอาสนะเข้าไปหาพราหมณ์เวรหัญจานิโคตรถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวกับพราหมณ์
เวรหัญจานิโคตรดังนี้ว่า

“ขอแม่เจ้าผู้เจริญโปรดทราบ พระอุทายีแสดงธรรมมีความงามในเมืองต้น
มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้ง
อรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน”

พราหมณ์เวรหัญจานิโคตรกล่าวว่า “พ่อมาณพ ถ้าเช่นนั้น เธอจงนิมนต์
พระอุทายีตามคำของฉัน เพื่อฉันภัตตาหารในวันพรุ่งนี้”

มาณพนั้นรับคำแล้วเข้าไปหาท่านพระอุทายีถึงที่อยู่ ได้กราบเรียนท่านพระ
อุทายีดังนี้ว่า “นัยว่า ขอท่านพระอุทายี โปรดรับภัตตาหารของพราหมณ์
เวรหัญจานิโคตรผู้เป็นภรรยาของอาจารย์ของพวกกระผมในวันพรุ่งนี้เถิด”

ท่านพระอุทายีรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ ครั้นคืนนั้นผ่านไป ตอนเช้า ท่าน
พระอุทายีครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของพราหมณ์
เวรหัญจานิโคตร นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว

ลำดับนั้น พราหมณ์เวรหัญจานิโคตรได้นำของขบฉันอันประณีตประเคนท่าน
พระอุทายีให้อิ่มหนำด้วยตนเอง เมื่อท่านพระอุทายีฉันเสร็จวางมือจากบาตรแล้ว
จึงสวมรองเท้าหนังคลุมศีรษะบนอาสนะสูง ได้กล่าวกับท่านพระอุทายีดังนี้ว่า “ท่าน
จงกล่าวสมณธรรมสิ”

ท่านพระอุทายีกล่าวว่า “ยังมีเวลา น้องหญิง” ลุกขึ้นจากอาสนะแล้วจากไป
แม้ครั้งที่ ๒ มาณพนั้นก็เข้าไปหาท่านพระอุทายีถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัย
พอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระอุทายีได้ชี้แจง
ให้มาณพนั้นเห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกลวกกล้า
ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๓. คหปติวรรค ๑๐. เวรหัญจานิสูตร

แม้ครั้งที่ ๒ มาณพนั้นผู้ที่พระอุทายีชี้แจงให้เห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกลวกกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ลุกขึ้นจากอาสนะเข้าไปหาพราหมณ์เวรหัญจานิโคตรถึงที่อยู่แล้ว ได้กล่าวกับเวรหัญจานิโคตรดังนี้ว่า

“ขอแม่เจ้าผู้เจริญโปรดทราบ พระอุทายีแสดงธรรม มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน”

พราหมณ์เวรหัญจานิโคตรกล่าวว่า “พ่อมาณพ ก็เธอกล่าวถึงคุณของพระอุทายีอย่างนี้ ส่วนพระอุทายีพอเรากล่าวว่า ‘ท่านจงกล่าวธรรมสิ’ ก็กล่าวว่า ‘ยังมีเวลา น้องหญิง’ แล้วลุกขึ้นจากอาสนะแล้วจากไป”

มาณพนั้นกล่าวว่า “ข้าแต่แม่เจ้า ที่เป็นอย่างนั้น ก็เพราะว่าแม่เจ้าสวมรองเท้า นั่งคลุมศีรษะบนอาสนะสูง ทั้งได้กล่าวดังนี้ว่า ‘ท่านจงกล่าวสมณธรรมสิ’ ความจริงท่านผู้เจริญเหล่านั้นเป็นผู้หนักในธรรม เคารพในธรรม”

พราหมณ์เวรหัญจานิโคตรกล่าวว่า “พ่อมาณพ ถ้าเช่นนั้น เธอจงนิมนต์พระอุทายีตามคำของฉันเพื่อฉันภัตตาหารในวันพรุ่งนี้”

มาณพนั้นรับคำแล้วเข้าไปหาท่านพระอุทายีถึงที่อยู่ ได้กราบเรียนท่านพระอุทายีดังนี้ว่า “นัยว่า ขอท่านพระอุทายี โปรดรับภัตตาหารของนางพราหมณ์เวรหัญจานิโคตรผู้เป็นภรรยาของอาจารย์ของพวกกระผมในวันพรุ่งนี้เถิด”

ท่านพระอุทายีรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้นคืนนั้นผ่านไป ตอนเช้า ท่านพระอุทายีครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังนิเวศน์ของพราหมณ์เวรหัญจานิโคตร นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว

ลำดับนั้น พราหมณ์เวรหัญจานิโคตรได้นำของขบฉันอันประณีตประเคนท่านพระอุทายีให้อิ่มหนำด้วยตนเอง เมื่อท่านพระอุทายีฉันเสร็จวางมือจากบาตรแล้วจึงถอดรองเท้า นั่งบนอาสนะต่ำ เปิดผ้าคลุมศีรษะแล้วได้เรียนถามท่านพระอุทายีดังนี้ว่า “ท่านเจ้าข้า เมื่อมีอะไร พระอรหันต์ทั้งหลายจึงบัญญัติสุขและทุกข์ เมื่อไม่มีอะไร พระอรหันต์ทั้งหลายจึงไม่บัญญัติสุขและทุกข์”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก ๓. คหปติวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ท่านพระอุททายิตอบว่า “น้องหญิง เมื่อมีจักขุ พระอรหันต์ทั้งหลายจึง
บัญญัติสุขและทุกข์ เมื่อไม่มีจักขุ พระอรหันต์ทั้งหลายก็ไม่บัญญัติสุขและทุกข์ ฯลฯ

เมื่อมีชีวหา พระอรหันต์ทั้งหลายจึงบัญญัติสุขและทุกข์ เมื่อไม่มีชีวหา พระ
อรหันต์ทั้งหลายก็ไม่บัญญัติสุขและทุกข์ ฯลฯ

เมื่อมีมโน พระอรหันต์ทั้งหลายจึงบัญญัติสุขและทุกข์ เมื่อไม่มีมโน พระ
อรหันต์ทั้งหลายก็ไม่บัญญัติสุขและทุกข์” เมื่อท่านพระอุททายิตกล่าวอย่างนี้แล้ว

พราหมณ์เวรหัญจานิโคตรได้กล่าวกับท่านพระอุททายิตดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ
ภษิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านผู้เจริญ ภษิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก
พระองค์เจ้าอุททายิตประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงาย
ของทีคิดว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า
‘คนมืดตาดีจักเห็นรูปได้’ ดิฉันนี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระธรรมและพระ
สงฆ์เป็นสรณะ ขอพระองค์เจ้าจงจำดิฉันว่าเป็นอุบาสิกาผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้น
ไปจนตลอดชีวิต”

เวรหัญจานิสูตรที่ ๑๐ จบ

คหปติวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้

๑. เวสาลีสูตร	๒. วัชชีสูตร
๓. นาพันทสูตร	๔. ภารทวาชสูตร
๕. โสณสูตร	๖. โฆสิตสูตร
๗. หาลิททกานิสสูตร	๘. นกุลปิตสูตร
๙. โลหิจจสูตร	๑๐. เวรหัญจานิสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปิณฑาสก ๔. เทวทหวรรค ๑. เทวทหสูตร

๔. เทวทหวรรค

หมวดว่าด้วยเทวทหนิคม

๑. เทวทหสูตร

ว่าด้วยเทวทหนิคม

[๑๓๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เทวทหนิคมของเจ้าศากยะทั้งหลาย แคว้นสักกะ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่า ‘ความไม่ประมาทในผัสสายตนะ ๖ ประการ อันภิกษุทุกรูปควรทำแท้’ แต่เราก็ไม่กล่าวว่า ‘ความไม่ประมาทในผัสสายตนะ ๖ ประการ อันภิกษุทุกรูปไม่ควรทำเลย’

ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตน^๑โดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน^๒ หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า ‘ความไม่ประมาทในผัสสายตนะ ๖ ประการ อันภิกษุเหล่านั้นไม่ควรทำ’

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะความไม่ประมาทภิกษุเหล่านั้นกระทำแล้ว ภิกษุเหล่านั้นไม่ควรประมาท ส่วนภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ (ผู้ยังต้องศึกษา) ยังไม่บรรลุอรหัตตผล บรรณาธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ^๓อันยอดเยี่ยมอยู่ เรากล่าวว่า ‘ความไม่ประมาทในผัสสายตนะ ๖ ประการ อันภิกษุเหล่านั้นควรทำ’

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะรูปที่พึงรู้แจ้งทางตา นารีนรมยใจบ้าง ไม่นารีนรมยใจบ้างมีอยู่ รูปเหล่านั้นกระทบแล้วๆ ย่อมไม่ครอบงำจิตของบุคคลนั้นอยู่ เพราะไม่ครอบงำจิต

เชิงอรรถ :

^๑ บรรลุประโยชน์ตน ในที่นี้หมายถึงบรรลุอรหัตตผล (อง.ติก.อ. ๒/๓๘/๑๓๙)

^๒ สิ้นภวสังโยชน ในที่นี้หมายถึงบรรลุอรหัตตผล (อง.ติก.อ. ๒/๓๘/๑๓๙)

^๓ ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ หมายถึงอรหัตตผลหรือนิพพาน (อง.ทุก.อ. ๒/๕/๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัลลณาสก ๔. เทวทหวรรค ๒. ขณสูตร

บุคคลจึงปรารภความเพียร^๑ ไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่กระสับกระส่าย มีจิตแน่วแน่เป็นสมาธิ เราเห็นผลแห่งความไม่ประมาทนี้ จึงกล่าว ว่า ‘ความไม่ประมาทในผัสสายตนะ ๖ ประการ อันภิกษุเหล่านั้นควรทำแท้’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น นารีนรมย์ใจบ้าง ไม่นารีนรมย์ใจบ้างมีอยู่ รสเหล่านั้น กระทบแล้ว ๆ ย่อมไม่ครอบงำจิตของบุคคลนั้นอยู่ เพราะไม่ครอบงำจิต บุคคลจึง ปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่กระสับ กระส่าย มีจิตแน่วแน่เป็นสมาธิ เราเห็นผลแห่งความไม่ประมาทนี้ จึงกล่าว ว่า ‘ความไม่ประมาทในผัสสายตนะ ๖ ประการ อันภิกษุเหล่านั้นควรทำแท้’ ฯลฯ

ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจ นารีนรมย์ใจบ้าง ไม่นารีนรมย์ใจบ้างมีอยู่ ธรรมารมณ์นั้นกระทบแล้ว ๆ ย่อมไม่ครอบงำจิตของบุคคลนั้นอยู่ เพราะไม่ครอบงำจิต บุคคลจึงปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่ กระสับกระส่าย มีจิตแน่วแน่เป็นสมาธิ เราเห็นผลแห่งความไม่ประมาทนี้ จึงกล่าว ว่า ‘ความไม่ประมาทในผัสสายตนะ ๖ ประการ อันภิกษุเหล่านั้นควรทำแท้’

เทวทหสูตรที่ ๑ จบ

๒. ขณสูตร

ว่าด้วยขณะ

[๑๓๕] “ภิกษุทั้งหลาย เป็นลาภของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายได้ดีแล้ว ที่เธอ ทั้งหลายได้ขณะเพื่อประพฤติพรหมจรรย์ เราเห็นนรก^๒ ชื่อว่าผัสสายตนิกะ ๖ ขุม

เชิงอรรถ :

^๑ **ปรารภความเพียร** หมายถึงมีความเพียรที่บริบูรณ์ และมีความเพียรที่ประดับประคองไว้สม่ำเสมอ ไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ดิ่งนัก ไม่ให้จิตปรุ่งแต่งในภายใน ไม่ให้ฟุ้งซ่านไปภายนอก

คำว่า “ความเพียร” หมายถึงความเพียรทางกาย เช่น เพียรพยายามทางกายตลอดคืนและวัน ๑๒ ชั่วโมง ในประโยคว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุความดีด้วยการเดิน จงกรมด้วยการนั่งตลอดวัน (อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๕๑๙/๓๙๑) และความเพียรทางจิต เช่น เพียรพยายาม ผูกจิตไว้ด้วยการกำหนดสถานที่เป็นต้น ๑๒ ชั่วโมง ในประโยคว่า “เราจะไม่ออกจากถ้ำนี้จนกว่าจิตของเราจะ หลุดพ้นจากอภัสวะไม่ถึงมันด้วยอุปาทาน” (อง.เอกก.อ. ๑/๑๘๘/๕๓)

^๒ **นรก** ในที่นี้หมายถึงอเวจีมหานรก (ส.สฬ.อ. ๓/๑๓๕/๕๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัลลณาสก ๔. เทวทหวรรค ๒. ขณสูตร

ในนรกทั้ง ๖ ขุมนั้น สัตว์ย่อมเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งทางตาได้ แต่เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าปรารถนา ไม่เห็นรูปที่น่าปรารถนา เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าใคร่ ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าพอใจ ไม่เห็นรูปที่น่าพอใจ

ฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งทางหูได้ ฯลฯ

ดมกลิ่นอย่างใดอย่างหนึ่งทางจมูกได้ ฯลฯ

ลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งทางลิ้นได้ ฯลฯ

ถูกต้องโผฏฐัพพะอย่างใดอย่างหนึ่งทางกายได้ ฯลฯ

รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งทางใจได้ แต่รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าปรารถนา รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าใคร่ ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าใคร่ รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าพอใจ

ภิกษุทั้งหลาย เป็นลาภของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายได้ดีแล้ว ที่เธอทั้งหลายได้ขณะเพื่อประพฤติพรหมจรรย์ เราได้เห็นสวรรค์^๑ ชื่อว่าผัสสสายตนิกะ ๖ ชั้นแล้ว ในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้นนั้น บุคคลย่อมเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งทางตาได้ แต่เห็นได้เฉพาะรูปที่น่าปรารถนา ไม่เห็นรูปที่น่าปรารถนา เห็นได้เฉพาะรูปที่น่าใคร่ ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นได้เฉพาะรูปที่น่าพอใจ ไม่เห็นรูปที่น่าพอใจ ฯลฯ

ลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งทางลิ้นได้ ฯลฯ

รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งทางใจได้ แต่รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่น่าปรารถนา ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่น่าใคร่ ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ไม่น่าใคร่ รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่น่าพอใจ ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ

ภิกษุทั้งหลาย เป็นลาภของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายได้ดีแล้ว ที่เธอทั้งหลายได้ขณะเพื่อประพฤติพรหมจรรย์”

ขณสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ สวรรค์ ในที่นี้หมายถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (ส.สพ.อ. ๓/๑๓๕/๕๒)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปิณฑนาสก ๔. เทวทหวรรค ๓. ปฐมรูปารามสูตร

๓. ปฐมรูปารามสูตร

ว่าด้วยผู้ยินดีในรูป สูตรที่ ๑

[๑๓๖] “ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้ยินดีในรูป รื่นรมย์
ในรูป เพลิดเพลินในรูป เพราะรูปแปรผัน คลายไป และดับไป เทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลายจึงอยู่เป็นทุกข์

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้ยินดีในสัททะ รื่นรมย์ในสัททะ เพลิดเพลิน
ในสัททะ เพราะสัททะแปรผัน คลายไป และดับไป เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจึง
อยู่เป็นทุกข์

ยินดีในคันธะ ... ยินดีในรส ... ยินดีในโผฏฐัพพะ ... ยินดีในธรรมารมณ
รื่นรมย์ในธรรมารมณ เพลิดเพลินในธรรมารมณ เพราะธรรมารมณแปรผัน คลายไป
และดับไป พวกเทวดาและมนุษย์จึงอยู่เป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้แจ้งความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่ยินดีในรูป
ไม่รื่นรมย์ในรูป ไม่เพลิดเพลินในรูป เพราะรูปแปรผัน คลายไป และดับไป
ตถาคตจึงอยู่เป็นสุข

ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้แจ้งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
เครื่องสลัดออกจากสัททะ ... คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... รู้แจ้งความเกิด
ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากธรรมารมณตามความเป็นจริง ไม่
ยินดีในธรรมารมณ ไม่รื่นรมย์ในธรรมารมณ ไม่เพลิดเพลินในธรรมารมณ เพราะ
ธรรมารมณแปรผัน คลายไป และดับไป ตถาคตจึงอยู่เป็นสุข”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้วจึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“รูป สัททะ คันธะ รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ
ล้วนน่าปรารถนา น่าใคร่ และน่าพอใจ
ที่กล่าวกันว่า มีอยู่ประมาณเท่าใด

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๓. ตติยปิณฑาสก ๔. เทวทหวรรค ๓. ปฐมรูปารามสูตร

รูปเป็นต้นเหล่านั้นแลเป็นสิ่งที่ชาวโลก
 พร้อมทั้งเทวโลกสมมติว่าเป็นสุข
 ถ้าวรูปเป็นต้นเหล่านั้นดับในทีใด
 ที่นั่น เทวดาและมนุษย์เหล่านั้นก็สมมติกันว่าเป็นทุกข์
 ส่วนอริยบุคคลทั้งหลายเห็นการดับสักกายะว่าเป็นสุข
 การเห็นของอริยบุคคลทั้งหลายผู้เห็นอยู่นี้
 ย่อมขัดแย้งกับชาวโลกทั้งปวง
 บุคคลเหล่าอื่นกล่าวสิ่งใดว่าเป็นสุข
 อริยบุคคลทั้งหลายกล่าวสิ่งนั้นว่าเป็นทุกข์
 บุคคลเหล่าอื่นกล่าวสิ่งใดว่าเป็นทุกข์
 อริยบุคคลทั้งหลายรู้แจ้งสิ่งนั้นว่าเป็นสุข
 เธอจงเห็นธรรมที่รู้ได้ยาก
 คนพาลผู้หลง ไม่รู้แจ้งในนิพพานนี้
 ความมืดปรากฏแก่บุคคลผู้ถูกนิรวณคือกิเลสหุ้มห่อไว้
 (เหมือน) ความมืดปรากฏแก่บุคคลผู้ไม่เห็นจะนั้น
 แต่นิพพานย่อมปรากฏแจ่มแจ้งแก่สัตบุรุษ
 เหมือนแสงสว่างปรากฏแก่บุคคลผู้เห็นอยู่จะนั้น
 ชนทั้งหลายผู้แสวงหาทาง ไม่ฉลาดในธรรม
 ย่อมไม่รู้แจ้ง (นิพพาน) ที่อยู่ใกล้
 บุคคลผู้ถูกความกำหนัดในภพครอบงำ
 เล่นไปตามกระแส (ตัณหา) ในภพ
 ถูกบ่วงมารคล้องไว้ จะไม่รู้ธรรมนี้ได้ง่าย
 เว้นอริยบุคคลทั้งหลายแล้ว ใครเล่าควรจะตรัสรู้^๑
 ที่อริยบุคคลทั้งหลายตรัสรู้ชอบแล้วไม่มีอาสวะปริณิพพาน”

ปฐมรูปารามสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ บท ในที่นี้หมายถึงพระนิพพาน (ส.สพ.อ. ๓/๑๓๖/๕๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณเณสก์ ๔. เทวทหวรรค ๕. ปฐมมตุมหากสูตร

๔. ทุตยรพารามสูตร

ว่าด้วยผู้ยินดีในรพ สูตรที่ ๒

[๑๓๗] “ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้ยินดีในรพ รื่นรมย์
ในรพ เพลิดเพลินในรพ เพราะรพแปรผัน คลายไป และดับไป เทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลายจึงอยู่เป็นทุกข

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้ยินดีในสัททะ ฯลฯ ยินดีในคันธะ ... ยินดีใน
รส ... ยินดีในโณภูลััพพะ ยินดีในธรรมารมณ รื่นรมย์ในธรรมารมณ เพลิดเพลิน
ในธรรมารมณ เพราะธรรมารมณแปรผัน คลายไป และดับไป เทวดาและมนุษย์
ทั้งหลายจึงอยู่เป็นทุกข

ส่วนตถาคคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้แจ้งความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และเครื่องสลัดออกจากรพตามความเป็นจริง ไม่ยินดีในรพ ไม่รื่นรมย์ในรพ ไม่
เพลิดเพลินในรพ เพราะรพแปรผัน คลายไป และดับไป ตถาคคจึงอยู่เป็นสุข

ตถาคคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้แจ้งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
เครื่องสลัดออกจากสัททะ ฯลฯ คันธะ ... รส ... โณภูลััพพะ ... ตถาคคอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้ารู้แจ้งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจาก
ธรรมารมณ ตามความเป็นจริง ไม่ยินดีในธรรมารมณ ไม่รื่นรมย์ในธรรมารมณ
ไม่เพลิดเพลินในธรรมารมณ เพราะธรรมารมณแปรผัน คลายไป และดับไป
ตถาคคจึงอยู่เป็นสุข”

ทุตยรพารามสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมมตุมหากสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย สูตรที่ ๑

[๑๓๘] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้น
สิ่งที่ไม่ใช่ของเธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๔. เทวทหวรรค ๕. ปฐมมตมหากสูตร

ก็จะไรเล่าชื่อว่าไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

คือ จักขุไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละจักขุนั้น จักขุที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข ฯลฯ

ชีวหาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละชีวหานั้น ชิวหาที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข ฯลฯ

มโนไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละมโนนั้น มโนที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข

เปรียบเหมือนคนพืงนำหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ที่มีอยู่ในเขตวันนีไป เผา หรือจัดการไปตามเรื่อง เธอทั้งหลายจะพืงมีความคิดอย่างนี้บ้างใหมว่า ‘คนนำเราทั้งหลายไป เผา หรือจัดการไปตามเรื่อง’

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะหญ้าเป็นต้นนั้นไม่ใช่ฮัตตาหรือสิ่งทีเนื่องด้วยฮัตตา”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้แม้ฉันใด อุปไมยกัฉันนั้นเหมือนกัน จักขุไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละจักขุนั้น จักขุที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข ฯลฯ

ชีวหาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละชีวหานั้น ชิวหาที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข ฯลฯ

มโนไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละมโนนั้น มโนที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข”

ปฐมมตมหากสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก ๔. เทวทหวรรค ๗. อัชฌัตตอนิจจเหตุสูตร

๖. ทุดียนตุมหากสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย สูตรที่ ๒

[๑๓๙] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้น
สิ่งที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข

ก็จะไรเล่าชื่อว่าไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

คือ รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรูปนั้น รูปที่เธอทั้งหลายละ
ได้แล้วนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข

สีทหะ ฯลฯ คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณฺ์ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงละธรรมารมณฺ์นั้น ธรรมารมณฺ์ที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจักเป็นไป
เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนคนพึงนำหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ที่มีอยู่ใน
เขตรวันนี้ ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้แม้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน รูป
ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรูปนั้น รูปที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้นจัก
เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข”

ทุดียนตุมหากสูตรที่ ๖ จบ

๗. อัชฌัตตอนิจจเหตุสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งอายตนะภายในไม่เที่ยง

[๑๔๐] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งจักขุ
ก็ไม่เที่ยง จักขุที่เกิดจากเหตุที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า ฯลฯ

ชีวหาไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งชีวหาที่ไม่เที่ยง ชิวหาที่เกิด
จากเหตุที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า ฯลฯ

มโนไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมโนที่ไม่เที่ยง มโนที่เกิดจาก
เหตุที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๔. เทวทหวรรค ๙. อัชฌัตตานัตตเหตุสูตร

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในชีวหา ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโน เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

อัชฌัตตอนิจจเหตุสูตรที่ ๗ จบ

๘. อัชฌัตตทุกขเหตุสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งอายตนะภายในเป็นทุกข

[๑๔๑] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุเป็นทุกข แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งจักขุก็เป็นทุกข จักขุที่เกิดจากเหตุที่เป็นทุกข ที่ไหนจักเป็นสุขเล่า ฯลฯ

ชีวหาเป็นทุกข แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งชีวหาก็เป็นทุกข ชิวหาที่เกิดจากเหตุที่เป็นทุกข ที่ไหนจักเป็นสุขเล่า ฯลฯ

มโนเป็นทุกข แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมโนก็เป็นทุกข มโนที่เกิดจากเหตุที่เป็นทุกข ที่ไหนจักเป็นสุขเล่า

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตทุกขเหตุสูตรที่ ๘ จบ

๙. อัชฌัตตานัตตเหตุสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งอายตนะภายในเป็นอนัตตา

[๑๔๒] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุเป็นอนัตตา แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งจักขุก็เป็นอนัตตา จักขุที่เกิดจากเหตุที่เป็นอนัตตา ที่ไหนจักเป็นอัตตตาเล่า ฯลฯ

ชีวหาเป็นอนัตตา แม้เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งชีวหาก็เป็นอนัตตา ชิวหาที่เกิดจากเหตุที่เป็นอนัตตา ที่ไหนจักเป็นอัตตตาเล่า ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๓. ตติยปัณณาสก์ ๔. เทวทหวรรค ๑๑. พาทิรทุกขเหตุสูตร

มโนเป็นอนัตตา แม่เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมโนก็เป็นอนัตตา มโนที่เกิดจากเหตุที่เป็นอนัตตา ที่ไหนจักเป็นอัตตาเล่า
 ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อรรถัตตานัตตเหตุสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. พาทิรานิจจเหตุสูตร **ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งอายตนะภายนอกไม่เที่ยง**

[๑๔๓] “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง แม่เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งรูปก็ไม่เที่ยง รูปที่เกิดจากเหตุที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า
 สัททะ ฯลฯ คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณไม่เที่ยง แม่เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งธรรมารมณก็ไม่เที่ยง ธรรมารมณที่เกิดจากเหตุที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า
 ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาทิรานิจจเหตุสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. พาทิรทุกขเหตุสูตร **ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งอายตนะภายนอกเป็นทุกข์**

[๑๔๔] “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์ แม่เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งรูปก็เป็นทุกข์ รูปที่เกิดจากเหตุที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจักเป็นสุขเล่า
 สัททะ ฯลฯ คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณเป็นทุกข์ แม่เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งธรรมารมณก็เป็นทุกข์ ธรรมารมณที่เกิดจากเหตุที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจักเป็นสุขเล่า
 ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาทิรทุกขเหตุสูตรที่ ๑๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๓. ดติยปัลลเนาสก ๔. เทวทหวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๒. พาหิรานัตตเหตุสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งอายตนะภายนอกเป็นอนัตตา

[๑๔๕] “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา แม่เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งรูปก็เป็นอนัตตา รูปที่เกิดจากเหตุที่เป็นอนัตตา ที่ไหนจักเป็นอัตตาเล่า

สีหทะ ฯลฯ คันธะ ... รส ... โภฏฐัพพะ ... ธรรมารมณเป็นอนัตตา
 แม่เหตุปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งธรรมารมณก็เป็นอนัตตา ธรรมารมณที่เกิดจาก
 เหตุที่เป็นอนัตตา ที่ไหนจักเป็นอัตตาเล่า

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป
 ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสีหทะ ฯลฯ แม่ในคันธะ ... แม่ในรส ... แม่ในโภฏฐัพพะ ...
 ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในธรรมารมณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลาย
 กำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า
 ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อ
 ความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

พาหิรานัตตเหตุสูตรที่ ๑๒ จบ

เทวทหวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เทวทหสูตร	๒. ขณสูตร
๓. ปฐมรูปารามสูตร	๔. ทุตติยรูปารามสูตร
๕. ปฐมนตมมหาสูตร	๖. ทุตติยนตมมหาสูตร
๗. อัชฌัตตอนิจจเหตุสูตร	๘. อัชฌัตตทุกขเหตุสูตร
๙. อัชฌัตตอานัตตเหตุสูตร	๑๐. พาหิรานิจจเหตุสูตร
๑๑. พาหิรทุกขเหตุสูตร	๑๒. พาหิรานัตตเหตุสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัลลเนสก์ ๕. นวปฺรภาณวรรค ๑. กัมมณีโรธสูตร

๕. นวปฺรภาณวรรค

หมวดว่าด้วยกรรมใหม่และกรรมเก่า

๑. กัมมณีโรธสูตร

ว่าด้วยกรรมและความดับกรรม

[๑๔๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงกรรมใหม่และกรรมเก่า ความดับกรรม และปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับกรรม เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

กรรมเก่า เป็นอย่างไร

คือ จักขุ (ตา) บัณฑิตพึงเห็นว่าเป็นกรรมเก่า ถูกปัจจัยปรุงแต่ง สำเร็จด้วยเจตนา เป็นที่ตั้งแห่งเวทนา ฯลฯ

ชีวหา (ลิ้น) บัณฑิตพึงเห็นว่าเป็นกรรมเก่า ถูกปัจจัยปรุงแต่ง สำเร็จด้วยเจตนา เป็นที่ตั้งแห่งเวทนา ฯลฯ

มโน (ใจ) บัณฑิตพึงเห็นว่าเป็นกรรมเก่า ถูกปัจจัยปรุงแต่ง สำเร็จด้วยเจตนา เป็นที่ตั้งแห่งเวทนา

นี้เราเรียกว่า กรรมเก่า

กรรมใหม่ เป็นอย่างไร

คือ กรรมที่บุคคลทำด้วยกาย วาจา ใจ

นี้เราเรียกว่า กรรมใหม่

ความดับกรรม เป็นอย่างไร

คือ นิโรธที่ถูกต้องวิมุตติ เพราะดับกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมได้

นี้เราเรียกว่า ความดับกรรม

ปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับกรรม อะไรบ้าง

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัลลณาสก ๕. นวปรุณวรรค ๒. ปฐมนิพพานสัปปายปฏิบัติทาสูต

๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)	๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)	๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)	๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)
๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)	๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

นี่เราเรียกว่า ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับกรรม

กรรมเก่าเราได้แสดงแล้ว กรรมใหม่เราได้แสดงแล้ว ความดับกรรมเราได้แสดงแล้ว และปฏิบัติปทาที่ให้ถึงความดับกรรมเราได้แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย กิจใดที่ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ผู้อนุเคราะห์พึงอาศัยความอนุเคราะห์ กระทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้นเราก็ได้กระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย นั่นโคนไม้ นั่นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจอย่าประมาท อย่าได้มีความร้อนใจในภายหลัง

นี่คือคำพร่ำสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา”

กัมมนิโรธสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฐมนิพพานสัปปายปฏิบัติทาสูต

ว่าด้วยปฏิบัติปทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพาน สูตรที่ ๑

[๑๔๗] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติปทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ปฏิบัติปทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานนั้น เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นว่า ‘จักขุไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘รูปไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘จักขุวิญญานไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘จักขุสัมผัสไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง’ ฯลฯ

เห็นว่า ‘ชีวหาไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘รสไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘ชีวหาวิญญานไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘ชีวหาสัมผัสไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง’ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๓. ดติยปัณณาสก ๕. นวปรมาณวรรค ๓. ทุดิยนิพพานสัปปายปฏิบัติปทาสูตร

เห็นว่า ‘มโนไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘ธรรมารมณไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘มโนวิญญานไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘มโนสัมผัสไม่เที่ยง’ เห็นว่า ‘แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง’ ปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานเป็นอย่างนี้แล”

ปฐมนิพพานสัปปายปฏิบัติปทาสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุดิยนิพพานสัปปายปฏิบัติปทาสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติปทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพาน สูตรที่ ๒

[๑๔๘] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติปทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ปฏิบัติปทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานนั้น เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นว่า ‘จักขุเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘รูปเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘จักขุวิญญานเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘จักขุสัมผัสเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์’ ฯลฯ

เห็นว่า ‘ชีวหาเป็นทุกข์’ ฯลฯ เห็นว่า ‘มโนเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘ธรรมารมณเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘มโนวิญญานเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘มโนสัมผัสเป็นทุกข์’ เห็นว่า ‘แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์’

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานเป็นอย่างนี้แล”

ทุดิยนิพพานสัปปายปฏิบัติปทาสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๕. นวปฺรภาณวรรค ๕. จตตถนิพพาน...สูตร

๔. ตติยนิพพานสัปปายปฏิบัติทาสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพาน สูตรที่ ๓

[๑๔๙] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานนั้น เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเห็นว่า ‘จักขุเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘รูปเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘จักขุวิญญาณเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘จักขุสัมผัสเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นอนัตตา’ ฯลฯ

เห็นว่า ‘ชีวหาเป็นอนัตตา’ ฯลฯ เห็นว่า ‘มโนเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘ธรรมารมณ์เป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘มโนวิญญาณเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘มโนสัมผัสเป็นอนัตตา’ เห็นว่า ‘แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นอนัตตา’

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานเป็นอย่างนี้แล”

ตติยนิพพานสัปปายปฏิบัติทาสูตรที่ ๔ จบ

๕. จตตถนิพพานสัปปายปฏิบัติทาสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพาน สูตรที่ ๔

[๑๕๐] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ปฏิบัติทาที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานนั้น เป็นอย่างไร

เธอทั้งหลายเข้าใจความซอ้นว่าอย่างไร จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ดติยปัลลณาสก ๕. นวปฺรภาณวรรค ๕. จตฺตถนินฺพพาน...สูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“จักขุวิญญาณ ... จักขุสัมผัส ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์ หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” “ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุวิญญาณ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติที่เป็นสัปปายะแก่นิพพานเป็นอย่างนี้แล”

จตฺตถนินฺพพานสัปปายะปฏิปทาสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๕. นวปุราณวรรค ๖. อันเตवासิกสูตร

๖. อันเตवासิกสูตร

ว่าด้วยอันเตवासิก

[๑๕๑] “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประพตติพรหมจรรย์นี้ไม่มีอันเตवासิก^๑ ไม่มีอาจารย์^๒ ภิกษุผู้มีอันเตवासิก มีอาจารย์ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ไม่สบาย ส่วนภิกษุผู้ไม่มีอันเตवासิก ไม่มีอาจารย์ ย่อมอยู่เป็นสุข สบาย

ภิกษุผู้มีอันเตवासิก มีอาจารย์ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ไม่สบาย เป็นอย่างไร
คือ ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์ ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะเห็นรูปทางตา ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้น ย่อมอยู่ภายในของภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลอยู่ภายในของภิกษุนั้น เหตุนั้นเราจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้มีอันเตवासิก’ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นย่อมฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เหตุนั้นเราจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้มีอาจารย์’ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์ ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะลัมรสทางลิ้น ธรรมที่เป็นบาปอกุศลย่อมอยู่ภายในของภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลอยู่ภายในของภิกษุนั้น เหตุนั้นเราจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้มีอันเตवासิก’ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้น ย่อมฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เหตุนั้นเราจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้มีอาจารย์’ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์ ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะรู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้น ย่อมอยู่ภายในของภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลอยู่ภายในของภิกษุนั้น เหตุนั้นเราจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้มีอันเตवासิก’ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นย่อมฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เหตุนั้นเราจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้มีอาจารย์’

ภิกษุผู้มีอันเตवासิก มีอาจารย์ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ไม่สบาย เป็นอย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ ไม่มีอันเตवासิก ในที่นี้หมายถึงไม่มีกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ภายใน (ส.สฬ.อ. ๓/๑๕๑-๑๕๒/๕๕)

^๒ ไม่มีอาจารย์ ในที่นี้หมายถึงไม่มีกิเลสที่ฟุ้งขึ้น (ส.สฬ.อ. ๓/๑๕๑-๑๕๒/๕๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปิณฑาสก ๕. นวปรมาณวรรค ๖. อันเดवासิกสูตร

ส่วนภิกษุผู้ไม่มีอันเดवासิก ไม่มีอาจารย์ ย่อมอยู่เป็นสุข สบาย เป็นอย่างไร
คือ ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์ ย่อมไม่
เกิดขึ้นแก่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะเห็นรูปทางตา ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้น
ย่อมไม่อยู่ภายในของภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลไม่อยู่ภายในของภิกษุนั้น
เหตุนี้เรจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้ไม่มีอันเดवासิก’ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้น
ย่อมไม่ฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลไม่ฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เหตุ
นี้เรจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้ไม่มีอาจารย์’ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์
ย่อมไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะลัมรสทางลิ้น ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นย่อม
ไม่อยู่ภายในของภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลไม่อยู่ภายในของภิกษุนั้น
เหตุนี้เรจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้ไม่มีอันเดवासิก’ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้น
ย่อมไม่ฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลไม่ฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เหตุ
นี้เรจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้ไม่มีอาจารย์’ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป เกื้อกูลแก่สังโยชน์
ย่อมไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะรู้แจ้งธรรมารมณทางใจ ธรรมที่เป็นบาปอกุศล
เหล่านั้นย่อมไม่อยู่ภายในของภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลไม่อยู่ภายใน
ของภิกษุนั้น เหตุนี้ เรจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้ไม่มีอันเดवासิก’ ธรรมที่เป็นบาป
อกุศลย่อมไม่ฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น เพราะธรรมที่เป็นบาปอกุศลไม่ฟุ้งขึ้นท่วมภิกษุนั้น
เหตุนี้เรจึงเรียกภิกษุนั้นว่า ‘ผู้ไม่มีอาจารย์’

ภิกษุผู้ไม่มีอันเดवासิก ไม่มีอาจารย์ ย่อมอยู่เป็นสุข สบาย เป็นอย่างนี้แล
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประพตติพรหมจรรย์นี้ ไม่มีอันเดवासิก ไม่มีอาจารย์
ภิกษุผู้มีอันเดवासิก มีอาจารย์ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ไม่สบาย ภิกษุผู้ไม่มีอันเดवासิก
ไม่มีอาจารย์ ย่อมอยู่เป็นสุข สบาย”

อันเดवासิกสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๓. ตติยปัณณาสก ๕. นวปรภาณวรรค ๗. กัมมัตถิยพรหมจรรย์สูตร

๗. กัมมัตถิยพรหมจรรย์สูตร

ว่าด้วยคำถามเกี่ยวกับประโยชน์ของการประพฤติพรหมจรรย์

[๑๕๒] “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าอัญเดียรถีย์ปริพาชกทั้งหลายพึงถามเธอทั้งหลายว่า ‘ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อต้องการอะไร’

เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ พึงตอบแก่อัญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้ทุกข์’

อนึ่ง ถ้าอัญเดียรถีย์ปริพาชกทั้งหลายพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ทุกข์ที่ท่านทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อกำหนดรู้ นั้นเป็นอย่างไร’

เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ พึงตอบแก่อัญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย จักขุเป็นทุกข์ เราทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้จักขุที่เป็นทุกข์นั้น

รูปเป็นทุกข์ เราทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้รูปที่เป็นทุกข์นั้น

จักขุวิญญานเป็นทุกข์ เราทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้จักขุวิญญานที่เป็นทุกข์นั้น

จักขุสัมผัสเป็นทุกข์ เราทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้จักขุสัมผัสที่เป็นทุกข์นั้น

แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์ เราทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยที่เป็นทุกข์นั้น ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัจจนวาสก ๕. นวปรมาณวรรค ๘. อัถถินุโขปริยายสูตร

ชีวหาเป็นทุกข์ เราทั้งหลายประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้ชีวหาที่เป็นทุกข์นั้น ... มโนเป็นทุกข์ เราทั้งหลายประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้มโนที่เป็นทุกข์นั้น

แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์ เราทั้งหลายประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยที่เป็นทุกข์นั้น

ผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้แล คือทุกข์ที่เราทั้งหลายประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกำหนดรู้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบแก้ปัญญเดียวรทียปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้”

กัมมัตถิยพรหมจรรย์สูตรที่ ๗ จบ

๘. อัถถินุโขปริยายสูตร

ว่าด้วยคำถามเกี่ยวกับเหตุ

[๑๕๓] “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยเหตุใดพยากรณ์อรหัตตผล เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป เหตุนั้นมีอยู่หรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้นที่จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายฟังต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัจจนเณสก์ ๕. นวปฺรภาณวรรค ๘. อัฏฐินุโขปปริยายสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยเหตุใดพยากรณ์อรหัตตผล เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เหตุนั้นมีอยู่

หนึ่ง ภิกษุอาศัยเหตุใดพยากรณ์อรหัตตผล เว้นจากความเชื่อ ฯลฯ เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เหตุนั้นเป็นอย่างไ

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปทางตาแล้ว รู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายใน ซึ่งมีอยู่ว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะ ในภายในของเรามีอยู่’ รู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเราไม่มี’

ภิกษุเห็นรูปทางตาแล้ว รู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายในซึ่งมีอยู่ว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเรามีอยู่’ หรือรู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเราไม่มี’

ธรรมเหล่านี้พึงทราบด้วยความเชื่อ พึงทราบด้วยความชอบใจ พึงทราบด้วยการฟังตามกันมา พึงทราบด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล หรือพึงทราบด้วยการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้วได้บ้างหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ธรรมเหล่านี้ พึงทราบได้เพราะเห็นด้วยปัญญา มิใช่หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยเหตุใดพยากรณ์อรหัตตผล เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เหตุนั้นเป็นอย่างนี้แล ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๕. นวปฺรภาณวรรค ๘. อัฏฐินฺโฆปรียายสูตร

อีกประการหนึ่ง ภิกษุลิ้มรสทางลิ้นแล้ว รู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายใน ซึ่งมีอยู่ว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเรามีอยู่’ รู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเรามีไม่มี’

ภิกษุลิ้มรสทางลิ้นแล้วจึงรู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายในซึ่งมีอยู่ว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเรามีอยู่’ รู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเรามีไม่มี’

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้พึงทราบด้วยความเชื่อ พึงทราบด้วยความชอบใจ พึงทราบด้วยการฟังตามกันมา พึงทราบด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล หรือพึงทราบด้วยการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้วได้บ้างหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ธรรมเหล่านี้ พึงทราบได้เพราะเห็นด้วยปัญญา มิใช่หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยเหตุใดพยากรณ์อรหัตตผล เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา เว้นจากการคิดตรงตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เหตุนั้นเป็นอย่างนี้แล ฯลฯ”

อีกประการหนึ่ง ภิกษุรู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว รู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายในซึ่งมีอยู่ว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเรามีอยู่’ รู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเรามีไม่มี’

ภิกษุรู้แจ้งธรรมารมณทางใจจึงรู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายในซึ่งมีอยู่ว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเรามีอยู่’ รู้ชัดราคะ โทสะ และโมหะในภายในซึ่งไม่มีว่า ‘ราคะ โทสะ และโมหะในภายในของเรามีไม่มี’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๕. นวปรมาณวรรค ๙. อินทริยสัมปັນนสูตร

ธรรมเหล่านี้พึงทราบด้วยความเชื่อ พึงทราบด้วยความชอบใจ พึงทราบด้วยการฟังตามกันมา พึงทราบด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล หรือพึงทราบด้วยการเข้าไต่กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้วได้บ้างหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ธรรมเหล่านี้ พึงทราบได้เพราะเห็นด้วยปัญญา มิใช่หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยเหตุใดพยากรณ์อรรถัตตผล เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าไต่กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เหตุนั้นเป็นอย่างนี้แล”

อรรถกถาปิฎกปริยายสูตรที่ ๘ จบ

๙. อินทริยสัมปັນนสูตร

ว่าด้วยผู้เพียบพร้อมด้วยอินทริย

[๑๕๔] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘ภิกษุเพียบพร้อมด้วยอินทริย ภิกษุเพียบพร้อมด้วยอินทริย’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยอินทริย”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “หากภิกษุพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในจักขุอินทริยอยู่ ย่อมเบื่อหน่ายในจักขุอินทริย ฯลฯ หากภิกษุพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในชิวหินอินทริยอยู่ ย่อมเบื่อหน่ายในชิวหินอินทริย ฯลฯ หากภิกษุพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในมโนอินทริยอยู่ ย่อมเบื่อหน่ายในมโนอินทริย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด ฯลฯ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก์ ๕. นวปฺราณวรรค ๑๐. ฐัมมกถิกปุจฉาสูต

‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยอินทรีย์”

อินทรีย์สัมปັນนสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ฐัมมกถิกปุจฉาสูต

ว่าด้วยการถามเรื่องพระธรรมกถิก

[๑๕๕] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก ภิกษุเป็นธรรมกถิก’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงเป็นธรรมกถิก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย หากภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับจักขุ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก’ หากภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับจักขุ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม’ หากภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ ‘ไม่ถ้อยมั่นจักขุ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน’ ฯลฯ

หากภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชิวหา ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก’ ฯลฯ

หากภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับมโน ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก’ หากภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับมโน ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๓. ตติยปัณณาสก ๕. นวปฺราณวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

หากภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ
ไม่ถือมั่นมโน ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน’

**ธรรมกถิกปุจฉาสูตรที่ ๑๐ จบ
นวปฺราณวรรคที่ ๕ จบ**

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กัมมนิโรธสูตร	๒. ปฐมนิพพานสัปปายปฏิบัติทาสูตร
๓. ทุตติยนิพพานสัปปายปฏิบัติทาสูตร	๔. ตติยนิพพานสัปปายปฏิบัติทาสูตร
๕. จตุตถนิพพานสัปปายปฏิบัติทาสูตร	๖. อันตเววาสิกสูตร
๗. กิมัตถิยพรหมจริยสูตร	๘. อัตถินุโขปริยายสูตร
๙. อินทริยสัมปັນนสูตร	๑๐. ชัมมกถิกปุจฉาสูตร

ตติยปัณณาสกในสฬายตนวรรค จบบริบูรณ์

รวมวรรคที่มีในตติยปัณณาสกนี้ คือ

๑. โยคักเขมิวรรค	๒. โลกกามคุณวรรค
๓. คหปติวรรค	๔. เทวทหวรรค
๕. นวปฺราณวรรค	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๔. จตุตถปิณณาสก ๑. นันทิกขยวรรค ๒. พาหิรนนทิกขยสูตร

๔. จตุตถปิณณาสก

๑. นันทิกขยวรรค

หมวดว่าด้วยความสิ้นไปแห่งความเพลิดเพลิน

๑. อัชฌัตตนนทิกขยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นไปแห่งความเพลิดเพลินในอายตนะภายใน

[๑๕๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นจักขุที่ไม่เที่ยง
นั้นแล้ว ‘ไม่เที่ยง’ ความเห็นของภิกษุนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) เมื่อ
เห็นชอบก็ยอมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นราคะ เพราะสิ้นราคะจึง
สิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและราคะ เราจึงเรียกว่า ‘จิต
หลุดพ้นดีแล้ว’ ฯลฯ

ภิกษุเห็นชิวหาที่ไม่เที่ยงนั้นแล้ว ‘ไม่เที่ยง’ ความเห็นของภิกษุนั้นเป็น
สัมมาทิฏฐิ เมื่อเห็นชอบก็ยอมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นราคะ
เพราะสิ้นราคะจึงสิ้นความเพลิดเพลิน ฯลฯ เราจึงเรียกว่า ‘จิตหลุดพ้นดีแล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นมโนที่ไม่เที่ยงนั้นแล้ว ‘ไม่เที่ยง’ ความเห็นของ
ภิกษุนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเห็นชอบก็ยอมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความเพลิดเพลิน
จึงสิ้นราคะ เพราะสิ้นราคะจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลิน
และราคะ เราจึงเรียกว่า ‘จิตหลุดพ้นดีแล้ว’

อัชฌัตตนนทิกขยสูตรที่ ๑ จบ

๒. พาหิรนนทิกขยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นไปแห่งความเพลิดเพลินในอายตนะภายนอก

[๑๕๗] “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นรูปที่ไม่เที่ยงนั้นแล้ว ‘ไม่เที่ยง’ ความเห็น
ของภิกษุนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเห็นชอบก็ยอมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความ
เพลิดเพลินจึงสิ้นราคะ เพราะสิ้นราคะจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความ
เพลิดเพลินและราคะ เราจึงเรียกว่า ‘จิตหลุดพ้นดีแล้ว’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตุตถปัลลณาสก ๑. นันทิกขยวรรค ๓. อัชฌัตตอนิจจันนิกขยสูตร

ภิกษุเห็นสัททะ ... คันธะ ... รส โผฏฐัพพะ ... ภิกษุเห็นธรรมารมณ
 ที่ไม่เที่ยงนั้นแล้วว่า ‘ไม่เที่ยง’ ความเห็นของภิกษุนั้นเป็นสัมมาทิฐิ เมื่อเห็นชอบ
 ก็ย่อมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นราคะ เพราะสิ้นราคะจึงสิ้น
 ความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและราคะ เราจึงเรียกว่า ‘จิตหลุด
 พันต์แล้ว’”

พาทิรณนิกขยสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัชฌัตตอนิจจันนิกขยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นไปแห่งความเพลิดเพลินในอายตนะภายในที่ไม่เที่ยง

[๑๕๘] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมนสิการจักขุโดยแยบคาย และจง
 พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งจักขุตามความเป็นจริง เมื่อมนสิการจักขุโดยแยบคาย
 และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งจักขุตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ
 เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นราคะ เพราะสิ้นราคะจึงสิ้นความเพลิดเพลิน
 เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและราคะ เราจึงเรียกว่า ‘จิตหลุดพ้นดีแล้ว’ ฯลฯ”

เธอทั้งหลายจงมนสิการชีวหาโดยแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง
 แห่งชีวหาตามความเป็นจริง เมื่อมนสิการชีวหาโดยแยบคาย และพิจารณาเห็น
 ความไม่เที่ยงแห่งชีวหาตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในชีวหา เพราะสิ้น
 ความเพลิดเพลินจึงสิ้นราคะ เพราะสิ้นราคะจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้ง
 ความเพลิดเพลินและราคะ เราจึงเรียกว่า ‘จิตหลุดพ้นดีแล้ว’ ฯลฯ”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมนสิการมโนโดยแยบคาย และจงพิจารณา
 เห็นความไม่เที่ยงแห่งมโนตามความเป็นจริง เมื่อมนสิการมโนโดยแยบคาย และ
 พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งมโนตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโน
 เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นราคะ เพราะสิ้นราคะจึงสิ้นความเพลิดเพลิน
 เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและราคะ เราจึงเรียกว่า ‘จิตหลุดพ้นดีแล้ว’”

อัชฌัตตอนิจจันนิกขยสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปิณฑาสก ๑. นันทิกขยวรรค ๕. ชิวกัมพวนสมาธิสูตร

๔. พาหิรอนิจจันนติกขยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นไปแห่งความเปลิดเพลินในอายตนะภายนอกที่ไม่เที่ยง

[๑๕๙] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมนสิการรูปโดยแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูปตามความเป็นจริง เมื่อมนสิการรูปโดยแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูปตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป เพราะสิ้นความเปลิดเพลินจึงสิ้นราคะ เพราะสิ้นราคะจึงสิ้นความเปลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเปลิดเพลินและราคะ เราจึงเรียกว่า ‘จิตหลุดพ้นดีแล้ว’

เธอทั้งหลายจงมนสิการสัททหะ ... คันธะ ... รส ... โภฏฐัพพะ ... เธอทั้งหลาย จงมนสิการธรรมารมณ์โดยแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งธรรมารมณ์ตามความเป็นจริง เมื่อมนสิการธรรมารมณ์โดยแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งธรรมารมณ์ตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในธรรมารมณ์ เพราะสิ้นความเปลิดเพลินจึงสิ้นราคะ เพราะสิ้นราคะจึงสิ้นความเปลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเปลิดเพลินและราคะ เราจึงเรียกว่า ‘จิตหลุดพ้นดีแล้ว’

พาหิรอนิจจันนติกขยสูตรที่ ๔ จบ

๕. ชิวกัมพวนสมาธิสูตร

ว่าด้วยการเจริญสมาธิในชิวกัมพวัน

[๑๖๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ชิวกัมพวัน เขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ เมื่อภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่นแล้ว (สิ่งทั้งปวง) ย่อมปรากฏตามความเป็นจริง

ก็จะไรเล่าชื่อว่าปรากฏตามความเป็นจริง

คือ จักขุปรากฏตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ รูปปรากฏตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ จักขุวิญญานปรากฏตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ จักขุสัมผัสปรากฏตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ก็ปรากฏตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๔. จตุตถปัลลณาสก ๑. นันทิกขยวรรค ๖. ชีวกัมพวนปฏิสัลลานสูตร

ชีวกาปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ ฯลฯ

มโนปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ ธรรมารมณปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ ฯลฯ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็ปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ เมื่อภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่นดีแล้ว (สิ่งทั้งปวง) ย่อมปราภตามความเป็นจริง”

ชีวกัมพวนสมาธิสูตรที่ ๕ จบ

๖. ชีวกัมพวนปฏิสัลลานสูตร

ว่าด้วยการหลีกเร้นในชีวกัมพวัน

[๑๖๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ชีวกัมพวัน เขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงหลีกเร้นประกอบความเพียรเถิด เมื่อภิกษุหลีกเร้นอยู่ (สิ่งทั้งปวง) ย่อมปราภตามความเป็นจริง

ภิกษุใดเล่าชื่อว่าปราภตามความเป็นจริง

คือ จักขุปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ รูปปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ จักขุวิญญาณปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ จักขุสัมผัสปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็ปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ ฯลฯ

มโนปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’ ธรรมารมณ ... มโนวิญญาณ ... มโนสัมผัส ... แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็ปราภตามความเป็นจริงว่า ‘ไม่เที่ยง’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงหลีกเร้นประกอบความเพียรเถิด เมื่อภิกษุหลีกเร้นอยู่ (สิ่งทั้งปวง) ย่อมปราภตามความเป็นจริง”

ชีวกัมพวนปฏิสัลลานสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลีนาสก ๑. นันทิกขยวรรค ๗. โภฏฐิกอนิจจสูตร

๗. โภฏฐิกอนิจจสูตร

ว่าด้วยทรงแสดงความไม่เที่ยงแก่พระมหาโภฏฐิกะ

[๑๖๒] ครั้งนั้น ท่านพระมหาโภฏฐิกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศ กายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โภฏฐิกะ สิ่งใดไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในสิ่งนั้น ก็อะไรเล่าชื่อว่าไม่เที่ยง

คือ จักขุไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในจักขุนั้น รูปไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะ ในรูปนั้น จักขุวิญญาณไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในจักขุวิญญาณนั้น จักขุสัมผัส ไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในจักขุสัมผัสนั้น แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์ หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะ ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส เป็นปัจจัยที่ไม่เที่ยงนั้น ฯลฯ

ชีวหาไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในชีวหา นั้น รสไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในรสนั้น ชิวหาวิญญาณไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในชีวหาวิญญาณนั้น ชิวหาสัมผัสไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในชีวหาสัมผัสนั้น แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์ หรือ มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะ ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัส เป็นปัจจัยที่ไม่เที่ยงนั้น ฯลฯ

มโนไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในมโนนั้น ธรรมารมณ์ไม่เที่ยง เธอพึงละ ฉันทะในธรรมารมณ์นั้น มโนวิญญาณไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในมโนวิญญาณนั้น มโนสัมผัสไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในมโนสัมผัสนั้น แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็น สุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง เธอ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปัญณาสก ๑. นันทิกขยวรรค ๘. โภฏฐิกทุกขสูตร

พึงละฉันทะในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น
เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยที่ไม่เที่ยงนั้น

โภฏฐิกะ สิ่งใดไม่เที่ยง เธอพึงละฉันทะในสิ่งนั้น”

โภฏฐิกอนิจจสูตรที่ ๗ จบ

๘. โภฏฐิกทุกขสูตร

ว่าด้วยทรงแสดงความทุกข์แก่พระมหาโภฏฐิกะ

[๑๖๓] ครั้งนั้น ท่านพระมหาโภฏฐิกะ ฯลฯ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ฯลฯ อุทิศกายและใจอยู่เกิด”
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โภฏฐิกะ สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าชื่อว่าทุกข์

คือ จักขุเป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะในจักขุนั้น รูปเป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะ
ในรูปนั้น จักขุวิญญาณเป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะในจักขุวิญญาณนั้น จักขุสัมผัส
เป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะในจักขุสัมผัสนั้น แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์
หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะ
ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส
เป็นปัจจัยที่เป็นทุกข์นั้น ฯลฯ

ชีวหาเป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะในชีวหานั้น ฯลฯ

มโนเป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะในมนอนั้น ธรรมารมณ์เป็นทุกข์ เธอพึงละ
ฉันทะในธรรมารมณ์นั้น มโนวิญญาณเป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะในมโนวิญญาณนั้น
มโนสัมผัสเป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะในมโนสัมผัสนั้น แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็น
สุขหรือทุกข์ หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์
เธอพึงละฉันทะในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น
เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยที่เป็นทุกข์นั้น

โภฏฐิกะ สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอพึงละฉันทะในสิ่งนั้น”

โภฏฐิกทุกขสูตรที่ ๘ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตตถปณณาสก ๑. นันทิกขยวรรค ๑๐. มิจฉาทิฏฐิปทานสูตร

๙. โภฏฐิกอนัตตสูตร

ว่าด้วยทรงแสดงอนัตตาแก่พระมหาโภฏฐิกะ

[๑๖๔] ครั้งนั้น ท่านพระมหาโภฏฐิกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
 ... นั่ง ณ ที่สมควร ฯลฯ อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โภฏฐิกะ สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอพึงละฉันทะในสิ่งนั้น
 ก็อะไรเล่าชื่อว่าอนัตตา

คือ จักขุเป็นอนัตตา เธอพึงละฉันทะในจักขุนั้น รูปเป็นอนัตตา เธอพึงละฉันทะ
 ในรูปนั้น จักขุวิญญานเป็นอนัตตา เธอพึงละฉันทะในจักขุวิญญานนั้น จักขุสัมผัส
 เป็นอนัตตา เธอพึงละฉันทะในจักขุสัมผัสนั้น แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือ
 ทุกข์ หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นอนัตตา เธอพึง
 ละฉันทะในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะ
 จักขุสัมผัสเป็นปัจจัยที่เป็นอนัตตานั้น ฯลฯ

ชีวหาเป็นอนัตตา เธอพึงละฉันทะในชีวหานั้น ฯลฯ

มโนเป็นอนัตตา เธอพึงละฉันทะในมโนนั้น ธรรมารมณ์เป็นอนัตตา เธอพึง
 ละฉันทะในธรรมารมณ์นั้น มโนวิญญาน ... มโนสัมผัส ... แม้ความเสวย
 อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็
 เป็นอนัตตา เธอพึงละฉันทะในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่
 ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยที่เป็นอนัตตานั้น

โภฏฐิกะ สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอพึงละฉันทะในสิ่งนั้น”

โภฏฐิกอนัตตสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. มิจฉาทิฏฐิปทานสูตร

ว่าด้วยการละมิจฉาทิฏฐิ

[๑๖๕] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ
 นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคล
 เมื่อรู้ เห็นอย่างไร จึงละมิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด) ได้”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จดตถปัญญาสภ ๑. นันทิกขยวรรค ๑๒. อัฏฏานุกถิฏฐิปหานสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ บุคคลเมื่อรู้ เห็นจักขุโดยความไม่เที่ยง จึงละมัจฉาทิฏฐิได้ เมื่อรู้ เห็นรูปโดยความไม่เที่ยง จึงละมัจฉาทิฏฐิได้ เมื่อรู้ เห็นจักขุ-
 วิญญาณโดยความไม่เที่ยงจึงละมัจฉาทิฏฐิได้ เมื่อรู้ เห็นจักขุสัมผัสโดยความไม่เที่ยง
 จึงละมัจฉาทิฏฐิได้ ฯลฯ เมื่อรู้ เห็นแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่
 สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยโดยความไม่เที่ยง จึงละมัจฉาทิฏฐิได้
 ภิกษุ บุคคลเมื่อรู้ เห็นอย่างนี้ จึงละมัจฉาทิฏฐิได้”

มัจฉาทิฏฐิปหานสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. สักกายทิฏฐิปหานสูตร ว่าด้วยการละสักกายทิฏฐิ

[๑๖๖] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้ เห็นอย่างไร จึงละสักกายทิฏฐิ (ความเห็นว่าเป็นตัว
 ของตน) ได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ บุคคลเมื่อรู้ เห็นจักขุโดยความเป็นทุกข์ จึง
 ละสักกายทิฏฐิได้ เมื่อรู้ เห็นรูปโดยความเป็นทุกข์ จึงละสักกายทิฏฐิได้ เมื่อรู้
 เห็นจักขุวิญญาณโดยความเป็นทุกข์ จึงละสักกายทิฏฐิได้ เมื่อรู้ เห็นจักขุสัมผัส
 โดยความเป็นทุกข์ จึงละสักกายทิฏฐิได้ ฯลฯ เมื่อรู้ เห็นแม้ความเสวยอารมณ์ที่
 เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยโดยความ
 เป็นทุกข์ จึงละสักกายทิฏฐิได้

ภิกษุ บุคคลเมื่อรู้ เห็นอย่างนี้ จึงละสักกายทิฏฐิได้”

สักกายทิฏฐิปหานสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. อัฏฏานุกถิฏฐิปหานสูตร ว่าด้วยการละอัฏฏานุกถิฏฐิ

[๑๖๗] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ ได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 บุคคลเมื่อรู้ เห็นอย่างไร จึงละอัฏฏานุกถิฏฐิได้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปณณาสก ๑. นันทิกขยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ บุคคลเมื่อรู้ เห็นจักขุโดยความเป็นอนัตตา จึงละอรรถานุทิวลิตได้ เมื่อรู้ เห็นรูปโดยความเป็นอนัตตา จึงละอรรถานุทิวลิตได้ เมื่อรู้ เห็นจักขุวิญญานโดยความเป็นอนัตตา จึงละอรรถานุทิวลิตได้ เมื่อรู้ เห็นจักขุสัมผัส โดยความเป็นอนัตตา จึงละอรรถานุทิวลิตได้ เมื่อรู้ เห็นแม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็น สุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยโดยความเป็น อนัตตา จึงละอรรถานุทิวลิตได้ ฯลฯ

เมื่อรู้ เห็นชีวหาโดยความเป็นอนัตตา จึงละอรรถานุทิวลิตได้ ฯลฯ

เมื่อรู้ เห็นมโนโดยความเป็นอนัตตา จึงละอรรถานุทิวลิตได้ เมื่อรู้ เห็น ธรรมารมณ์ ... มโนวิญญาน ... มโนสัมผัส ... เมื่อรู้ เห็นแม้ความเสวย อารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นอนัตตา จึงละอรรถานุทิวลิตได้

ภิกษุ บุคคลเมื่อรู้ เห็นอย่างนี้ จึงละอรรถานุทิวลิตได้”

อรรถานุทิวลิปหานสูตรที่ ๑๒ จบ

นันทิกขยวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัชฌัตตนันทิกขยสูตร	๒. พาหิรนันทิกขยสูตร
๓. อัชฌัตตอนิจจันติกขยสูตร	๔. พาหิรอนิจจันติกขยสูตร
๕. ชิวกัมพวนสมาธิสูตร	๖. ชิวกัมพวนปฏิสัลลานสูตร
๗. โภฏฐิกอนิจจสูตร	๘. โภฏฐิกทุกขสูตร
๙. โภฏฐิกอนัตตสูตร	๑๐. มิจฉาทิวลิปหานสูตร
๑๑. สักกายทิวลิปหานสูตร	๑๒. อรรถานุทิวลิปหานสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๔. จตุตถปัณฑนาสก ๒. สัณฺฐิลีเปยยาลวรรค ๒. อัชฌัตตอนิจจราคสูตร

๒. สัณฺฐิลีเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยพระสูตรย่อ ๖๐ สูตร

๑. อัชฌัตตอนิจจฉันทสูตร

ว่าด้วยการละฉันทะในอายตนะภายในที่ไม่เที่ยง

[๑๖๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลาย พึงละฉันทะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าชื่อว่าไม่เที่ยง

คือ จักขุไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในจักขุนั้น ฯลฯ ชิวหาไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในชิวหานั้น ฯลฯ มโนไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในมโนนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งนั้น”

อัชฌัตตอนิจจฉันทสูตรที่ ๑ จบ

๒. อัชฌัตตอนิจจราคสูตร

ว่าด้วยการละราคะในอายตนะภายในที่ไม่เที่ยง

[๑๖๙] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าชื่อว่าไม่เที่ยง

คือ จักขุไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในจักขุนั้น ฯลฯ ชิวหาไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในชิวหานั้น ฯลฯ มโนไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในมโนนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งนั้น”

อัชฌัตตอนิจจราคสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตุตถปัณณาสก ๒. สัฏฐิเปยยาลวรรค ๔-๖. ทุกขฉันทาทิสุต

๓. อัชฌัตตอนิจจฉันทราคะสูต

ว่าด้วยการละฉันทราคะในอายตนะภายในที่ไม่เที่ยง

[๑๗๐] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในสิ่งนั้น
 ก็อะไรเล่าชื่อว่าไม่เที่ยง

คือ จักขุไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในจักขุนั้น ฯลฯ ชิวหาไม่เที่ยง
 เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในชิวหานั้น ฯลฯ มโนไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละ
 ฉันทราคะในมโนนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในสิ่งนั้น”

อัชฌัตตอนิจจฉันทราคะสูตที่ ๓ จบ

๔-๖. ทุกขฉันทาทิสุต

ว่าด้วยการละฉันทะเป็นต้นในอายตนะภายในที่เป็นทุกข์

[๑๗๑-๑๗๓] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ
 พึงละราคะ พึงละฉันทราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าชื่อว่าทุกข์

คือ จักขุเป็นทุกข์ เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละฉันทราคะใน
 จักขุนั้น ฯลฯ

ชิวหาเป็นทุกข์ ฯลฯ

มโนเป็นทุกข์ เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละฉันทราคะในมโนนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละ
 ฉันทราคะในสิ่งนั้น”

ทุกขฉันทาทิสุตที่ ๔-๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๔. จตุตถปัณณาสก์ ๒. สักกสิเปยยาลวรรค ๑๐-๑๒. พาหิรานิจจันตาทิสุต

๗-๙. อนัตตจันตาทิสุต

ว่าด้วยการละฉันทะเป็นต้นในอายตนะภายในที่เป็นอนัตตา

[๑๗๔-๑๗๖] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ
พึงละราคะ พึงละฉันทราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าชื่อว่าอนัตตา

คือ จักขุเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละฉันทราคะ
ในจักขุนั้น ฯลฯ

ขานะเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละฉันทราคะใน
ขานะนั้น

ชีวหาเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละฉันทราคะใน
ชีวหานั้น ฯลฯ

มโนเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละฉันทราคะใน
มโนนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละ
ฉันทราคะในสิ่งนั้น”

อนัตตจันตาทิสุตที่ ๗-๙ จบ

๑๐-๑๒. พาหิรานิจจันตาทิสุต

ว่าด้วยการละฉันทะเป็นต้นในอายตนะภายนอกที่ไม่เที่ยง

[๑๗๗-๑๗๙] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึง
ละราคะ พึงละฉันทราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าชื่อว่าไม่เที่ยง

คือ รูปไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละฉันทราคะในรูปนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตุตถปัลลณาสก ๒. สัฏฐีเปยยาลวรรค ๑๓-๑๕. พาทิรทุกขฉันทาทิสุต

สัททะไม่เที่ยง เธอทั้งหลายฟังละฉันทะ ฟังละราคะ ฟังละฉันทราคะใน
 สัททะนั้น

คันธะไม่เที่ยง เธอทั้งหลายฟังละฉันทะ ฟังละราคะ ฟังละฉันทราคะใน
 คันธะนั้น

รสไม่เที่ยง เธอทั้งหลายฟังละฉันทะ ฟังละราคะ ฟังละฉันทราคะในรสนั้น
 โผฏฐัพพะไม่เที่ยง เธอทั้งหลายฟังละฉันทะ ฟังละราคะ ฟังละฉันทราคะใน
 โผฏฐัพพะนั้น

ธรรมารมณไม่เที่ยง เธอทั้งหลายฟังละฉันทะ ฟังละราคะ ฟังละฉันทราคะ
 ในธรรมารมณนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายฟังละฉันทะ ฟังละราคะ ฟังละ
 ฉันทราคะในสิ่งนั้น”

พาทิรานิจฉันทาทิสุตที่ ๑๐-๑๒ จบ

๑๓-๑๕. พาทิรทุกขฉันทาทิสุต

ว่าด้วยการละฉันทะเป็นต้นในอายตนะภายนอกที่เป็นทุกข

[๑๘๐-๑๘๒] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นทุกข เธอทั้งหลายฟังละฉันทะ
 ฟังละราคะ ฟังละฉันทราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าชื่อว่าทุกข

คือ รูปเป็นทุกข เธอทั้งหลายฟังละฉันทะ ฟังละราคะ ฟังละฉันทราคะในรูปนั้น
 สัททะ ... คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณเป็นทุกข เธอทั้ง
 หลายฟังละฉันทะ ฟังละราคะ ฟังละฉันทราคะในธรรมารมณนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นทุกข เธอทั้งหลายฟังละฉันทะ ฟังละราคะ ฟังละ
 ฉันทราคะในสิ่งนั้น”

พาทิรทุกขฉันทาทิสุตที่ ๑๓-๑๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตุตถปัณณาสก์ ๒. สัฏฐิเปยยาลวรรค ๑๙. อัชฌัตตาดัตตานิจจสูตร

๑๖-๑๘. พาทิรานัตตฉันทาทิสฺสูตร

ว่าด้วยการละฉันทะเป็นต้นในอายตนะภายนอกที่เป็นอนัตตา

[๑๘๓-๑๘๕] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ
 พึงละราคะ พึงละฉันทราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าชื่อว่าเป็นอนัตตา

คือ รูปเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละฉันทราคะ
 ในรูปนั้น

สีหะ ... คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณเป็นอนัตตา เธอ
 ทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึงละฉันทราคะในธรรมารมณนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะ พึงละราคะ พึง
 ละฉันทราคะในสิ่งนั้น”

พาทิรานัตตฉันทาทิสฺสูตรที่ ๑๖-๑๘ จบ

๑๙. อัชฌัตตาดัตตานิจจสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายในที่เป็นอดีตไม่เที่ยง

[๑๘๖] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุที่เป็นอดีตไม่เที่ยง ฯลฯ

ชีวหาที่เป็นอดีตไม่เที่ยง ฯลฯ

มโนที่เป็นอดีตไม่เที่ยง

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ฯลฯ

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในชีวหา ฯลฯ

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโน เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลาย

กำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า

‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อ

ความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตาดัตตานิจจสูตรที่ ๑๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตุตถปัณณาสก์ ๒. สักกสิเปยยาลวรรค ๒๒-๒๔. อัชฌัตตา...ทีสูตร

๒๐. อัชฌัตตานาคทานิจจสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง

[๑๘๗] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง ฯลฯ ชิวหาที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง ฯลฯ มโนที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตานาคทานิจจสูตรที่ ๒๐ จบ

๒๑. อัชฌัตตปัจจุปปันนานิจจสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในที่เป็นปัจจุบันไม่เที่ยง

[๑๘๘] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุที่เป็นปัจจุบันไม่เที่ยง ฯลฯ ชิวหาที่เป็นปัจจุบันไม่เที่ยง ฯลฯ มโนที่เป็นปัจจุบันไม่เที่ยง ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตปัจจุปปันนานิจจสูตรที่ ๒๑ จบ

๒๒-๒๔. อัชฌัตตาดีตาทีทุกขสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในที่เป็นอดีตเป็นต้นเป็นทุกข

[๑๘๙-๑๙๑] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน เป็นทุกข ฯลฯ ชิวหาที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบันเป็นทุกข ฯลฯ มโนที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบันเป็นทุกข

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตาดีตาทีทุกขสูตรที่ ๒๒-๒๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จดุดถปิณฑาสก์ ๒. สัฏฐิลีเปยยาลวรรค ๓๑-๓๓. พาทิราตีดาทีทุกขสูตร

๒๕-๒๗. อัชฌัตตาตีดาทีอนัตตสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในที่เป็นอดีตเป็นต้นเป็นอนัตตา

[๑๙๒-๑๙๔] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน เป็นอนัตตา ฯลฯ ชิวหา ... เป็นอนัตตา ฯลฯ มโนที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบันเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตาตีดาทีอนัตตสูตรที่ ๒๕-๒๗ จบ

๒๘-๓๐. พาทิราตีดาทีอนิจจสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายนอกที่เป็นอดีตเป็นต้นไม่เที่ยง

[๑๙๕-๑๙๗] “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน ไม่เที่ยง สัททะ ... คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบันไม่เที่ยง

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาทิราตีดาทีอนิจจสูตรที่ ๒๘-๓๐ จบ

๓๑-๓๓. พาทิราตีดาทีทุกขสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายนอกที่เป็นอดีตเป็นต้นเป็นทุกข์

[๑๙๘-๒๐๐] “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน เป็นทุกข์ สัททะ ... คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบันเป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาทิราตีดาทีทุกขสูตรที่ ๓๑-๓๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตุตถปภัณณาสก ๒. สัฏฐิเปยยาลวรรค ๓๗. อัชฌัตตา...ทีสูตร

๓๔-๓๖. พาหิราตัตตาทีอนัตตสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายนอกที่เป็นอดีตเป็นต้นเป็นอนัตตา

[๒๐๑-๒๐๓] “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน เป็นอนัตตา สัทตะ ... คันธะ ... รส ... โภญฐัพพะ ... ธรรมารมณที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบันเป็นอนัตตา

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาหิราตัตตาทีอนัตตสูตรที่ ๓๔-๓๖ จบ

๓๗. อัชฌัตตาตัตตยทนิจจสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในที่เป็นอดีตไม่เที่ยง

[๒๐๔] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุที่เป็นอดีตไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั้น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ

ชีวหาที่เป็นอดีตไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั้น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ

มโนที่เป็นอดีตไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั้น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตาตัตตยทนิจจสูตรที่ ๓๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตุตถปิณฑาสก ๒. สัฏฐิเปยยาลวรรค ๓๙. อัชฌัตตปัจจุปปันนยทนิจจสูตร

๓๘. อัชฌัตตนาถนาคตยทนิจจสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง

[๒๐๕] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ

ชีวหาที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ

มโนที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตนาถนาคตยทนิจจสูตรที่ ๓๘ จบ

๓๙. อัชฌัตตปัจจุปปันนยทนิจจสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในที่เป็นปัจจุบันไม่เที่ยง

[๒๐๖] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุที่เป็นปัจจุบันไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ

ชีวหาที่เป็นปัจจุบันไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตตถปภัณณาสก ๒. สัฏฐิเปยยาลวรรค ๔๓-๔๕. อัชฌัตตา...ทีสุต

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ
 อื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตปัจจุปปันนยทนิจจสูตรที่ ๓๙ จบ

๔๐-๔๒. อัชฌัตตาตีตาที่ยังทุกขสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในที่เป็นอดีตเป็นต้นเป็นทุกข

[๒๐๗-๒๐๙] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน
 เป็นทุกข สิ่งใดเป็นทุกข สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้น บุคคลพึง
 เห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น
 นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ

ชีวหา ... เป็นทุกข ฯลฯ มโนที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน
 เป็นทุกข สิ่งใดเป็นทุกข สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึง
 เห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น
 นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มี
 กิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตาตีตาที่ยังทุกขสูตรที่ ๔๐-๔๒ จบ

๔๓-๔๕. อัชฌัตตาตีตาทิยทนต์ตสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในที่เป็นอดีตเป็นต้นเป็นอนัตตา

[๒๑๐-๒๑๒] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน
 เป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็น
 จริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตตถปัญณาสก ๒. สัฏฐิเปยยาลวรรค ๔๙-๕๑. พาทิราตีตาทิยังทุกขสูตร

ชีวหา ... เป็นอนัตตา ฯลฯ มโนที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน
 เป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความ
 เป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ
 อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัมมัตตาทิตาทิยหนัตตสูตรที่ ๔๓-๔๕ จบ

๔๖-๔๘. พาทิราตีตาทิยหนิจจสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายนอกที่เป็นอดีตเป็นต้นไม่เที่ยง

[๒๑๓-๒๑๕] “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน
 ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใด
 เป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า
 ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

สัททะ ... คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณ์ที่เป็นอดีต ที่เป็น
 อนาคต ที่เป็นปัจจุบันไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้น
 เป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็น
 จริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ
 อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาทิราตีตาทิยหนิจจสูตรที่ ๔๖-๔๘ จบ

๔๙-๕๑. พาทิราตีตาทิยังทุกขสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายนอกที่เป็นอดีตเป็นต้นเป็นทุกข์

[๒๑๖-๒๑๘] “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน
 เป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้น บุคคลพึง
 เห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น
 นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
 ๔. จตตถปณณาสก ๒. สัฏฐิเปยยาลวรรค ๕๕. อัชฌัตตา...ทีสูต

สัททะ ... คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต
 ที่เป็นปัจจุบันเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้น
 บุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เรา
 ไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ
 อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาหิราตัตตาทิยังทุกขสูตที่ ๔๙-๕๑ จบ

๕๒-๕๔. พาหิราตัตตาทิยหนัตตสูต

ว่าด้วยอายตนะภายนอกที่เป็นอดีตเป็นต้นเป็นอนัตตา

[๒๑๙-๒๒๑] “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน
 เป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความ
 เป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

สัททะ ... คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณที่เป็นอดีต ที่เป็น
 อนาคต ที่เป็นปัจจุบันเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นบุคคลพึงเห็นด้วย
 ปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่
 อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ
 อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาหิราตัตตาทิยหนัตตสูตที่ ๕๒-๕๔ จบ

๕๕. อัชฌัตตายนอนิจจสูต

ว่าด้วยอายตนะภายในไม่เที่ยง

[๒๒๒] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุไม่เที่ยง ฯลฯ ชิวหาไม่เที่ยง ฯลฯ มโนไม่เที่ยง
 ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่น
 เพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัชฌัตตายนอนิจจสูตที่ ๕๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๔. จตตถปณณาสก ๒. สัฏฐิเปยยาลวรรค ๕๘. พาหิรายตนอนิจจสูตร

๕๖. อัมมัตตายตนทุกขสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในเป็นทุกข

[๒๒๓] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุเป็นทุกข ฯลฯ ชิวหาเป็นทุกข กายเป็นทุกข มโนเป็นทุกข ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัมมัตตายตนทุกขสูตรที่ ๕๖ จบ

๕๗. อัมมัตตายตนอนัตตสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายในเป็นอนัตตา

[๒๒๔] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุเป็นอนัตตา ฯลฯ ชิวหาเป็นอนัตตา กายเป็นอนัตตา มโนเป็นอนัตตา

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัมมัตตายตนอนัตตสูตรที่ ๕๗ จบ

๕๘. พาหิรายตนอนิจจสูตร

ว่าด้วยอายุตนะภายนอกไม่เที่ยง

[๒๒๕] “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง ฯลฯ สัททะ ... คันธะ ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณไม่เที่ยง

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาหิรายตนอนิจจสูตรที่ ๕๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๔. จดตถปิณฑาสก ๒. สัฏฐิเปยยาลวรรค ๖๐. พาหิรายตนอนัตตสูตร

๕๙. พาหิรายตนทุกขสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายนอกเป็นทุกข

[๒๒๖] “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข ฯลฯ สัททหะ ... คันธะ ... รส ...

โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณเเป็นทุกข

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ
อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาหิรายตนทุกขสูตรที่ ๕๙ จบ

๖๐. พาหิรายตนอนัตตสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายนอกเป็นอนัตตา

[๒๒๗] “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา ฯลฯ สัททหะ ... คันธะ ... รส ...

โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณเเป็นอนัตตา

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ
อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พาหิรายตนอนัตตสูตรที่ ๖๐ จบ

สัฏฐิเปยยาลวรรคที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปิ่นณาสก์ ๓. สมุททวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัชฌัตตอนิจจฉันทสูตร	๒. อัชฌัตตอนิจจราคสูตร
๓. อัชฌัตตอนิจจฉันทราคสูตร	๔-๖. ทุกขฉันทาทิสสูตร
๗-๙. อนัตตฉันทาทิสสูตร	๑๐-๑๒. พาหิรานิจจฉันทาทิสสูตร
๑๓-๑๕. พาหิรทุกขฉันทาทิสสูตร	๑๖-๑๘. พาหิรอนัตตฉันทาทิสสูตร
๑๙. อัชฌัตตาดัตตานิจจสูตร	๒๐. อัชฌัตตทานาคทานิจจสูตร
๒๑. อัชฌัตตปัจจุปปันนานิจจสูตร	๒๒-๒๔. อัชฌัตตาดัตตาทิทุกขสูตร
๒๕-๒๗. อัชฌัตตาดัตตาทิอนัตตสูตร	๒๘-๓๐. พาหิราดัตตาทิอนิจจสูตร
๓๑-๓๓. พาหิราดัตตาทิทุกขสูตร	๓๔-๓๖. พาหิราดัตตาทิอนัตตสูตร
๓๗. อัชฌัตตาดัตตยทนิจจสูตร	๓๘. อัชฌัตตทานาคยทนิจจสูตร
๓๙. อัชฌัตตปัจจุปปันนยทนิจจสูตร	๔๐-๔๒. อัชฌัตตาดัตตาทิยังทุกขสูตร
๔๓-๔๕. อัชฌัตตาดัตตาทิยทนิจจสูตร	๔๖-๔๘. พาหิราดัตตาทิยทนิจจสูตร
๔๙-๕๑. พาหิราดัตตาทิยังทุกขสูตร	๕๒-๕๔. พาหิราดัตตาทิยทนิจจสูตร
๕๕. อัชฌัตตตายตอนิจจสูตร	๕๖. อัชฌัตตตายตททุกขสูตร
๕๗. อัชฌัตตตายตอนัตตสูตร	๕๘. พาหิรตายตอนิจจสูตร
๕๙. พาหิรตายตททุกขสูตร	๖๐. พาหิรตายตอนัตตสูตร

พระสูตร ๖๐ สูตร จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]
๔. จตุตถปัลลณาสก ๓. สมุททวรรค ๑. ปฐมสมุททสูตร

๓. สมุททวรรค

หมวดว่าด้วยสมุท

๑. ปฐมสมุททสูตร

ว่าด้วยสมุท สูตรที่ ๑

[๒๒๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชน^๑ ผู้ไม่ได้สดับ^๒ ย่อมกล่าวว่ ‘สมุท สมุท’ นั้นไม่ใช่สมุทในอริยวินัย นั้นเป็นแอ่งน้ำใหญ่ เป็นห้วงน้ำใหญ่

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเป็นสมุท^๓ของบุรุษ กำลังของจักขุนั้นเกิดจากรูป บุรุษใดอดกลั้นกำลังอันเกิดจากรูปนั้นได้ บุรุษนี้ได้ข้ามสมุทคือจักขุ ซึ่งมีทั้งคลื่น^๔ วังวน^๕ สัตว์ร้าย^๖ และผีเสื้อน้ำ^๗ เราเรียกว่า ‘บุคคลผู้ลอยบาปข้ามถึงฝั่งดำรงอยู่บนบก’ ฯลฯ

ชีวหาเป็นสมุทของบุรุษ กำลังของชีวหา^๘นั้นเกิดจากรส บุรุษใดอดกลั้นกำลังอันเกิดจากรสนั้นได้ บุรุษนี้ได้ข้ามสมุทคือชีวหา ซึ่งมีทั้งคลื่น วังวน สัตว์ร้าย และผีเสื้อน้ำ เราเรียกว่า ‘บุคคลผู้ลอยบาปข้ามถึงฝั่งดำรงอยู่บนบก’ ฯลฯ

มโนเป็นสมุทของบุรุษ กำลังของมโน^๙นั้นเกิดจากธรรมารมณ บุรุษใดอดกลั้นกำลังอันเกิดจากธรรมารมณนั้นได้ บุรุษนี้ได้ข้ามสมุทคือมโน ซึ่งมีทั้งคลื่น วังวน สัตว์ร้าย และผีเสื้อน้ำ เราเรียกว่า ‘บุคคลผู้ลอยบาปข้ามถึงฝั่งดำรงอยู่บนบก’

เชิงอรรถ :

^๑ ปุถุชน หมายถึงคนที่ยังมีกิเลสหนา ที่เรียกเช่นนี้เพราะบุคคลประเภทนี้ยังมีเหตุก่อให้เกิดกิเลสอย่างหนานานัปการ ปุถุชนมี ๒ ประเภท คือ อัมมปุถุชน คนที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิต และกัลยาณปุถุชน คนที่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิตแล้ว (ที.สี.อ. ๑/๗/๕๘-๕๙)

^๒ ผู้ไม่ได้สดับ ในที่นี้หมายถึงผู้ไม่มีปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ (อง.เอกก.อ. ๑/๕๑/๕๔)

^๓ สมุท ในที่นี้ได้แก่ อายตนะ ที่ชื่อว่าสมุทเพราะให้เต็มได้ยาก หรือเพราะเป็นที่ผุดขึ้นแห่งกิเลส (ส.สพ.อ. ๓/๒๒๘/๕๗-๕๘, ส.ฐีกา ๒/๒๒๘/๓๗๙-๓๘๑)

^๔ คลื่น ในที่นี้ได้แก่ ความโกรธและความคับแค้น (ส.สพ.อ. ๓/๒๒๘/๕๘)

^๕ วังวน ในที่นี้ได้แก่ กามคุณ ๕ (ส.สพ.อ. ๓/๒๒๘/๕๘)

^๖ สัตว์ร้าย ในที่นี้ได้แก่ มาตุคาม (ส.สพ.อ. ๓/๒๒๘/๕๘)

^๗ ผีเสื้อน้ำ ในที่นี้ได้แก่ มาตุคาม (ส.สพ.อ. ๓/๒๒๘/๕๘)

^๘ ฝั่ง ในที่นี้ได้แก่ พระนิพพาน (ส.สพ.อ. ๓/๒๒๘/๕๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๒๑๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๓. สมุททวรรค ๒. ทุตติยสมุททสูตร

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้วจึงได้ตรัสคาถา-
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“นุรุษไตข้ามสมุทรีซึ่งมีทั้งคลื่น สัตว์ร้าย
และผีเสื้อน้ำที่นากลัวข้ามไต่ยากไต่แล้ว
นุรุษนั้นเราเรียกว่า ‘เป็นผู้ลจเวท
อยู่ลจพรหมจรรย์ ถึงที่สุดแห่งโลก^๑ ถึงฝั่งแล้ว”

ปฐมสมุททสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยสมุททสูตร

ว่าด้วยสมุทรี สูตรที่ ๒

[๒๒๙] “ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับยอมกล่าวว่า ‘สมุทรี สมุทรี’
นั้นไม่ใช่สมุทรีในอริยวินัย นั้นเป็นแอ่งน้ำใหญ่ เป็นห้วงน้ำใหญ่

ภิกษุทั้งหลาย รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก
ชกให้ใคร่ พาใจให้กำหนัดมีอยู่ นี้เรียกว่า ‘สมุทรีในอริยวินัย’ โลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ในสมุทรี
โดยมากเป็นผู้เศร้าหมอง ยุ่งเหยิงประจูด้ายของข้างหูก เป็นปมประหนึ่งกระจุกด้าย
เป็นประจูดหญ่าปล้องและหญ่ามุงกระต่าย ย่อมไม่พ้นจากอบาย ทุคติ วินิบาต^๒
และสงสารไปได้ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น...มีอยู่ ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ โลก ในที่นี้ได้แก่ สังขารโลก โลกคือสังขาร หรือสภาวะธรรมที่มีการปรุงแต่งตามเหตุปัจจัย (ส.สฬ.อ.
๓/๒๒๘/๕๘)

^๒ อบาย ทุคติ วินิบาต ทั้ง ๓ คำนี้เป็นไวพจน์ของนรก แต่มีลักษณะต่างกันคือ อบาย หมายถึงสถานที่
ที่ปราศจากความเจริญงอกงามหรือความสุข ทุคติ หมายถึงสถานที่ที่มีแต่ความทุกข์ วินิบาต หมายถึง
สถานที่ที่สัตว์ผู้ทำความชั่วจะต้องตกไป (อ.จ.เอกก.อ. ๑/๔๓/๕๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปิณณาสก ๓. สมุททวรรค ๓. พาฬิสโกปมสูตร

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมืออยู่ นี้เรียกว่า ‘สมุททในอริยวินัย’ โลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมุสัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ในสมุททนี้โดยมากเป็นผู้เศร้าหมอง ยุ่งเหยิงประดุจด้ายของช่างหูก เป็นปมประหนึ่งกระจุกด้าย เป็นประดุจหญ้าปล้องและหญ้ามุงกระต่าย ย่อมไม่พ้นจากอบาย ทุกคติ วินิบาต และสงสารไปได้

“บุคคลใดคลายราคะ โทสะ และอริชชาได้แล้ว
บุคคลนั้นชื่อว่าข้ามสมุททนี้ซึ่งมีทั้งคลื่น สัตว์ร้าย
(และ) ฝืน้ำที่น้ำกลั้วข้ามได้ยากได้แล้ว
เรากล่าวว่า ‘บุคคลนั้นล่วงพ้นเครื่องข้อง ละมัจจุ
ไม่มีอุปธิ ละทุกข์เพื่อไม่เกิดอีกต่อไป
ถึงความดับ ไม่ถึงการนับ ลวงมัจจุราชให้หลงได้”

หุติยสมุททสูตรที่ ๒ จบ

๓. พาฬิสโกปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยพรานเบ็ด

[๒๓๐] “ภิกษุทั้งหลาย พรานเบ็ดหย่อนเบ็ดที่มีเหยื่อลงไปในห้วงน้ำลึก ปลาตัวใดเห็นแกเหยื่อกลิ่นเบ็ดนั้น ปลาตัวนั้นชื่อว่ากลิ่นเบ็ดของนายพรานเบ็ด ถึงความวิบัติ ถึงความพินาศ ถูกพรานเบ็ดทำได้ตามใจปรารถนาแม้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย เบ็ด ๖ ชนิดนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีอยู่ในโลกเพื่อความวิบัติของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อฆ่าสัตว์ทั้งหลาย

เบ็ด ๖ ชนิด อะไรบ้าง

คือ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมืออยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลน เชยชม ยึดติดรูปนั้นอยู่ ภิกษุนี้เราเรียกว่า ‘ผู้กลิ่นเบ็ดของมาร ถึงความวิบัติ ถึงความพินาศ ถูกมารผู้มีบาปทำได้ตามใจปรารถนา’ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปัสสณาสก ๓. สมุททวรรค ๔. ชีรรุกโขปมสูตร

รสที่พึงรู้แจ้งทางสิ้น ฯลฯ

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ชวนให้รัก
ชักให้ใคร พาใจให้กำหนด มีอยู่ ถ้าภิกษุยังเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดธรรมารมณ
นั้นอยู่ ภิกษุนี้เราเรียกว่า ‘ผู้กลืนเบ็ดของมาร ถึงความวิบัติ ถึงความพินาศ
ถูกมารผู้มีบาปทำได้ตามใจปรารถนา’

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร
พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูปนั้นอยู่ ภิกษุนี้
เราเรียกว่า ‘ผู้ไม่กลืนเบ็ดของมาร ได้ทำลายเบ็ด ย้ายเบ็ด ไม่ถึงความวิบัติ
ไม่ถึงความพินาศ ไม่ถูกมารผู้มีบาปทำได้ตามใจปรารถนา’ ฯลฯ

รสที่พึงรู้แจ้งทางสิ้น ... มีอยู่ ฯลฯ

ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ ชวนให้รัก
ชักให้ใคร พาใจให้กำหนด มีอยู่ ถ้าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติด
ธรรมารมณนั้นอยู่ ภิกษุนี้เราเรียกว่า ‘ผู้ไม่กลืนเบ็ดของมาร ได้ทำลายเบ็ด ย้ายเบ็ด
ไม่ถึงความวิบัติ ไม่ถึงความพินาศ ไม่ถูกมารผู้มีบาปทำได้ตามใจปรารถนา’

พาฬีสโกปมสูตรที่ ๓ จบ

๔. ชีรรุกโขปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยต้นไม้มียาง

[๒๓๑] “ภิกษุทั้งหลาย รากะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้ง
ทางตามืออยู่ โทสะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตามืออยู่
โมหะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตามืออยู่ รากะนั้นภิกษุหรือ
ภิกษุณียังละไม่ได้ โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณี
ยังละไม่ได้ ถ้าแม้รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาเพียงเล็กน้อยมาปรากฏทางตาของภิกษุหรือ
ภิกษุณีนั้น ก็ย่อมครอบงำจิตของภิกษุหรือภิกษุณีนั้นได้แท้ ไม่จำกัดกล่าวถึงรูป
ที่มากกว่านั้นเลย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปัสสณาสก ๓. สมุททวรรค ๔. ชีรฎกโขปมสูตร

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะราคะนั้นยังมีอยู่ โทสะนั้นยังมีอยู่ โมหะนั้นยังมีอยู่ ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ ฯลฯ

ราคะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรสที่พึงรู้แจ้งทางล้นมืออยู่ ฯลฯ

ราคะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจมีอยู่ โทสะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจมีอยู่ โมหะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจมีอยู่ ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ ถ้าแม้ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจเพียงเล็กน้อยมาปรากฏทางใจของภิกษุหรือภิกษุณีนั้น ก็ย่อมครอบงำจิตของภิกษุหรือภิกษุณีนั้นได้แท้ ไม่จำต้องกล่าวถึงธรรมารมณที่มากกว่านั้นเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะราคะนั้นยังมีอยู่ โทสะนั้นยังมีอยู่ โมหะนั้นยังมีอยู่ ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้มียาง จะเป็นต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นกร่าง หรือต้นมะเดื่อก็ตาม ยิงอ่อน ใหม่ ขนาดเล็ก บุรุษใช้ขวานที่คมฟันต้นไม้ขึ้นตรงที่ใด ๆ ยางจะพึงไหลออกได้ไหม”

“ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

“เพราะยางนั้นมีอยู่ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ราคะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตามืออยู่ โทสะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตามืออยู่ โมหะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งใน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปัลลณาสก ๓. สมุททวรรค ๔. ชีรฎกโขปมสูตร

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตามีอยู่ ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ ถ้าแม้รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาเพียงเล็กน้อยมาปรากฏทางตาของภิกษุหรือภิกษุณินั้น ก็ย่อมครอบงำจิตของภิกษุหรือภิกษุณินั้นได้แท้ ไม่จำกัดกล่าวถึงรูปที่มากกว่าเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะราคะนั้นยังมีอยู่ โทสะนั้นยังมีอยู่ โมหะนั้นยังมีอยู่ ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ ฯลฯ

ราคะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้นมีอยู่ ฯลฯ

ราคะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจมีอยู่ โทสะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจมีอยู่ โมหะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจมีอยู่ ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ ถ้าแม้ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจเพียงเล็กน้อยมาปรากฏทางใจของภิกษุหรือภิกษุณินั้น ก็ย่อมครอบงำจิตของภิกษุหรือภิกษุณินั้นได้แท้ ไม่จำกัดกล่าวถึงธรรมารมณ์ที่มากกว่าเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะราคะนั้นยังมีอยู่ โทสะนั้นยังมีอยู่ โมหะนั้นยังมีอยู่ ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณินั้นยังละไม่ได้ โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้ โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณียังละไม่ได้

ภิกษุทั้งหลาย ราคะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตาไม่มี โทสะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตาไม่มี โมหะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตาไม่มี ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว ถ้าแม้รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาซึ่งมากกว่ามาปรากฏทางตาของภิกษุหรือภิกษุณินั้น ก็ครอบงำจิตของภิกษุหรือภิกษุณินั้นไม่ได้ ไม่จำกัดกล่าวถึงรูปเพียงเล็กน้อยเลย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปัลลณาสก ๓. สมุททวรรค ๔. ชีรรกโขปมสูตร

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะราคะนั้นไม่มี โทสะนั้นไม่มี โมหะนั้นไม่มี ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีจะได้แล้ว โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีจะได้แล้ว โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีจะได้แล้ว ฯลฯ

ราคะของภิกษุหรือของภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรสที่พึงรู้แจ้งทางล้นไม่มี ฯลฯ

ราคะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจไม่มี โทสะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจไม่มี โมหะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจไม่มี ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีจะได้แล้ว โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีจะได้แล้ว โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีนั้นจะได้แล้ว ถ้าแม้ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจซึ่งมากกว่ามาปรากฏทางใจของภิกษุหรือภิกษุณีนั้น ก็ครอบงำจิตของภิกษุหรือของภิกษุณีนั้นไม่ได้ ไม่จำต้องกล่าวถึงธรรมารมณเพียงเล็กน้อยเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะราคะนั้นไม่มี โทสะนั้นไม่มี โมหะนั้นไม่มี ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีจะได้แล้ว โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีจะได้แล้ว โมหะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีจะได้แล้ว

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้มียาง จะเป็นต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นกร่าง หรือต้นมะเดื่อก็ตาม ซึ่งเป็นไม้แห้ง ผุมา ๓-๔ ปี บุรุษใช้ขวานที่คมฟันต้นไม้ที่ตรงที่ใด ๆ ยางจะพึงไหลออกได้ไหม”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

“เพราะยางนั้นไม่มี พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ราคะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตาไม่มี โทสะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตาไม่มี โมหะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตาไม่มี ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีจะได้แล้ว โทสะนั้นภิกษุ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปถณาสก ๓. สมุททวรรค ๕. โภกฺขลิกสูตร

หรือภิกษุณีละได้แล้ว โมहनันภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว ถ้าแม้รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาซึ่งมากกว่ามาปรากฏทางตาของภิกษุหรือภิกษุณีนัน ก็ครอบงำจิตของภิกษุหรือภิกษุณีนันไม่ได้ ไม่จำต้องกล่าวถึงรูปเพียงเล็กน้อยเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะราคะนั้นไม่มี โทสะนั้นไม่มี โมहनันไม่มี ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว โมहनันภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว ฯลฯ

ราคะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในรสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้นไม่มี ฯลฯ

ราคะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจไม่มี โทสะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจไม่มี โมหะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจไม่มี ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว โมहनันภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว ถ้าแม้ธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจซึ่งมากกว่ามาปรากฏทางใจของภิกษุหรือภิกษุณีนัน ก็ย่อมครอบงำจิตของภิกษุหรือภิกษุณีนันไม่ได้ ไม่จำต้องกล่าวถึงธรรมารมณเพียงเล็กน้อยเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะราคะนั้นไม่มี โทสะนั้นไม่มี โมहनันไม่มี ราคะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว โทสะนั้นภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว โมहनันภิกษุหรือภิกษุณีละได้แล้ว”

ขีรฺรฺกฺโขปมฺสูตรที่ ๔ จบ

๕. โภกฺขลิกสูตร

ว่าด้วยพระมหาโภกฺขลิกะ

[๒๓๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโภกฺขลิกะ อยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้นในเวลาเย็นท่านพระมหาโภกฺขลิกะออกจากที่หลีกเร้นแล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระสารีบุตร ดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปณณาสก ๓. สมุททวรรค ๕. โภฏฐิกสูตร

“ท่านสารีบุตร ตาเกี่ยวข้องกับรูป รูปเกี่ยวข้องกับตา ฯลฯ ลิ่นเกี่ยวข้องกับรส รสเกี่ยวข้องกับลิ่น ฯลฯ ใจเกี่ยวข้องกับธรรมารมณ์ ธรรมารมณ์เกี่ยวข้องกับใจหรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านโภฏฐิกะ ตาไม่เกี่ยวข้องกับรูป รูปก็ไม่เกี่ยวข้องกับตา แต่เพราะอาศัยตาและรูปทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ตาและรูปนั้นจึงเกี่ยวข้องในฉันทราคะนั้น ฯลฯ

ลิ่นไม่เกี่ยวข้องกับรส รสก็ไม่เกี่ยวข้องกับลิ่น แต่เพราะอาศัยลิ่นและรสทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ลิ่นและรสนั้นจึงเกี่ยวข้องในฉันทราคะนั้น ฯลฯ

ใจไม่เกี่ยวข้องกับธรรมารมณ์ ธรรมารมณ์ก็ไม่เกี่ยวข้องกับใจ แต่เพราะอาศัยใจและธรรมารมณ์ทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ใจและธรรมารมณ์นั้นจึงเกี่ยวข้องในฉันทราคะนั้น

ท่านผู้มีอายุ เปรียบเหมือนโคดำกับโคขาว เขาผูกติดกันด้วยสายคร่าวหรือด้วยเชือกเส้นเดียวกัน ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘โคดำเกี่ยวเนื่องกับโคขาว โคขาวเกี่ยวเนื่องกับโคดำ’ ผู้นั้นเมื่อกล่าวพึงกล่าวถูกต้องหรือ”

“ไม่ถูกต้อง ขอรับ โคดำไม่เกี่ยวเนื่องกับโคขาว แมโคขาวก็ไม่เกี่ยวเนื่องกับโคดำ แต่โคทั้งสองนั้นถูกเขาผูกด้วยสายคร่าวหรือด้วยเชือกเส้นเดียวกัน สายคร่าวหรือเชือกนั้นจึงเกี่ยวเนื่องในโคทั้งสองนั้น”

“ผู้มีอายุ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกี้ฉันนั้นเหมือนกัน ตาไม่เกี่ยวข้องกับรูป รูปก็ไม่เกี่ยวข้องกับตา แต่เพราะอาศัยตาและรูปทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ตาและรูปนั้นจึงเกี่ยวข้องในฉันทราคะนั้น ฯลฯ

ลิ่นไม่เกี่ยวข้องกับรส ฯลฯ

ใจไม่เกี่ยวข้องกับธรรมารมณ์ ธรรมารมณ์ก็ไม่เกี่ยวข้องกับใจ แต่เพราะอาศัยใจและธรรมารมณ์ทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ใจและธรรมารมณ์นั้นจึงเกี่ยวข้องในฉันทราคะนั้น

ผู้มีอายุ ตาจักเกี่ยวข้องกับรูป หรือรูปจักเกี่ยวข้องกับตา การประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบไม่พึงปรากฏ แต่เพราะตาไม่เกี่ยวข้องกับรูป

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปณณาสก ๓. สมุททวรรค ๕. โภฏฐิกสูตร

รูปไม่เกี่ยวข้องกับตา และเพราะอาศัยตาและรูปทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ตาและรูปนั้นจึงเกี่ยวข้องกับในฉันทราคะนั้น ฉะนั้นการประพาสพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบจึงปรากฏ ฯลฯ

ลึ้นจักเกี่ยวข้องกับรส หรือรสจักเกี่ยวข้องกับลิ้น การประพาสพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบไม่พึงปรากฏ แต่เพราะลิ้นไม่เกี่ยวข้องกับรส รสไม่เกี่ยวข้องกับลิ้น และเพราะอาศัยลิ้นและรสทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ลิ้นและรสนั้นจึงเกี่ยวข้องกับในฉันทราคะนั้น ฉะนั้นการประพาสพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบจึงปรากฏ

ใจจักเกี่ยวข้องกับธรรมารมณ หรือว่าธรรมารมณจักเกี่ยวข้องกับใจ การประพาสพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบไม่พึงปรากฏ แต่เพราะใจไม่เกี่ยวข้องกับธรรมารมณ ธรรมารมณไม่เกี่ยวข้องกับใจ และเพราะอาศัยใจและธรรมารมณทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ใจและธรรมารมณนั้นจึงเกี่ยวข้องกับในฉันทราคะนั้น ฉะนั้นการประพาสพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบจึงปรากฏ

ผู้มีอายุ ข้อนี้พึงทราบโดยประการแม้นี้ ตาไม่เกี่ยวข้องกับรูป รูปก็ไม่เกี่ยวข้องกับตา แต่เพราะอาศัยตาและรูปทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ตาและรูปนั้นจึงเกี่ยวข้องกับในฉันทราคะนั้น ฯลฯ

ลิ้นไม่เกี่ยวข้องกับรส ฯลฯ

ใจไม่เกี่ยวข้องกับธรรมารมณ ธรรมารมณก็ไม่เกี่ยวข้องกับใจ แต่เพราะอาศัยใจและธรรมารมณทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ใจและธรรมารมณนั้นจึงเกี่ยวข้องกับในฉันทราคะนั้น

ผู้มีอายุ พระเนตรของพระผู้มีพระภาคมีอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงเห็นรูป ด้วยพระเนตร แต่ไม่ทรงมีฉันทราคะเลย ทรงมีจิตหลุดพ้นดีแล้ว พระโสตของพระผู้มีพระภาคมีอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงฟังเสียงด้วยพระโสต แต่ไม่ทรงมีฉันทราคะเลย ทรงมีจิตหลุดพ้นดีแล้ว พระนาสิกของพระผู้มีพระภาคมีอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงสูดกลิ่นด้วยพระนาสิก แต่ไม่ทรงมีฉันทราคะเลย ทรงมีจิตหลุดพ้นดีแล้ว พระชิวหาของพระผู้มีพระภาคมีอยู่ พระองค์ทรงลิ้มรสด้วยพระชิวหา แต่ไม่ทรงมี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๓. สมุททวรรค ๖. กามสูตร

ฉันทราคะเลย ทรงมีจิตหลุดพ้นดีแล้ว พระวรกายของพระผู้มีพระภาคมีอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงถูกต้องโภกฐีพพะด้วยพระวรกาย แต่ไม่ทรงมีฉันทราคะเลย ทรงมีจิตหลุดพ้นดีแล้ว พระมนัสของพระผู้มีพระภาคมีอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงรู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยพระมนัส แต่ไม่ทรงมีฉันทราคะเลย ทรงมีจิตหลุดพ้นดีแล้ว

ผู้มีอายุ ชื่อนี้ก็พึงทราบโดยประการนี้ ดาไม่เกี่ยวข้องกับรูป รูปไม่เกี่ยวข้องกับดา แต่เพราะอาศัยดาและรูปทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ดาและรูปนั้นจึงเกี่ยวข้องกับฉันทราคะนั้น

หูไม่เกี่ยวข้องกับเสียง ... จมูกไม่เกี่ยวข้องกับกลิ่น ... ลิ้นไม่เกี่ยวข้องกับรส รสไม่เกี่ยวข้องกับลิ้น แต่เพราะอาศัยลิ้นและรสทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ลิ้นและรสนั้นจึงเกี่ยวข้องกับฉันทราคะนั้น กายไม่เกี่ยวข้องกับโภกฐีพพะ ... ใจไม่เกี่ยวข้องกับธรรมารมณ์ ธรรมารมณ์ไม่เกี่ยวข้องกับใจ แต่เพราะอาศัยใจและธรรมารมณ์ทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ใจและธรรมารมณ์นั้นจึงเกี่ยวข้องกับฉันทราคะนั้น”

โกฏฐีกสูตรที่ ๕ จบ

๖. กามภุสูตร

ว่าด้วยพระกามภุ

[๒๓๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระกามภุ อยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระกามภุออกจากที่หลีกเร้นแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า

“ท่านอานนท์ ดาเกี่ยวข้องกับรูป รูปเกี่ยวข้องกับดา ฯลฯ ลิ้นเกี่ยวข้องกับรส รสเกี่ยวข้องกับลิ้น ฯลฯ ใจเกี่ยวข้องกับธรรมารมณ์ ธรรมารมณ์เกี่ยวข้องกับใจหรือ”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๓. สมุททวรรค ๗. อุทายิสุต

“ท่านกามภู ดาไม่เกี่ยวข้องกับรูป รูปก็ไม่เกี่ยวข้องกับตา แต่เพราะอาศัยตา และรูปทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ตาและรูปนั้นจึงเกี่ยวข้องในฉันทราคะนั้น ฯลฯ

ลันไม่เกี่ยวข้องกับรส รสก็ไม่เกี่ยวข้องกับลิ้น ฯลฯ

ใจไม่เกี่ยวข้องกับธรรมารมณ์ ธรรมารมณ์ก็ไม่เกี่ยวข้องกับใจ แต่เพราะอาศัยใจและธรรมารมณ์ทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ใจและธรรมารมณ์นั้นจึงเกี่ยวข้องในฉันทราคะนั้น

ท่านผู้มีอายุ เปรียบเหมือนโคดำกับโคขาว เขาผูกติดกันด้วยสายคร่าวหรือด้วยเชือกเส้นเดียวกัน ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘โคดำเกี่ยวเนื่องกับโคขาว โคขาวเกี่ยวเนื่องกับโคดำ’ ผู้นั้นเมื่อกล่าวพึงกล่าวถูกต้องหรือ”

“ไม่ถูกต้อง ขอรับ โคดำไม่เกี่ยวเนื่องกับโคขาว แมโคขาวก็ไม่เกี่ยวเนื่องกับโคดำ แต่โคทั้งสองนั้นถูกเขาผูกด้วยสายคร่าวหรือด้วยเชือกเส้นเดียวกัน สายคร่าวหรือเชือกนั้นจึงเกี่ยวเนื่องในโคทั้งสองนั้น”

“ผู้มีอายุ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ดาไม่เกี่ยวข้องกับรูป รูปก็ไม่เกี่ยวข้องกับตา ฯลฯ

ลันไม่เกี่ยวข้องกับรส ฯลฯ

ใจไม่เกี่ยวข้องกับธรรมารมณ์ ธรรมารมณ์ก็ไม่เกี่ยวข้องกับใจ แต่เพราะอาศัยใจและธรรมารมณ์ทั้งสองนั้น ฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ใจและธรรมารมณ์นั้นจึงเกี่ยวข้องในฉันทราคะนั้น”

กามภูสูตรที่ ๖ จบ

๗. อุทายิสุต

ว่าด้วยพระอุทายี

[๒๓๔] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระอุทายีอยู่ ณ โขสีดาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้นในเวลาเย็นท่านพระอุทายีออกจากที่หลีกเร้นแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปัลลณาสก ๓. สมุททวรรค ๗. อุทายีสุตระ

“ท่านอานนท์ ภายนี้พระผู้มีพระภาคตรัสบอก เปิดเผย ประกาศแล้วโดยประการต่าง ๆ ว่า ‘ภายนี้เป็นอนัตตาแม่เพราะเหตุนี้’ ฉันทไฉ แม่วิญญานนี้ ท่านอาจบอก^๑ แสดง^๒ บัญญัติ^๓ กำหนด^๔ เปิดเผย^๕ จำแนก^๖ ทำให้ง่าย^๗ ว่า ‘วิญญานนี้เป็นอนัตตาแม่เพราะเหตุนี้’ ฉันทนั้นหรือ”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ท่านอุทายี ภายนี้พระผู้มีพระภาคตรัสบอก เปิดเผย ประกาศแล้วโดยประการต่าง ๆ ว่า ‘ภายนี้เป็นอนัตตาแม่เพราะเหตุนี้’ ฉันทไฉ แม่วิญญานนี้ผมอาจบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า ‘วิญญานนี้เป็นอนัตตาแม่เพราะเหตุนี้’ ฉันทนั้น”

“เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญานจึงเกิดหรือ”

“อย่างนั้น ขอรับ”

“เหตุและปัจจัยเพื่อให้จักขุวิญญานเกิดพึงดับทุกสิ่งโดยอาการทั้งหมดทุกอย่าง ไม่เหลือโดยประการทั้งปวง จักขุวิญญานจะพึงปรากฏบ้างหรือ”

“ไม่ปรากฏ ขอรับ”

“จักขุวิญญานพระผู้มีพระภาคตรัสบอก เปิดเผย ประกาศแล้วโดยประการแม่นี้ว่า ‘วิญญานนี้เป็นอนัตตาแม่เพราะเหตุนี้’ ฯลฯ”

“เพราะอาศัยลิ้นและรส ชิวหาวิญญานจึงเกิดหรือ”

“อย่างนั้น ขอรับ”

เชิงอรรถ :

^๑ **บอก** หมายถึงกล่าวคำเริ่มต้น แสดงคำเริ่มต้น (อง.จตก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๒ **แสดง** หมายถึงการให้อุทเทส (คำเริ่มต้น) จบลง (อง.จตก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๓ **บัญญัติ** หมายถึงประกาศให้รู้ถึงเนื้อความตามที่ตั้งอุทเทสไว้โดยประการต่าง ๆ ตามที่ยกแสดงไว้ (อง.จตก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๔ **กำหนด** หมายถึงการให้เนื้อความนั้นดำเนินไปโดยประการต่าง ๆ (อง.จตก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๕ **เปิดเผย** หมายถึงการชี้แจงแสดงเนื้อความตามที่ตั้งอุทเทสไว้โดยการวกกลับมาอธิบายซ้ำอีก (อง.จตก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๖ **จำแนก** หมายถึงการจำแนกประเด็นที่เปิดเผยแล้ว (อง.จตก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๗ **ทำให้ง่าย** หมายถึงการแสดงประเด็นที่จำแนกไว้ให้ชัดเจนด้วยการชี้เหตุและยกอุทาหรณ์ต่าง ๆ มาประกอบ (อง.จตก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลีนาสกั ๓. สมุททวรรค ๘. อาทิตตปริยายสูตร

“เหตุและปัจจัยเพื่อให้ชีวหาวิญญานเกิดพึงดับทุกสิ่งโดยอาการทั้งหมดทุกอย่าง
ไม่เหลือ โดยประการทั้งปวง ชิวหาวิญญานพึงปรากฏบ้างหรือ”

“ไม่ปรากฏ ขอรับ”

“ชีวหาวิญญานพระผู้มีพระภาคตรัสบอก เปิดเผย ประกาศแล้วโดยประการ
แม่น้ำว่า ‘วิญญานนี้เป็นอนัตตาแม่เพราะเหตุนี้’ ฯลฯ

“เพราะอาศัยใจและธรรมารมณ มโนวิญญานจึงเกิดหรือ”

“อย่างนั้น ขอรับ”

“เหตุและปัจจัยเพื่อห่มโนวิญญานเกิดพึงดับทุกสิ่งโดยอาการทั้งหมดทุกอย่าง
ไม่เหลือโดยประการทั้งปวง มโนวิญญานพึงปรากฏบ้างหรือ”

“ไม่ปรากฏ ขอรับ”

“มโนวิญญาน พระผู้มีพระภาคตรัสบอก เปิดเผย ประกาศแล้วโดยประการ
แม่น้ำว่า ‘วิญญานนี้เป็นอนัตตาแม่เพราะเหตุนี้’

ผู้มีอายุ บรุษผู้ต้องการแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้ เทียวแสวงหาแก่นไม้ ถิ่น
ขวานที่คมเข้าไปสู่ป่า พบต้นกล้วยใหญ่ ตรง ต้นใหม่ สูงมาก ในป่านั้น พึ่งตัด
โคนแล้ว ตัดปลาย ปอกกาบออก ไม่พบแม่กระพี้ที่ต้นกล้วยนั้น ที่ไหนจักพบ
แก่นแล้ว แม่จันใด ภิกษุก็จันนั้น ไม่พิจารณาเห็นอัตตาหรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตา
ในผัสสสายตนะ ๖ ประการ ท่านเมื่อไม่พิจารณาเห็นอย่างนี้ ย่อมไม่ยึดถือสิ่งใด ๆ
ในโลก เมื่อไม่ยึดถือ ก็ไม่ตั้งมั่น เมื่อไม่ตั้งมั่น ก็ดับไปเฉพาะตนเอง รู้ชัดว่า
‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

อุทายสูตรที่ ๗ จบ

๘. อาทิตตปริยายสูตร

ว่าด้วยอาทิตตบรรยาย

[๒๓๕] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอาทิตตบรรยายและธรรมบรรยายแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปิณฑาสก ๓. สมุททวรรค ๘. อาทิตตปริยายสูตร

อาทิตตบรรยายและธรรมบรรยาย เป็นอย่างไร

คือ บุคคลแห่งจักขุทริยด้วยหลาวเหล็กที่ร้อน ไฟติด ลูกโขน โขติช่วง
ยังประเสริฐกว่า ส่วนการถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะ^๑ในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตาไม่ประเสริฐ
เลย ญาณที่เนื่องด้วยความยินดีในนิมิตหรือเนื่องด้วยความยินดีในอนุพยัญชนะ
เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ได้ ถ้าบุคคลกระทำกาลกิริยาในสมัยนั้น เป็นไปได้ที่บุคคลนั้น
จะพึงถึงคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

เราเห็นโทษนี้แลจึงกล่าวอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลทะลวงโสดินทริยด้วยขอเหล็กที่คม ไฟติด ลูกโขน
โขติช่วง ยังประเสริฐกว่า ส่วนการถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะในเสียงที่พึงรู้แจ้งทางหู
ไม่ประเสริฐเลย ญาณที่เนื่องด้วยความยินดีในนิมิตหรือเนื่องด้วยความยินดีใน
อนุพยัญชนะ เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ได้ ถ้าบุคคลกระทำกาลกิริยาในสมัยนั้น เป็นไป
ได้ที่บุคคลนั้นจะพึงถึงคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

เราเห็นโทษนี้แลจึงกล่าวอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลคว้านขานินทริยด้วยมีดตัดเล็บที่คม ไฟติด ลูกโขน
โขติช่วง ยังประเสริฐกว่า ส่วนการถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะในกลิ่นที่พึงรู้แจ้งทางจมูก
ไม่ประเสริฐเลย ญาณที่เนื่องด้วยความยินดีในนิมิต หรือเนื่องด้วยความยินดี
ในอนุพยัญชนะ เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ได้ ถ้าบุคคลกระทำกาลกิริยาในสมัยนั้น
เป็นไปได้ที่บุคคลนั้นจะพึงถึงคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์
ดิรัจฉาน

เราเห็นโทษนี้แลจึงกล่าวอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเข็นขิวหินทริยด้วยมีดโกนที่คม ไฟติด ลูกโขน โขติช่วง
ยังประเสริฐกว่า ส่วนการถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะในรสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้นไม่ประเสริฐ
เลย ญาณที่เนื่องด้วยความยินดีในนิมิตหรือเนื่องด้วยความยินดีในอนุพยัญชนะ
เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ได้ ถ้าบุคคลกระทำกาลกิริยาในสมัยนั้น เป็นไปได้ที่บุคคลนั้น
จะพึงถึงคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

เราเห็นโทษนี้แลจึงกล่าวอย่างนี้

เชิงอรรถ :

^๑ การถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะ หมายถึงการแยกถือว่ามีองามเท่างามเป็นต้น (ส.สพ.อ. ๓/๒๓๕/๕๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปิณฑาสกั ๓. สมุททวรรค ๘. อาทิตตปริยายสูตร

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลแห่งกายินทรีย์ด้วยหอกที่คม ไฟติด ลูกโขน โขติช่วง
ยังประเสริฐกว่า ส่วนการถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะในโผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกายไม่
ประเสริฐเลย วิญญาณที่เนื่องด้วยความยินดีในนิมิตหรือเนื่องด้วยความยินดีใน
อนุพยัญชนะ เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ได้ ถ้าบุคคลกระทำกาลกิริยาในสมัยนั้น เป็นไป
ได้ที่บุคคลนั้นจะพึงถึงคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

เราเห็นโทษนี้จึงกล่าวอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ความหลับยังประเสริฐกว่า แต่เรากล่าวว่าความหลับเป็น
หมันสำหรับผู้มีชีวิต กล่าวว่ามีผลสำหรับผู้มีชีวิต กล่าวว่าเป็นความเขลาสำหรับผู้
ผู้มีชีวิต ส่วนบุคคลตกอยู่ในอำนาจของวิตกเช่นใดแล้ว พึงทำลายสงฆ์ให้แตกกัน
ก็ไม่ควรตรึกถึงวิตกเช่นนั้นเลย

เราเห็นโทษนี้แล้วว่าเป็นหมันสำหรับผู้มีชีวิต จึงกล่าวอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้นอริยสาวกผู้ได้ระดับยอมเห็นดังนี้ว่า

จักขุนทรีย์ที่บุคคลแห่งด้วยหาวเหล็กที่ร้อน ไฟติด ลูกโขน โขติช่วง ยก
ไว้ก่อน เอาเถิด เราจะใส่ใจข้อนี้ว่า ‘จักขุไม่เที่ยง รูปไม่เที่ยง จักขุวิญญาณไม่เที่ยง
จักขุสัมผัสไม่เที่ยง แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่
เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยงด้วยประการฉะนี้’

โสตินทรีย์ที่บุคคลทะลวงด้วยขอเหล็กที่คม ไฟติด ลูกโขน โขติช่วง ยกไว้ก่อน
เอาเถิด เราจะใส่ใจข้อนี้ว่า ‘โสตะไม่เที่ยง สัททะไม่เที่ยง โสตวิญญาณไม่เที่ยง
โสตสัมผัสไม่เที่ยง แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่
เกิดขึ้นเพราะโสตสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยงด้วยประการฉะนี้’

ฆานินทรีย์ที่บุคคลควานด้วยมิดดัดเล็บที่คม ไฟติด ลูกโขน โขติช่วง ยก
ไว้ก่อน เอาเถิด เราจะใส่ใจข้อนี้ว่า ‘ฆานะไม่เที่ยง คันธะไม่เที่ยง ฆานวิญญาณ
ไม่เที่ยง ฆานสัมผัสไม่เที่ยง แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุข
มิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะฆานสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยงด้วยประการฉะนี้’

ชีวหินทรีย์ที่บุคคลเฉือนด้วยมิดโกนที่คม ไฟติด ลูกโขน โขติช่วง ยกไว้ก่อน
เอาเถิด เราจะใส่ใจข้อนี้ว่า ‘ชีวหาไม่เที่ยง รสไม่เที่ยง ชิวหาวิญญาณไม่เที่ยง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปณณาสก ๓. สมุททวรรค ๙. ปฐมหัตถปาโทปมสูตร

ชีวหาสัมผัสไม่เที่ยง แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยงด้วยประการฉะนี้'

กายินทรีย์ที่บุคคลแทงด้วยหลาวเหล็กที่คม ไฟติด ลุกโชน โขติช่วง ยกไว้ก่อน เอาเถิด เราจะใส่ใจข้อนี้ว่า 'กายไม่เที่ยง โผฏฐัพพะไม่เที่ยง กายวิญญานไม่เที่ยง กายสัมผัสไม่เที่ยง แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะกายสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยงด้วยประการฉะนี้'

ความหลับยกไว้ก่อน ฯลฯ เอาเถิด เราจะใส่ใจข้อนี้ว่า 'มโนไม่เที่ยง ธรรมารมณ์ไม่เที่ยง มโนวิญญานไม่เที่ยง มโนสัมผัสไม่เที่ยง แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยงด้วยประการฉะนี้'

อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุวิญญาน ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุสัมผัส ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า 'หลุดพ้นแล้ว' รู้ชัดว่า 'ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป'

ภิกษุทั้งหลาย นี้แลคืออาทิตตบรรยายและธรรมบรรยายฉะนี้แล"

อาทิตตปริยายสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมหัตถปาโทปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยมือและเท้า สูตรที่ ๑

[๒๓๖] "ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมือทั้ง ๒ มียู่ การจับและการวางก็ปรากฏ เมื่อเท้าทั้ง ๒ มียู่ การก้าวไปและการถอยกลับก็ปรากฏ เมื่อข้อทั้งหลายมียู่ การคู้เข้าและการเหยียดออกก็ปรากฏ เมื่อท้องมียู่ ความหิวและความกระหายก็ปรากฏ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปณณาสก ๓. สมุททวรรค ๑๐. ทุตติยหัตถปาโทปมสูตร

ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน แม้เมื่อจักขุมีอยู่ สุขและทุกขในภายในจึงเกิดขึ้น เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ เมื่อชีวหามีอยู่ สุขและทุกขในภายในจึงเกิดขึ้น เพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ เมื่อมโนมีอยู่ สุขและทุกขในภายในจึงเกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย

เมื่อมือทั้ง ๒ ไม่มี การจับและการวางก็ไม่ปรากฏ เมื่อเท้าทั้ง ๒ ไม่มี การก้าวไปและการถอยกลับก็ไม่ปรากฏ เมื่อข้อทั้งหลายไม่มี การคู้เข้าและการเหยียดออกก็ไม่ปรากฏ เมื่อท้องไม่มี ความหิวและความกระหายก็ไม่ปรากฏ

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อจักขุไม่มี สุขและทุกขในภายในย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ เมื่อชีวหาไม่มี สุขและทุกขในภายในย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ เมื่อมโนไม่มี สุขและทุกขภายในย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย”

ปฐมหัตถปาโทปมสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุตติยหัตถปาโทปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยมือและเท้า สูตรที่ ๒

[๒๓๗] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมือทั้ง ๒ มีอยู่ การจับและการวางก็มี เมื่อเท้าทั้ง ๒ มีอยู่ การก้าวไปและการถอยกลับก็มี เมื่อข้อทั้งหลายมีอยู่ การคู้เข้าและการเหยียดออกก็มี เมื่อท้องมีอยู่ ความหิวและความกระหายก็มี

ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อจักขุมีอยู่ สุขและทุกขในภายในจึงเกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ เมื่อชีวหามีอยู่ ฯลฯ เมื่อมโนมีอยู่ สุขและทุกขในภายในจึงเกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ

เมื่อมือทั้ง ๒ ไม่มี การจับและการวางก็ไม่มี เมื่อเท้าทั้ง ๒ ไม่มี การก้าวไปและการถอยกลับก็ไม่มี เมื่อข้อทั้งหลายไม่มี การคู้เข้าและการเหยียดออกก็ไม่มี เมื่อท้องไม่มี ความหิวและความกระหายก็ไม่มี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปปีณาสกั ๓. สมุททวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อจักขุไม่มี สุขและทุกขในภายใน
 ย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ เพราะชีวหาสัมผัสเป็นปัจจัย ฯลฯ
 เมื่อมโนไม่มี สุขและทุกขในภายในย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย”

หุติยหัตถปาโทปมสูตรที่ ๑๐ จบ

สมุททวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมสมุททสูตร	๒. หุติยสมุททสูตร
๓. พาฬีสโกปมสูตร	๔. ชีรรุกโขปมสูตร
๕. โภกฏีกสูตร	๖. กามภสูตร
๗. อุทายิสสูตร	๘. อาทิตตปริยายสูตร
๙. ปฐมหัตถปาโทปมสูตร	๑๐. หุติยหัตถปาโทปมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๑. อาสีวิโสปมสูตร

๔. อาสีวิสวรรค

หมวดว่าด้วยอสรพิษ

๑. อาสีวิโสปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยอสรพิษ

[๒๓๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนอสรพิษ ๔ จำพวก^๑ ซึ่งมีเดขมาก มีพิษกล้า ถ้าบุรุษอยากมีชีวิตอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ เดินมา คนทั้งหลายพึงบอกเขาอย่างนี้ว่า ‘พอมหาจำเริญ อสรพิษ ๔ จำพวกนี้ ซึ่งมีเดขมาก มีพิษกล้า ท่านพึงปลุกให้ลุกตามเวลา ให้อาบน้ำตามเวลา ให้กินอาหารตามเวลา ให้เข้าที่อยู่ตามเวลา เวลาใดอสรพิษซึ่งมีเดขมาก มีพิษกล้า ๔ จำพวกนี้ ตัวใดตัวหนึ่งก็ตาม โกรธ เวลานั้นท่านก็จะถึงความตาย หรือถึงทุกข์ปางตาย พอมหาจำเริญ กิจใดที่ท่านควรทำ ท่านจงทำกิจนั้นเถิด’

ขณะนั้น บุรุษนั้นกลัวอสรพิษซึ่งมีเดขมาก มีพิษกล้า ๔ จำพวกนั้น จึงหนีไปทางใดทางหนึ่ง คนทั้งหลายพึงบอกเขาอย่างนี้ว่า ‘พอมหาจำเริญ นักฆ่าซึ่งเป็นศัตรู ๕ จำพวก ติดตามมาข้างหลังท่าน โดยหมายใจว่า ‘พบท่านในที่ใด ก็จะฆ่าท่านในที่นั้นแล’ พอมหาจำเริญ กิจใดที่ท่านควรทำ ท่านจงทำสิ่งนั้นเถิด’

ขณะนั้น บุรุษนั้นกลัวอสรพิษซึ่งมีเดขมาก มีพิษกล้า ๔ จำพวกนั้น และกลัวนักฆ่าซึ่งเป็นศัตรู ๕ จำพวก จึงหนีไปทางใดทางหนึ่ง คนทั้งหลายพึงบอกเขาอย่างนี้ว่า ‘พอมหาจำเริญ นักฆ่าผู้เป็นสายลับจำพวกที่ ๖ นี้เงื้อมดาบติดตามมา

เชิงอรรถ :

^๑ อสรพิษ ๔ จำพวก ในที่นี้ได้แก่ (๑) กัณฐุมุขะ ร่างกายที่ถูกงูกัณฐุมุขะกัด จะแข็งกระด้างเหมือนไม้แห้ง (๒) ปุติมุขะ ร่างกายที่ถูกงูปุติมุขะกัด จะมีน้ำเหลืองไหลเยิ้ม เหมือนขนุนสุกเน่า (๓) อัคคิมุขะ ร่างกายที่ถูกงูอัคคิมุขะกัด จะไหม้กระจายไป เป็นเหมือนกำขี้เถ้าและกำแกลบ (๔) สัตถมุขะ ร่างกายที่ถูกงูสัตถมุขะกัด ย่อมขาดเป็นช่อง เป็นเหมือนที่ที่ถูกฟ้าผ่า (ส.สพ.อ. ๓/๒๓๘/๖๑-๖๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๑. อาสีวิโสปมสูตร

ข้างหลังท่านโดยหมายใจว่า ‘พบท่านในที่ใด ก็จะต้องศีรษะท่านในที่นั่นแล’ พอ
มหาจำเริญ ก็ใจที่ท่านควรทำ ท่านจงทำกิจนั้นเถิด’

ขณะนั้น บุรุษนั้นกลัวอสรพิษซึ่งมีเดชมมาก มีพิษกล้า ๔ จำพวก กลัว
นักฆ่าซึ่งเป็นศัตรู ๕ จำพวก และกลัวนักฆ่าผู้เป็นสายลับจำพวกที่ ๖ ซึ่งเงื้อดาบ
ติดตามไป จึงหนีไปทางใดทางหนึ่ง เขาพบหมู่บ้านร้าง จึงเข้าไปสูเรือ่นวางเปล่า
หลังหนึ่ง ลุบลคำภาชนะวางเปล่าชนิดหนึ่ง คนทั้งหลายฟังบอกเขาว่า ‘พอ
มหาจำเริญ พวกโจรผู้ฆ่าชาวบ้านเพิ่งเข้ามาสู่หมู่บ้านร้างนี้เดี๋ยวนี้เอง ก็ใจที่ท่าน
ควรทำ ท่านจงทำกิจนั้นเถิด’

ขณะนั้น บุรุษนั้นกลัวอสรพิษซึ่งมีเดชมมาก มีพิษกล้า ๔ จำพวก กลัว
นักฆ่าซึ่งเป็นศัตรู ๕ จำพวก กลัวนักฆ่าผู้เป็นสายลับจำพวกที่ ๖ ซึ่งเงื้อดาบ
ติดตามไป และกลัวโจรผู้ฆ่าชาวบ้าน จึงหนีไปทางใดทางหนึ่ง เขาพบห้วงน้ำใหญ่
แห่งหนึ่ง ซึ่งฝั่งนี้่นาระแวง มีภัยจำเพาะหน้า แต่ฝั่งโน้นปลอดภัย ไม่มีภัยจำเพาะ
หน้า เขาไม่มีเรือหรือสะพานที่จะข้ามไปฝั่งโน้น

ขณะนั้น บุรุษนั้นคิดอย่างนี้ว่า ‘ห้วงน้ำใหญ่ ฝั่งนี้่นาระแวง มีภัยจำเพาะ
หน้า ฝั่งโน้นปลอดภัย ไม่มีภัยจำเพาะหน้า เรานั้นไม่มีเรือหรือสะพานที่จะข้ามไป
ฝั่งโน้น ทางที่ดี เราควรรวบรวมหญ้า ไม้ กิ่ง และใบมาผูกเป็นแพ อาศัยแพนั้น
ใช้มือและเท้าพยายามไปถึงฝั่งโน้นโดยสวัสดิ์’

ครั้งบุรุษนั้นรวบรวมหญ้า ไม้ กิ่ง และใบมาผูกเป็นแพแล้ว อาศัยแพนั้น
ใช้มือและเท้าพยายามไปจน ถึงฝั่งโน้นโดยสวัสดิ์ เป็นผู้ลอยบาปดำรงอยู่บนบก

ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้เรายกมาเพื่อให้เข้าใจเนื้อความแจ่มชัด ในอุปมานั้นมี
อธิบายดังนี้ว่า

คำว่า อสรพิษซึ่งมีเดชมมาก มีพิษกล้า ๔ จำพวก นั้นเป็นชื่อของมหาภูตรูป
๔ คือ

๑. ปรฐวีธาตุ (ธาตุดิน)	๒. อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ)
๓. เตโชธาตุ (ธาตุไฟ)	๔. วาโยธาตุ (ธาตุลม)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๑. อาสีวิโสปมสูตร

คำว่า **นักฆ่าซึ่งเป็นศัตรู ๕ จำพวก** นั้น เป็นชื่อของอุปาทานชั้น ๕ ได้แก่

๑. รูปปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือรูป)
๒. เวทูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือเวทนา)
๓. สัญญูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสัญญา)
๔. สังขารูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสังขาร)
๕. วิญญาณูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือวิญญาณ)

คำว่า **นักฆ่าผู้เป็นสายลับจำพวกที่ ๖ ซึ่งเงื้อมมือติดตามไป** นั้นเป็นชื่อของนันทิราคะ (ความกำหนัดด้วยอำนาจความยินดี)

คำว่า **หมู่บ้านร้าง** นั้นเป็นชื่อของอายตนะภายใน ๖ ประการ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม่บัณฑิตผู้ฉลาด มีปัญญาพิจารณาอายตนะภายใน ๖ ประการนั้นทางตา ก็จะปรากฏเป็นของว่างทั้งนั้น ปรากฏเป็นของเปล่าทั้งนั้น ปรากฏเป็นของสูญทั้งนั้น

ถ้าแม่บัณฑิตผู้ฉลาด มีปัญญาพิจารณาอายตนะภายใน ๖ ประการนั้นทางหู ก็จะปรากฏเป็นของว่างทั้งนั้น ปรากฏเป็นของเปล่าทั้งนั้น ปรากฏเป็นของสูญทั้งนั้น

ถ้าแม่บัณฑิตผู้ฉลาด มีปัญญาพิจารณาอายตนะภายใน ๖ ประการนั้นทางจมูก ก็จะปรากฏเป็นของว่างทั้งนั้น ปรากฏเป็นของเปล่าทั้งนั้น ปรากฏเป็นของสูญทั้งนั้น

ถ้าแม่บัณฑิตผู้ฉลาด มีปัญญาพิจารณาอายตนะภายใน ๖ ประการนั้นทางลิ้น ฯลฯ

ถ้าแม่บัณฑิตผู้ฉลาด มีปัญญาพิจารณาอายตนะภายใน ๖ ประการนั้นทางกาย ฯลฯ

ถ้าแม่บัณฑิตผู้ฉลาด มีปัญญาพิจารณาอายตนะภายใน ๖ ประการนั้นทางใจ ก็จะปรากฏเป็นของว่างทั้งนั้น ปรากฏเป็นของเปล่าทั้งนั้น ปรากฏเป็นของสูญทั้งนั้น

คำว่า **พวกโจรผู้ฆ่าชาวบ้าน** นั้นเป็นชื่อของอายตนะภายนอก ๖ ประการ

ภิกษุทั้งหลาย ดาย่อมเดือดร้อนเพราะรูปที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ หู ฯลฯ จมูก ฯลฯ ลิ้นย่อมเดือดร้อนเพราะรสที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ กาย ฯลฯ ใจ ย่อมเดือดร้อนเพราะธรรมารมณ์ที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปณณาสก ๔. อาสีวิสูตร ๒. รโถปมสูตร

คำว่า **ห้วงน้ำใหญ่** นั้นเป็นชื่อของโอชะ (ห้วงน้ำ) ทั้ง ๔ คือ

๑. กาโมชะ (โอชะคือกาม)
๒. ภโวชะ (โอชะคือภพ)
๓. ทิฏโฐชะ (โอชะคือทิฏฐิ)
๔. อวิชโชชะ (โอชะคืออวิชา)

คำว่า **ฝั่งน้ำระแวง มีภัยจำเพาะหน้า** นั้นเป็นชื่อของสักกายะ (กายของตน)

คำว่า **ฝั่งโน้นปลอดภัย ไม่มีภัยจำเพาะหน้า** นั้นเป็นชื่อของนิพพาน

คำว่า **แพ** นั้นเป็นชื่อของอริยมรรคมีองค์ ๘ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)

ฯลฯ

๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

คำว่า **ใช้มือและเท้าพยายามไป** นั้นเป็นชื่อของวิริยารัมภะ (ปรารถนา
ความเพียร)

ภิกษุทั้งหลาย คำว่า **เป็นผู้ลอบบาปข้ามถึงฝั่งดำรงอยู่บนบก** นั้นเป็นชื่อ
ของพระอรหันต์”

อาสีวิโสปมสูตรที่ ๑ จบ

๒. รโถปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยรถ

[๒๓๙] “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ มีสุขโสมนัส
มากอยู่ในปัจจุบัน และยอมปรารถนาเหตุเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

ธรรม ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุคุมครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย
๒. รู้ประมาณในการบริโภคอาหาร
๓. ประกอบความเพียรเครื่องตั้งอยู่เนื่อง ๆ

ภิกษุชื่อว่าคุมครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๒. รโถปมสูตร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ปฏิบัติเพื่อ
สำรวมจักขุทริยซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะพึงเป็นเหตุให้ถูกรวมที่เป็นบาปอกุศลคือ
อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุทริย ถึงความสำรวมในจักขุทริย

ภิกษุพึงเสียดหางหู ... ดมกลิ่นทางจมูก ... ล้มรสทางลิ้น ... ถูกต้อง
โผฏฐัพพะทางกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ปฏิบัติ
เพื่อสำรวมมโนทริยซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะพึงเป็นเหตุให้ถูกรวมที่เป็นบาปอกุศล
คืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทริย ถึงความสำรวมในมโนทริย

นายสารถีฝีกม้าผู้ฉลาด เป็นอาจารย์ฝีกม้าขึ้นสูรธมาซึ่งมีประดักเตรียมพร้อม
ไว้แล้ว ดึงเชือกด้วยมือซ้าย ถือประดักด้วยมือขวา ชับไปข้างหน้าก็ได้ ถอยหลังก็ได้
ในถนนใหญ่สี่แยกซึ่งมีพื้นเรียบเสมอดตามต้องการแม้ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทินั้นเหมือนกัน
ย่อมศึกษาเพื่อรักษา ย่อมศึกษาเพื่อสำรวม ย่อมศึกษาเพื่อฝีกฝน ย่อมศึกษา
เพื่อระงับอินทริย ๖ ประการนี้

ภิกษุชื่อว่าคุมครองทวารในอินทริยทั้งหลายเป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่ารู้ประมาณในการบริโภคอาหาร เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคายแล้วฉันอาหารไม่ใช่เพื่อเล่น
ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง แต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้
แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อกำจัดความเบียดเบียน เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์
ด้วยคิดเห็นว่า ‘เราจักกำจัดเวทนาเก่าและจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความดำเนน
ไปแห่งกาย ความไม่มีโทษ และความอยู่ผาสุกจักมีแก่เรา’

บุรุษพึงทาผลก็เพียงเพื่อต้องการให้หาย หรือบุรุษพึงหยอดเพลารถก็เพียง
เพื่อต้องการขนส่งของไปได้แม้ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทินั้นเหมือนกันพิจารณาโดยแยบคาย
แล้วฉันอาหารไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง
แต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อกำจัดความ
เบียดเบียน เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดเห็นว่า ‘เราจักกำจัดเวทนาเก่า
และจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความดำเนนไปแห่งกาย ความไม่มีโทษ และความ
อยู่ผาสุกจักมีแก่เรา’

ภิกษุชื่อว่ารู้ประมาณในการบริโภคอาหารเป็นอย่างนี้แล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปิณณาสก ๔. อาสีวีสวรรค ๓. กุมโมปมสูตร

ภิกษุชื่อว่าประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่เนือง ๆ เป็นอย่างไร
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมทั้งหลายที่เป็นเครื่อง
ขัดขวาง ด้วยการจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดวัน ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมทั้งหลาย
ที่เป็นเครื่องขัดขวาง ด้วยการจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดปฐมยามแห่งราตรี นอน
ดูจราชสีห์โดยข้างเบื้องขวา ช้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ หมายใจว่าจะ
ลุกขึ้น ตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรี ลุกขึ้นชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมทั้งหลายที่เป็น
เครื่องขัดขวาง ด้วยการจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรี
ภิกษุชื่อว่าประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนือง ๆ เป็นอย่างนี้แล
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ชื่อว่ามีสุขโสมนัส
มากอยู่ในปัจจุบัน และชื่อว่าปรารถนาเหตุเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย”

รโถปมสูตรที่ ๒ จบ

๓. กุมโมปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยเต่า

[๒๔๐] “ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว มีเต่าตัวหนึ่ง เวลาเย็นเที่ยว
หากินที่ริมฝั่งแม่น้ำ แม่สุนัขจึงจอกตัวหนึ่งเวลานั้นก็เที่ยวหากินอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำ
เต่าเห็นสุนัขจอกเที่ยวหากินแต่ไกล ก็หดหัวและขาเข้ากระดองของตน ไม่เคลื่อนไหว
นิ่งอยู่ ฝ่ายสุนัขจอกก็เห็นเต่าเที่ยวหากินแต่ไกลเหมือนกัน จึงเข้าไปหา
เต่าแล้วยืนอยู่ใกล้ด้วยคิดว่า ‘เมื่อใดเดานี้โผล่หัวและขาส่วนใดส่วนหนึ่งออกมา
เมื่อนั้นเราจกมันฆ่าแล้วกินเสีย ในที่นั้น’ เมื่อใดเต่าไม่โผล่หัวและขาส่วนใด
ส่วนหนึ่งออกมา เมื่อนั้นสุนัขจอกก็เบื่อหน่าย ไม่ได้โอกาส เดินจากเต่าไป

ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน แม้มารผู้มีบาปเข้าใกล้เธอทั้งหลายสม่าเสมอด้วย
คิดว่า ‘บางทีเราจะพึงได้โอกาสทางตา ฯลฯ ทางลิ้น ฯลฯ หรือทางใจของภิกษุ
เหล่านี้’ เพราะฉะนั้นเธอทั้งหลายจงคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่เถิด เห็น
รูปทางตาแล้วอย่ารวบถือ อย่าแยกถือ จงปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ซึ่งเมื่อไม่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวีสวรรค ๔. ปฐมทารุกขันโธปมสูตร

สำรวมแล้วก็จะพึงเป็นเหตุให้ถูกรวมที่เป็นบาปอกุศลคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้
จงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ... ดมกลิ่นทางจมูก
... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโภจวิฬะทางกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว
อย่ารวบถือ อย่าแยกถือ จงปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทริยซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะ
พึงเป็นเหตุให้ถูกรวมที่เป็นบาปอกุศลคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จงรักษา
มโนทริย ถึงความสำรวมในมโนทริย

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดเธอทั้งหลายจักคุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลายอยู่ เมื่อ
นั้น แม้มารผู้มีบาปก็จะเบื่อหน่าย ไม่ได้โอกาส หลีกจากเธอทั้งหลายไป เหมือน
สุนัขจึงจอกเดินจากเต่าไปจะนั้น

ภิกษุผู้มีใจตั้งมั่นในมโนวิตถ ไม่มีตัณหาและทิฏฐิอาศัย

ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ดับกิเลสแล้ว ไม่ว่าร้ายใคร ๆ

เหมือนเต่าหดหัวและขาไว้ในกระดองของตนจะนั้น”

กวมโหมปมสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมทารุกขันโธปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยขอนไม้ สูตรที่ ๑

[๒๔๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา เขตกรุงโกสัมพี
ได้ทอดพระเนตรเห็นขอนไม้ใหญ่ ลอยมาตามกระแสแม่น้ำคงคา จึงรับสั่งเรียก
ภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นขอนไม้ใหญ่โน้นที่
ลอยมาตามกระแสแม่น้ำคงคาหรือไม”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ถ้าขอนไม้จะไม่ลอยเข้ามาใกล้ฝั่งนี้ ไม่ลอยเข้าไปใกล้ฝั่งโน้น ไม่จมกลาง
แม่น้ำ ไม่เกยตื้น ไม่ถูกมนุษย์นำไป ไม่ถูกอมนุษย์นำไป ไม่ถูกเกลียวน้ำวนดูดไว้
ไม่ผุภายใน เมื่อเป็นเช่นนี้ ขอนไม้นั้นก็จักลอยไปสู่สมุทรได้ ไหลไปสู่สมุทรได้
เลื่อนไปสู่สมุทรได้

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะกระแสแม่น้ำคงคาลุ่มไปสู่สมุทร ลาดไปสู่สมุทร ไหลไปสู่สมุทร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปิณฑาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๔. ปฐมทวารุขขันโธปมสูตร

ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ถ้าแม่เธอทั้งหลายจะไม่เข้ามาใกล้ฝั่งนี้ ไม่เข้าไปใกล้ฝั่งโน้น ไม่จมในท่ามกลาง ไม่เกยตื้น ไม่ถูกมนุษย์จับไว้ ไม่ถูกอมนุษย์เข้าสิง ไม่ถูกเกลียวน้ำวนดูดไว้ ไม่เป็นผู้เน่าภายใน เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอทั้งหลายก็จักน้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะสัมมาทิฐิยอมน้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรชื่อว่าฝั่งนี้ อะไรชื่อว่าฝั่งโน้น อะไรชื่อว่าการจมในท่ามกลาง อะไรชื่อว่าการเกยตื้น การถูกมนุษย์จับไว้เป็นอย่างไร การถูกอมนุษย์เข้าสิงเป็นอย่างไร การถูกเกลียวน้ำวนดูดไว้เป็นอย่างไร ความเน่าภายในเป็นอย่างไร”

“ภิกษุ คำว่า **ฝั่งนี้** นี้เป็นชื่อของอายตนะภายใน ๖ ประการ

คำว่า **ฝั่งโน้น** นี้เป็นชื่อของอายตนะภายนอก ๖ ประการ

คำว่า **การจมในท่ามกลาง** นี้เป็นชื่อของนันทิราคะ (ความกำหนดด้วยอำนาจความยินดี)

คำว่า **การเกยตื้น** นี้เป็นชื่อของการถือตัว

การถูกมนุษย์จับไว้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่คลุกคลี เพลิดเพลิน เศร้าโศก กับพวกคฤหัสถ์ เมื่อเขาสุขก็สุขด้วย เมื่อเขาทุกข์ก็ทุกข์ด้วย เมื่อเขามีกิจที่ควรทำเกิดขึ้น ก็ช่วยทำกิจนั้นด้วยตนเอง

นี้เรียกว่า **การถูกมนุษย์จับไว้**

การถูกอมนุษย์เข้าสิง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ประพาศพรหมจรรย์ปรารถนาห่มเทพห่มไฉน ห่มหนึ่งว่า ‘ด้วยศีล ด้วยวัตร ด้วยดบะ หรือด้วยพรหมจรรย์นี้ เราจักเป็นเทวดาหรือเทพเจ้าตนใดตนหนึ่ง’

นี้เรียกว่า **การถูกอมนุษย์เข้าสิง**

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๔. ปฐมทารุกขันโธปมสูตร

**คำว่า การถูกเกลี้ยวน้ำวนดูดไว้ เป็นชื่อของกามคุณ ๕ ประการ
ความเน่าภายใน เป็นอย่างไร**

คือ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้เป็นคนทุศีล^๑ มีธรรมเลวทราม ไม่สะอาด^๒ มีความประพฤติที่น่ารังเกียจ มีกิจการงานปกปิด ไม่ใช่สมณะ แต่ปฏิบัติญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจรรย์ แต่ปฏิบัติญาณว่าเป็นพรหมจรรย์^๓ เน่าภายใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นเหมือนหยากเยื่อ^๔

นี้เรียกว่า ความเน่าภายใน”

ก็ขณะนั้น นายนนทโคบาลยืนอยู่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค ลำดับนั้น นายนนทโคบาลได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักไม่เข้ามาใกล้สิ่งนี้ จักไม่เข้าไปใกล้สิ่งโน้น จักไม่จมในทามกลาง จักไม่เกยตื้น จักไม่ถูกมนุษย์จับไว้ จักไม่ถูกอมนุษย์เข้าสิง จักไม่ถูกเกลี้ยวน้ำวนดูดไว้ จักไม่เป็นผู้เน่าภายใน ข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “นันทะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงมอบโคให้เจ้าของเขาเถิด”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกโคลูกแห่งจักไปเอง”

“นันทะ เธอจงมอบโคให้แก่เจ้าของเขาเถิด”

ต่อมา นายนนทโคบาลมอบโคให้แก่เจ้าของแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้มอบโคให้แก่เจ้าของเขาแล้ว ข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค”

เชิงอรรถ :

^๑ ทุศีล หมายถึงไม่มีศีล (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔๑/๑๐๐, อัง.ติก.อ. ๒/๑๓/๘๖)

^๒ ไม่สะอาด ในที่นี้หมายถึงกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมไม่สะอาด (อัง.ติก.อ. ๒/๑๓/๘๖)

^๓ ไม่ใช่พรหมจรรย์ แต่ปฏิบัติญาณว่าเป็นพรหมจรรย์ หมายถึงตนเองไม่มีศีล หมดสภาพความเป็นภิกษุ แต่ยังเรียกตนว่า “เป็นภิกษุ” แล้วร่วมอยู่ร่วมกับภิกษุอื่นผู้มีศีล ใช้สิทธิ์ถือเอาลาภที่เกิดขึ้นในสงฆ์ (อัง.ติก.อ. ๒/๑๓/๘๖)

^๔ หยากเยื่อ ในที่นี้หมายถึงหยากเยื่อคือกิเลสมีราคะเป็นต้น (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔๑/๑๐๑, อัง.ติก. อ. ๒/๑๓/๘๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปิณฑาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๖. อวิสสุตปริยายสูตร

นายันทโคบาลได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค ท่านพระนันทะอุปสมบทได้ไม่นานก็หลีกออกไปอยู่คนเดียว ฯลฯ อนึ่ง ท่านพระนันทะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

ปฐมทวารุขขันธปมสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุตติยทวารุขขันธปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยขอนไม้ สูตรที่ ๒

[๒๔๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา เขตเมืองกิมมิละ ได้ทอดพระเนตรเห็นขอนไม้ใหญ่ลอยมาตามกระแสแม่น้ำคงคา จึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นขอนไม้ใหญ่โน้นที่ลอยมาตามกระแสแม่น้ำคงคาหรือไม่”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “เห็น พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระกิมมิละได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรชื่อว่าฝั่งนี้” ฯลฯ

“กิมมิละ ความเนาภายใน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ต้องอาบัติที่เศร้าหมองอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว การออกจากอาบัติเช่นนั้นยังไม่ปรากฏ

นี้เรียกว่า ความเนาภายใน”

ทุตติยทวารุขขันธปมสูตรที่ ๕ จบ

๖. อวิสสุตปริยายสูตร

ว่าด้วยอวิสสุตบรรยาย

[๒๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ สมัยนั้น เจ้าศากยะทั้งหลายผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์รับสั่งให้สร้าง

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปิณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๖. อวิสสุตปริยายสูตร

ห้องพระโรงขึ้นใหม่เสร็จได้ไม่นาน ยังไม่มีสมณะ พราหมณ์ หรือมนุษย์คนใดคนหนึ่งเข้าไปอยู่อาศัย ครั้นนั้น เจ้าศากยะทั้งหลายผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ข้าพระองค์ทั้งหลาย คือ เจ้าศากยะทั้งหลายผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์รับสั่งให้สร้างห้องพระโรงขึ้นใหม่ เสร็จได้ไม่นาน ยังไม่มีสมณะ พราหมณ์ หรือมนุษย์คนใดคนหนึ่งเข้าไปอยู่อาศัย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดใช้สอยห้องพระโรงนั้นก่อนเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงใช้สอยห้องพระโรงก่อนแล้ว เจ้าศากยราชทั้งหลายผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์จักใช้สอยในภายหลัง การใช้สอยของพระองค์นั้นพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่เจ้าศากยะทั้งหลายผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์สิ้นกาลนาน”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ลำดับนั้น เจ้าศากยะทั้งหลายผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ทรงทราบว่าพระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงเสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับ ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้วเสด็จเข้าไปยังห้องพระโรงใหม่ รับสั่งให้บุลาตห้องพระโรง ซึ่งเจ้าพนักงานได้บุลาตด้วยเครื่องลาดทั้งปวงแล้ว ให้บุลาตอาสนะทั้งหลาย ให้ตั้งโอ่งน้ำไว้ ให้จุดประทีปน้ำมันขึ้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ห้องพระโรงได้บุลาตด้วยเครื่องลาดทั้งปวงแล้ว อาสนะบุลาตแล้ว ตั้งโอ่งน้ำประจำไว้ และจุดประทีปน้ำมันไว้แล้ว ขอพระองค์ทรงทราบกาลอันสมควรในบัดนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

ต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสกแล้ว ถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังห้องพระโรงใหม่พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงล้างพระบาทแล้วเสด็จเข้าไปประทับนั่งพึงเสากลาง ทรงผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ฝ่ายพระสงฆ์ล้างเท้าแล้วก็เข้าไปยังห้องพระโรงแล้วนั่งพึงฝาด้านทิศตะวันตก หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ให้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ด้านหน้า

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปิณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๖. อวิสสุตปริยายสูตร

แม้เจ้าศากยะทั้งหลายผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ทรงล้างพระบาทแล้วก็เสด็จเข้าไปยัง
ท้องพระโรง ประทับนั่งฟังฝ่าด้านทิศตะวันออก ทรงผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก
ให้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ด้านหน้าเช่นกัน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เจ้าศากยะทั้งหลายผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์
เห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแก่วอก้าว ปลอดชโลมใจ
ให้สดชื่นร่าเริง ด้วยธรรมีกถาตลอดราตรีส่วนมาก แล้วทรงส่งไปด้วยพระดำรัสว่า
“ท่านผู้โคดมโคตรทั้งหลาย ราตรี^๑ล่วงไปแล้ว ท่านทั้งหลายจงรู้กาลอันสมควรใน
บัดนี้เถิด”

เจ้าศากยะทั้งหลายผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ทูลรับพระดำรัสแล้วเสด็จลุกขึ้นจากที่
ประทับ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้วเสด็จจากไป

ขณะนั้น เมื่อเจ้าศากยะทั้งหลายผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์เสด็จจากไปไม่นาน
พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระมหาโมคคัลลานะมาตรัสว่า “โมคคัลลานะ ภิกษุสงฆ์
ปราศจากถิ่นมัทธนะแล้ว ธรรมีกถาของเธอจงปรากฏแก่ภิกษุทั้งหลาย เราเมื่อภายหลัง
จักเหยียดหลัง” ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงบุผ้าสังฆาฏิ ๔ ชั้น ทรงสำเร็จสีหไสยา (การ
นอนดุจราชสีห์) โดยพระปริศว์เบื้องขวา ช้อนพระบาทเหลื่อมพระบาท ทรงมีสติ
สัมปชัญญะ ทรงทำไว้ในพระทัยว่าจะเสด็จลุกขึ้น ณ ที่นั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ
เรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวดังนี้ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นรับคำของ
ท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวดังนี้ว่า “ผู้มีอายุ
ทั้งหลาย ผมจักแสดงอวิสสุตบรรยาย^๒และอนวิสสุตบรรยาย^๓แก่ท่านทั้งหลาย
ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี ผมจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นรับคำของท่านพระ
มหาโมคคัลลานะแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าววว่า

เชิงอรรถ :

^๑ ราตรี ในที่นี้หมายถึงยาม ๒ (ตั้งแต่ ๔ ทุ่ม ถึง ตี ๒) (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔๓/๑๑๑)

^๒ อวิสสุตบรรยาย หมายถึงเหตุแห่งความเป็นผู้ไม่ชุ่มด้วยกิเลส (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔๓/๑๑๓, ส.ฐีกา ๒/๒๔๓/๔๐๓)

^๓ อนวิสสุตบรรยาย หมายถึงเหตุแห่งความเป็นผู้ไม่ชุ่มด้วยกิเลส (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔๓/๑๑๓, ส.ฐีกา ๒/๒๔๓/
๔๐๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปิณฑาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๖. อวิสสุตปริยายสูตร

“ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ข่มด้วยกิเลส เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้วย่อมยินดีในรูปที่น่ารัก ย่อมยินร้ายในรูปที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ไม่ตั้งมั่นกายคตาสติ มีปริตตจิตอยู่ และไม่รู้จักเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ฯลฯ

ลัมรสทางลิ้น ฯลฯ

รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว ย่อมยินดีในธรรมารมณที่น่ารัก ย่อมยินร้ายในธรรมารมณที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ไม่ตั้งมั่นกายคตาสติ มีปริตตจิตอยู่ และไม่รู้จักเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ

ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้ข่มด้วยกิเลสในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ฯลฯ

เป็นผู้ข่มด้วยกิเลสในรสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

เป็นผู้ข่มด้วยกิเลสในธรรมารมณที่พึงรู้แจ้งทางใจ

ผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าแม่มารเข้าไปหาภิกษุนั้นผู้มีปกตติอยู่อย่างนี้ทางตา มารก็พึงได้ช่องได้อารมณ์^๑ ฯลฯ

ถ้าแม่มารเข้าไปหาภิกษุนั้นผู้มีปกตติอยู่อย่างนี้ทางลิ้น ฯลฯ

ถ้าแม่มารเข้าไปหาภิกษุนั้นผู้มีปกตติอยู่อย่างนี้ทางใจ มารก็พึงได้ช่องได้อารมณ์ เรือนที่สร้างด้วยไม้หรือเรือนที่สร้างด้วยหญ้าแห่งกรอบมีอายุ ๓-๔ ปี ถ้าแม่มารเอาคบเพลิงที่ติดไฟเข้าไปจุดเรื่อนั้นทางทิศตะวันออก ไฟก็พึงได้ช่องได้เชื้อ ถ้าแม่มารเอาคบเพลิงที่ติดไฟเข้าไปจุดเรื่อนั้นทางทิศตะวันตก ฯลฯ ทางทิศเหนือ ฯลฯ ทางทิศใต้ ฯลฯ ทางทิศเบื้องต่ำ ฯลฯ ทางทิศเบื้องบน ฯลฯ ถ้าแม่มารเอาคบเพลิงที่ติดไฟเข้าไปจุดเรื่อนั้นทางทิศไหน ๆ ก็ตาม ไฟก็พึงได้ช่องได้เชื้อแม่มารฉันใด

เชิงอรรถ :

^๑ อารมณ์ ในที่นี้หมายถึงบิณฑิย (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔๓/๑๑๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปิณฑาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๖. อวิสสุตปริยายสูตร

ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ถ้าแม่มารเข้าไปหาภิกษุนั้นผู้มีปกตಿಯุอย่างนี้ทางตามารก็พึงได้ช่องได้อารมณ์ ฯลฯ ถ้าแม่มารเข้าไปหาภิกษุนั้นผู้มีปกตಿಯุอย่างนี้ทางลิ้น ฯลฯ ถ้าแม่มารเข้าไปหาภิกษุนั้นผู้มีปกตಿಯุอย่างนี้ทางใจ มารก็พึงได้ช่องได้อารมณ์

รูปครอบงำภิกษุนั้นผู้มีปกตಿಯุอย่างนี้ได้ ภิกษุหาคครอบงำรูปได้ไม่ เสียงครอบงำภิกษุได้ ภิกษุหาคครอบงำเสียงได้ไม่ กลิ่นครอบงำภิกษุได้ ภิกษุหาคครอบงำกลิ่นได้ไม่ รสครอบงำภิกษุได้ ภิกษุหาคครอบงำรสได้ไม่ โผฏฐัพพะครอบงำภิกษุได้ ภิกษุหาคครอบงำโผฏฐัพพะได้ไม่ ธรรมารมณ์ครอบงำภิกษุได้ ภิกษุหาคครอบงำธรรมารมณ์ได้ไม่

ภิกษุนี้เรียกว่าเป็นผู้ถูกครอบงำ คือ ถูกรูปครอบงำ ถูกเสียงครอบงำ ถูกกลิ่นครอบงำ ถูกรสครอบงำ ถูกโผฏฐัพพะครอบงำ และถูกธรรมารมณ์ครอบงำ แต่ครอบงำรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ไม่ได้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลอันเป็นเหตุให้เศร้าหมอง ทำให้เกิดในภพใหม่ มีความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก เป็นที่ตั้งแห่งชาติ ชรา และมรณะต่อไป ครอบงำเธอแล้ว

ภิกษุเป็นผู้ชุ่มด้วยกิเลส เป็นอย่างไรแล

ภิกษุเป็นผู้ไม่ชุ่มด้วยกิเลส เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้ว ไม่ยินดีในรูปที่น่ารัก ไม่ยินร้ายในรูปที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งมั่นกายคตาสติ มีอัปปมาณจิตอยู่ และรู้ชัดเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ฯลฯ

ลิ้มรสทางลิ้น ฯลฯ

รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่ยินดีในธรรมารมณ์ที่น่ารัก ไม่ยินร้ายในธรรมารมณ์ที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งมั่นกายคตาสติ มีอัปปมาณจิตอยู่ และรู้ชัดเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๗. ทุกขธัมมสูตร

ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้ไม่ชุ่มด้วยกิเลสในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ฯลฯ

ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้ไม่ชุ่มด้วยกิเลสในรสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

เป็นผู้ไม่ชุ่มด้วยกิเลสในธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจ

ถ้าแม่मारเข้าไปหาภิกษุนั้นผู้มีปกตติอยู่อย่างนี้ทางตา มารก็ไม่พึงได้ช่อง ไม่พึงได้อารมณ์ ฯลฯ ถ้าแม่मारเข้าไปหาภิกษุนั้น ... ทางลิ้น ฯลฯ ถ้าแม่मारเข้าไปหาภิกษุนั้น ... ทางใจ มารก็ไม่พึงได้ช่อง ไม่พึงได้อารมณ์

เรือนยอดหรือศาลาที่พอกดินเหนียวหนามีเครื่องฉาบทาเปียก ถ้าแม่คนเอาคบเพลิงที่ติดไฟเข้าไปจุดเรื่อนั้นทางทิศตะวันออก ไฟก็ไม่พึงได้ช่อง ไม่พึงได้เชื้อ ฯลฯ ถ้าแม่คนเอาคบเพลิงที่ติดไฟเข้าไปจุดเรื่อนั้นทางทิศตะวันตก ฯลฯ ทางทิศใต้ ฯลฯ ทางทิศเบื้องต่ำ ฯลฯ ทางทิศเบื้องบน ฯลฯ ถ้าแม่คนเอาคบเพลิงที่ติดไฟเข้าไปจุดเรื่อนั้นทางทิศไหน ๆ ก็ตาม ไฟก็ไม่พึงได้ช่อง ไม่พึงได้เชื้อ แม่ฉันใด

ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ถ้าแม่मारเข้าไปหาภิกษุผู้มีปกตติอยู่อย่างนี้ทางตา มารก็ไม่พึงได้ช่อง ไม่พึงได้อารมณ์ ฯลฯ ถ้าแม่मारเข้าไปหาภิกษุนั้น ... ทางใจ มารก็ไม่พึงได้ช่อง ไม่พึงได้อารมณ์ ภิกษุผู้มีปกตติอยู่อย่างนี้ครอบงำรูปได้ รูปครอบงำภิกษุไม่ได้ ภิกษุครอบงำเสียงได้ เสียงครอบงำภิกษุไม่ได้ ภิกษุครอบงำกลิ่นได้ กลิ่นครอบงำภิกษุไม่ได้ ภิกษุครอบงำรสได้ รสครอบงำภิกษุไม่ได้ ภิกษุครอบงำโณภูฏัพพะได้ โณภูฏัพพะครอบงำภิกษุไม่ได้ ภิกษุครอบงำธรรมารมณ์ได้ ธรรมารมณ์ครอบงำภิกษุไม่ได้

ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้ครอบงำ คือ ครอบงำรูปได้ ครอบงำเสียงได้ ครอบงำกลิ่นได้ ครอบงำรสได้ ครอบงำโณภูฏัพพะได้ และครอบงำธรรมารมณ์ได้ แต่ไม่ถูกรูป เสียง กลิ่น รส โณภูฏัพพะ และธรรมารมณ์ครอบงำ เธอครอบงำธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นอันเป็นเหตุให้เศร้าหมอง ทำให้เกิดในภพใหม่ มีความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก เป็นที่ตั้งแห่งชาติ ชรา และมรณะต่อไปได้แล้ว ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไม่ชุ่มด้วยกิเลสเป็นอย่างนี้แล”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปิณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๗. ทุกขธัมมสูตร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้เสด็จลุกขึ้น รับสั่งเรียกท่านพระมหาโมคคัลลานะ มาตรัสชมว่า “ดีละ ดีละ โมคคัลลานะ ดิฉันที่เธอได้กล่าวอวัสสตบรยายและ อวัสสตบรยายแก่ภิกษุทั้งหลาย”

ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวเวยยากรณภาษิตนี้แล้ว พระศาสดาทรง พอพระทัย ภิกษุเหล่านั้นก็มีใจยินดี ต่างชื่นชมภาษิตของท่านพระมหาโมคคัลลานะ ดังนี้แล

อวัสสตปரியายสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุกขธัมมสูตร

ว่าด้วยทุกขธรรม

[๒๔๔] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดภิกษุรู้ชัดความเกิดและความดับแห่งทุกขธรรม^๑ ทั้งปวงตามความเป็นจริง เมื่อนั้นเธอย่อมเห็นกามโดยอาการที่เมื่อเห็นกามอยู่ ความพอใจด้วยอำนาจความใคร่ ความเื่อยไยด้วยอำนาจความใคร่ ความสยบด้วย อำนาจความใคร่ ความเร่าร้อนด้วยอำนาจความใคร่ในกามทั้งหลายจะไม่นอนเนื่อง ทั้งตามรัฐธรรมนูญเครื่องประพฤติและธรรมเครื่องอยู่โดยอาการที่เมื่อประพฤติอยู่ ธรรม ที่เป็นบาปอกุศลคืออกิขณาและโทมนัสจะไม่ครอบงำ

ภิกษุรู้ชัดความเกิดและความดับแห่งทุกขธรรมทั้งปวงตามความเป็นจริง เป็นอย่างไร

คือ รู้ชัดว่า อย่างนี้รูป อย่างนี้ความเกิดแห่งรูป อย่างนี้ความดับแห่งรูป อย่างนี้เวทนา ฯลฯ อย่างนี้สัญญา ฯลฯ อย่างนี้สังขาร ฯลฯ อย่างนี้วิญญาณ อย่างนี้ความเกิดแห่งวิญญาณ อย่างนี้ความดับแห่งวิญญาณ

ภิกษุรู้ชัดความเกิดและความดับแห่งทุกขธรรมทั้งปวงตามความเป็นจริงเป็น อย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ **ทุกขธรรม** หมายถึงชั้น ๕ ที่เป็นเหตุเกิดแห่งทุกข (ส.สฬ.อ. ๓/๒๔๔/๑๑๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๗. ทุกขธัมมสูตร

ภิกษุเห็นกามโดยอาการที่เมื่อเห็นกามอยู่ ความพอใจด้วยอำนาจความใคร่ ความเยื่อใยด้วยอำนาจความใคร่ ความสยบด้วยอำนาจความใคร่ ความเร่าร้อนด้วยอำนาจความใคร่ในกามทั้งหลายจะไม่นอนเนื่อง เป็นอย่างไร

คือ หลุมถ่านเพลิง ลึกกว่าช่วงบุรุษ เต็มด้วยถ่านเพลิง ไม่มีเปลว ไม่มีควัน ขณะนั้นมีบุรุษคนหนึ่งอยากมีชีวิตอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์เดินมา มีบุรุษ ๒ คนที่แข็งแรงจับแขนเขาคนละข้าง ลากเข้าหาหลุมถ่านเพลิง เขาโอนเอนกายไปข้างโน้นข้างนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะบุรุษนั้นรู้ว่า ‘เรटकหลุมถ่านเพลิงนี้จักถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย เพราะटकหลุมถ่านเพลิงนั้น’ แม้ฉันท ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ย่อมเห็นกามซึ่งเปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง โดยอาการที่เมื่อเห็นกามอยู่ ความพอใจด้วยอำนาจความใคร่ ความเยื่อใยด้วยอำนาจความใคร่ ความสยบด้วยอำนาจความใคร่ ความเร่าร้อนด้วยอำนาจความใคร่ในกามทั้งหลายจะไม่นอนเนื่อง

ภิกษุตามรู้ธรรมชาติเครื่องประพฤติและธรรมชาติเครื่องอยู่ โดยอาการที่เมื่อประพฤติอยู่ ธรรมชาติที่เป็นบาปอกุศลคืออกิขณาและโทมนัสจะไม่ครอบงำ เป็นอย่างไร

คือ บุรุษเข้าไปสู่ป่าที่มีหนามมาก ข้างหน้าของเขาก็มีหนาม ข้างหลังก็มีหนาม ข้างซ้ายก็มีหนาม ข้างขวาก็มีหนาม ข้างกลางก็มีหนาม ข้างบนก็มีหนาม เขามีสติก้าวไป มีสติถอยกลับ ด้วยคิดว่า ‘หนามอย่าแทงเรา’ แม้ฉันท ข้อนี้ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เรากล่าวรูปที่น่ารัก นำยินดีในโลกกว่าเป็นหนามในอริยวินัย ภิกษุรู้อย่างนี้แล้วพึงรู้จักความไม่สำรวมและความสำรวม

ความไม่สำรวม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้ว ย่อมยินดีในรูปที่น่ารัก ย่อมยินร้ายในรูปที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ไม่ตั้งมั่นกายคตาสติ มีปริตตจิตอยู่ และไม่รู้จักเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรมชาติที่เป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ฯลฯ ลัมรสทางลิ้น ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว ย่อมยินดีในธรรมารมณที่น่ารัก ย่อมยินร้ายในธรรมารมณที่ไม่น่ารัก เป็น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปิณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๗. ทุกขธัมมสูตร

ผู้ไม่ตั้งมั่นกายคตาสติ มีปรีตจิตอยู่ และไม่รู้ชัดเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแก่เธอ

ความไม่สำรวมเป็นอย่างนี้แล

ความสำรวม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้ว ไม่ยินดีในรูปที่น่ารัก ไม่ยินร้ายในรูปที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งมั่นกายคตาสติ มีอัปปมาณจิตอยู่ และรู้ชัดเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ฯลฯ ลัมรสทางลิ้น ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว ไม่ยินดีในธรรมารมณที่น่ารัก ไม่ยินร้ายในธรรมารมณที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งมั่นกายคตาสติ มีอัปปมาณจิตอยู่ และรู้ชัดเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ

ความสำรวมเป็นอย่างนี้แล

ถ้าเมื่อภิกษุนั้นประพฤติดู้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป กើอกุลแก่สังโยชน์ ย่อมเกิดขึ้นเพราะความหลงลืมสติในกาลบางครั้งบางคราว สติเกิดขึ้นช้า ขณะนั้นเธอย่อมละ บรรเทาธรรมที่เป็นบาปอกุศลนั้น ทำให้หมดสิ้นไป ให้ถึงความไม่มีอีกพลันทีเดียว

บุรุษพึงให้หยาดน้ำ ๒-๓ หยดตกลงในกระทะเหล็กที่ร้อนจัดตลอดวัน หยาดน้ำตกลงช้า ขณะนั้นหยาดน้ำพึงระเหย เหือดแห้งไปอย่างรวดเร็ว แม้นั้นใด ช้อนนี้ก็ฉนั้นเหมือนกัน ถ้าเมื่อภิกษุนั้นประพฤติดู้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีความดำริชานไป กើอกุลแก่สังโยชน์ย่อมเกิดขึ้น เพราะความหลงลืมสติในกาลบางครั้งบางคราว สติเกิดขึ้นช้า ขณะนั้นเธอย่อมละ บรรเทาธรรมที่เป็นบาปอกุศลนั้น ทำให้หมดสิ้นไป ให้ถึงความไม่มีอีกพลันทีเดียว

ภิกษุตามรู้ธรรมเครื่องประพฤติและธรรมเครื่องอยู่ โดยอาการที่เมื่อประพฤติดูอยู่ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลคืออกิขณาและโทมนัสจะไม่ครอบงำ เป็นอย่างนี้แล

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปณณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๗. ทุกขธัมมสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพระราชามหาอำมาตย์ของพระราชามิตร^๑ อำมาตย์^๒ ญาติ^๓ สาโลहित^๔ ก็ตาม พึงปวารณาภิกษุผู้ประพฤติดูอย่างนี้เพื่อให้ยินดียิ่งด้วย โภคทรัพย์ทั้งหลายว่า “มาเถิด พระคุณเจ้าผู้เจริญ ผ่ากาสาวพัสตร์เหล่านี้ทำให้ท่านเราร้อนมิใช่หรือ ท่านจะเป็นคนหัวโหล้น เทียวถือกระบือออกไปทำไม เชิญเถิด เชิญท่านกลับมาเป็นคฤหัสถ์ใช้สอยโภคทรัพย์และทำบุญเถิด

ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุนั้นเมื่อประพฤติดูอย่างนี้จักบอกคืน สิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์

เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคาที่ไหลไปทางทิศตะวันออก บ่าไปทางทิศตะวันออก หลากไปทางทิศตะวันออก ถ้าหมู่มหาชนพากันถือเอาจอบและตะกร้ามาด้วยตั้งใจว่า ‘พวกเราจักช่วยกันทอดแม่น้ำคงคานี้ให้ไหลไปข้างหลัง บ่าไปข้างหลัง หลากไปข้างหลัง’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร หมู่มหาชนนั้นพึงทอดแม่น้ำคงคาให้ไหลไปข้างหลัง บ่าไปข้างหลัง หลากไปข้างหลังได้หรือ”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะแม่น้ำคงคาไหลไปทางทิศตะวันออก บ่าไปทางทิศตะวันออก หลากไปทางทิศตะวันออก หมู่มหาชนจะทอดแม่น้ำคงคานั้นให้ไหลไปข้างหลัง บ่าไปข้างหลัง หลากไปข้างหลัง ไม่ใช่ทำได้ง่าย แต่หมู่มหาชนนั้นพึงมีส่วนแห่งความลำบาก เหน็ดเหนื่อยแน่นอน”

เชิงอรรถ :

^๑ มิตร หมายถึงคนรู้จักกัน เพราะการใช้ของในเรือนร่วมกัน เช่น ให้อของแก่กันและกัน หรือรับของจากกัน (ส.ม.อ. ๑/๑๐๑๒/๓๖๗, ส.ฐีกา ๒/๑๐๑๒/๖๒๙)

^๒ อำมาตย์ หมายถึงผู้ร่วมงานกัน ทำประโยชน์ร่วมกัน เช่นปรีกษาหารีอกัน ไปมาด้วยกัน เป็นต้น (ส.ม.อ. ๓/๑๐๑๒/๓๖๗, ส.ฐีกา ๒/๑๐๑๒/๖๒๙)

^๓ ญาติ หมายถึงผู้เกี่ยวข้องกันโดยการแต่งงาน ได้แก่ บิดามารดาของสามี และเครือญาติฝ่ายบิดามารดาของสามี หรือบิดามารดาของภรรยา และเครือญาติฝ่ายบิดามารดาของภรรยา (ส.ม.อ. ๓/๑๐๑๒/๓๖๗, ส.ฐีกา ๒/๑๐๑๒/๖๒๙, อัง.ติก.อ. ๒/๗๖/๒๒๗)

^๔ สาโลहित หมายถึงผู้ร่วมสายเลือดเดียวกัน เช่นพี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว ลุง ป้า เป็นต้น (อัง.ติก.อ. ๒/๗๖/๒๒๗) หรือญาติฝ่ายมารดา (อัง.ติก.ฐีกา ๒/๗๖/๒๒๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๕. อาสีวิสววรรค ๘. กิงส์โกปมสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้แม้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ถ้าพระราชามหาอำมาตย์ของพระราชามิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลหิตก็ตาม พึงปวารณาภิกษุผู้ประพฤติดูอย่างนี้เพื่อให้ยินดียิ่งด้วยโรคทรัพย์ทั้งหลายว่า ‘มาเถิด พระคุณเจ้าผู้เจริญ ผ่ากาสาวพัสตร์เหล่านี้ทำให้ท่านเราร้อนมิใช่หรือ ท่านจะเป็นคนหัวโหล่น เทียวถือกระเบื้องไปทำไม เชิญเถิด เชิญท่านกลับมาเป็นคฤหัสถ์ใช้สอยโรคทรัพย์และทำบุญเถิด

ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุนั้นเมื่อประพฤติดูอย่างนี้จักบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเป็นไปไม่ได้เลยที่จิตนั้นที่น้อมไปในวิเวก โนมไปในวิเวก โอนไปในวิเวกตลอดกาลนานแล้วจักเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์”

ทุกขธัมมสูตรที่ ๗ จบ

๘. กิงส์โกปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยต้นทองกวาว

[๒๕๕] ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปหาภิกษุอีกรูปหนึ่งถึงที่อยู่ แล้วได้ถามภิกษุรูปนั้นดังนี้ว่า “ผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงมีทัศนะ^๑หมดจดดี”

ภิกษุรูปนั้นตอบว่า “ผู้มีอายุ เพราะภิกษุรู้ชัดถึงความเกิดและความดับแห่งผัสสาตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริง ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี”

ขณะนั้น ท่านไม่พอใจการตอบปัญหาของภิกษุรูปนั้น จึงเข้าไปหาภิกษุอีกรูปหนึ่งถึงที่อยู่ แล้วได้ถามภิกษุรูปนั้นดังนี้ว่า “ผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี”

ภิกษุรูปนั้นตอบว่า “ผู้มีอายุ เพราะภิกษุรู้ชัดถึงความเกิดและความดับแห่งอุปาทานขันธ ๕ ตามความเป็นจริง ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี”

เชิงอรรถ :

^๑ ทัศนะ ในที่นี้เป็นชื่อของปฐมมรรค (โสดาปัตติมรรค) (ส.สพ.อ. ๓/๒๕๕/๑๑๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๘. กิงสุโกปมสูตร

ต่อมา ท่านไม่พอใจการตอบปัญหาของภิกษุรูปนั้น จึงเข้าไปหาภิกษุอีกรูปหนึ่งถึงที่อยู่ แล้วได้ถามภิกษุรูปนั้นว่า “ผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี”

ภิกษุรูปนั้นตอบว่า “ผู้มีอายุ เพราะภิกษุรู้ชัดถึงความเกิดและความดับแห่งมหาภูตรูป ๔ ตามความเป็นจริง ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี”

ต่อมา ท่านไม่พอใจการตอบปัญหาของภิกษุรูปนั้น จึงเข้าไปหาภิกษุอีกรูปหนึ่งถึงที่อยู่ แล้วได้ถามภิกษุรูปนั้นว่า “ผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี”

ภิกษุรูปนั้นตอบว่า “ผู้มีอายุ เพราะภิกษุรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา’ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี”

ต่อมา ท่านไม่พอใจการตอบปัญหาของภิกษุรูปนั้น จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ข้าพระองค์เข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่งถึงที่อยู่ แล้วได้ถามภิกษุรูปนั้นว่า ‘ผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี’

เมื่อข้าพระองค์ถามอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปนั้นได้ตอบข้าพระองค์ดังนี้ว่า ‘ผู้มีอายุ เพราะภิกษุรู้ชัดถึงความเกิดและความดับแห่งผัสสาयตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริง ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี’

ขณะนั้น ข้าพระองค์ไม่พอใจการตอบปัญหาของภิกษุรูปนั้น จึงเข้าไปหาภิกษุอีกรูปหนึ่งถึงที่อยู่ แล้วได้ถามภิกษุรูปนั้นว่า ‘ผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี’

เมื่อข้าพระองค์ถามอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปนั้นได้ตอบข้าพระองค์ว่า ‘ผู้มีอายุ เพราะภิกษุรู้ชัดถึงความเกิดและความดับแห่งอุปาทานขันธ์ ๕ ฯลฯ แห่งมหาภูต-

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๘. กิงสุโกปมสูตร

รูป ๔ ตามความเป็นจริง ฯลฯ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา’ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงมีทัศนะหมดจดดี’

ต่อมา ข้าพระองค์ไม่พอใจการตอบปัญหาของภิกษุรูปนั้น จึงเข้ามาเฝ้า พระองค์ถึงที่ประทับ ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุ จึงมีทัศนะหมดจดดี”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ เปรียบเหมือนบุรุษไม่เคยเห็นต้นทองกวาว เลย เขาเข้าไปหาบุรุษคนหนึ่งผู้เคยเห็นต้นทองกวาวถึงที่อยู่ แล้วถามบุรุษนั้น อย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ ต้นทองกวาวเป็นเช่นไร’

บุรุษนั้นฟังตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ ต้นทองกวาวดำเหมือนตอที่ถูกไฟไหม้’
เวลานั้นต้นทองกวาวเป็นดังที่เขาเห็น ขณะนั้นเขาไม่พอใจการตอบปัญหา ของบุรุษนั้น จึงเข้าไปหาบุรุษอีกคนหนึ่งผู้เคยเห็นต้นทองกวาวถึงที่อยู่ แล้วถาม บุรุษนั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ ต้นทองกวาวเป็นเช่นไร’

บุรุษนั้นฟังตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ ต้นทองกวาวแดงเหมือนชันเนื้อ’
เวลานั้นต้นทองกวาวเป็นดังที่เขาเห็น ต่อมาเขาไม่พอใจการตอบปัญหาของ บุรุษนั้น จึงเข้าไปหาบุรุษอีกคนหนึ่งผู้เคยเห็นต้นทองกวาวถึงที่อยู่ แล้วถามบุรุษ นั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ ต้นทองกวาวเป็นเช่นไร’

บุรุษนั้นฟังตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ ต้นทองกวาวที่เกิดน่านมีฝักเหมือน ต้นขี้ก’

เวลานั้นต้นทองกวาวเป็นดังที่เขาเห็น ต่อมา เขาไม่พอใจการตอบปัญหาของ บุรุษนั้น จึงเข้าไปหาบุรุษอีกคนหนึ่งผู้เคยเห็นต้นทองกวาวถึงที่อยู่ แล้วถามบุรุษ นั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ ต้นทองกวาวเป็นเช่นไร’

บุรุษนั้นฟังตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ ต้นทองกวาวมีใบแก่และใบอ่อนหนา แน่น มีร่มทึบเหมือนต้นไทร’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวิสววรรค ๘. กิงสุโกปมสูตร

เวลานั้นต้นทองกวาวเป็นดังที่เขาเห็นแม่ฉันทิ ข้อนี้อีกฉันทินั้นเหมือนกัน การเห็นของสัตบุรุษเหล่านั้นผู้เชื่อแล้วเป็นอันถูกต้องโดยประการใด ๆ สัตบุรุษเหล่านั้นก็ได้ตอบโดยประการนั้น ๆ

ภิกษุ เมืองชายแดนของพระราชามีกำแพงและเชิงเทิน^๑มั่นคง มี ๖ ประตู นายประตูของเมืองนั้นเป็นบัณฑิต ฉลาดแหลม มีปัญญา คอยห้ามคนที่ตนไม่รู้จัก อนุญาตเฉพาะคนที่ตนรู้จักให้เข้าไปในเมืองนั้น ราชทูต ๒ นายมีราชการด่วนมาจากทิศตะวันออก ถามนายประตูนั้นอย่างนี้ว่า ‘ผู้เจริญ เจ้าเมือง ๆ นี้อยู่ที่ไหน’

นายประตูนั้นตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ นั้นเจ้าเมืองนั่งอยู่ที่ทางสี่แยกกลางเมือง’

ลำดับนั้น ราชทูต ๒ นายผู้มีราชการด่วนได้มอบถวายพระราชสาส์นตามความเป็นจริงแก่เจ้าเมืองแล้วกลับไปตามทางที่ตนมา ราชทูตอีก ๒ นายผู้มีราชการด่วนมาจากทิศตะวันตก ฯลฯ มาจากทิศเหนือ ... มาจากทิศใต้ แล้วถามนายประตูนั้นอย่างนี้ว่า ‘ผู้เจริญ เจ้าเมือง ๆ นี้อยู่ที่ไหน’

นายประตูนั้นตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ นั้นเจ้าเมืองนั่งอยู่ที่ทางสี่แยกกลางเมือง’

ลำดับนั้น ราชทูต ๒ นายผู้มีราชการด่วนนั้นได้มอบถวายพระราชสาส์นตามความเป็นจริงแก่เจ้าเมืองแล้ว ก็กลับไปตามทางที่ตนมา แม่ฉันทิ

อุปไมยนี้ก็ฉันทินั้น เรายกมาก็เพื่อให้เข้าใจเนื้อความชัดเจน

ในอุปไมยนั้นมีอธิบายดังต่อไปนี้

คำว่า เมือง นี้เป็นชื่อของกายนี้ซึ่งประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากมารดาบิดา เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมกุมมาส ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบ ต้องนวดเพ้น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา

เชิงอรรถ :

^๑ เชิงเทิน คือที่ที่ทำไว้เพื่อประดับเมืองหรือเพื่อป้องกันโจร สูงประมาณ ๑ ช่วงตัวบุรุษ หรือหมายถึงบานประตูก็ได้ (ส.สพ.อ. ๓/๒๕๕/๑๒๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า : ๒๕๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวีสวรรค ๙. วิโนปมสูตร

คำว่า มี ๖ ประตุ นี้เป็นชื่อของอายตนะภายใน ๖ ประการ

คำว่า นายประตุ นี้เป็นชื่อของสติ

คำว่า ราชทูต ๒ นายผู้มีราชการด่วน นี้เป็นชื่อของสมณะและวิปัสสนา

คำว่า เจ้าเมือง นี้เป็นชื่อของวิญญาน

คำว่า ทางสี่แยกกลางเมือง นี้เป็นชื่อของมหาภูตรูปทั้ง ๔ คือ

๑. ปลิวีธาตุ (ธาตุดิน) ๒. อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ)

๓. เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ๔. วาโยธาตุ (ธาตุลม)

คำว่า พระราชสาส์นตามความเป็นจริง นี้เป็นชื่อของนิพพาน

คำว่า ทางตามที่ดินมา นี้เป็นชื่อของอริยมรรคมีองค์ ๘ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)

ฯลฯ

๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)”

กิงสโกปมสูตรที่ ๘ จบ

๙. วิโนปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยพิน

[๒๕๖] “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทะ^๑(ความพอใจ) ราคะ^๒(ความกำหนัด) โทสะ (ความขัดเคือง) โมหะ (ความหลง) หรือแม้ความกระทบกระทั่งในใจในรูปที่พึงรู้แจ้งทางตา พึงเกิดขึ้นแก่ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงห้ามจิตจากรูปที่พึงรู้แจ้งทางตานั้นโดยพิจารณาว่า ‘ทางนั้นมีภัย มีภัยจำเพาะหน้า มีหนาม รกชฎี เป็นทางอ้อม เป็นทางผิด และไปลำบาก ทางนั้นเป็นทางที่อัสตบุรุษดำเนิน ไม่ใช่ทางที่สัตบุรุษดำเนิน ท่านไม่ควรดำเนินไปทางนั้น’

เชิงอรรถ :

^๑ ฉันทะ ในที่นี้หมายถึงตัณหาที่มีกำลังอ่อน แรกเกิด ไม่สามารถทำให้กำหนัดได้ (ส.สพ.อ. ๓/๒๕๖/๑๒๔)

^๒ ราคะ ในที่นี้หมายถึงตัณหาที่มีกำลังที่เพิ่มขึ้นต่อมา ทำให้เกิดความกำหนัดได้ (ส.สพ.อ. ๓/๒๕๖/๑๒๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๙. วิโณปมสูตร

ภิกษุหรือภิกษุณีพึงห้ามจิตจากรูปที่พึงรู้แจ้งทางตานัน ๗๗

ฉันทะ ราคะ โทสะ โมหะ หรือแม้ความกระทบกระทั่งในใจในรสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้นพึงเกิดขึ้นแก่ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ๗๗

ฉันทะ ราคะ โทสะ โมหะ หรือแม้ความกระทบกระทั่งในใจในธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจพึงเกิดขึ้นแก่ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงห้ามจิตจากธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจนั้นโดยพิจารณาว่า “ทางนั้นมีภัย มีภัยจำเพาะหน้า มีหนาม รกช้ำ เป็นทางอ้อม เป็นทางผิด และไปลำบาก ทางนั้นเป็นทางที่อัสถบุรุษดำเนิน ไม่ใช่ทางที่สถบุรุษดำเนิน ท่านไม่ควรดำเนินไปทางนั้น”

ภิกษุหรือภิกษุณีพึงห้ามจิตจากธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจนั้น

ข้าวกล้าถึงจะสมบูรณ์ แต่คนเฝ้าข้าวกล้าประมาท และโคตัวกินข้าวกล้าก็ลงลุยข้าวกล้าโน้น พึ่งถึงความเมามันเลินเล่อตามต้องการแม้ฉันทะใด ปลูกขุ่นผู้ไม่ได้สดับก็ฉันทันเหมือนกัน ไม่ทำความสำรวมในผัสสายตนะ ๖ ประการ ย่อมถึงความมัวเมาประมาทในกามคุณ ๕ ตามต้องการ

ข้าวกล้าสมบูรณ์ คนเฝ้าข้าวกล้าก็ไม่ประมาท และโคที่กินข้าวกล้า ก็ลงลุยข้าวกล้าโน้น คนเฝ้าข้าวกล้าจับโคสนตะพายให้แน่น แล้วจับสายตะพายเหนือเขาให้มั่น ตีกระหน่ำด้วยท่อนไม้แล้วปล่อยให้เข้าไป

แม้ครั้งที่ ๒ ๗๗

แม้ครั้งที่ ๓ โคที่กินข้าวกล้าก็ลงลุยข้าวกล้าโน้นอีก คนเฝ้าข้าวกล้าก็จับโคสนตะพายให้แน่น แล้วจับสายตะพายเหนือเขาให้มั่น ตีกระหน่ำด้วยท่อนไม้แล้วปล่อยให้เข้าไป เมื่อเป็นเช่นนั้น โคที่กินข้าวกล้าโน้นจะอยู่ในบ้านก็ตาม อยู่ในป่าก็ตาม ก็จะเป็นสัตว์ขี้มากหรือขี้น้อยมาก ไม่กลับลงสู่ข้าวกล้าอีก พลังนึกถึงการถูกตีด้วยท่อนไม้ครั้งก่อนนั้นแลแม้ฉันทะใด ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อใดภิกษุข่มขู่คุกคามจิตในผัสสายตนะ ๖ ประการดีแล้ว เมื่อนั้นจิตย่อมอยู่สงบนิ่งอยู่ภายในตั้งมั่น เป็นหนึ่งผุดขึ้น

เปรียบเหมือนพระราชารหรืออำมาตย์ของพระราชามีไม่เคยสดับเสียงพิณ พระราชารหรืออำมาตย์ของพระราชานั้นสดับเสียงพิณแล้วพึงถามว่า “ผู้เจริญ เสียงที่นำ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๙. วิโณปมสูตร

ใครอย่างนี้ น่าชอบใจอย่างนี้ น่าเพลิดเพลินอย่างนี้ น่าหมกมุ่นอย่างนี้ น่าพัวพัน
อย่างนี้ เป็นเสียงอะไร”

ราชบุรุษทั้งหลายฟังทูลว่า “เสียงที่นำใครอย่างนี้ น่าชอบใจอย่างนี้ น่า
เพลิดเพลินอย่างนี้ น่าหมกมุ่นอย่างนี้ น่าพัวพันอย่างนี้ เป็นเสียงพิน พะยะคะ”

พระราชารหรืออำมาตย์ของพระราชาก็กล่าวว่า “ผู้เจริญ ท่านทั้งหลายจงไป
นำพินนั้นมาให้เรา”

ราชบุรุษทั้งหลายนำพินนั้นมาถวายพระราชารหรืออำมาตย์ของพระราชานั้นแล้ว
ฟังกราบทูลว่า “นี่คือพินนั้นซึ่งมีเสียงนำใครอย่างนี้ น่าชอบใจอย่างนี้ น่า
เพลิดเพลินอย่างนี้ น่าหมกมุ่นอย่างนี้ น่าพัวพันอย่างนี้ พะยะคะ”

พระราชารหรืออำมาตย์ของพระราชาก็กล่าวว่า “ผู้เจริญ เราไม่ต้องการพินนี้
ท่านทั้งหลายจงนำเสียงพินนั้นมาให้เรา”

ราชบุรุษทั้งหลายฟังกราบทูลว่า “ขึ้นชื่อว่าพินนี้มีเครื่องประกอบมากมาย
หลายอย่าง พินที่นายช่างประกอบดีแล้วด้วยเครื่องประกอบหลายอย่างจึงจะเปล่ง
เสียงได้ คือ อาศัยราง อาศัยหนัง อาศัยคัน อาศัยลูกบิด^๑ อาศัยสาย อาศัย
ไม้ดีดพิน และอาศัยความพยายามของบุรุษซึ่งเหมาะแก่พินนั้น

ขึ้นชื่อว่าพินนี้มีเครื่องประกอบมากมายหลายอย่าง พินที่นายช่างประกอบดี
แล้วด้วยเครื่องประกอบหลายอย่าง จึงจะเปล่งเสียงได้อย่างนี้ พะยะคะ”

พระราชารหรืออำมาตย์ของพระราชานั้นฟังฝ่าพินนั้นเป็น ๑๐ เสียง หรือ ๑๐๐
เสียงแล้ว ทำให้เป็นขึ้นเล็กขึ้นน้อย แล้วฟังเผาไฟทำให้เป็นเขม่า โปรยไปในลม
พายุหรือลอยไปในแม่น้ำที่มีกระแสเชี่ยว ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า
ขึ้นชื่อว่าพินนี้เลวทราม สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ชื่อว่าพินก็เลวทรามเหมือนพินจะนั้น เพราะ
พินนี้ทำให้คนประมาท หลงใหลจนเกินขอบเขต” แม้ฉันใด

เชิงอรรถ :

^๑ ลูกบิด หมายถึงอุปกรณ์ปิดช่องหรือขดสายเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีดหรือเครื่องสีให้ตึงหรือหย่อน
มักทำด้วยไม้หรืองา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๗๓๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๑๐. จัปปาณโกปมสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมคั้นหารูปตลอดคติแห่งรูปที่มีอยู่
คั้นหาเวทนาตลอดคติแห่งเวทนาที่มีอยู่ คั้นหาสัญญาตลอดคติแห่งสัญญาที่มีอยู่
คั้นหาสังขารตลอดคติแห่งสังขารที่มีอยู่ คั้นหาวิญญาณตลอดคติแห่งวิญญาณที่มี
อยู่

เมื่อภิกษุนั้นคั้นหารูป ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... เมื่อภิกษุนั้นคั้นหา
วิญญาณตลอดคติแห่งวิญญาณที่มีอยู่ ความถือว่า ‘เรา’ ‘ของเรา’ ‘มีเรา’ ของ
ภิกษุนั้นไม่มีเลย”

วิณมสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. จัปปาณโกปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยสัตว์ ๖ ชนิด

[๒๔๗] “ภิกษุทั้งหลาย นรุษมีร่างกายเต็มไปด้วยแผลพุพอง เข้าไปสู่ป่าหฤคา
แม้ถ้ำหน่อหฤคาตาเท้าของเขา ใบหฤคาบาตรร่างกายที่พุพอง เมื่อเป็นเช่นนั้น
นรุษนั้นพึงเสวยทุกข์โศกนันทสเหลือประมาณเพราะเหตุนั้นแม้ฉันทัน

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน จะไปสู่บ้านหรือจะไปสู่ป่าก็ตาม
จะมีผู้ทักท้วงว่า “ท่านรูปนี้ทำอย่างนี้ มีความประพฤติดังนี้ เป็นผู้ไม่สะอาด
เป็นดุจหนามคอยทิ่มแทงชาวบ้าน”

เธอทั้งหลายรู้ว่า “ภิกษุนั้นเป็นดุจหนาม” แล้วพึงทราบความสำรวมและ
ความไม่สำรวมต่อไป

ความไม่สำรวม

ความไม่สำรวม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้ว ย่อมยินดีในรูปที่น่ารัก ย่อมยินร้าย
ในรูปที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ไม่ตั้งมั่นกายคตาสติ มีปรีติจิตอยู่ และไม่รู้จักเจโตวิมุตติ
และบัญญัติวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรมที่เป็น
บาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวิสวรรค ๑๐. จัปปาณโกปมสูตร

ฟังเสียงทางหู ... ตมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะ
ทางกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ย่อมยินดีในธรรมารมณ์ที่น่ารัก ย่อม
ยินร้ายในธรรมารมณ์ที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ไม่ตั้งมั่นกายคตาสติ มีปริตตจิตอยู่ และไม่
รู้ชัดเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่ง
ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ

ภิกษุทั้งหลาย นุรุษจัปสัตว์ ๖ ชนิดซึ่งมีที่อยู่ต่างกัน มีที่หากินต่างกัน
แล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว คือ จับงูแล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว จับจระเข้แล้วผูกด้วย
เชือกที่เหนียว จับนกแล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว จับสุนัขแล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว
จับสุนัขจิ้งจอกแล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว จับลิงแล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว ขมวด
เป็นปมไว้ตรงกลางแล้วจึงปล่อยไป

ลำดับนั้น สัตว์ทั้ง ๖ ชนิดซึ่งมีที่อยู่ต่างกัน มีที่หากินต่างกันเหล่านั้นฟังดัง
ไปสูที่หากินและที่อยู่ของตน ๆ คือ

งูดึงไปด้วยต้องการว่า “จักเข้าไปสู่จอมปลวก”

จระเข้ดึงไปด้วยต้องการว่า “จักลงน้ำ”

นกดึงไปด้วยต้องการว่า “จักบินขึ้นสู่อากาศ”

สุนัขดึงไปด้วยต้องการว่า “จักเข้าบ้าน”

สุนัขจิ้งจอกดึงไปด้วยต้องการว่า “จักเข้าป่าช้า”

ลิงดึงไปด้วยต้องการว่า “จักเข้าป่า”

เมื่อใดสัตว์ทั้ง ๖ ชนิดนั้นต่างก็จะไปตามใจของตน ฟังลำบาก เมื่อนั้นสัตว์
เหล่านั้นก็ฟังตกอยู่ในอำนาจ ไปตามสัตว์ที่มีกำลังกว่า แม้งันใด ข้อนี้ก็ฉันทัน
เหมือนกัน กายคตาสติที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว

ตาย่อมจุตภิกษุนั้นไปในรูปที่น่าพอใจ รูปที่ไม่น่าพอใจเป็นของน่าเกลียด ฯลฯ

ลิ้นย่อมจุต ฯลฯ

ใจย่อมจุตภิกษุไปในธรรมารมณ์ที่น่าพอใจ ธรรมารมณ์ที่ไม่น่าพอใจเป็นของ
น่าเกลียด

ภิกษุทั้งหลาย ความไม่สำรวมเป็นอย่างนี้แล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวีสวรรค ๑๐. ฉัปปาณโกปมสูตร

ความสำรวม

ภิกษุทั้งหลาย ความสำรวม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้ว ไม่ยินดีในรูปที่น่ารัก ไม่ยินร้าย
ในรูปที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งมั่นกายคตาสติ มีอัปปมาณจิตอยู่ และรู้ชัดเจโตวิมุตติและ
ปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศล
เหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ฯลฯ

ลัมรสทางลิ้น ฯลฯ

รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว ไม่ยินดีในธรรมารมณที่น่ารัก ไม่ยินร้ายใน
ธรรมารมณที่ไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งมั่นกายคตาสติ มีอัปปมาณจิตอยู่ และรู้ชัด
เจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติตามความเป็นจริง อันเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งธรรม
ที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแล้วแก่เธอ

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษจับสัตว์ ๖ ชนิดซึ่งมีที่อยู่ต่างกัน มีที่หากินต่างกัน
แล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว คือ จับงูแล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว จับจระเข้แล้วผูกด้วย
เชือกที่เหนียว จับนกแล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว จับสุนัขแล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว
จับสุนัขจิ้งจอกแล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว จับลิงแล้วผูกด้วยเชือกที่เหนียว แล้วผูก
ติดไว้ที่หลักหรือเสาอันมั่นคง

ลำดับนั้น สัตว์ทั้ง ๖ ชนิดซึ่งมีที่อยู่ต่างกัน มีที่หากินต่างกันเหล่านั้นพึงตั้ง
ไปสู่วิวาทินและที่อยู่ของตน ๆ คือ

งูดึงไปด้วยต้องการว่า “จักเข้าจอมปลวก”

จระเข้ดึงไปด้วยต้องการว่า “จักลงน้ำ”

นกดึงไปด้วยต้องการว่า “จักบินขึ้นสู่อากาศ”

สุนัขดึงไปด้วยต้องการว่า “จักเข้าบ้าน”

สุนัขจิ้งจอกดึงไปด้วยต้องการว่า “จักเข้าป่าช้า”

ลิงดึงไปด้วยต้องการว่า “จักเข้าป่า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปัลลณาสก ๔. อาสีวีสวรรค ๑๑. ยวกลาปิสูตร

เมื่อใดสัตว์ทั้ง ๖ ชนิดนั้นต่างก็จะไปตามใจของตน ฟังลำบาก เมื่อนั้นสัตว์เหล่านั้นฟังยั้ง ฟัง นิ่ง ฟัง นอน ฟัง หลับ หรือ เสนอน แม้ฉันใด ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน กายคตาสติที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว

ตาย่อมไม่จุตภิกษุนั้นไปในรูปที่น่าพอใจ รูปที่ไม่น่าพอใจย่อมไม่น่าเกลียด ฯลฯ

สิ้นย่อมไม่จุต ฯลฯ

ใจย่อมไม่จุตภิกษุนั้นไปในธรรมารมณที่น่าพอใจ ธรรมารมณที่ไม่น่าพอใจ ย่อมไม่น่าเกลียด

ภิกษุทั้งหลาย ความสำรวมเป็นอย่างนี้แล

คำว่า หลับหรือเอนอนมั่นคง นี้เป็นชื่อของกายคตาสติ

เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “กายคตาสติเราทั้งหลาย จักเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนือง ๆ สังสมแล้ว ปรารภเสมอดีแล้ว”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล”

ฉัปปาณโกปมสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. ยวกลาปิสูตร

ว่าด้วยฟอนข้าวเหนียว

[๒๔๘] “ภิกษุทั้งหลาย ฟอนข้าวเหนียว บุคคลกองไว้ที่ถนนใหญ่สี่แยก ลำดับนั้น บุรุษ ๖ คนถือไม้คานเดินมา พวกเขาช่วยกันนวดฟอนข้าวเหนียวด้วยไม้คานทั้ง ๖ อัน ฟอนข้าวเหนียวนั้นถูกนวดอย่างดีด้วยไม้คาน ๖ อันอย่างนี้ ต่อมา บุรุษคนที่ ๗ ถือไม้คานเดินมา เขาฟังนวดฟอนข้าวเหนียวนั้นด้วยไม้คานอันที่ ๗ ฟอนข้าวเหนียวนั้นถูกนวดด้วยไม้คานอันที่ ๗ ฟังถูกนวดดีกว่าอย่างนี้ แม้ฉันใด ปุุชณผู้ไม่ได้สดับก็ฉันนั้นเหมือนกัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตุตถปณณาสก ๔. อาสีวีสุวรรณค ๑๑. ยวกลาปีสูตร

ถูกรูปที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจกระทบตา ฯลฯ

ถูกรสที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจกระทบลิ้น ฯลฯ

ถูกธรรมารมณ์ที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจกระทบใจ

ถ้าบุคคลผู้ไม่ได้สดับนั้นย่อมคิดเพื่อจะเกิดอีกต่อไป เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนั้น
ย่อมเป็นโมฆบุรุษผู้ถูกอายตนะภายนอกกระทบอย่างหนักเหมือนฟ่อนข้าวเหนียวที่
ถูกนวดด้วยไม้คานอันที่ ๗ ฉะนั้น

สงครามระหว่างเทวดากับอสูร

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างเทวดากับอสูรได้ประชิดกัน
ครั้งนั้น ท้าวเวปจิตติจอมอสูรรีบสั่งเรียกพวกอสูรมาตรัสว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย
ถ้าเมื่อสงครามระหว่างเทวดากับอสูรประชิดกัน พวกอสูรพึงชนะ พวกเทวดา
พึงพ่ายแพ้ เพราะเหตุนั้น ท่านทั้งหลายพึงจงจำท้าวสักกะจอมเทพนั้นด้วยเครื่อง
จงจำทั้ง ๕ รวมทั้งเครื่องผูกคอ แล้วนำมายังเมืองอสูรในสำนักของเรา

ฝ่ายท้าวสักกะจอมเทพก็รับสั่งเรียกพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มาตรัสว่า “ท่านผู้
นิรทุกข์ทั้งหลาย ถ้าเมื่อสงครามระหว่างเทวดากับอสูรประชิดกัน พวกเทวดา
พึงชนะ พวกอสูรพึงพ่ายแพ้ เพราะเหตุนี้ ท่านทั้งหลายพึงจงจำท้าวเวปจิตติ
จอมอสูรนั้นด้วยเครื่องจงจำทั้ง ๕ รวมทั้งเครื่องผูกคอแล้วนำมายังเทวสภาชื่อ
สุธรรมาในสำนักของเรา

สงครามครั้งนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรพ่ายแพ้ ต่อมา พวกเทวดาชั้น
ดาวดึงส์ได้จงจำท้าวเวปจิตติจอมอสูรด้วยเครื่องจงจำทั้ง ๕ รวมทั้งเครื่องผูกคอ
แล้วนำมายังเทวสภาชื่อสุธรรมาในสำนักของท้าวสักกะจอมเทพ ได้ยินว่า ท้าว
เวปจิตติจอมอสูรถูกจงจำด้วยเครื่องจงจำทั้ง ๕ รวมทั้งเครื่องผูกคอ

ในกาลที่ท้าวเวปจิตติจอมอสูรทรงดำริว่า “พวกเทวดาตั้งอยู่ในธรรม พวก
อสูรไม่ตั้งอยู่ในธรรม บัดนี้เรจักไปยังเทพนคร” ท้าวเวปจิตติจอมอสูรย่อม
พิจารณาเห็นตนพ้นจากเครื่องจงจำทั้ง ๕ รวมทั้งเครื่องผูกคอ และเป็นผู้เอิบอิ่ม
พร้อมพร้อม บำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปณณาสก ๔. อาสีวีววรรค ๑๑. ยวกลาปีสุต

ในกาลที่ท้าวเวปจิตติจอมอสูรทรงดำริว่า “พวกอสูรตั้งอยู่ในธรรม พวกเทวดาไม่ตั้งอยู่ในธรรม บัดนี้เรจักไปยังเมืองอสูร” ท้าวเวปจิตติจอมอสูรพิจารณาเห็นตนถูกจองจำด้วยเครื่องจองจำทั้ง ๕ รวมทั้งเครื่องผูกคอ และเสื่อจากกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์

ภิกษุทั้งหลาย เครื่องจองจำท้าวเวปจิตติละเอียดอย่างนี้ เครื่องจองจำของมารละเอียดยิ่งกว่านั้น บุคคลเมื่อกำหนดหมายก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่กำหนดหมายก็พ้นจากมารผู้มีบาป

ความกำหนดหมายเป็นต้นเป็นโรค เป็นหัวผี เป็นลูกศร

ภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดหมายว่า “เรามี” ความกำหนดหมายว่า “เราเป็นนี้” ความกำหนดหมายว่า “เรจักมี” ความกำหนดหมายว่า “เรจักไม่มี” ความกำหนดหมายว่า “เรจักเป็นผู้มีรูป” ความกำหนดหมายว่า “เรจักเป็นผู้ไม่มีรูป” ความกำหนดหมายว่า “เรจักเป็นผู้มีสัญญา” ความกำหนดหมายว่า “เรจักเป็นผู้ไม่มีสัญญา” ความกำหนดหมายว่า “เรจักเป็นผู้มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่”

ความกำหนดหมายเป็นโรค ความกำหนดหมายเป็นหัวผี ความกำหนดหมายเป็นลูกศร เพราะฉะนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราทั้งหลายจักมีจิตไม่กำหนดหมายอยู่”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ความหวั่นไหวว่า “เรามี” ความหวั่นไหวว่า “เราเป็นนี้” ความหวั่นไหวว่า “เรจักมี” ความหวั่นไหวว่า “เรจักไม่มี” ความหวั่นไหวว่า “เรจักเป็นผู้มีรูป” ความหวั่นไหวว่า “เรจักเป็นผู้ไม่มีรูป” ความหวั่นไหวว่า “เรจักเป็นผู้มีสัญญา” ความหวั่นไหวว่า “เรจักเป็นผู้ไม่มีสัญญา” ความหวั่นไหวว่า “เรจักเป็นผู้มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่”

ความหวั่นไหวเป็นโรค ความหวั่นไหวเป็นหัวผี ความหวั่นไหวเป็นลูกศร เพราะฉะนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราทั้งหลายจักมีจิตไม่หวั่นไหวอยู่”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จตตถปณณาสก ๔. อาสีวีววรรค ๑๑. ยวกลาปีสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ความตื่นรนว่า "เรามี" ความตื่นรนว่า "เราเป็นนี้" ความตื่นรนว่า "เราจักมี" ความตื่นรนว่า "เราจักไม่มี" ความตื่นรนว่า "เราจักเป็นผู้มีรูป" ความตื่นรนว่า "เราจักเป็นผู้ไม่มีรูป" ความตื่นรนว่า "เราจักเป็นผู้มีสัญญา" ความตื่นรนว่า "เราจักเป็นผู้ไม่มีสัญญา" ความตื่นรนว่า "เราจักเป็นผู้มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่"

ความตื่นรนเป็นโรค ความตื่นรนเป็นหัวผี ความตื่นรนเป็นลูกศร เพราะฉะนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า "เราทั้งหลายจักมีจิตไม่ตื่นรนอยู่"

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ความปรุงแต่งว่า "เรามี" ความปรุงแต่งว่า "เราเป็นนี้" ความปรุงแต่งว่า "เราจักมี" ความปรุงแต่งว่า "เราจักไม่มี" ความปรุงแต่งว่า "เราจักเป็นผู้มีรูป" ความปรุงแต่งว่า "เราจักเป็นผู้ไม่มีรูป" ความปรุงแต่งว่า "เราจักเป็นผู้มีสัญญา" ความปรุงแต่งว่า "เราจักเป็นผู้ไม่มีสัญญา" ความปรุงแต่งว่า "เราจักเป็นผู้มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่"

ความปรุงแต่งเป็นโรค ความปรุงแต่งเป็นหัวผี ความปรุงแต่งเป็นลูกศร เพราะฉะนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า "เราทั้งหลายจักมีจิตไม่ปรุงแต่งอยู่"

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ความถือตัวว่า "เรามี" ความถือตัวว่า "เราเป็นนี้" ความถือตัวว่า "เราจักมี" ความถือตัวว่า "เราจักไม่มี" ความถือตัวว่า "เราจักเป็นผู้มีรูป" ความถือตัวว่า "เราจักเป็นผู้ไม่มีรูป" ความถือตัวว่า "เราจักเป็นผู้มีสัญญา" ความถือตัวว่า "เราจักเป็นผู้ไม่มีสัญญา" ความถือตัวว่า "เราจักเป็นผู้มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่"

ความถือตัวเป็นโรค ความถือตัวเป็นหัวผี ความถือตัวเป็นลูกศร เพราะฉะนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า "เราทั้งหลายจักมีจิตไม่ถือตัวอยู่"

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล"

ยวกลาปีสูตรที่ ๑๑ จบ

อาสีวีววรรคที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑. สฬายตนสังยุต]

๔. จดตถปิณณาสกั รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาสีวิโสปมสูตร	๒. รโถปมสูตร
๓. กุมโมปมสูตร	๔. ปลุมทารุกขันโธปมสูตร
๕. ทุตียทารุกขันโธปมสูตร	๖. อวัสสตปริยายสูตร
๗. ทุกขฉัมมสูตร	๘. กิงสุโกปมสูตร
๙. วิโณปมสูตร	๑๐. ฉัปปาณโกปมสูตร
๑๑. ยวกลาปีสูตร	

จดตถปิณณาสกัในสฬายตนวรรค จบบริบูรณ์

รวมวรรคที่มีในจดตถปิณณาสกันี้ คือ

๑. นันทิกขยวรรค	๒. สักกิลีเปยยาลวรรค
๓. สมุททวรรค	๔. อาสีวิสวรรค

สฬายตนสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๑. สมาธิสูตร

๒. เวทนาสังยุต

๑. สคาถวรรค

หมวดว่าด้วยสูตรที่มีคาถา

๑. สมาธิสูตร

ว่าด้วยสมาธิ

[๒๔๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้
เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา (ความรู้สึกสุข)
๒. ทุกขเวทนา (ความรู้สึกทุกข์)
๓. อทุกขมสุขเวทนา (ความรู้สึกสุขก็ไม่ใช่ทุกข์ก็ไม่ใช่)

ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้แล

สาวกของพระพุทธเจ้ามีจิตตั้งมั่น มีสติสัมปชัญญะ
ย่อมรู้ชัดเวทนา เหตุเกิดแห่งเวทนา
นิพพานอันเป็นที่ดับแห่งเวทนา
และทางดำเนินให้ถึงความสิ้นไปแห่งเวทนาเหล่านั้น
เพราะสิ้นเวทนา ภิกษุจึงเป็นผู้หมดความทิว ปรินิพพานแล้ว”

สมาธิสูตรที่ ๑ จบ

๒. สุขสูตร

ว่าด้วยความสุข

[๒๕๐] “ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้แล

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๓. ปหานสูตร

ความเสวยอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง
ที่เป็นสุขหรือทุกข์ หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์
ทั้งที่เป็นภายใน ทั้งที่เป็นภายนอกมีอยู่
ภิกษุรู้ว่าเวทนานี้เป็นทุกข์
มีความพินาศแตกสลายเป็นธรรมดา
ถูกต้องสัมผัสความเสื่อม(ด้วยญาณ)อยู่
ย่อมคลายความยินดีในเวทนาเหล่านั้นด้วยประการอย่างนี้”

สุขสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปหานสูตร

ว่าด้วยการละ

[๒๕๑] “ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เธอทั้งหลายพึงละราคานุสัย (กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานคือราคะ) ในสุข-
เวทนา พึงละปฏิบัติขานุสัย (กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานคือความกระทบกระทั่งในใจ)
ในทุกขเวทนา พึงละอวิชขานุสัย (กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานคืออวิชชา) ใน
อทุกขมสุขเวทนา เพราะภิกษุละราคานุสัยในสุขเวทนา ละปฏิบัติขานุสัยในทุกขเวทนา
ละอวิชขานุสัยในอทุกขมสุขเวทนาได้ ฉะนั้นภิกษุนี้เราจึงเรียกว่า ‘ผู้ไม่มีอนุสัย มี
ความเห็นชอบ ตัดต้นหาได้ เพิกถอนสังโยชน์แล้ว ได้ทำที่สุดแห่งทุกข์ เพราะ
รู้แจ้งมานะได้โดยชอบ’

ราคานุสัยนั้นย่อมมีแก่ภิกษุผู้เสวยสุขเวทนา

ผู้ไม่รู้ชัด มีปกติไม่เห็นธรรมเครื่องสลัดออก

ปฏิบัติขานุสัยย่อมมีแก่ภิกษุผู้เสวยทุกขเวทนา

ผู้ไม่รู้ชัด มีปกติไม่เห็นธรรมเครื่องสลัดออก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๔. ปาตาสสูตร

บุคคลเพลิดเพลินอทุกขมสุขเวทนาซึ่งมีอยู่
ที่พระผู้มีพระภาคผู้มีปัญญาจลแผ่นดินทรงแสดงไว้แล้ว
ย่อมไม่พ้นจากทุกข
เมื่อใดภิกษุมีความเพียร ไม่ละสัมปชัญญะ
เมื่อนั้นเธอเป็นบัณฑิต กำหนดรู้เวทนาทั้งปวงได้
เธอครั้นกำหนดรู้เวทนาแล้ว ไม่มีอาสวะในปัจจุบัน
ตั้งอยู่ในธรรม จบเวท ดายไป ย่อมไม่เข้าถึงการบัญญัติ”

ปหานสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปาตาสสูตร

ว่าด้วยบาดาล

[๒๕๒] “ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับกล่าวคำใดว่า ‘ในมหาสมุทรมีบาดาล^๑ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับกล่าวคำนั้นซึ่งไม่มีไม่ปรากฏว่า ‘ในมหาสมุทร มีบาดาล’ คำว่า **บาดาล** นี้เป็นชื่อของทุกขเวทนาที่เป็นไปในสรีระ
ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับถูกทุกขเวทนาที่เป็นไปในสรีระถูกต้องแล้ว ย่อมเศร้าโศก
ลำบาก ร่ำไร ทบออกคร่ำครวญ ถึงความลุ่มหลง
ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับนี้เรากล่าวว่า ‘ปรากฏในบาดาลไม่ได้และถึงการหยั่งลง
ไม่ได้’
ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับถูกทุกขเวทนาที่เป็นไปในสรีระถูกต้องแล้ว ย่อมไม่
เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่ร่ำไร ไม่ทบออกคร่ำครวญ ไม่ถึงความลุ่มหลง
ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับนี้เรากล่าวว่า ‘ปรากฏในบาดาลได้และถึง
การหยั่งลงได้’

เชิงอรรถ :

^๑ **บาดาล** ในที่นี้หมายถึงสถานที่ที่ไม่ควรตกไป เพราะไม่มีที่อาศัย (ส.สฬ.อ. ๓/๒๕๒/๑๓๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๕. ทัญญัพพสูตร

ภิกษุใดถูกทุกขเวทนาที่เป็นไปในสรีระ
 อันนำชีวิตไปซึ่งเกิดขึ้นถูกต้องแล้ว
 อटकั้นไม่ได้ ย่อมหวั่นไหว
 มีกำลังทรมาน^๑ เรียวแรงน้อย^๒ ย่อมร้องไห้คร่ำครวญ
 ภิกษุนั้นปรากฏในบาดาลไม่ได้
 ทั้งถึงการหยั่งลงไม่ได้ด้วย

ส่วนภิกษุใดถูกทุกขเวทนาที่เป็นไปในสรีระ
 อันนำชีวิตไปซึ่งเกิดขึ้นถูกต้องแล้ว
 อटकั้นได้ ย่อมไม่หวั่นไหว
 ภิกษุนั้นแลปรากฏในบาดาลได้
 ทั้งถึงการหยั่งลงได้ด้วย”

ปาดาลสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทัญญัพพสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ควรเห็น

[๒๕๓] “ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เธอทั้งหลายพึงเห็นสุขเวทนาโดยความเป็นทุกข์ พึงเห็นทุกขเวทนาโดยความเป็นลูกศร พึงเห็นอทุกขมสุขเวทนาโดยความไม่เที่ยง เพราะภิกษุเห็นสุขเวทนาโดยความเป็นทุกข์ เห็นทุกขเวทนาโดยความเป็นลูกศร เห็นอทุกขมสุขเวทนาโดยความไม่เที่ยง ภิกษุนี้เราเรียกว่า ‘มีความเห็นชอบ ตัดตัณหาได้ เพิกถอนสังโยชน์แล้ว ได้ทำที่สุดแห่งทุกข์ เพราะรู้แจ้งมานะได้โดยชอบ’

เชิงอรรถ :

^๑ มีกำลังทรมาน ในที่นี้หมายถึงมีกำลังแห่งญาณอันโทษประทุษร้ายแล้ว (ส.สฬ.อ. ๓/๒๕๒/๑๓๗)

^๒ เรียวแรงน้อย หมายถึงมีกำลังแห่งญาณน้อย (ส.สฬ.อ. ๓/๒๕๒/๑๓๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๖. สัลลสูตร

ภิกษุใดเห็นสุขเวทนาโดยความเป็นทุกข์
เห็นทุกข์เวทนาโดยความเป็นลูกศร
เห็นอทุกข์ขมสุขเวทนาที่มีอยู่โดยความไม่เที่ยง
ภิกษุนั้นมีความเห็นชอบ ย่อมกำหนดรู้เวทนาทั้งหลายได้
เขอคั่นกำหนดรู้เวทนาแล้ว ไม่มีอาสวะในปัจจุบัน
ตั้งอยู่ในธรรม จบเวท ตายไป ย่อมไม่เข้าถึงการบัญญัติ”

หัตถุสัพพสูตรที่ ๕ จบ

๖. สัลลสูตร

ว่าด้วยลูกศร

[๒๕๔] “ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เสวยสุขเวทนาบ้าง ทุกข์เวทนา บ้าง อทุกข์ขมสุขเวทนาบ้าง อริยสาวกผู้ได้สดับก็เสวยสุขเวทนาบ้าง ทุกข์เวทนาบ้าง อทุกข์ขมสุขเวทนาบ้าง

ในชน ๒ จำพวกนั้น มีอะไรเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็น เหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับถูกทุกข์เวทนา ถูกต้อง ย่อมเศร้าโศก ลำบาก รำไร ทบออกคร่ำครวญ ถึงความลุ่มหลง เขา ย่อมเสวยเวทนา ๒ ประการ คือ

๑. เวทนาทางกาย ๒. เวทนาทางใจ

นายขมังธนูใช้ลูกศรยิงบุรุษ ยิงข้าบุรุษนั้นด้วยลูกศรดอกที่ ๒ อีก เมื่อเป็น เช่นนี้ บุรุษนั้นย่อมเสวยเวทนา ๒ ประการเพราะลูกศร คือ

๑. เวทนาทางกาย ๒. เวทนาทางใจ

แม้ฉันท

ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ถูกทุกข์เวทนาถูกต้องย่อมเศร้าโศก ลำบาก รำไร ทบออกคร่ำครวญ ถึงความลุ่มหลง เขาย่อมเสวยเวทนา ๒ ประการ คือ

๑. เวทนาทางกาย ๒. เวทนาทางใจ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๖. สัลลสูตร

อนึ่ง เขาถูกทุกขเวทนานั้นแลถูกต้องแล้ว ย่อมขัดเคือง ปฏิฆานุสัยในทุกข-
เวทนาย่อมไหลไปตามเขาผู้ขัดเคืองในเพราะทุกขเวทนา เขาถูกทุกขเวทนาถูกต้อง
แล้วก็ยังเพลิดเพลिनกามสุข

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะปุถุชนผู้ไม่ได้สดับนั้นไม่รู้ชัดเครื่องสลัดออกจากทุกขเวทนานอกจากกามสุข
เมื่อเขาเพลิดเพลिनกามสุข ราคานุสัยในสุขเวทนานั้นย่อมไหลไปตาม เขาย่อมไม่รู้ชัด
ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากเวทนาเหล่านั้นตามความ
เป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจาก
เวทนาเหล่านั้นตามความเป็นจริง อวิชชานุสัยในอทุกขมสุขเวทนาย่อมไหลไปตาม
เขาเสวยสุขเวทนา ก็เป็นผู้ประกอบ(ด้วยกิเลส)เสวยสุขเวทนานั้น เสวยทุกขเวทนา
ก็เป็นผู้ประกอบ(ด้วยกิเลส)เสวยทุกขเวทนานั้น และเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็เป็น
ผู้ประกอบ(ด้วยกิเลส)เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น

ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับนี้เราเรียกว่า ‘เป็นผู้ประกอบด้วยชาติ ชรา
มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส’ เรากล่าวว่า ‘เป็นผู้
ประกอบด้วยทุกข์’

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับถูกทุกขเวทนาถูกต้อง ย่อมไม่เศร้าโศก
ไม่ลำบาก ไม่รำไร ไม่ทุบออกคร่ำครวญ ไม่ถึงความลุ่มหลง เธอยอมเสวยเวทนา
ทางกายประการเดียว ไม่เสวยเวทนาทางใจ

นายขมังธนูใช้ลูกศรยิงนรุษ ไม่ยิงข้านรุษนั้นด้วยลูกศรดอกที่ ๒ เมื่อเป็นเช่นนี้
นรุษนั้นยอมเสวยเวทนาเพราะลูกศรดอกเดียวแม้ฉันท

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ถูกทุกขเวทนาถูกต้อง
ยอมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่รำไร ไม่ทุบออกคร่ำครวญ ไม่ถึงความลุ่มหลง เขา
ยอมเสวยเวทนาทางกายประการเดียว ไม่เสวยเวทนาทางใจ

อนึ่ง เธอถูกทุกขเวทนานั้นแลถูกต้องแล้ว ย่อมไม่ขัดเคือง ปฏิฆานุสัยใน
ทุกขเวทนา ย่อมไม่ไหลไปตามเธอผู้ไม่ขัดเคืองในเพราะทุกขเวทนา เธอถูกทุกข-
เวทนาถูกต้องแล้ว ย่อมไม่เพลิดเพลिनกามสุข

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๖. สัลลสูตร

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะอริยสาวกผู้ได้สดับนั้นรู้ชัดเครื่องสลัดออกจากทุกขเวทนา เว้นจาก
 กามสุข เมื่อเธอไม่เพิลิตเพลินกามสุข รากานุสัยในสุขเวทนา ย่อมไม่ไหลไปตาม
 เธอรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากเวทนาเหล่านั้น
 ตามความเป็นจริง เมื่อเธอรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัด
 ออกจากเวทนาเหล่านั้นตามความเป็นจริง อริชชานุสัยในอทุกขมสุขเวทนา ย่อมไม่
 ไหลไปตาม ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็ปราศจาก(กิเลส)เสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอ
 เสวยทุกขเวทนา ก็ปราศจาก(กิเลส)เสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุข-
 เวทนา ก็ปราศจาก(กิเลส)เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับนี้เราเรียกว่า ‘เป็นผู้ปราศจากชาติ ชรา
 มरणะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส’ เรากล่าวว่า ‘เป็นผู้ปราศ
 จากทุกข์’

ภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุ
 ทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ

อริยสาวกนั้นมีปัญญา เป็นพหูสูต

ย่อมไม่เสวยทั้งสุขเวทนา ทั้งทุกขเวทนา

นี่เป็นความแปลกกันระหว่างอริยชนผู้ฉลาดกับปุถุชน

ธรรมที่น่าปรารถนาย่อมไม่ย่ำยีจิต

ของอริยสาวกนั้นผู้มีธรรมอันรู้แจ้งแล้ว

เป็นพหูสูตเห็นแจ้งโลกนี้และโลกหน้าอยู่

ท่านย่อมไม่ถึงความขัดเคืองเพราะอนิฏฐารมณ์

อนึ่ง ความยินดีหรือความยินร้ายถูกท่านกำจัดแล้ว

ตั้งอยู่ไม่ได้ ย่อมไม่มี ท่านรับทที่ปราศจากธุลี

‘ไม่มีความเศร้าโศก รู้ชัดโดยชอบ ถึงฝั่งแห่งภพได้’

สัลลสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๗. ปฐมเคลัญญสูตร

๗. ปฐมเคลัญญสูตร

ว่าด้วยความเจ็บป่วย สูตรที่ ๑

[๒๕๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคารศาลา ป่ามหารัน เขตกรุงเวสาลี ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปยัง ศาลาคณไช้แล้ว ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับ เธอทั้งหลายของเรา

ลักษณะของผู้มีสติสัมปชัญญะ

ภิกษุผู้มีสติ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสติสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ... ในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ ในจิต ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย^๑อยู่ มีความเพียร มีสติสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุผู้มีสติเป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้มีสติสัมปชัญญะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหยียดดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองผ้าสังฆาฏิ บาตร และจีวร การฉัน การตีบ การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง

ภิกษุผู้มีสติสัมปชัญญะเป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับ เธอทั้งหลายของเรา

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึงนิวรรณ์ ๕ อุปาทานขันธ ๕ อายุตนะภายใน ๖ อายุตนะภายนอก ๖ โภขณงค์ ๗ และอริยสัจ ๔ (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๙๐/๔๔๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า : ๒๗๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๗. ปฐมเคลัญญสูตร

ผู้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนาชัด

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ สุขเวทนาเกิดขึ้น

เธอรู้อย่างนี้ว่า ‘สุขเวทนานี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เพราะอาศัยกัน สุขเวทนานั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอะไร เพราะอาศัยกายนี้เอง แต่กายนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจฉัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น สุขเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยกายที่ไม่เที่ยง ถูกปัจฉัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ที่ไหนจักเที่ยงเล่า’

เธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสลละคืนในกายและในสุขเวทนาอยู่ เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสลละคืนในกายและในสุขเวทนาอยู่อย่างนี้ ย่อมละราคานุสัยในกายและในสุขเวทนาได้

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ทุกขเวทนาเกิดขึ้น

เธอรู้อย่างนี้ว่า ‘ทุกขเวทนานี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เพราะอาศัยกัน ทุกขเวทนานั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอะไร เพราะอาศัยกายนี้เอง แต่กายนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจฉัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ทุกขเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยกายที่ไม่เที่ยง ถูกปัจฉัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ที่ไหนจักเที่ยงเล่า’

เธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสลละคืนในกายและในทุกขเวทนาอยู่ เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ฯลฯ และความสลละคืนในกายและในทุกขเวทนาอยู่อย่างนี้ ย่อมละปฏิบัติขานุสัยในกายและในทุกขเวทนาได้

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ อทุกขมสุขเวทนาเกิดขึ้น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๗. ปฐมเคลัญญสูตร

เธอรู้อย่างนี้ว่า ‘อทุกขมสุขเวทนานี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เพราะอาศัยกัน อทุกขมสุขเวทนานั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอะไร เพราะอาศัยกายนี้เอง แต่กายนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น อทุกขมสุขเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยกายที่ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ที่ไหนจักเที่ยงเล่า’

เธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสละคืนในกายและในอทุกขมสุขเวทนาอยู่ เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ฯลฯ และความสละคืนในกายและในอทุกขมสุขเวทนาอยู่อย่างนี้ ย่อมละ อวิชชาในกายและในอทุกขมสุขเวทนาได้

ถ้าภิกษุหนึ่งเสวยสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า ‘สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าหมกมุ่น’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าเพลิดเพลิน’ ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ฯลฯ ถ้าเธอเสวย อทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า ‘อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าหมกมุ่น’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าเพลิดเพลิน’

ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก (กิเลส) เสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวย ทุกขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก (กิเลส) เสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยอทุกขม- สุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก (กิเลส) เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น

เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด’ เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด’ หลังจาก ตายไป ก็รู้ชัดว่า ‘เวทนาทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็นในโลกนี้ทีเดียว’

เปรียบเทียบเวทนามีกายกับตะเกียง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ ตะเกียงน้ำมันจึงติดอยู่ได้ เพราะสัน น้ำมันและไส้ ตะเกียงน้ำมันนั้นก็หมดเชื้อดับไปแม้ฉันทิด ภิกษุก็ฉันทิดเหมือนกัน เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด’ เมื่อเสวย เวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด’ หลังจากตายไป ก็รู้ชัดว่า ‘เวทนาทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็นในโลกนี้ทีเดียว’ ◌

ปฐมเคลัญญสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๘. ทุติยเคัลัญญสูตร

๘. ทุติยเคัลัญญสูตร

ว่าด้วยความเจ็บป่วย สูตรที่ ๒

[๒๕๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้นในเวลาเย็นพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปยังศาลาคณเฑาะว์แล้ว ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา

ลักษณะของผู้มีสติสัมปชัญญะ

ภิกษุผู้มีสติ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสติสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ... ในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ ในจิต ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสติสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุผู้มีสติเป็นอย่างไร

ภิกษุผู้มีสติสัมปชัญญะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำความรู้สึกตัว ในการก้าวไป การถอยกลับ ฯลฯ การพูด การนิ่ง

ภิกษุผู้มีสติสัมปชัญญะเป็นอย่างไร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะตลอดเวลา นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา

ผู้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้เวทนาชัด

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ สุขเวทนาเกิดขึ้น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๘. ทุตติยเคัลลัญญสูตร

เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า ‘สุขเวทนานี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เพราะอาศัยกัน สุขเวทนานั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอะไร เพราะอาศัยผัสสะนี้เอง แต่ผัสสะนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น สุขเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะที่ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ที่ไหนจักเที่ยงเล่า’

เธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสลະคืนในผัสสะและในสุขเวทนาอยู่ เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความเสื่อม ความคลายกำหนด ความดับ และความสลະคืนในผัสสะและในสุขเวทนาอยู่อย่างนี้ ย่อมละราคานุสัยในผัสสะและในสุขเวทนาได้

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีสติ ฯลฯ อยู่อย่างนี้ ทุกขเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ อทุกขมสุขเวทนาเกิดขึ้น เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า ‘อทุกขมสุขเวทนานี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เพราะอาศัยกัน อทุกขมสุขเวทนานั้นจึงเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยกัน จึงไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอะไร เพราะอาศัยผัสสะนี้เอง แต่ผัสสะนี้ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ฯลฯ (ควรขยายความให้พิสดารเหมือนสูตรแรก) หลังจากตายไป ก็รู้ชัดว่า ‘เวทนาทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็นในโลกนี้ทีเดียว’

เปรียบเทียบเวทนามกับตะเกียง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ ตะเกียงน้ำมันจึงติดอยู่ได้ เพราะสิ้นน้ำมันและไส้ ตะเกียงน้ำมันนั้นก็หมดเชื้อดับไปแม้ฉันทิด ภิกษุก็ฉันทิดเหมือนกัน เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด’ เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด’ หลังจากตายไป ก็รู้ชัดว่า ‘เวทนาทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็นในโลกนี้ทีเดียว’ ั

ทุตติยเคัลลัญญสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค ๑๐. ผัสสมูลกสูตร

๙. อนิจจสูตร

ว่าด้วยเวทนาไม่เที่ยง

[๒๕๗] “ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ไม่เที่ยง ถูกบีบจี้ปรุจแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็นธรรมดามีความดับไปเป็นธรรมดา

เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ไม่เที่ยง ถูกบีบจี้ปรุจแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็นธรรมดา มีความดับไปเป็นธรรมดา”

อนิจจสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ผัสสมูลกสูตร

ว่าด้วยเวทนามีผัสสะเป็นมูล

[๒๕๘] “ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้เกิดจากผัสสะ มีผัสสะเป็นมูล มีผัสสะเป็นเหตุ มีผัสสะเป็นปัจจัย

เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา สุขเวทนาจึงเกิด เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นนั้นแลดับ สุขเวทนาที่เกิดเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาที่เสวยอยู่อันเกิดจากผัสสะนั้นก็ดับคือสงบไป

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๑. สคาถวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา ทุกขเวทนาจึงเกิด เพราะ
ผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนานั้นนั้นแลดับ ทุกขเวทนาที่เกิดเพราะอาศัยผัสสะ
อันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนาที่เสวยอยู่อันเกิดจากผัสสะนั้นก็ดับคือสงบไป

เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอทุกขมสุขเวทนา อทุกขมสุขเวทนาจึงเกิด
เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอทุกขมสุขเวทนานั้นนั้นแลดับ อทุกขมสุขเวทนาที่เกิด
เพราะอาศัยผัสสะ อันเป็นที่ตั้งแห่งอทุกขมสุขเวทนาที่เสวยอยู่อันเกิดจากผัสสะนั้น
ก็ดับคือสงบไป

เปรียบเทียบเวทนากับความร้อน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม้ ๒ อันเสียดสีกัน จึงเกิดความร้อน ไฟลุกขึ้น เพราะ
แยกไม้ทั้งสองนั้นออกจากกัน ความร้อนที่เกิดจากการเสียดสีนั้นจึงดับ ระวังไป
แม้ฉันทิ เวทนา ๓ ประการนี้ก็ฉันทินั้นเหมือนกัน เกิดแต่ผัสสะ มีผัสสะเป็นมูล
มีผัสสะเป็นเหตุ มีผัสสะเป็นปัจจัย เพราะอาศัยผัสสะที่เกิดแต่ปัจจัยนั้น เวทนา
ที่เกิดแต่ผัสสะนั้นจึงเกิด เพราะผัสสะที่เกิดแต่ปัจจัยนั้นดับ เวทนาที่เกิดแต่ผัสสะ
นั้นจึงดับ”

ผัสสมมูลกสูตรที่ ๑๐ จบ

สคาถวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมာธิสูตร	๒. สุขสูตร
๓. ปหานสูตร	๔. ปาतालสูตร
๕. ทัฏฐัพพสูตร	๖. สัลลสูตร
๗. ปลุมเคลัญญสูตร	๘. ทุตติยเคลัญญสูตร
๙. อนิจจสูตร	๑๐. ผัสสมมูลกสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๑. รโหคตสูตร

๒. รโหคตวรรค

หมวดว่าด้วยภิกษุผู้อยู่ในที่สงัด

๑. รโหคตสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้อยู่ในที่สงัด

[๒๕๗] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ข้าพระองค์หลิกเร็นอยู่ในที่สงัด
ได้เกิดความคิดคำนึงขึ้นมาว่า

‘พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ คือ

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

๓. อทุกขมสุขเวทนา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการนี้

สมจริงดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘ความเสวยอารมณ์อย่างใด
อย่างหนึ่งนั้นเป็นทุกข์’

พระดำรัสที่ว่า ‘ความเสวยอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเป็นทุกข์’ นั้น
พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงอะไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“ดีละ ดีละ ภิกษุ เรากล่าวเวทนาไว้ ๓ ประการนี้ คือ

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

๓. อทุกขมสุขเวทนา

เรากล่าวเวทนาไว้ ๓ ประการนี้

สมจริงดังคำที่เรากล่าวว่า ‘ความเสวยอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเป็นทุกข์’

คำที่ว่า ‘ความเสวยอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเป็นทุกข์’ นั้นเรากล่าว
หมายถึงความที่สังขารทั้งหลายนั้นแลไม่เที่ยง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๑. รโหคตสูตร

คำที่ว่า ‘ความเสวยอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเป็นทุกข์’ นั้นเรากล่าว หมายถึงความที่สังขารทั้งหลายนั้นแลมีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความแตกไปเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความดับไปเป็นธรรมดา ฯลฯ

คำที่ว่า ‘ความเสวยอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเป็นทุกข์’ นั้นเรากล่าว หมายถึงความที่สังขารทั้งหลายนั้นแลมีความแปรผันเป็นธรรมดา

ต่อมา เรากล่าวความดับไปแห่งสังขารตามลำดับ คือ

๑. เมื่อภิกษุเข้าปฐมฌาน วาจาก็ดับไป
๒. เมื่อเข้าทุติยฌาน วิตกวิจารณ์ก็ดับไป
๓. เมื่อเข้าตติยฌาน ปีติก็ดับไป
๔. เมื่อเข้าจตุตถฌาน ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกก็ดับไป
๕. เมื่อเข้าอากาสนัญญาตนฌาน^๑ รูปสัญญา ก็ดับไป
๖. เมื่อเข้าวิญญาณัญญาตนฌาน^๒ อากาสนัญญาตนสัญญา ก็ดับไป
๗. เมื่อเข้าอากิญจัญญาตนฌาน^๓ วิญญาณัญญาตนสัญญา ก็ดับไป
๘. เมื่อเข้าเนวสัญญานาสัญญาตนฌาน อากิญจัญญาตนสัญญา ก็ดับไป
๙. เมื่อเข้าสัญญาเวทียัตนิโรธ สัญญาและเวทนาจับดับไป
๑๐. ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ราคะย่อมดับไป โทสะย่อมดับไป โมหะย่อมดับไป

เชิงอรรถ :

- ^๑ อากาสนัญญาตนฌาน หมายถึงฌานที่กำหนดอากาศ คือช่องว่างอันหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์ เป็นขั้นที่ ๑ แห่งอรุณฌาน (ที.สี.อ. ๑/๔๑๔/๓๐๘)
- ^๒ วิญญาณัญญาตนฌาน หมายถึงฌานที่กำหนดวิญญาณอันหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์ เป็นขั้นที่ ๒ แห่งอรุณฌาน (ที.สี.อ. ๑/๔๑๔/๓๐๘)
- ^๓ อากิญจัญญาตนฌาน หมายถึงฌานที่กำหนดภาวะอันไม่มีอะไร(ความว่าง)เป็นอารมณ์ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัญญัคคะ (ที่สุดแห่งสัญญา) เพราะเป็นภาวะสุดท้ายแห่งการมีสัญญา กล่าวคือ ผู้บรรลุอากิญจัญญาตนฌานแล้ว ขั้นต่อไป จะเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญาตนฌานบ้าง เข้าถึงสัญญาเวทียัตนิโรธบ้าง (ที.สี.อ. ๑/๔๑๔/๓๐๘)

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๒. ปฐมอากาศสูตร

ต่อมา เรากล่าวความระงับไปแห่งสังขารตามลำดับ คือ

๑. เมื่อภิกษุเข้าปฐมฌาน วาจาก็ระงับไป ฯลฯ
๙. เมื่อเข้าสัญญาเวทียัตนิโรธ สัญญาและเวทนาจั้ระงับไป
๑๐. ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ราคะย่อมระงับไป โทสะย่อมระงับไป โมหะ
ย่อมระงับไป

ภิกษุ ปัสสัทธิ ๖ ประการนี้ คือ

๑. เมื่อภิกษุเข้าปฐมฌาน วาจาก็สงบ
๒. เมื่อเข้าทุติยฌาน วิตกวิจารณ์ก็สงบ
๓. เมื่อเข้าตติยฌาน ปีติก็สงบ
๔. เมื่อเข้าจตุตถฌาน ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกก็สงบ
๕. เมื่อเข้าสัญญาเวทียัตนิโรธ สัญญาและเวทนาจั้สงบ
๖. ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ราคะย่อมสงบ โทสะย่อมสงบ โมหะย่อม
สงบ”

รโหคตสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฐมอากาศสูตร

ว่าด้วยอากาศ สูตรที่ ๑

[๒๖๐] “ภิกษุทั้งหลาย ลมชนิดต่าง ๆ พัดไปในอากาศ

คือ ลมมาจากทิศตะวันออกพัดไปบ้าง ลมมาจากทิศตะวันตกพัดไปบ้าง
ลมมาจากทิศเหนือพัดไปบ้าง ลมมาจากทิศใต้พัดไปบ้าง ลมเจือฝุ่นพัดไปบ้าง
ลมไม่เจือฝุ่นพัดไปบ้าง ลมหนาวพัดไปบ้าง ลมร้อนพัดไปบ้าง ลมอ่อน ๆ พัดไปบ้าง
ลมแรงพัดไปบ้าง แม้งั้นใด

ภิกษุทั้งหลาย เวทนาชนิดต่าง ๆ ก็ฉนั้นนั่นเหมือนกัน ย่อมเกิดขึ้นในกายนี้
คือ สุขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง ทุกขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง อทุกขมสุขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๓. ทุตติยอากาศสูตร

ลมหลายชนิด พัดไปในอากาศ คือ

ลมมาจากทิศตะวันออกบ้าง ลมมาจากทิศตะวันตกบ้าง

ลมมาจากทิศเหนือบ้าง ลมมาจากทิศใต้บ้าง

ลมหลายชนิดพัดไป คือ

ลมเจือฝุ่นบ้าง ลมไม่เจือฝุ่นบ้าง

ลมหนาวบ้าง ลมร้อนบ้าง

บางคราวลมแรงบ้าง ลมอ่อน ๆ บ้าง แม้งั้นใด

เวทนาก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมเกิดขึ้นในกายนี้ คือ

สุขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง ทุกขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง

อทุกขมสุขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง

เมื่อใดภิกษุมีความเพียร ไม่ละสัมปชัญญะ

เมื่อนั้นเธอเป็นบัณฑิต กำหนดรู้เวทนาทั้งปวงได้

เธอครั้นกำหนดรู้เวทนาแล้ว

ไม่มีอาสวะในปัจจุบัน ตั้งอยู่ในธรรม จบเวท

ตายไป ย่อมไม่เข้าถึงการบัญญัติ”

ปฐมาอากาศสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุตติยอากาศสูตร

ว่าด้วยอากาศ สูตรที่ ๒

[๒๖๑] “ภิกษุทั้งหลาย ลมชนิดต่าง ๆ พัดไปในอากาศ คือ ลมมาจากทิศตะวันออกพัดไปบ้าง ฯลฯ ลมแรงพัดไปบ้าง แม้งั้นใด

ภิกษุทั้งหลาย เวทนาชนิดต่าง ๆ ก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมเกิดขึ้นในกายนี้ คือ สุขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง ทุกขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง อทุกขมสุขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง”

ทุตติยอากาศสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๕. ปฐมอนันตสูตร

๔. อकारสูตร

ว่าด้วยเรือนพัก

[๒๖๒] “ภิกษุทั้งหลาย มีเรือนพักคนเดินทางอยู่ คนทั้งหลายมาจากทิศตะวันออกบ้าง มาจากทิศตะวันตกบ้าง มาจากทิศเหนือบ้าง มาจากทิศใต้บ้าง เข้ามาพักในเรือนพักคนเดินทางนั้น คือ กษัตริย์มาพักบ้าง พราหมณ์มาพักบ้าง แพศย์มาพักบ้าง ศูทรมาพักบ้าง แม่นั่นใด

ภิกษุทั้งหลาย เวทนาชนิดต่าง ๆ ก็ฉนั้นเหมือนกัน ย่อมเกิดขึ้นในกายนี้ คือ สุขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง ทุกขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง อทุกขมสุขเวทนาเกิดขึ้นบ้าง สุขเวทนาเจืออามิส^๑เกิดขึ้นบ้าง ทุกขเวทนาเจืออามิส^๒เกิดขึ้นบ้าง อทุกขมสุขเวทนาเจืออามิส^๓เกิดขึ้นบ้าง สุขเวทนาไม่เจืออามิส^๔เกิดขึ้นบ้าง ทุกขเวทนาไม่เจืออามิส^๕เกิดขึ้นบ้าง อทุกขมสุขเวทนาไม่เจืออามิส^๖เกิดขึ้นบ้าง”

อकारสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมอนันตสูตร

ว่าด้วยพระอนันท์ สูตรที่ ๑

[๒๖๓] ครั้นนั้น ท่านพระอนันท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

เชิงอรรถ :

- ^๑ สุขเวทนาเจืออามิส หมายถึงเวทนาอันประกอบด้วยอามิสคืออกาม (ส.สฬ.อ. ๓/๒๖๒/๑๔๐)
- ^๒ ทุกขเวทนาเจืออามิส หมายถึงทุกขเวทนาที่มีอามิสคืออกาม (ส.สฬ.อ. ๓/๒๖๒/๑๔๐)
- ^๓ อทุกขมสุขเวทนาเจืออามิส หมายถึงอทุกขมสุขเวทนาที่มีอามิสคืออกาม (ส.สฬ.อ. ๓/๒๖๒/๑๔๐)
- ^๔ สุขเวทนาไม่เจืออามิส หมายถึงเวทนาอันเกิดขึ้นด้วยสามารถแห่งปฐมฌานเป็นต้น ด้วยสามารถแห่งวิปัสสนาและด้วยสามารถแห่งอนุสสติ (ส.สฬ.อ. ๓/๒๖๒/๑๔๐)
- ^๕ ทุกขเวทนาไม่เจืออามิส หมายถึงโทมนัสสเวทนาอันเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เข้าไปตั้งความปรารถนาไว้ในวิโมกข์อันยอดเยี่ยม เพราะความปรารถนาเป็นปัจฉิม (ส.สฬ.อ. ๓/๒๖๒/๑๔๐)
- ^๖ อทุกขมสุขเวทนาไม่เจืออามิส หมายถึงอทุกขมสุขเวทนาอันเกิดขึ้นด้วยสามารถจตุตถฌาน (ส.สฬ.อ. ๓/๒๖๒/๑๔๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๕. ปฐมอานันทสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวทนามีเท่าไร ความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร อะไรเป็นคุณแห่งเวทนา อะไรเป็นโทษแห่งเวทนา อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท เวทนามี ๓ ประการนี้ คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา

เพราะผัสสะเกิดเวทนาจึงเกิด เพราะผัสสะดับเวทนาจึงดับ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ
๘. สัมมาสมาธิ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยเวทนาเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งเวทนา

สภาพที่เวทนาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษแห่งเวทนา

ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในเวทนา นี้เป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา

ต่อมาเรากล่าวความดับไปแห่งสังขารตามลำดับ คือ

๑. เมื่อภิกษุเข้าปฐมฌาน วาจาก็ดับไป ฯลฯ
๙. เมื่อเข้าสัญญาเวทียตนิโรธ สัญญาและเวทณาก็ดับไป
๑๐. ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ราคะย่อมดับไป โทษะย่อมดับไป โมหะย่อมดับไป

ต่อมาเรากล่าวความระงับไปแห่งสังขารตามลำดับ คือ

๑. เมื่อภิกษุเข้าปฐมฌาน วาจาก็ระงับไป ฯลฯ
๙. เมื่อเข้าสัญญาเวทียตนิโรธ สัญญาและเวทณาก็ระงับไป
๑๐. ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ราคะย่อมระงับไป โทษะย่อมระงับไป โมหะย่อมระงับไป

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๖. ทุตติยานันทสูตร

อานนท์ ต่อมา เรากล่าวความสงบแห่งสังขารตามลำดับ คือ

๑. เมื่อภิกษุเข้าปฐมฌาน วาจาก็สงบ ฯลฯ
๕. เมื่อเข้าอากาสนัญญายตนฌาน รูปสัญญา ก็สงบ
๖. เมื่อเข้าวิญญาณัญญายตนฌาน อากาสนัญญายตนสัญญา ก็สงบ
๗. เมื่อเข้าอากิญจัญญายตนฌาน วิญญาณัญญายตนสัญญา ก็สงบ
๘. เมื่อเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน อากิญจัญญายตนสัญญา ก็สงบ
๙. เมื่อเข้าสัญญาเวทียตนิโรธ สัญญาและเวทนาจึงสงบ
๑๐. ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว รากะย่อมสงบ โทสะย่อมสงบ โมหะย่อมสงบ”

ปฐมอานันทสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยานันทสูตร

ว่าด้วยพระอานนท์ สูตรที่ ๒

[๒๖๔] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้วนั้น ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า

“อานนท์ เวทนามีเท่าไร ความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ความดับแห่ง
เวทนาเป็นอย่างไร ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร อะไรเป็นคุณ
แห่งเวทนา อะไรเป็นโทษแห่งเวทนา อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาค
เป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้น
ที่จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งภษิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายพึ่งต่อจากพระ
ผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เรา
จักกล่าว”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๗. ปฐมสัมพหุลสูตร

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสว่า “อานนท์ เวทนามี ๓ ประการนี้ คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เหล่านี้เราเรียกว่าเวทนา ฯลฯ เพราะผัสสะเกิด ฯลฯ ภิขุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ราคะยอมสงบ โทสะยอมสงบ โมหะยอมสงบ”

หุติยานันทสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมสัมพหุลสูตร

ว่าด้วยภิขุหลายรูป สูตรที่ ๑

[๒๖๕] ครั้งนั้น ภิขุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวทนามีเท่าไร ความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร อะไรเป็นคุณแห่งเวทนา อะไรเป็นโทษแห่งเวทนา อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิขุทั้งหลาย เวทนามี ๓ ประการ คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา

เพราะผัสสะเกิดเวทนาจึงเกิด เพราะผัสสะดับเวทนาจึงดับ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ
๘. สัมมาสมาธิ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยเวทนาเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งเวทนา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๙. ทุติยสัมพหุลสูตร

สภาพที่เวทนาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่ง
เวทนา

ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในเวทนา นี่เป็นเครื่อง
สลัดออกจากเวทนา

ต่อมา เรากล่าวความดับแห่งสังขารตามลำดับ คือ

๑. เมื่อภิกษุเข้าปฐมฌาน วาจาก็ดับไป ฯลฯ

๑๐. ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว รากะยอมดับไป โทสะยอมดับไป โมหะ
ยอมดับไป

ต่อมา เรากล่าวความระงับไปแห่งสังขารตามลำดับ คือ

๑. เมื่อภิกษุเข้าปฐมฌาน วาจาก็ระงับไป ฯลฯ

๑๐. ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว รากะยอมระงับไป โทสะยอมระงับไป โมหะ
ยอมระงับไป

ภิกษุทั้งหลาย ปัสสัทธิ ๖ ประการนี้ คือ

๑. เมื่อภิกษุเข้าปฐมฌาน วาจาก็สงบ

๒. เมื่อเข้าทุติยฌาน วิตกวิจารณ์ก็สงบ

๓. เมื่อเข้าตติยฌาน ปีติก็สงบ

๔. เมื่อเข้าจตุตถฌาน ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกก็สงบ

๕. เมื่อเข้าสัญญาเวทียัตนิโรธ สัญญาและเวทณาก็สงบ

๖. ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว รากะยอมสงบ โทสะยอมสงบ โมหะยอมสงบ”

ปฐมสัมพหุลสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุติยสัมพหุลสูตร

ว่าด้วยภิกษุหลายรูป สูตรที่ ๒

[๒๖๖] ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๙. ปัญจกัณฐสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย เวทนามีเท่าไร ความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร อะไรเป็นคุณแห่งเวทนา อะไรเป็นโทษแห่งเวทนา อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เวทนามี ๓ ประการนี้ คือ

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

๓. อทุกขมสุขเวทนา

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา

เพราะผัสสะเกิดขึ้น ฯลฯ (ควรขยายความให้พิสดารเหมือนสูตรแรก)”

หุติยสัมพหุลสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปัญจกัณฐสูตร

ว่าด้วยช่างไม้ชื่อปัญจกัณฐะ

[๒๖๗] ครั้งนั้น ช่างไม้ชื่อปัญจกัณฐะ^๑เข้าไปหาท่านพระอุททายีถึงที่อยู่ ใหว แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระอุททายีดังนี้ว่า “ท่านอุททายี พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้เท่าไร”

ท่านพระอุททายีตอบว่า “ช่างไม้ พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ คือ

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

๓. อทุกขมสุขเวทนา

พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ชื่อว่า **ปัญจกัณฐะ** เพราะประกอบด้วยองค์ ๕ ได้แก่ แก้ว มีด ขวาน สิว ค้อน และกระปุกเส้นด้าย
บรรพต (ส.สพ.อ. ๓/๒๖๗-๒๖๘/๑๔๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๙. ปัญจกัณฐสูตร

เมื่อท่านพระอุทายีกกล่าวอย่างนี้แล้ว ข่างไม้ชื่อปัญจกัณฐะได้กล่าวกับท่านพระอุทายีดังนี้ว่า “ท่านอุทายี พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๒ ประการ คือ

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

ท่านผู้เจริญ อทุกขมสุขเวทนาพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในสุขที่สงบประณีต”

แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระอุทายีก็ได้กล่าวกับข่างไม้ชื่อปัญจกัณฐะดังนี้ว่า “ข่างไม้พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสเวทนาไว้ ๒ ประการ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ คือ

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

๓. อทุกขมสุขเวทนา

พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการนี้”

แม้ครั้งที่ ๒ ข่างไม้ชื่อปัญจกัณฐะก็ได้กล่าวกับท่านพระอุทายีดังนี้ว่า “ท่านอุทายี พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๒ ประการ คือ

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

ท่านผู้เจริญ อทุกขมสุขเวทนาพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในสุขที่สงบประณีต”

แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอุทายีก็ได้กล่าวกับข่างไม้ชื่อปัญจกัณฐะดังนี้ว่า “ข่างไม้พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสเวทนาไว้ ๒ ประการ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ คือ

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

๓. อทุกขมสุขเวทนา

พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการนี้”

แม้ครั้งที่ ๓ ข่างไม้ชื่อปัญจกัณฐะก็ได้กล่าวกับท่านพระอุทายีดังนี้ว่า “ท่านอุทายี พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๒ ประการ คือ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๙. ปัญจกังคสูตร

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

ท่านผู้เจริญ อทุกขมสุขเวทนาพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในสุขที่สงบประณีต”

ท่านพระอุทายีไม่สามารถให้ช่างไม้ชื่อปัญจกังคะยินยอมได้ ช่างไม้ชื่อปัญจกังคะก็ไม่สามารถให้ท่านพระอุทายียินยอมได้ ท่านพระอานนท์ได้ยินการสนทนาปราศรัยนี้ของท่านพระอุทายีกับช่างไม้ชื่อปัญจกังคะ

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลถึงการสนทนาปราศรัยของท่านพระอุทายีกับช่างไม้ชื่อปัญจกังคะทั้งหมดนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า “อานนท์ ช่างไม้ชื่อปัญจกังคะไม่คล้อยตามบรรยาย^๑ที่มีอยู่ของอุทายีภิกษุ ส่วนอุทายีภิกษุก็ไม่คล้อยตามบรรยายที่มีอยู่ของช่างไม้ชื่อปัญจกังคะ

ประเภทแห่งเวทนา

อานนท์ เรากล่าวเวทนา ๒ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๓ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๕ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๖ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๑๘ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๓๖ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๑๐๘ ประการไว้โดยบรรยายก็มี

ธรรมอันเราแสดงไว้แล้วโดยบรรยายอย่างนี้ เมื่อธรรมอันเราแสดงไว้แล้วโดยบรรยายอย่างนี้ ชนเหล่าใดจักไม่สำคัญ ไม่รู้ ไม่ชื่นชมตามคำที่เรากล่าวเจรจาดีแล้วแก่กันและกัน ชนเหล่านั้นพึงหวังได้ว่า จักบาดหมางกัน ทะเลาะกัน วิวาทกัน ใช้หอกคือปากที่มแทงกันอยู่

ธรรมอันเราแสดงไว้แล้วโดยบรรยายอย่างนี้ เมื่อธรรมอันเราแสดงแล้วโดยบรรยายอย่างนี้ ชนเหล่าใดจักสำคัญ รู้ ชื่นชมตามคำที่เรากล่าวเจรจาดีแล้วแก่กันและกัน ชนเหล่านั้นพึงหวังได้ว่า จักพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำมันกับน้ำ มองดูกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่

เชิงอรรถ :

^๑ บรรยาย ในที่นี้หมายถึงเหตุ (ส.สฬ.อ. ๓/๒๖๗-๒๖๘/๑๔๑)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๙. ปัญจกัณฐสูตร

กามสุข (สุขที่เกิดจากกามคุณ)

อานนท์ กามคุณ ๕ ประการนี้

กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวนให้รัก
ชั้กให้ใคร พาใจให้กำหนด ฯลฯ

๕. โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกายที่น่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ขวน
ให้รัก ชั้กให้ใคร พาใจให้กำหนด

กามคุณ ๕ ประการนี้

สุขโสมนัสที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยกามคุณ ๕ ประการนี้ เราเรียกว่า กามสุข
ชนเหล่าใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ชนทั้งหลายยอมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่าง
ยั้งนี้” เราก็ไม่คล้อยตามคำของชนเหล่านั้น

ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่า

อานนท์ **สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้** เป็นอย่างไร

คือ ภิคุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและจากอกุศลธรรมแล้ว บรรลุปฐมฌาน
ที่มีวิตก วิจารณ์ ปีติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไรแล

ชนเหล่าใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ชนทั้งหลายยอมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่าง
ยั้งนี้” เราก็ไม่คล้อยตามคำของชนเหล่านั้น

ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร

คือ เพราะวิตกวิจารณ์ระงับไป ภิคุในธรรมวินัยนี้บรรลุทุติยฌานมีความ
ผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุข
อันเกิดจากสมาธิอยู่

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไรแล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๙. ปัญจกังกสูตร

ชนเหล่าใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ชนทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่าง
ยั้งนี้” เราก็ไม่คล้อยตามคำของชนเหล่านั้น

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร

คือ เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ
เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุดุติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ‘ผู้มีอุเบกขา
มีสติอยู่เป็นสุข’

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไรแล

ชนเหล่าใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ชนทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่าง
ยั้งนี้” เราก็ไม่คล้อยตามคำนี้ของชนเหล่านั้น

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร

คือ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้บรรลุดุติยฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไรแล

ชนเหล่าใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ชนทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่าง
ยั้งนี้” เราก็ไม่คล้อยตามคำของชนเหล่านั้น

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลู่ากาศานัญญาจนฌานอยู่โดยกำหนดว่า
“อากาศหาที่สุตมิได้” เพราะล่องรูปสัญญา ดับปฐวีสัญญา ไม่กำหนดนานัตต-
สัญญา โดยประการทั้งปวง

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไรแล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๙. ปัญจกังคสูตร

ชนเหล่าใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ชนทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่าง
ยั้งนี้” เราก็ไม่คล้อยตามคำของชนเหล่านั้น

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ล่วงอากาศานัญญาตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรล
วิญญาณ์ญาตนฌานโดยกำหนดว่า “วิญญาณ์หาที่สุดมิได้”

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไรนี้แล

ชนเหล่าใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ชนทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่าง
ยั้งนี้” เราก็ไม่คล้อยตามคำของชนเหล่านั้น

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ล่วงวิญญาณ์ญาตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรล
อากัญญาญญาตนฌานโดยกำหนดว่า “ไม่มีอะไร”

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไรนี้แล

ชนเหล่าใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ชนทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่าง
ยั้งนี้” เราก็ไม่คล้อยตามคำของชนเหล่านั้น

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ล่วงอากัญญาญญาตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรล
เนวส์ัญญานาส์ัญญาตนฌานอยู่

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไรนี้แล

ชนเหล่าใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ชนทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่าง
ยั้งนี้” เราก็ไม่คล้อยตามคำของชนเหล่านั้น

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค ๑๐. ภิกขุสูตร

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ล่วงเนวส์ัญญานาสัญญาตนฉานโดยประการทั้งปวง
บรรลूसัญญาเวทียัตนิโรธอยู่

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไรนี้แล

เป็นไปได้ที่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกทั้งหลายพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เป็นไปได้หรือ
เป็นไปได้อย่างไรที่พระสมณโคดมกล่าวสัญญาเวทียัตนิโรธ และบัญญัติสัญญา-
เวทียัตนิโรธนั้นไว้ในสุข”

อาณนท อัญญเดียรถีย์ปริพาชกทั้งหลายผู้กล่าวอย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงค้ำว่า
“ท่านทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงหมายถึงสุขเวทนา บัญญัติสัญญา-
เวทียัตนิโรธนั้นไว้ในสุขเลย บุคคลย่อมประสบสุขในฐานะใด ๆ มีสุขในฐานะใด ๆ
พระตถาคตจึงทรงบัญญัติฐานะนั้น ๆ ไว้ในสุข”

ปัญจกัณคสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุ

[๒๖๘] “เรากล่าวเวทนา ๒ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๓
ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๕ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าว
เวทนา ๖ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๑๘ ประการไว้โดยบรรยาย
ก็มี กล่าวเวทนา ๓๖ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๑๐๘ ประการไว้
โดยบรรยายก็มี

ธรรมอันเราแสดงไว้แล้วโดยบรรยายอย่างนี้ เมื่อธรรมอันเราแสดงไว้แล้วโดย
บรรยายอย่างนี้ ชนเหล่าใดจักไม่สำคัญ ไม่รู้ ไม่ชื่นชมตามคำที่เรากล่าวเจรจาดี
แล้วแก่กันและกัน ชนเหล่านั้นพึงหวังได้ว่า “จักบาดหมางกัน ทะเลาะกัน วิวาทกัน
ใช้หอกคือปากที่มแทงกันอยู่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๒. รโหคตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ธรรมอันเราแสดงไว้แล้วโดยบรรยายอย่างนี้ เมื่อธรรมอันเราแสดงไว้แล้วโดยบรรยายอย่างนี้ ชนเหล่าใดจักสำคัญ รู้ ชื่นชมตามคำที่เรากล่าวเจรจาดีแล้วแก่กันและกัน ชนเหล่านั้นพึงหวังได้ว่า “จักพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เหมือนน้ำมันกับน้ำ มองดูกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่”

ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้ ฯลฯ เป็นไปได้ที่อัญเดียรถีย์ปริพาชกทั้งหลายพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เป็นไปได้หรือ เป็นไปได้อย่างไรที่พระสมณโคดมกล่าวสัญญาเวทียัตนิโรธและบัญญัติสัญญาเวทียัตนิโรธนั้นไว้ในสุข”

ภิกษุทั้งหลาย อัญเดียรถีย์ปริพาชกทั้งหลายผู้กล่าวอย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงค่านว่า “ท่านทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงหมายถึงสุขเวทนา บัญญัติสัญญาเวทียัตนิโรธนั้นไว้ในสุขเลย บุคคลย่อมประสบสุขในฐานะใด ๆ มีสุขในฐานะใด ๆ พระตถาคตจึงทรงบัญญัติฐานะนั้น ๆ ไว้ในสุข”

ภิกขุสูตรที่ ๑๐ จบ

รโหคตวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รโหคตสูตร	๒. ปฐมอากาศสูตร
๓. ทุตติยอากาศสูตร	๔. อคารสูตร
๕. ปฐมอานันทสูตร	๖. ทุตติยอานันทสูตร
๗. ปฐมสัมพหุลสูตร	๘. ทุตติยสัมพหุลสูตร
๙. ปัญจกังกคสูตร	๑๐. ภิกขุสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญาสตปริยายวรรค ๑. สิวกสูตร

๓. อัญญาสตปริยายวรรค

หมวดว่าด้วยบรรยาย ๑๐๘ ประการ

๑. สิวกสูตร

ว่าด้วยสิวกปริพาชก

[๒๖๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อ กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น ปริพาชกชื่อโมฬียสิวกะ^๑เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ‘บุรุษบุคคลนี้เสวยสุข ทุกข์ หรือออกทุกข์สุขอย่างใดอย่างหนึ่ง สุข ทุกข์ หรือออกทุกข์สุขทั้งหมดนั้นมีเหตุที่ได้ทำไว้ในปางก่อน’ ก็ในข้อนี้พระโคตมผู้เจริญตรัสไว้อย่างไร”

พระผู้พระภาคตรัสตอบว่า “สิวกะ เวทนาบางอย่างมีดีเป็นสมุฏฐานเกิดขึ้น ในกายนี้ก็มิ การที่เวทนาบางอย่างซึ่งมีดีเป็นสมุฏฐานเกิดขึ้นในกายนี้ บุคคลพึงรู้ได้เองนี้ก็มี การที่เวทนาบางอย่างซึ่งมีดีเป็นสมุฏฐานเกิดขึ้นในกายนี้ ชาวโลกสมมติว่าเป็นความจริงก็มี ในข้อนั้นสมณพราหมณ์เหล่าใดมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ‘บุรุษบุคคลนี้เสวยสุข ทุกข์ หรือออกทุกข์สุขอย่างใดอย่างหนึ่ง สุข ทุกข์ หรือออกทุกข์สุขทั้งหมดนั้นมีเหตุที่ได้ทำไว้ในปางก่อน’ ย่อมแล่นไปหาสิ่งที่ตนเองรู้ และแล่นไปหาสิ่งที่ชาวโลกสมมติว่าเป็นความจริง เพราะฉะนั้นเราจึงกล่าวว่า ‘เป็นความผิดของสมณพราหมณ์เหล่านั้น’

... มีเสลดเป็นสมุฏฐาน ฯลฯ มีลมเป็นสมุฏฐาน ฯลฯ มีดี เสลดและลม รวมกันเป็นสมุฏฐาน ฯลฯ เกิดจากการเปลี่ยนฤดู ฯลฯ เกิดจากการบริหารกาย ไม่สม่ำเสมอ ฯลฯ เกิดจากการถูกทำร้าย ฯลฯ เวทนาบางอย่างเกิดจาก ผลกรรมเกิดขึ้นในกายนี้ก็มิ การที่เวทนาบางอย่างซึ่งเกิดจากผลกรรมเกิดขึ้นในกายนี้ บุคคลพึงรู้ได้เองก็มี การที่เวทนาบางอย่างซึ่งเกิดจากผลกรรมเกิดขึ้นในกายนี้ ชาวโลกสมมติว่าเป็นความจริงก็มี ในข้อนั้นสมณพราหมณ์เหล่าใดมีวาตะอย่างนี้

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า สิวกะ เป็นชื่อตัว ส่วน โมฬียะ เป็นชื่อเล่น เพราะชอบไว้ผมจุก (ส.สฬ.อ. ๓/๒๖๙/๑๔๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญาสตรปริยายวรรค ๒. อัญญาสตร

มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า ‘บุรุษบุคคลนี้เสวยสุข ทุกข์ หรือออกทุกข์สุขอย่างใดอย่างหนึ่ง
สุข ทุกข์ หรือออกทุกข์สุขทั้งหมดนั้น มีเหตุที่ได้ทำไว้ในปางก่อน’ ย่อมแล่นไปหา
สิ่งที่ตนเองรู้ และแล่นไปหาสิ่งที่ชาวโลกสมมติว่าเป็นความจริง เพราะฉะนั้นเราจึง
กล่าวว่า ‘เป็นความผิดของสมณพราหมณ์เหล่านั้น’

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ปริพาชกชื่อโมฬียสวกะได้กราบทูลพระ
ผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาชิตของท่านพระโคตมชัดเจน
ไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ
ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

ดี ๑ เสลด ๑ ลม ๑ ดี เสลด และลม รวมกัน ๑

ฤดู ๑ การบริหารกายไม่สม่ำเสมอ ๑ การถูกทำร้าย ๑

รวมกับผลกรรมอีก ๑ เป็น ๘

สีกสูตรที่ ๑ จบ

๒. อัญญาสตร

ว่าด้วยเวทนา ๑๐๘ ประการ

[๒๗๐] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมบรรยายซึ่งมีบรรยายถึง ๑๐๘
ประการแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ภิกษุทั้งหลาย **ธรรมบรรยายซึ่งมีบรรยายถึง ๑๐๘ ประการ** เป็นอย่างไร
คือ เรากล่าวเวทนา ๒ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๓ ประการ
ไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๕ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๖
ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๑๘ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าว
เวทนา ๓๖ ประการไว้โดยบรรยายก็มี กล่าวเวทนา ๑๐๘ ประการไว้โดยบรรยาย
ก็มี

เวทนา ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เวทนาทางกาย

๒. เวทนาทางใจ

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา ๒ ประการ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญาสยปริยายวรรค ๒. อัญญาสยสูตร

เวทนา ๓ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา ๓ ประการ

เวทนา ๕ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. สุขินทรีย์ (อินทรีย์คือสุขเวทนา)
๒. ทุกขินทรีย์ (อินทรีย์คือทุกขเวทนา)
๓. โสมนัสสินทรีย์ (อินทรีย์คือโสมนัสสเวทนา)
๔. โทมนัสสินทรีย์ (อินทรีย์คือโทมนัสสเวทนา)
๕. อุเปกขินทรีย์ (อินทรีย์คืออุเบกขาเวทนา)

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา ๕ ประการ

เวทนา ๖ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. เวทนาที่เกิดจากจักขุสัมผัส ฯลฯ
๖. เวทนาที่เกิดจากมโนสัมผัส

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา ๖ ประการ

เวทนา ๑๘ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. เวทนาที่เกิดร่วมกับโสมนัส ๖ ประการ
๒. เวทนาที่เกิดร่วมกับโทมนัส ๖ ประการ
๓. เวทนาที่เกิดร่วมกับอุเบกขา ๖ ประการ

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา ๑๘ ประการ

เวทนา ๓๖ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. เคหสิตโสมนัส (โสมนัสถึงเรือน) ๖ ประการ
๒. เนกขัมมสิตโสมนัส (โสมนัสถึงเนกขัมมะ) ๖ ประการ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญาตปริยายวรรค ๓. อัญญาตริกขุสูตร

๓. เคหสิตโทมนัส (โทมนัสอิงเรื่อน) ๖ ประการ

๔. เนกขัมมสิตโทมนัส (โทมนัสอิงเนกขัมมะ) ๖ ประการ

๕. เคหสิตอุเบกขา (อุเบกขาอิงเรื่อน) ๖ ประการ

๖. เนกขัมมสิตอุเบกขา (อุเบกขาอิงเนกขัมมะ) ๖ ประการ

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา ๓๖ ประการ

เวทนา ๑๐๘ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เวทนาที่เป็นอดีต ๓๖ ประการ

๒. เวทนาที่เป็นอนาคต ๓๖ ประการ

๓. เวทนาที่เป็นปัจจุบัน ๓๖ ประการ

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา ๑๐๘ ประการ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมบรรยายซึ่งมีบรรยายถึง ๑๐๘ ประการ เป็นอย่างนี้แล”

อัญญาตสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัญญาตริกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุรูปหนึ่ง

[๒๗๑] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวทนามีเท่าไร ความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ปฏิปทาที่ให้ถึงความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร อะไรเป็นคุณแห่งเวทนา อะไรเป็นโทษแห่งเวทนา อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา”

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญสวดปริยายวรรค ๔. ปุพพสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ เวทนามี ๓ ประการนี้ คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา

เพราะผัสสะเกิดเวทนาจึงเกิด ตัณหาเป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความเกิดแห่งเวทนา

เพราะผัสสะดับเวทนาจึงดับ อริยมรรคมมีองค์ ๘ นี้แลเป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ
๘. สัมมาสมาธิ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยเวทนาเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งเวทนา

สภาพที่เวทนาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษแห่งเวทนา

ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในเวทนา นี้เป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา”

อัญญตรภิกขสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปุพพสูตร

ว่าด้วยพระดำริก่อนตรัสรู้

[๒๗๒] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นโฬิสต์วียงไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิด ดังนี้ว่า

‘เวทนามีเท่าไร ความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ปฏิปทาที่ให้ถึงความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างไร อะไรเป็นคุณแห่งเวทนา อะไรเป็นโทษแห่งเวทนา อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา’

เรานั้นได้คิดต่อไปว่า ‘เวทนามี ๓ ประการนี้ คือ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญาสูตรปริยายวรรค ๕. ญาณสูตร

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

๓. อทุกขมสุขเวทนา

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา

เพราะผัสสะเกิดเวทนาจึงเกิด ตัณหาเป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความเกิดแห่งเวทนา
ฯลฯ ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในเวทนา นี่เป็นเครื่อง
สลัดออกจากเวทนา”

บุพพสูตรที่ ๔ จบ

๕. ญาณสูตร

ว่าด้วยญาณ

[๒๗๓] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้น
แล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า
‘นี่เวทนา’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘นี่ความเกิดแห่งเวทนา’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมา
ก่อนว่า ‘นี่ปฏิปทาที่ให้ถึงความเกิดแห่งเวทนา’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมา
ก่อนว่า ‘นี่ความดับแห่งเวทนา’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมา
ก่อนว่า ‘นี่ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา’

ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘นี่คุณแห่งเวทนา’

ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘นี่โทษแห่งเวทนา’

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชา
เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘นี่เครื่อง
สลัดออกจากเวทนา’

ญาณสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญาสวดปริยายวรรค ๗. ปฐมสมณพราหมณสูตร

๖. สัมพหุลภิกขสูตร

ว่าด้วยภิกขุหลายรูป

[๒๗๕] ครั้งนั้น ภิกขุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ
นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวทนามีเท่าไร ความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร
ปฏิบัติทาที่ให้ถึงความเกิดแห่งเวทนาเป็นอย่างไร ฯลฯ อะไรเป็นคุณแห่งเวทนา
อะไรเป็นโทษแห่งเวทนา อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย เวทนามี ๓ ประการนี้ คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เหล่านี้เราเรียกว่า เวทนา

เพราะผัสสะเกิดเวทนาจึงเกิด ดัชนีหาเป็นปฏิบัติทาที่ให้ถึงความเกิดแห่งเวทนา
เพราะผัสสะดับเวทนาจึงดับ ฯลฯ ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละ
ฉันทราคะในเวทนา นี้เป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา”

สัมพหุลภิกขสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๑

[๒๗๕] “ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดความเกิด ความ
ดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากเวทนา ๓ ประการนี้ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญาสวดปริยายวรรค ๙. ตติยสมณพราหมณสูตร

พราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะหรือประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากเวทนา ๓ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นจัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ปฐมสมณพราหมณสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุตติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๒

[๒๗๖] “ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากเวทนา ๓ ประการนี้ตามความเป็นจริง ฯลฯ ทำให้แจ้ง ... ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ทุตติยสมณพราหมณสูตรที่ ๘ จบ

๙. ตติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๓

[๒๗๗] “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดเวทนา ความเกิดแห่งเวทนา ความดับแห่งเวทนา ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา ฯลฯ รู้ชัดเวทนา ฯลฯ ทำให้แจ้ง ... ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ตติยสมณพราหมณสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญาสวดปริยายวรรค ๑๑. นีรามิสสูตร

๑๐. สุทธิกสูตร

ว่าด้วยเวทนาล้วน ๆ

[๒๗๘] “ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เวทนา ๓ ประการนี้แล”

สุทธิกสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. นีรามิสสูตร

ว่าด้วยปีติและสุขที่มีอามิสและไม่มีอามิส

[๒๗๙] “ภิกษุทั้งหลาย ปีติที่มีอามิสก็มี ปีติไม่มีอามิสก็มี ปีติไม่มีอามิสยิ่งกว่าปีติไม่มีอามิสก็มี

สุขที่มีอามิสก็มี สุขไม่มีอามิสก็มี สุขไม่มีอามิสยิ่งกว่าสุขไม่มีอามิสก็มี

อุเบกขามีอามิสก็มี อุเบกขาไม่มีอามิสก็มี อุเบกขาไม่มีอามิสยิ่งกว่าอุเบกขาไม่มีอามิสก็มี

วิโมกข์มีอามิสก็มี วิโมกข์ไม่มีอามิสก็มี วิโมกข์ไม่มีอามิสยิ่งกว่าวิโมกข์ไม่มีอามิสก็มี

ปีติที่มีอามิส เป็นอย่างไร

คือ กามคุณ ๕ ประการนี้

กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง ได้แก่

๑. รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นาปรารถนา นาใคร นาพอใจ ขวนให้รัก

ชักรให้ใคร พาใจให้กำหนด ฯลฯ

๕. โภกฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกายที่นาปรารถนา นาใคร นาพอใจ ขวน

ให้รัก ชักรให้ใคร พาใจให้กำหนด

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญสวดปริยายวรรค ๑๑. นีรามิสสูตร

ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้ ปิตีที่อาศัยกามคุณ ๕ ประการนี้เกิดขึ้น
นี้เราเรียกว่า ปิตีมีอามิส

ปิตีไม่มีอามิส เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ
ปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิตี และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ระงับไป
เชอบรรลพหุதியฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก
ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิตีและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ นี้เราเรียกว่า ปิตีไม่มีอามิส

ปิตีไม่มีอามิสยิ่งกว่าปิตีไม่มีอามิส เป็นอย่างไร

คือ ปิตีที่เกิดขึ้นแก่พระขีณาสพผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากราคะ ผู้พิจารณา
จิตที่หลุดพ้นจากโทสะ ผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากโมหะ นี้เราเรียกว่า ปิตีไม่มี
อามิสยิ่งกว่าปิตีไม่มีอามิส

สุขมีอามิส เป็นอย่างไร

คือ กามคุณ ๕ ประการนี้

กามคุณ ๕ ประการ ะไรบ้าง ได้แก่

๑. รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ ชวนให้รัก

ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด ฯลฯ

๕. โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกายที่นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ ชวนให้รัก

ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด

ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้ สุขโสมนัสที่อาศัยกามคุณ ๕ ประการ
นี้เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่า สุขมีอามิส

สุขไม่มีอามิส เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ
ปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิตี และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ระงับไป
เชอบรรลพหุதியฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญสวดปริยายวรรค ๑๑. นีรามิสสูตร

‘ไม่มีวิจาร์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป เธอมีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุดุติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ‘มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข’ นี้เราเรียกว่า สุขไม่มีอามิส

สุขไม่มีอามิสยิ่งกว่าสุขไม่มีอามิส เป็นอย่างไร

คือ สุขโสมนัสที่เกิดขึ้นแก่พระชินาสพผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากราคะ ผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากโทสะ ผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากโมหะ นี้เราเรียกว่า สุขไม่มีอามิสยิ่งกว่าสุขไม่มีอามิส

อุเบกขามีอามิส เป็นอย่างไร

คือ กามคุณ ๕ ประการนี้

กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง ได้แก่

๑. รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ ขวนให้รัก
ชักรให้ใคร่ พาใจให้กำหนด ฯลฯ

๕. โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกายที่นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ ขวนให้รัก ชักรให้ใคร่ พาใจให้กำหนด

ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้ อุเบกขาที่อาศัยกามคุณ ๕ ประการนี้เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่า อุเบกขามีอามิส

อุเบกขาไม่มีอามิส เป็นอย่างไร

คือ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุดุติยฌาน ที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เราเรียกว่า อุเบกขาไม่มีอามิส

อุเบกขาไม่มีอามิสยิ่งกว่าอุเบกขาไม่มีอามิส เป็นอย่างไร

คือ อุเบกขาที่เกิดขึ้นแก่พระชินาสพผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากราคะ ผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากโทสะ ผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากโมหะ นี้เราเรียกว่า อุเบกขาไม่มีอามิสยิ่งกว่าอุเบกขาไม่มีอามิส

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๒. เวทนาสังยุต]

๓. อัญญาสตรปริยายวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

วิโมกข์มีอามิส เป็นอย่างไร

คือ วิโมกข์ที่ประกอบด้วยรูป ชื่อว่า วิโมกข์มีอามิส

วิโมกข์ไม่มีอามิส เป็นอย่างไร

คือ วิโมกข์ที่ไม่ประกอบด้วยรูป ชื่อว่า วิโมกข์ไม่มีอามิส

ภิกษุทั้งหลาย วิโมกข์ไม่มีอามิสยิ่งกว่าวิโมกข์ไม่มีอามิส เป็นอย่างไร

คือ วิโมกข์ที่เกิดขึ้นแก่พระชีณาสพผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากราคะ ผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากโทสะ ผู้พิจารณาจิตที่หลุดพ้นจากโมหะ นี้เราเรียกว่า วิโมกข์ไม่มีอามิสยิ่งกว่าวิโมกข์ไม่มีอามิส”

นिरามิสสูตรที่ ๑๑ จบ

อัญญาสตรปริยายวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สীগสูตร	๒. อัญญาสตรสูตร
๓. อัญญาสตรภิกษุสูตร	๔. ปุพฺพสูตร
๕. ญาณสูตร	๖. สัมพหุลภิกษุสูตร
๗. ปฐมสมณพราหมณสูตร	๘. ทุตติยสมณพราหมณสูตร
๙. ตติยสมณพราหมณสูตร	๑๐. สทธิกสูตร
๑๑. นีรามิสสูตร	

เวทนาสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๑. ปฐมเปยยาลวรรค ๒. ปุริสสูตร

๓. มาตุคามสังยุต

๑. ปฐมเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยเปยยาล หมวดที่ ๑

๑. มาตุคามสูตร

ว่าด้วยมาตุคามที่ไม่น่าพอใจและน่าพอใจของบุรุษ

[๒๘๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย มาตุคาม (สตรี) ประกอบด้วยองค์ ๕ ย่อมไม่น่าพอใจอย่างยิ่งสำหรับบุรุษ

องค์ ๕ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปไม่สวย
๒. ไม่มีโภคสมบัติ
๓. ไม่มีศีล
๔. เกียจคร้าน
๕. ให้นบุตรแก่เขาไม่ได้

มาตุคามประกอบด้วยองค์ ๕ นี้ย่อมไม่น่าพอใจอย่างยิ่งสำหรับ บุรุษ

มาตุคามประกอบด้วยองค์ ๕ ย่อมน่าพอใจอย่างยิ่งสำหรับบุรุษ

องค์ ๕ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปสวย
๒. มีโภคสมบัติ
๓. มีศีล
๔. ไม่เกียจคร้าน
๕. ให้นบุตรแก่เขาได้

ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยองค์ ๕ นี้ย่อมน่าพอใจอย่างยิ่งสำหรับบุรุษ”

มาตุคามสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปุริสสูตร

ว่าด้วยบุรุษที่ไม่น่าพอใจและน่าพอใจของมาตุคาม

[๒๘๑] “ภิกษุทั้งหลาย บุรุษประกอบด้วยองค์ ๕ ย่อมไม่น่าพอใจอย่างยิ่งสำหรับมาตุคาม

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๑. ปฐมเปยยาลวรรค ๓. อาเวณิกทุกขสูตร

องค์ ๕ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปไม่หล่อ	๒. ไม่มีโภคสมบัติ
๓. ไม่มีศีล	๔. เกียจคร้าน
๕. ให้นุตรแก่เธอไม่ได้	

บุรุษผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้ ย่อมไม่น่าพอใจอย่างยิ่งสำหรับมาตุคาม

บุรุษประกอบด้วยองค์ ๕ ย่อมไม่น่าพอใจอย่างยิ่งสำหรับมาตุคาม

องค์ ๕ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปหล่อ	๒. มีโภคสมบัติ
๓. มีศีล	๔. ขยัน ไม่เกียจคร้าน
๕. ให้นุตรแก่เธอได้	

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษประกอบด้วยองค์ ๕ นี้ย่อมไม่น่าพอใจอย่างยิ่งสำหรับ
มาตุคาม”

ปริสสูตรที่ ๒ จบ

๓. อาเวณิกทุกขสูตร

ว่าด้วยความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคาม

[๒๘๒] “ภิกษุทั้งหลาย ความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคาม ๕ ประการนี้ ที่
มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุรุษ

ความทุกข์ส่วนตัว ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. มาตุคามในโลกนี้ยังวิญจนาไปสู่ตระกูลสามีห่างจากหมู่ญาติ นี่เป็น
ความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคามข้อที่ ๑ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้น
บุรุษ
๒. อีกอย่างหนึ่ง มาตุคามมีระดู นี่เป็นความทุกข์ส่วนตัวของ
มาตุคามข้อที่ ๒ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุรุษ
๓. อีกอย่างหนึ่ง มาตุคามมีครรภ์ นี่เป็นความทุกข์ส่วนตัวของ
มาตุคามข้อที่ ๓ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุรุษ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๑. ปฐมเปยยาลวรรค ๕. โกธนสูตร

๔. อีกอย่างหนึ่ง มาตุคามคลอดบุตร นี้เป็นความทุกข์ส่วนตัวของ
มาตุคามข้อที่ ๔ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุตร

๕. อีกอย่างหนึ่ง มาตุคามบำเรอบุตร นี้เป็นความทุกข์ส่วนตัวของ
มาตุคามข้อที่ ๕ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุตร

ภิกษุทั้งหลาย ความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคาม ๕ ประการนี้ ที่มาตุคามจะ
ได้รับ ยกเว้นบุตร”

อาเวณิกทุกขสูตรที่ ๓ จบ

๔. ตีหิธัมเมหิสสูตร

ว่าด้วยธรรม ๓ ประการ

[๒๘๓] “ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ โดยมาก
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ มาตุคามในโลกนี้

๑. ในเวลาเช้า ถูกมลทินคือความตระหนี่กัลมรมจิตอยู่ครองเรือน

๒. ในเวลาเที่ยง ถูกความริษยากัลมรมจิตอยู่ครองเรือน

๓. ในเวลาเย็น ถูกกามราคะกัลมรมจิตอยู่ครองเรือน

ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล โดยมากหลัง
จากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก”

ตีหิธัมเมหิสสูตรที่ ๔ จบ

๕. โกธนสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้มักโกรธ

[๒๘๔] ครั้งนั้น ท่านพระอนนุทธะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
ประทานวโรกาส ด้วยดาทิพยอันบริสุทธิเหนือมนุษย์ ข้าพระองค์เห็นแต่มาตุคาม
โดยมากหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๑. ปฐมเปยยาลวรรค ๖. อุปนาหีสุต

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มาตุคามประกอบด้วยกรรมเท่าไรหนอ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยกรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

กรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่มีศรัทธา	๒. ไม่มีhiri (ความละอายบาป)
๓. ไม่มีโอดตปปะ (ความกลัวบาป)	
๔. มักโกรธ	๕. มีปัญญาทรม

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยกรรม ๕ ประการนี้แล หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก”

โกธนสูตรที่ ๕ จบ

๖. อุปนาหีสุต

ว่าด้วยมาตุคามผู้มักผูกโกรธ

[๒๘๕] “อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยกรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

กรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่มีศรัทธา	๒. ไม่มีhiri
๓. ไม่มีโอดตปปะ	๔. มักผูกโกรธ
๕. มีปัญญาทรม	

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยกรรม ๕ ประการนี้แล หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก”

อุปนาหีสุตที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๑. ปฐมเปยยาลวรรค ๘. มัจฉริสูตร

๗. อิสสุกีสสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้มักริษยา

[๒๘๖] “อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่มีศรัทธา	๒. ไม่มีhiri
๓. ไม่มีโอตตปปะ	๔. มักริษยา
๕. มีปัญญาทราม	

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก”

อิสสุกีสสูตรที่ ๗ จบ

๘. มัจฉริสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้มักตระหนี่

[๒๘๗] “อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่มีศรัทธา	๒. ไม่มีhiri
๓. ไม่มีโอตตปปะ	๔. มักตระหนี่
๕. มีปัญญาทราม	

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ฯลฯ จะไปเกิดในอบายทุกคติ วินิบาต นรก”

มัจฉริสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๑. ปฐมเปยยาลวรรค ๑๐. ทุสสีลสูตร

๙. อติจารีสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้มักประพาดินอกใจ

[๒๘๘] “อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่มีศรัทธา	๒. ไม่มีhiri
๓. ไม่มีโอตตปปะ	๔. มักประพาดินอกใจ
๕. มีปัญญาทราม	

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ฯลฯ จะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก”

อติจารีสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุสสีลสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้ทุศีล

[๒๘๙] “อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่มีศรัทธา	๒. ไม่มีhiri
๓. ไม่มีโอตตปปะ	๔. ทุศีล
๕. มีปัญญาทราม	

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ฯลฯ จะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก”

ทุสสีลสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๑. ปฐมเปยยาลวรรค ๑๒. กุสึตสูต

๑๑. อัปปีสสูตสูต

ว่าด้วยมาตุคามผู้มีการฟังน้อย

[๒๙๐] “อนรุททะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่มีศรัทธา	๒. ไม่มีhiri
๓. ไม่มีโอดตปปะ	๔. มีการฟังน้อย
๕. มีปัญญาทราม	

อนรุททะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ฯลฯ จะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก”

อัปปีสสูตสูตที่ ๑๑ จบ

๑๒. กุสึตสูต

ว่าด้วยมาตุคามผู้เกียจคร้าน

[๒๙๑] “อนรุททะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่มีศรัทธา	๒. ไม่มีhiri
๓. ไม่มีโอดตปปะ	๔. เกียจคร้าน
๕. มีปัญญาทราม	

อนรุททะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ฯลฯ จะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก”

กุสึตสูตที่ ๑๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๑. ปฐมเปยยาลวรรค ๑๔. ปัญจเวรสูตร

๑๓. มกุฏัสสติสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้มีสติหลงลืม

[๒๙๒] “อนรุททะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่มีศรัทธา	๒. ไม่มีhiri
๓. ไม่มีโอดตัมปะ	๔. มีสติหลงลืม
๕. มีปัญญาทราหม	

อนรุททะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ฯลฯ จะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก”

มกุฏัสสติสูตรที่ ๑๓ จบ

๑๔. ปัญจเวรสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้ประกอบด้วยเวร ๕ ประการ

[๒๙๓] “อนรุททะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ข่าสัตว์	๒. ลักทรัพย์
๓. ประพฤติผิดในกาม	๔. พุดเท็จ
๕. เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย ^๑ อันเป็นเหตุแห่งความประมาท	

เชิงอรรถ :

^๑ สุราและเมรัย หมายถึงสุรา ๕ อย่าง คือ (๑) สุราแบ่ง (๒) สุราขนม (๓) สุราข้าวสุก (๔) สุราใสเชื้อ (๕) สุราผสมเครื่องปรุง เมรัย ๕ อย่าง คือ (๑) เครื่องดองดอกไม้ (๒) เครื่องดองผลไม้ (๓) เครื่องดองน้ำอ้อย (๔) เครื่องดองน้ำผึ้ง (๕) เครื่องดองผสมเครื่องปรุง (ข.ข.อ. ๒/๑๗-๑๘)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๑. ปฐมเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไป
เกิดในอบาย ทุกดี วินิบาต นรก”

ปัญจเวรสูตรที่ ๑๔ จบ

ปฐมเปยยาลวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มาตุคามสูตร	๒. ปรีสสูตร
๓. อาเวณิกทุกขสูตร	๔. ตีหิธัมเมหิสสูตร
๕. โกธนสูตร	๖. อุปนาหีสสูตร
๗. อีสสกีสูตร	๘. มัจฉรีสูตร
๙. อติจารีสูตร	๑๐. ทุสสีลสูตร
๑๑. อัปป์สสูตร	๑๒. กสิตสูตร
๑๓. มุณฺณัสสตีสูตร	๑๔. ปัญจเวรสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๒. ทุตติยเปยยาลวรรค ๒. อนุปนาหีสูต

๒. ทุตติยเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยเปยยาล หมวดที่ ๒

๑. อัถโกธนสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้ไม่โกรธ

[๒๙๔] ครั้งนั้น ท่านพระอนรุทธะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ
นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
ประทานวโรกาส ด้วยดาตัพยอันบริสุทธิเหนือมนุษย์ ข้าพระองค์เห็นแต่มาตุคาม
โดยมากหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มาตุคาม
ประกอบด้วยกรรมเท่าไรหนอ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยกรรม ๕ ประการ
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

กรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. มีศรัทธา	๒. มีhiri
๓. มีโอดตัปปะ	๔. ไม่โกรธ
๕. มีปัญญา	

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยกรรม ๕ ประการนี้แล หลังจากตายแล้ว
จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

อัถโกธนสูตรที่ ๑ จบ

๒. อนุปนาหีสูต

ว่าด้วยมาตุคามผู้ไม่ผูกโกรธ

[๒๙๕] “อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยกรรม ๕ ประการ หลังจากตาย
แล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

กรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๒. ทุดิยเปยยาลวรรค ๔. อมัจจรีสูตร

๑. มีศรัทธา	๒. มีหิริ
๓. มีโอตตปปะ	๔. ไม่ผูกโกรธ
๕. มีปัญญา	

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

อนุปนาหีสสูตรที่ ๒ จบ

๓. อนิสสูกีสสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้ไม่ริษยา

[๒๙๖] “อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. มีศรัทธา	๒. มีหิริ
๓. มีโอตตปปะ	๔. ไม่ริษยา
๕. มีปัญญา ฯลฯ	

อนิสสูกีสสูตรที่ ๓ จบ

๔. อมัจจรีสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้ไม่ตระหนี่

[๒๙๗] “...

๔. ไม่ตระหนี่	๕. มีปัญญา ฯลฯ ^๑

อมัจจรีสูตรที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๒๙๔ (อภโกธนสูตร) หน้า ๓๒๒ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]
๒. ทุตติยเปยยาลวรรค๑๐. ปัญจสีลสูตร

๕. อนติจารีสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้ไม่ประพฤตินอกใจ

[๒๙๘] “...

๔. ไม่ประพฤตินอกใจ ๕. มีปัญญา ฯลฯ^๑

อนติจารีสูตรที่ ๕ จบ

๖. สุลีลสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้มีศีลดี

[๒๙๙] “...

๔. มีศีล ๕. มีปัญญา ฯลฯ^๒

สุลีลสูตรที่ ๖ จบ

๗. พหุสสุตสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้มีการฟังมาก

[๓๐๐] “...

๔. มีการฟังมาก ๕. มีปัญญา ฯลฯ^๓

พหุสสุตสูตรที่ ๗ จบ

๘. อารัทธิวีริยสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้ปรารถนาคความเพียร

[๓๐๑] “...

๔. ปรารถนาคความเพียร ๕. มีปัญญา ฯลฯ^๔

อารัทธิวีริยสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^{๑-๔} ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๒๙๔ (อังกโกธนสูตร) หน้า ๓๒๒ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๓๒๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๒. ทุตติยเปยยาลวรรค๑๐. ปัญจสีลสูตร

๙. อุปลิขิตัสสตีสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้มีสติตั้งมั่น

[๓๐๒] “...

๔. มีสติตั้งมั่น

๕. มีปัญญา ฯลฯ^๑

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล หลังจากตายแล้ว
จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

อุปลิขิตัสสตีสูตรที่ ๙ จบ

ทั้ง ๘ สูตรนี้กล่าวไว้ย่อๆ

๑๐. ปัญจสีลสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้มีศีล ๕

[๓๐๓] “อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หลังจากตายแล้ว
จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์
๒. เว้นขาดจากการลักทรัพย์
๓. เว้นขาดจากการประพฤตินอกใจ
๔. เว้นขาดจากการพูดเท็จ
๕. เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่ง
ความประมาท

อนรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล หลังจากตายแล้ว
จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ปัญจสีลสูตรที่ ๑๐ จบ

ทุตติยเปยยาลวรรค จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๒๙๔ (อภิกโกธนสูตร) หน้า ๓๒๒ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๓๒๕ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๒. ทุตติยเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัถโกธนสูตร	๒. อนุปนาหิสูตร
๓. อนิสสกีสูตร	๔. อมัจฉริสูตร
๕. อนติจาริสูตร	๖. สสี่ลสูตร
๗. พหุสสตสูตร	๘. อารัทธวีริยสูตร
๙. อุปปีฎฐิตัสสตีสูตร	๑๐. ปัญจสี่ลสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๓. พลวรรค ๒. ปลัยหสูตร

๓. พลวรรค

หมวดว่าด้วยกำลัง

๑. วิสารทสูตร

ว่าด้วยมาตุคามผู้แก้แล้วกล้า

[๓๐๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้

กำลัง ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กำลังรูป	๒. กำลังทรัพย์
๓. กำลังญาติ	๔. กำลังบุตร
๕. กำลังศีล	

กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยกำลัง ๕ ประการนี้แล ย่อมแก้แล้วกล้า
อยู่ครองเรือน”

วิสารทสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปลัยหสูตร

ว่าด้วยมาตุคามที่ครอบงำสามี

[๓๐๕] “ภิกษุทั้งหลาย กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้

กำลัง ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กำลังรูป	๒. กำลังทรัพย์
๓. กำลังญาติ	๔. กำลังบุตร
๕. กำลังศีล	

กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยกำลัง ๕ ประการนี้แล ย่อมครอบงำ
สามีอยู่ครองเรือน”

ปลัยหสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๓. พลวรรค ๕. อังคสูตร

๓. อภิภยสูตร

ว่าด้วยมาตุคามที่ครองใจสามี

[๓๐๖] “ภิกษุทั้งหลาย กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้

กำลัง ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กำลังรูป

๒. กำลังทรัพย์

๓. กำลังญาติ

๔. กำลังบุตร

๕. กำลังศีล

กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยกำลัง ๕ ประการนี้แล ย่อมครองใจสามี”

อภิภยสูตรที่ ๓ จบ

๔. เอกสูตร

ว่าด้วยกำลังที่เป็นเอก

[๓๐๗] “ภิกษุทั้งหลาย บุรุษประกอบด้วยกำลังที่เป็นเอก ย่อมครองใจมาตุคามได้

กำลังที่เป็นเอก คืออะไร

คือ กำลังคือความเป็นใหญ่

มาตุคามถูกกำลังคือความเป็นใหญ่ครอบงำแล้ว กำลังรูปก็ต้านทานไม่ได้ กำลังทรัพย์ก็ต้านทานไม่ได้ กำลังญาติก็ต้านทานไม่ได้ กำลังบุตรก็ต้านทานไม่ได้ กำลังศีลก็ต้านทานไม่ได้”

เอกสูตรที่ ๔ จบ

๕. อังคสูตร

ว่าด้วยองค์ประกอบของมาตุคาม

[๓๐๘] “ภิกษุทั้งหลาย กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๓. พลวรรค ๕. อังคสูตร

กำลัง ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กำลังรูป	๒. กำลังทรัพย์
๓. กำลังญาติ	๔. กำลังบุตร
๕. กำลังศีล	

มาตุคามประกอบด้วยกำลังรูป แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังทรัพย์ มาตุคามนั้น
ชื่อว่ายังไม่บริบูรณ์ด้วยองค์ประกอบนั้นอย่างนี้

แต่เมื่อมาตุคามประกอบด้วยกำลังรูปและกำลังทรัพย์ มาตุคามนั้นชื่อว่าบริบูรณ์
ด้วยองค์ประกอบนั้นอย่างนี้

มาตุคามประกอบด้วยกำลังรูปและกำลังทรัพย์ แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังญาติ
มาตุคามนั้นชื่อว่ายังไม่บริบูรณ์ด้วยองค์ประกอบนั้นอย่างนี้

แต่เมื่อมาตุคามประกอบด้วยกำลังรูป กำลังทรัพย์และกำลังญาติ มาตุคามนั้น
ชื่อว่าบริบูรณ์ด้วยองค์ประกอบนั้นอย่างนี้ มาตุคามประกอบด้วยกำลังรูป กำลัง
ทรัพย์ และกำลังญาติ แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังบุตร มาตุคามนั้นชื่อว่ายังไม่
บริบูรณ์ด้วยองค์ประกอบนั้นอย่างนี้

แต่เมื่อมาตุคามประกอบด้วยกำลังรูป กำลังทรัพย์ กำลังญาติ และกำลังบุตร
มาตุคามนั้นชื่อว่าบริบูรณ์ด้วยองค์ประกอบนั้นอย่างนี้

มาตุคามประกอบด้วยกำลังรูป กำลังทรัพย์ กำลังญาติ และกำลังบุตร แต่
ไม่ประกอบด้วยกำลังศีล มาตุคามนั้นชื่อว่ายังไม่บริบูรณ์ด้วยองค์ประกอบนั้น
อย่างนี้

แต่เมื่อมาตุคามประกอบด้วยกำลังรูป กำลังทรัพย์ กำลังญาติ กำลังบุตร
และกำลังศีล มาตุคามนั้นชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์ประกอบนั้นอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้แล”

อังคสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๓. พลวรรค ๖. นาเสนตีสสูตร

๖. นาเสนตีสสูตร

ว่าด้วยมาตุคามที่จะถูกญาติทำให้พินาศ

[๓๐๙] “ภิกษุทั้งหลาย กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้

กำลัง ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กำลังรูป	๒. กำลังทรัพย์
๓. กำลังญาติ	๔. กำลังบุตร
๕. กำลังศีล	

มาตุคามประกอบด้วยกำลังรูป แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังศีล พวกญาติย่อมให้มาตุคามนั้นพินาศไป คือ ไม่ให้อยู่ในตระกูล

มาตุคามประกอบด้วยกำลังรูปและกำลังทรัพย์ แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังศีล พวกญาติย่อมให้มาตุคามนั้นพินาศไป คือ ไม่ให้อยู่ในตระกูล

มาตุคามประกอบด้วยกำลังรูป กำลังทรัพย์ และกำลังญาติ แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังศีล พวกญาติย่อมให้มาตุคามนั้นพินาศไป คือ ไม่ให้อยู่ในตระกูล

มาตุคามประกอบด้วยกำลังรูป กำลังทรัพย์ กำลังญาติ และกำลังบุตร แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังศีล พวกญาติย่อมให้มาตุคามนั้นพินาศไป คือ ไม่ให้อยู่ในตระกูล

ภิกษุทั้งหลาย แต่มาตุคามประกอบด้วยกำลังรูป กำลังทรัพย์ กำลังญาติ กำลังบุตร และกำลังศีล พวกญาติย่อมให้มาตุคามนั้นอยู่ในตระกูล คือ ไม่ให้พินาศไป

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนมาตุคามประกอบด้วยกำลังศีล แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังรูป พวกญาติย่อมให้มาตุคามนั้นอยู่ในตระกูล คือ ไม่ให้พินาศไป

มาตุคามประกอบด้วยกำลังศีล แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังทรัพย์ พวกญาติย่อมให้มาตุคามนั้นอยู่ในตระกูล คือ ไม่ให้พินาศไป

มาตุคามประกอบด้วยกำลังศีล แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังญาติ พวกญาติย่อมให้มาตุคามนั้นอยู่ในตระกูล คือ ไม่ให้พินาศไป

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๓. พลวรรค ๘. ฐานสูตร

มาตุคามประกอบด้วยกำลังศีล แต่ไม่ประกอบด้วยกำลังบุตร พวกญาติย่อม
ให้มาตุคามนั้นอยู่ในตระกูล คือ ไม่ให้พินาศไป
ภิกษุทั้งหลาย กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้แล”

นาเสนติสูตรที่ ๖ จบ

๗. เหตุสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้มาตุคามไปเกิดในสุคติ

[๓๑๐] “ภิกษุทั้งหลาย กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้

กำลัง ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กำลังรูป	๒. กำลังทรัพย์
๓. กำลังญาติ	๔. กำลังบุตร
๕. กำลังศีล	

ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เพราะ
กำลังรูปเป็นเหตุหรือเพราะกำลังทรัพย์เป็นเหตุ เพราะกำลังญาติเป็นเหตุหรือเพราะ
กำลังบุตรเป็นเหตุก็หาไม่ได้ แต่มาตุคามหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
ได้ ก็เพราะกำลังศีลเป็นเหตุ

ภิกษุทั้งหลาย กำลังของมาตุคาม ๕ ประการนี้แล”

เหตุสูตรที่ ๗ จบ

๘. ฐานสูตร

ว่าด้วยฐานะที่มาตุคามได้ยากและได้ง่าย

[๓๑๑] “ภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้ ที่มาตุคามผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ได้
โดยยาก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๓. พลวรรค ๘. ฐานสูตร

ฐานะ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ขอเราพึงเกิดในตระกูลที่เหมาะสม นี่เป็นฐานะข้อที่ ๑ ที่มาตุคาม
ผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ได้โดยยาก
๒. ครั้นเกิดในตระกูลที่เหมาะสมแล้ว ขอเราพึงไปสู่ตระกูลที่เหมาะสม
นี่เป็นฐานะข้อที่ ๒ ที่มาตุคามผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ได้โดยยาก
๓. ครั้นเกิดในตระกูลที่เหมาะสม ไปสู่ตระกูลที่เหมาะสมแล้ว ขอเรา
พึงอยู่ครองเรือนไม่มีหญิงร่วมสามี นี่เป็นฐานะข้อที่ ๓ ที่มาตุคาม
ผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ได้โดยยาก
๔. ครั้นเกิดในตระกูลที่เหมาะสม ไปสู่ตระกูลที่เหมาะสมแล้ว อยู่
ครองเรือนไม่มีหญิงร่วมสามี ขอเราพึงมีบุตร นี่เป็นฐานะข้อที่ ๔
ที่มาตุคามผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ได้โดยยาก
๕. ครั้นเกิดในตระกูลที่เหมาะสม ไปสู่ตระกูลที่เหมาะสมแล้ว อยู่
ครองเรือนไม่มีหญิงร่วมสามี มีบุตร ขอเราพึงครองใจสามี นี่เป็น
ฐานะข้อที่ ๕ ที่มาตุคามผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ได้โดยยาก

ภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้แล ที่มาตุคามผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ได้โดยยาก

ภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้ มาตุคามผู้ได้ทำบุญไว้ได้โดยง่าย

ฐานะ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ขอเราพึงเกิดในตระกูลที่เหมาะสม นี่เป็นฐานะข้อที่ ๑ ที่มาตุคาม
ผู้ได้ทำบุญไว้ได้โดยง่าย
๒. ครั้นเกิดในตระกูลที่เหมาะสมแล้ว ขอเราพึงไปสู่ตระกูลที่เหมาะสม
นี่เป็นฐานะข้อที่ ๒ ที่มาตุคามผู้ได้ทำบุญไว้ได้โดยง่าย
๓. ครั้นเกิดในตระกูลที่เหมาะสม ไปสู่ตระกูลที่เหมาะสมแล้ว ขอเรา
พึงอยู่ครองเรือนไม่มีหญิงร่วมสามี นี่เป็นฐานะข้อที่ ๓ ที่มาตุคาม
ผู้ได้ทำบุญไว้ได้โดยง่าย
๔. ครั้นเกิดในตระกูลที่เหมาะสม ไปสู่ตระกูลที่เหมาะสมแล้ว อยู่
ครองเรือนไม่มีหญิงร่วมสามี ขอเราพึงมีบุตร นี่เป็นฐานะข้อที่ ๔
ที่มาตุคามผู้ได้ทำบุญไว้ได้โดยง่าย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๓. พลวรรค ๑๐. วัชฌีสสูตร

๕. ครั้นเกิดในตระกูลที่เหมาะสม ไปสู่ตระกูลที่เหมาะสมแล้ว อยู่
ครองเรือนไม่มีหญิงร่วมสามี มีบุตร ขอเราพึงครองใจสามี นี้
เป็นฐานะข้อที่ ๕ ที่มาตุคามผู้ได้ทำบุญไว้ได้โดยง่าย
ภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้แล ที่มาตุคามผู้ได้ทำบุญไว้ได้โดยง่าย”

ฐานสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปัญจสีลวิสารทสูตร

ว่าด้วยมาตุคามมีศีล ๕ เป็นผู้แก้แค้น

[๓๑๒] “ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้
แก้แค้นอยู่ครองเรือน

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์
๒. เว้นขาดจากการลักทรัพย์
๓. เว้นขาดจากการประพฤตินิन्दในกาม
๔. เว้นขาดจากการพูดเท็จ
๕. เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่ง
ความประมาท

ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้
แก้แค้นอยู่ครองเรือน”

ปัญจสีลวิสารทสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. วัชฌีสสูตร

ว่าด้วยอริยสาวิกาผู้เจริญด้วยวัชฌีธรรม

[๓๑๓] “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวิกาเมื่อเจริญด้วยวัชฌีธรรม (หลักความ
เจริญ) ๕ ประการ ย่อมเจริญด้วยวัชฌีธรรมอันประเสริฐ เป็นผู้ถือเอาสิ่งที่
เป็นสาระและถือเอาสิ่งที่ประเสริฐแห่งกายไว้ได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๓. มาตุคามสังยุต]

๓. พลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

วัชฌิธรรม ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. เจริญด้วยศรัทธา	๒. เจริญด้วยศีล
๓. เจริญด้วยสุตะ (การฟัง)	๔. เจริญด้วยจาคะ (ความเสียสละ)
๕. เจริญด้วยปัญญา	

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวิกาเมื่อเจริญอยู่ด้วยวัชฌิธรรม ๕ ประการนี้แล ชื่อว่าเจริญด้วยวัชฌิธรรมอันประเสริฐ เป็นผู้ถือเอาสิ่งที่เป็นสาระและถือเอาสิ่งที่ไม่ประเสริฐแห่งกายไว้ได้

อุบาสิกาใดเจริญด้วยศรัทธา

ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา

อุบาสิกามีศีลเช่นนั้น

ย่อมถือเอาสิ่งที่เป็นสาระทั้งสองของตนในโลกนี้ไว้ได้”

วัชฌิสูตรที่ ๑๐ จบ

พลวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิสารทสูตร	๒. ปลัยสูตร
๓. อภิภยสูตร	๔. เอกสูตร
๕. อังคสูตร	๖. นาเสนติสูตร
๗. เหตุสูตร	๘. ฐานสูตร
๙. ปัญจสีลวิสารทสูตร	๑๐. วัชฌิสูตร

มาตุคามสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๑. นิพพานปัญหาสูตร

๔. ชัมพูชาทกสังยุต

๑. นิพพานปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องนิพพาน

[๓๑๔] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ หมู่บ้านนาลกคาม แคว้นมคธ ครั้งนั้น ชัมพูชาทกปริพาชกเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัย พอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกลึกลับแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘นิพพาน นิพพาน’ นิพพานเป็นอย่างไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ และ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า นิพพาน”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อให้แจ้งนิพพานนั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อให้แจ้งนิพพานนั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งนิพพานนั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อให้แจ้งนิพพานนั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ	๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา	๔. สัมมากัมมันตะ
๕. สัมมาอาชีวะ	๖. สัมมาวายามะ
๗. สัมมาสติ	๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติเพื่อให้แจ้งนิพพานนั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งนิพพานนั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

นิพพานปัญหาสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๓. ธัมมวาทีปัญหาสูตร

๒. อรหัตตปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องอรหัต

[๓๑๕] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘อรหัต อรหัต’ อรหัตเป็นอย่างไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ และ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า อรหัต”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตนั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตนั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตนั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อทำให้แจ้งอรหัตนั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตนั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตนั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

อรหัตตปัญหาสูตรที่ ๒ จบ

๓. ธัมมวาทีปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องผู้เป็นธรรมวาที

[๓๑๖] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ใครหนอเป็นธรรมวาทีในโลก ใครเป็นผู้ปฏิบัติดีในโลก ใครเป็นผู้ไปดีแล้วในโลก”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ คนพวกใดแสดงธรรมเพื่อละราคะ แสดงธรรมเพื่อละโทสะ และแสดงธรรมเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นเป็นธรรมวาทีในโลก

คนพวกใดปฏิบัติเพื่อละราคะ ปฏิบัติเพื่อละโทสะ และปฏิบัติเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นเป็นผู้ปฏิบัติดีในโลก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๔. กิมัดถียสูตร

และคนพวกใดละระคะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดราก ถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ละโทสะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ และละโมหะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดราก ถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ คนพวกนั้นเป็นผู้ไป ดีแล้วในโลก”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะนั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะนั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะนั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อละระคะ โทสะ และโมหะนั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะนั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะนั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

ธัมมวาทีปัญหาสูตรที่ ๓ จบ

๔. กิมัดถียสูตร

ว่าด้วยคำถามเกี่ยวกับประโยชน์ของการประพุดิพรหมจรรย์

[๓๑๗] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ท่านประพุดิพรหมจรรย์ ในพระสมณโคดม เพื่อต้องการอะไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ เราประพุดิพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกำหนดรู้ทุกข”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกขนั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกขนั้นอยู่”

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๕. อัสนาส์ปัตตสูตร

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี่คือปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

กัมตถยสูตรที่ ๔ จบ

๕. อัสนาส์ปัตตสูตร

ว่าด้วยผู้ถึงความโล่งใจ

[๓๑๘] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘ถึงความโล่งใจ ถึงความโล่งใจ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงเป็นผู้ถึงความโล่งใจ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ ภิกษุรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากผัสสาयตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริง ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล เธอจึงเป็นผู้ถึงความโล่งใจ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ความโล่งใจนั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ความโล่งใจนั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ความโล่งใจนั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อกำหนดรู้ความโล่งใจนั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี่คือปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ความโล่งใจนั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ความโล่งใจนั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

อัสนาส์ปัตตสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๗. เวทนาปัญหาสูตร

๖. ปรมัสสาส์ปปิดตสูตร

ว่าด้วยผู้ถึงความโล่งใจอย่างยิ่ง

[๓๑๙] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘ถึงความโล่งใจอย่างยิ่ง ถึงความโล่งใจอย่างยิ่ง’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงเป็นผู้ถึงความโล่งใจอย่างยิ่ง”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ ภิกษุรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากผัสสาयตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริงแล้ว หลุดพ้น เพราะไม่ถือมั่น ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล เธอจึงเป็นผู้ถึงความโล่งใจอย่างยิ่ง”

“มีมรรค มีปฏิบัติทาเพื่อทำให้แจ้งความโล่งใจอย่างยืงนั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติทาเพื่อทำให้แจ้งความโล่งใจอย่างยืงนั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติทาเพื่อทำให้แจ้งความโล่งใจอย่างยืงนั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อทาให้แจ้งความโล่งใจอย่างยืงนั้นได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ

๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติทาเพื่อทาให้แจ้งความโล่งใจอย่างยืงนั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติทาเพื่อทาให้แจ้งความโล่งใจอย่างยืงนั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

ปรมัสสาส์ปปิดตสูตรที่ ๖ จบ

๗. เวทนาปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องเวทนา

[๓๒๐] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่กล่าวกันว่า ‘เวทนา เวทนา’ เวทนามีเท่าไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ เวทนามี ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๘. อาสวปัญหาสูต

๑. สุขเวทนา

๒. ทุกขเวทนา

๓. อทุกขมสุขเวทนา

เวทนามี ๓ ประการนี้แล”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนั้น
ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ

๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการ
นั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

เวทนาปัญหาสูตที่ ๗ จบ

๘. อาสวปัญหาสูต

ว่าด้วยปัญหาเรื่องอาสวะ

[๓๒๑] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘อาสวะ
อาสวะ’ อาสวะมีเท่าไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ อาสวะมี ๓ ประการนี้ คือ

๑. กามาสวะ (อาสวะคือกาม)

๒. ภวาสวะ (อาสวะคือภพ)

๓. อวิชชาสวะ (อาสวะคืออวิชชา)

อาสวะมี ๓ ประการนี้แล”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละอาสวะเหล่านั้นอยู่หรือ”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๙. อวิชชาปัญญาสูตร

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละอาสวะเหล่านั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อละอาสวะเหล่านั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อละอาสวะเหล่านั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี่คือปฏิบัติเพื่อละอาสวะเหล่านั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อละอาสวะเหล่านั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

อาสวปัญญาสูตรที่ ๘ จบ

๙. อวิชชาปัญญาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องอวิชชา

[๓๒๒] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘อวิชชา อวิชชา’ อวิชชาคืออะไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ คือ ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกข-สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) และความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) นี้เรียกว่า อวิชชา”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละอวิชชานั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละอวิชชานั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อละอวิชชานั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อละอวิชชานั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี่คือปฏิบัติเพื่อละอวิชชานั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อละอวิชชานั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

อวิชชาปัญญาสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๑๑. โขขปัญหาสูตร

๑๐. ตัณหาปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องตัณหา

[๓๒๓] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘ตัณหา ตัณหา’ ตัณหา มีเท่าไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ ตัณหา มี ๓ ประการนี้ คือ

๑. กามตัณหา (ความทะยานอยากในกาม)
๒. ภวตัณหา (ความทะยานอยากในภพ)
๓. วิภวตัณหา (ความทะยานอยากในวิภพ)

ตัณหา มี ๓ ประการนี้แล”

“มีมรรค มีปฏิบัติทาเพื่อละตัณหาเหล่านั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติทาเพื่อละตัณหาเหล่านั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติทาเพื่อละตัณหาเหล่านั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อละตัณหาเหล่านั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ฯลฯ
๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติทาเพื่อละตัณหาเหล่านั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติทาเพื่อละตัณหาเหล่านั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

ตัณหาปัญหาสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. โขขปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องโอบะ

[๓๒๔] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘โอบะ โอบะ’ โอบะ มีเท่าไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ โอบะ มี ๔ ประการนี้ คือ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๑๒. อุปาทานปัญหาสูตร

๑. กาโมหะ (โอหะคือกาม) ๒. ภโวหะ (โอหะคือภพ)
๓. ทิฏฐิลหะ (โอหะคือทิฏฐิ) ๔. อวิชโขหะ (โอหะคืออวิชชา)

โอหะมี ๔ ประการนี้แล”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละโอหะเหล่านั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละโอหะเหล่านั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อละโอหะเหล่านั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อละโอหะเหล่านั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติเพื่อละโอหะเหล่านั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อละโอหะเหล่านั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

โอชปัญหาสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. อุปาทานปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องอุปาทาน

[๓๒๕] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘อุปาทานอุปาทาน’ อุปาทานมีเท่าไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ อุปาทานมี ๔ ประการนี้ คือ

๑. กามุปาทาน (ความยึดมั่นในกาม)
๒. ทิฏฐุปาทาน (ความยึดมั่นในทิฏฐิหรือทฤษฎี)
๓. สีสัพพตูปาทาน (ความยึดมั่นในศีลและพรต)
๔. อัถตตวาหุอุปาทาน (ความยึดมั่นในวาทะว่าอัถตตา)

อุปาทานมี ๔ ประการนี้แล”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละอุปาทานเหล่านั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละอุปาทานเหล่านั้นอยู่”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๑๕. สักกายปัญหาสูตร

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อละอุปาทานเหล่านั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อละอุปาทานเหล่านั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติเพื่อละอุปาทานเหล่านั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อละอุปาทานเหล่านั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

อุปาทานปัญหาสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. ภาวปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องภพ

[๓๒๖] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘ภพ ภพ’ ภพมีเท่าไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ ภพมี ๓ ประการนี้ คือ

๑. กามภพ (ภพที่เป็นกามาวจร)
๒. รูปภพ (ภพที่เป็นรูปาวจร)
๓. อรูปภพ (ภพที่เป็นอรูปาวจร)

ภพมี ๓ ประการนี้แล”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ภพเหล่านั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ภพเหล่านั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ภพเหล่านั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อกำหนดรู้ภพเหล่านั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ภพเหล่านั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ภพเหล่านั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

ภาวปัญหาสูตรที่ ๑๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๑๕. สักกายปัญหาสูตร

๑๔. ทุขปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องทุข

[๓๒๗] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘ทุข ทุข’ ทุขมีเท่าไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ สภาวะทุขมี ๓ ประการนี้ คือ

๑. สภาวะทุขคือทุข
๒. สภาวะทุขคือสังขาร
๓. สภาวะทุขคือความแปรผันไป

สภาวะทุขมี ๓ อย่างเหล่านี้”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้สภาวะทุขเหล่านั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้สภาวะทุขเหล่านั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้สภาวะทุขเหล่านั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อกำหนดรู้สภาวะทุขเหล่านั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ฯลฯ
๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้สภาวะทุขเหล่านั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้สภาวะทุขเหล่านั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

ทุขปัญหาสูตรที่ ๑๔ จบ

๑๕. สักกายปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องสักกายะ

[๓๒๘] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘สักกายะ (กายของตน) สักกายะ’ สักกายะคืออะไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ อุปาทานชั้น ๕ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่า สักกายะ ได้แก่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

๑๖. ทุกกรปัญหาสูตร

๑. รูปปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือรูป)
๒. เวทูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือเวทนา)
๓. สัญญูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือสัญญา)
๔. สังขารูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือสังขาร)
๕. วิญญาณูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือวิญญาณ)

อุปาทานขันธ ๕ นี้แลพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่า สักกายะ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้สักกายะนั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้สักกายะนั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้สักกายะนั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อกำหนดรู้สักกายะนั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ	๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้สักกายะนั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้สักกายะนั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

สักกายปัญหาสูตรที่ ๑๕ จบ

๑๖. ทุกกรปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องสิ่งที่ทำได้ยาก

[๓๒๙] ชัมพูชาทกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร อะไรหนอที่ได้ยากในพระธรรมวินัยนี้”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ การบรรพชาทำได้ยากในพระธรรมวินัยนี้”

“อะไรที่บรรพชิตทำได้ยาก”

“ความยินดียิ่ง บรรพชิตทำได้ยาก”

“อะไรที่บรรพชิตผู้ยินดียิ่งทำได้ยาก”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๔. ชัมพูชาทกสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในวรรค

“การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมที่บรรพชิตผู้ยินดียิ่งทำได้ยาก”

“ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม นานเท่าไรจึงจะเป็นพระอรหันต์”

“ไม่นานดอก ผู้มีอายุ”

ทุกกรปัญหาสูตรที่ ๑๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้คือ

๑. นิพพานปัญหาสูตร	๒. อรหัตตปัญหาสูตร
๓. ชัมมวาทปัญหาสูตร	๔. กิมัดถียสูตร
๕. อัสนสาส์ปัดตสูตร	๖. ปรมัสสาส์ปัดตสูตร
๗. เวทนาปัญหาสูตร	๘. อาสวปัญหาสูตร
๙. อวิชชาปัญหาสูตร	๑๐. ตัณหาปัญหาสูตร
๑๑. โขขปัญหาสูตร	๑๒. อุปาทานปัญหาสูตร
๑๓. ภาวปัญหาสูตร	๑๔. ทุกขปัญหาสูตร
๑๕. สักกายปัญหาสูตร	๑๖. ทุกกรปัญหาสูตร

ชัมพูชาทกสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๕. สามัญชนกสังยุต]

๒. ทุกกรสูตร

๕. สามัญชนกสังยุต

๑. สามัญชนกสูตร

ว่าด้วยสามัญชนกปริพาชก

[๓๓๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ ฝั่งแม่น้ำคงคา เขตอุกกเจเลนคร แคว้นวัชชี ครั้นนั้น สามัญชนกปริพาชกเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า

“ท่านสารีบุตร ที่เรียกกันว่า ‘นิพพาน นิพพาน’ นิพพานคืออะไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ คือ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ และความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่านิพพาน”

“มีมรรค มีปฏิบัติทาเพื่อให้แจ้งนิพพานนั้นอยู่หรือ”

“มีมรรค มีปฏิบัติทาเพื่อรู้แจ้งนิพพานนั้นอยู่”

“มรรคเป็นอย่างไร ปฏิบัติทาเพื่อให้แจ้งนิพพานนั้นเป็นอย่างไร”

“ผู้มีอายุ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เพื่อให้แจ้งนิพพานนั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติทาเพื่อให้แจ้งนิพพานนั้น”

“ท่านสารีบุตร มรรคดีจริงหนอ ปฏิบัติทาเพื่อให้แจ้งนิพพานนั้นดีจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

สามัญชนกสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุกกรสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ทำไดยาก

[๓๓๑] สามัญชนกปริพาชกถามว่า “ท่านสารีบุตร อะไรหนอที่ทำไดยากในพระธรรมวินัยนี้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๕. สามัญชนกสังยุต]

๒. ทุกกรสูตร

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ การบรรพชาทำได้ยากในพระธรรมวินัยนี้”

“อะไรที่บรรพชาทำได้ยาก”

“ความยินดียิ่ง ที่บรรพชาทำได้ยาก”

“อะไรที่บรรพชาผู้ยินดียิ่งทำได้ยาก”

“การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมที่บรรพชาผู้ยินดียิ่งทำได้ยาก”

“ผู้มีอายุ ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมนานเท่าไรจึงจะเป็นพระอรหันต์”

“ไม่นานดอก ผู้มีอายุ”

ทุกกรสูตรที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรในสังยุตนี้เช่นเดียวกับสังยุตก่อน

สามัญชนกสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]
๓. ดติยัชฌมานปัญหาสูตร

๖. โมคคัลลานสังยุต

๑. ปรุจฉกษณปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องปรุจฉกษณ

[๓๓๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเรียก
ภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระมหา-
โมคคัลลานะแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า

“ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อผมหลักเร้นอยู่ในที่สงัดในที่นี้ได้เกิดความคิดคำนึงขึ้นมาว่า
‘ที่เรียกกันว่า ‘ปรุจฉกษณ ปรุจฉกษณ เป็นอย่างไร’ ผมนั้นได้มีความคิด
ดังนี้ว่า ‘ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ
ปรุจฉกษณที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่’ นี้เรียกว่า ‘ปรุจฉกษณ’
ผมนั้นสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปรุจฉกษณที่มีวิตก วิจารณ์
ปิติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เมื่อผมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการ (การใส่ใจ
สัญญา) ประกอบด้วยกาม^๑ก็ปรากฏขึ้น

ผู้มีอายุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาผมด้วยฤทธิ์แล้วได้ตรัส
ดังนี้ว่า ‘โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ เธออย่า
ประมาทปรุจฉกษณ จงดำรงจิตไว้ในปรุจฉกษณ จงทำจิตให้เป็นหนึ่งผุดขึ้นในปรุจฉกษณ
จงตั้งจิตไว้ให้มั่นในปรุจฉกษณ’ ต่อมา ผมนั้นสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย
แล้ว บรรลุปรุจฉกษณที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ ก็บุคคลเมื่อ
จะพูดให้ถูก ฟังพูดว่า ‘พระสาวกผู้ที่พระศาสดาทรงอนุเคราะห์แล้ว ถึงความเป็น
ผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่’ บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก ฟังพูดถึงผมว่า ‘พระสาวกผู้ที่พระศาสดา
ทรงอนุเคราะห์แล้ว ถึงความเป็นผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่’”

ปรุจฉกษณปัญหาสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ประกอบด้วยกาม ในที่นี้หมายถึงประกอบด้วยนิวรณ์ ๕ ประการ (คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิตตะ
อุทธัจจกุกกุกจะ วิจิกิจจา) (ส.สฬ.อ. ๓/๓๓๒-๓๓๓/๑๕๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า : ๓๕๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๓. ตติยชฌมานปัญหาสูตร

๒. ทุตติยชฌมานปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องทุตติยชฌมาน

[๓๓๓] “ที่เรียกกันว่า ‘ทุตติยชฌมาน ทุตติยชฌมาน’ ทุตติยชฌมานเป็นอย่างไร ผม นั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า ‘เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุ ทุตติยชฌมานมีความสงบใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น^๑ ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่’ นี้เรียกว่า ‘ทุตติยชฌมาน’ ผมนั้นเพราะวิตก วิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุตติยชฌมานมีความสงบใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่ง ผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เมื่อผมอยู่ด้วย วิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการประกอบด้วยวิตกก็ปรากฏขึ้น

ผู้มีอายุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาผมด้วยฤทธิ์แล้วได้ตรัส ดังนี้ว่า ‘โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ เธออย่าประมาท ทุตติยชฌมาน จงดำรงจิตไว้ในทุตติยชฌมาน จงทำจิตให้เป็นหนึ่งผุดขึ้นในทุตติยชฌมาน จงตั้งจิต ให้มั่นในทุตติยชฌมาน’ ต่อมา เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ผมนั้นบรรลุทุตติยชฌมานมี ความสงบใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติ และสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ ก็บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก ฟังพูดว่า ‘พระสาวกผู้ที่พระ ศาสดาทรงอนุเคราะห์แล้ว ถึงความเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่’ บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก ฟังพูด ถึงผมว่า ‘พระสาวกผู้ที่พระศาสดาทรงอนุเคราะห์แล้ว ถึงความเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่’”

ทุตติยชฌมานปัญหาสูตรที่ ๒ จบ

๓. ตติยชฌมานปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องตติยชฌมาน

[๓๓๔] “ที่เรียกว่า ‘ตติยชฌมาน ตติยชฌมาน’ ตติยชฌมานเป็นอย่างไร ผมนั้น ได้มีความคิดดังนี้ว่า ‘เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีอุเบกขา มีสติ-สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยชฌมานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า

เชิงอรรถ :

^๑ ภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น (เจตโส เอกโกทิกาว) คำว่า “เอกโกทิก” เป็นชื่อของสมาธิ ทุตติยชฌมานชื่อว่า เอกโกทิกภาวะ เพราะทำสมาธิที่ชื่อว่าเอกโกทิกนี้ให้เกิดเจริญขึ้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มีภาวะที่จิตเป็น หนึ่งผุดขึ้น” เพราะสมาธิชื่อเอกโกทิกนี้ มีแก่จิต ไม่มีแก่สัตว์ (วิ.อ. ๑/๑๑/๑๔๓-๑๔๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๔. จตตถัมขณปัญหาสุต

‘ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข’ นี้เรียกว่า ‘ตติยฌาน’ เพราะปีติจางคลายไป ฉะนั้นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ‘ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข’ เมื่อผมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญาณมณสิการประกอบด้วยปีติก็ปรากฏขึ้น

ผู้มีอายุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาผมด้วยฤทธิแล้วได้ตรัสตั้งนี้ว่า ‘โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ เธออย่าประมาทตติยฌาน จงดำรงจิตไว้ในตติยฌาน จงทำจิตให้เป็นหนึ่งผุดขึ้นในตติยฌาน จงตั้งจิตให้มั่นในตติยฌาน’ ต่อมา เพราะปีติจางคลายไป ฉะนั้นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ‘ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข’ ก็บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก พึงพูดว่า ฯลฯ ถึงความเป็นผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่”

ตติยฌานปัญหาสุตที่ ๓ จบ

๔. จตตถัมขณปัญหาสุต

ว่าด้วยปัญหาเรื่องจตตถณาน

[๓๓๕] “ที่เรียกว่า ‘จตตถณาน จตตถณาน’ จตตถณานเป็นอย่างไร ฉะนั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘เพราะละสุขและทุกข’ ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลวจตตถณานที่ไม่มีทุกข ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่’ นี้เรียกว่า ‘จตตถณาน’ เพราะละสุขและทุกข’ ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว ฉะนั้นบรรลวจตตถณานที่ไม่มีทุกข ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่’ นี้เรียกว่า ‘จตตถณาน’ เมื่อผมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญาณมณสิการประกอบด้วยสุขก็ปรากฏขึ้น

ผู้มีอายุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาผมด้วยฤทธิแล้วได้ตรัสตั้งนี้ว่า ‘โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ เธออย่าประมาทจตตถณาน จงดำรงจิตไว้ในจตตถณาน จงทำจิตให้เป็นหนึ่งผุดขึ้นในจตตถณาน จงตั้งจิตให้มั่นในจตตถณาน’ ต่อมา เพราะละสุขและทุกข’ ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว ฉะนั้นบรรลวจตตถณานที่ไม่มีทุกข ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่’ ก็บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก พึงพูดว่า ฯลฯ ถึงความเป็นผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่”

จตตถัมขณปัญหาสุตที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๖. วิทยญาณัญญาจยตนณานปัญหาสูตร

๕. อากาสนัญญาจยตนณานปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องอากาสนัญญาจยตนณาน

[๓๓๖] “ที่เรียกว่า ‘อากาสนัญญาจยตนณาน อากาสนัญญาจยตนณาน’ อากาสนัญญาจยตนณานเป็นอย่างไร ผมนั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘ภิกษุในธรรมวินัย นี้บรรลุอากาสนัญญาจยตนณานอยู่โดยกำหนดว่า ‘อากาสนัญญาจยตนณาน’ เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนानัตตสัญญาโดยประการทั้งปวงอยู่’ นี้เรียกว่า ‘อากาสนัญญาจยตนณาน’ ผมนั้นบรรลุอากาสนัญญาจยตนณานอยู่โดยกำหนดว่า ‘อากาสนัญญาจยตนณาน’ เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนานัตตสัญญาโดยประการทั้งปวงอยู่ เมื่อผมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการประกอบด้วยรูปณานก็ปรากฏขึ้น

ผู้มีอายุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาผมด้วยฤทธิ์แล้วได้ตรัสตั้งนี้ว่า ‘โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ เธออย่าประมาทอากาสนัญญาจยตนณาน จงดำรงจิตไว้ในอากาสนัญญาจยตนณาน จงทำจิตให้เป็นหนึ่งผุดขึ้นในอากาสนัญญาจยตนณาน จงตั้งจิตให้มั่นในอากาสนัญญาจยตนณาน’ ต่อมา ผมนั้นบรรลุอากาสนัญญาจยตนณานอยู่โดยกำหนดว่า ‘อากาสนัญญาจยตนณาน’ เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนานัตตสัญญาโดยประการทั้งปวงอยู่ ก็บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก พึงพูดว่า ฯลฯ ถึงความเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่”

อากาสนัญญาจยตนณานปัญหาสูตรที่ ๕ จบ

๖. วิทยญาณัญญาจยตนณานปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องวิทยญาณัญญาจยตนณาน

[๓๓๗] “ที่เรียกกันว่า ‘วิทยญาณัญญาจยตนณาน วิทยญาณัญญาจยตนณาน’ วิทยญาณัญญาจยตนณานเป็นอย่างไร ผมนั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘ภิกษุในธรรมวินัย นี้ล่วงอากาสนัญญาจยตนณานโดยประการทั้งปวง บรรลุวิทยญาณัญญาจยตนณานโดยกำหนดว่า ‘วิทยญาณัญญาจยตนณาน’ นี้เรียกว่า ‘วิทยญาณัญญาจยตนณาน’ ผมนั้นล่วงอากาสนัญญาจยตนณานโดยประการทั้งปวง บรรลุวิทยญาณัญญาจยตนณานโดย

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๗. อากิญจัญญายตนฌานปัญหาสูตร

กำหนดว่า ‘วิญญาณหาที่สุตมิได้’ เมื่อผมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการประกอบด้วยอากาศาณัญญายตนฌานก็ปรากฏขึ้น

ผู้มีอายุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาผมด้วยฤทธิแล้วได้ตรัส
ตั้งนี้ว่า ‘โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ เธออย่าประมาท
วิญญาณัญญายตนฌาน จงดำรงจิตไว้ในวิญญาณัญญายตนฌาน จงทำจิตให้เป็นหนึ่ง
ผุดขึ้นในวิญญาณัญญายตนฌาน จงตั้งจิตให้มั่นในวิญญาณัญญายตนฌาน’ ต่อมา
ผมนั้นล่วงอากาศาณัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลวิญญาณัญญายตนฌาน
โดยกำหนดว่า ‘วิญญาณหาที่สุตมิได้’ ก็บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก พึงพูดว่า ฯลฯ
ถึงความเป็นผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่”

วิญญาณัญญายตนฌานปัญหาสูตรที่ ๖ จบ

๗. อากิญจัญญายตนฌานปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องอากิญจัญญายตนฌาน

[๓๓๘] “ที่เรียกกันว่า ‘อากิญจัญญายตนฌาน อากิญจัญญายตนฌาน’
อากิญจัญญายตนฌานเป็นอย่างไร ผมนั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ล่วงวิญญาณัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลอากิญจัญญายตนฌาน
โดยกำหนดว่า ‘ไม่มีอะไร’ นี้เรียกว่า ‘อากิญจัญญายตนฌาน’ ผมนั้นล่วง
วิญญาณัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลอากิญจัญญายตนฌานโดย
กำหนดว่า ‘ไม่มีอะไร’ เมื่อผมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการประกอบด้วย
วิญญาณัญญายตนฌานก็ปรากฏขึ้น

ผู้มีอายุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาผมด้วยฤทธิแล้วได้ตรัส
ตั้งนี้ว่า ‘โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ เธออย่าประมาท
อากิญจัญญายตนฌาน จงดำรงจิตไว้ในอากิญจัญญายตนฌาน จงทำจิตให้เป็นหนึ่ง
ผุดขึ้นในอากิญจัญญายตนฌาน จงตั้งจิตให้มั่นในอากิญจัญญายตนฌาน’ ต่อมา
ผมนั้นล่วงวิญญาณัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลอากิญจัญญายตนฌาน
โดยกำหนดว่า ‘ไม่มีอะไร’ ก็บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก พึงพูดว่า ฯลฯ ถึงความเป็นผู้รู้ที่
ยิ่งใหญ่”

อากิญจัญญายตนฌานปัญหาสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๙. อนิมิตตปัญหาสูตร

๘. เนวส์ัญญานาสัญญาตณมานปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องเนวส์ัญญานาสัญญาตณมาน

[๓๓๙] “ที่เรียกกันว่า ‘เนวส์ัญญานาสัญญาตณมาน เนวส์ัญญานาสัญญาตณมาน’ เนวส์ัญญานาสัญญาตณมานเป็นอย่างไร’ ผมนั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘ภิกษุในธรรมวินัยนี้ล่วงอาภิกขุญญาตณมานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิวส์ัญญานาสัญญาตณมานอยู่’ นี้เรียกว่า ‘เนวส์ัญญานาสัญญาตณมาน’ ผมนั้นล่วงอาภิกขุญญาตณมานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิวส์ัญญานาสัญญาตณมานอยู่ เมื่อผมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการประกอบด้วยอาภิกขุญญาตณมานก็ปรากฏขึ้น

ผู้มีอายุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาผมด้วยฤทธิแล้วได้ตรัสตั้งนี้ว่า ‘โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ เธออย่าประมาทเนวส์ัญญานาสัญญาตณมาน จงดำรงจิตไว้ในเนวส์ัญญานาสัญญาตณมาน จงทำจิตให้เป็นหนึ่งผุดขึ้นในเนวส์ัญญานาสัญญาตณมาน จงตั้งจิตให้มั่นในเนวส์ัญญานาสัญญาตณมาน’ ต่อมา ผมนั้นล่วงอาภิกขุญญาตณมานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิวส์ัญญานาสัญญาตณมานอยู่ ก็บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก พึงพูดว่า ฯลฯ ถึงความเป็นผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่”

เนวส์ัญญานาสัญญาตณมานปัญหาสูตรที่ ๘ จบ

๙. อนิมิตตปัญหาสูตร

ว่าด้วยปัญหาเรื่องอนิมิตตเจโตสมาธิ

[๓๔๐] “ที่เรียกกันว่า ‘อนิมิตตเจโตสมาธิ^๑ อนิมิตตเจโตสมาธิ’ อนิมิตตเจโตสมาธิเป็นอย่างไร ผมนั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุอนิมิตตเจโตสมาธิ เพราะไม่กำหนดนิมิตทั้งปวงอยู่’ นี้เรียกว่า ‘อนิมิตตเจโตสมาธิ’ ผมนั้นบรรลุอนิมิตตเจโตสมาธิ เพราะไม่กำหนดนิมิตทั้งปวงอยู่ เมื่อผมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ วิญญาณย่อมแล่นไปตามนิมิต

เชิงอรรถ :

^๑ อนิมิตตเจโตสมาธิ ในที่นี้หมายถึงวิปัสสนาสมาธิ (ส.สพ.อ. ๓/๓๔๐/๑๕๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า : ๓๕๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. สักกสูตร

ผู้มีอายุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาผมด้วยฤทธิแล้วได้ตรัส
ตั้งนี้ว่า ‘โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ เธออย่าประมาท
อนิมิตตเจโตสมาธิ จงดำรงจิตไว้ในอนิมิตตเจโตสมาธิ จงทำจิตให้เป็นหนึ่งผุดขึ้น
ในอนิมิตตเจโตสมาธิ จงตั้งจิตให้มั่นในอนิมิตตเจโตสมาธิ’ ต่อมา ผมนั้นบรรล
อนิมิตตเจโตสมาธิเพราะไม่กำหนดนิมิตทั้งปวงอยู่ ก็บุคคลเมื่อจะพูดให้ถูก ฟังพูด
ว่า ‘พระสาวกผู้ที่พระศาสดาทรงอนุเคราะห์แล้ว ถึงความเป็นผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่’ บุคคล
เมื่อจะพูดให้ถูก ฟังพูดถึงผมว่า ‘พระสาวกผู้ที่พระศาสดาทรงอนุเคราะห์แล้ว ถึง
ความเป็นผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่’”

อนิมิตตปัญหาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. สักกสูตร

ว่าด้วยท้าวสักกะ

[๓๕๑] ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะหายตัวจากพระเชตวันไปปรากฏใน
เทวโลกชั้นดาวดึงส์ เปรียบเหมือนบุรุษแข็งแรงเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้าจะนั้น
ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยเทวดา ๕๐๐ องค์ ได้เสด็จเข้าไปหาท่าน
พระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงไหว้แล้ว ได้ประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร ท่าน
พระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับท้าวสักกะจอมเทพตั้งนี้ว่า

“ท่านจอมเทพ การถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระพุทธเจ้า
เป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพระธรรมเป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระธรรมเป็นสรณะเป็นเหตุ
สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพระสงฆ์เป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระสงฆ์เป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์
บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ท้าวสักกะจอมเทพตรัสว่า “ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การถึงพระพุทธเจ้า
เป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. ลักกสูตร

การถึงพระธรรมเป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระธรรมเป็นสรณะเป็นเหตุ
สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพระสงฆ์เป็นสรณะดีนัก ฯลฯ จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยเทวดา ๖๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วย
เทวดา ๗๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วยเทวดา ๘๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วยเทวดา
๘๐,๐๐๐ องค์ ได้เสด็จเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงไหว้แล้ว
ประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับท้าวสักกะจอมเทพ
ดังนี้ว่า

“ท่านจอมเทพ การถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระพุทธเจ้า
เป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพระธรรมเป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระธรรมเป็นสรณะเป็นเหตุ
สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพระสงฆ์เป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระสงฆ์เป็นสรณะเป็นเหตุ
สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ท้าวสักกะจอมเทพตรัสว่า “ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การถึงพระพุทธเจ้า
เป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพระธรรมเป็นสรณะดีนัก ฯลฯ

การถึงพระสงฆ์เป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระสงฆ์เป็นสรณะเป็นเหตุ
สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยเทวดา ๕๐๐ องค์ ได้เสด็จเข้าไปหา
ท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงไหว้แล้ว ประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร
ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับท้าวสักกะจอมเทพดังนี้ว่า

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. สักกสูตร

“ท่านจอมเทพ การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสาวกที่ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค^๑’ ดีนั้ก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ‘พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน’ ดีนั้ก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

เชิงอรรถ :

^๑ พระพุทธคุณ ๙ บทนี้ แต่ละบทมีอรรถนอกประการ คือ

๑. **ชื่อว่า เป็นพระอรหันต์** เพราะห่างไกลจากกิเลส, เพราะกำจัดขาคีคือกิเลส, เพราะหักขี้กำแห่งสังสารคือการเวียนว่ายตายเกิด, เพราะเป็นผู้ควรรับไทยธรรม, เพราะไม่ทำบาปในที่ลับ

๒. **ชื่อว่า ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ** เพราะตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบและด้วยพระองค์เอง

๓. **ชื่อว่า เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ** วิชา ได้แก่ วิชา ๓ และวิชา ๘ วิชา ๓ คือ

(๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ระลึกชาติได้ (๒) จุตูปปาตญาณ ความรู้จุดและอุบัติของสัตว์

(๓) อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ วิชา ๘ คือ (๑) วิปัสสนาญาณ ญาณที่เป็นวิปัสสนา

(๒) มโนมยิทธิ มีฤทธิ์ทางใจ (๓) อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ได้ต่าง ๆ (๔) ทิพพโสต หูทิพย์ (๕) เจโตปริยญาณ

กำหนดรู้จิตผู้อื่นได้ (๖) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ระลึกชาติได้ (๗) ทิพพจักขุ ตาทิพย์ หรือเรียก

จุตูปปาตญาณ (๘) อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ **จรณะ ๑๕** คือ (๑) สิลสัมปทา

ความถึงพร้อมด้วยศีล (๒) อินทริยสังวร ความสำรวมอินทริย์ (๓) โภชนมัตตัญญูตา ความเป็นผู้

รู้จักประมาณในการบริโภค (๔) ชาคริยานุโยค การหมั่นประกอบความเพียรเป็นเครื่องต้น (๕) มีศรัทธา

(๖) มีหิริ (๗) มีโอตตปปะ (๘) เป็นพหูสูต (๙) วิริยารัมภะ ปรารภความเพียร (๑๐) มีสติมั่นคง

(๑๑) มีปัญญา (๑๒) ปรุสมณาน (๑๓) ทุตติยมนาน (๑๔) ดตติยมนาน (๑๕) จตตถมนาน

๔. **ชื่อว่า ผู้เสด็จไปดี** เพราะทรงดำเนินรุดหน้าไปไม่หวนกลับคืนมาหากิเลสที่ทรงละได้แล้ว

๕. **ชื่อว่า ผู้รู้แจ้งโลก** เพราะทรงรู้แจ้งโลก เหตุเกิดแห่งโลก ความดับโลก วิธีปฏิบัติให้ถึงความ

ดับโลก (ทุกข, สมุทัย, นิโรธ และมรรค) และทรงรู้แจ้งโลกทั้งสาม คือ สังขารโลก สัตว์โลก และโอกาสโลก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. ลักกสูตร

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า ‘พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร’ ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล^๑ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก’ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดี ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทแก่ตัว ท่านผู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทิวฏฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดีเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ท้าวสักกะจอมเทพตรัสว่า “ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค

เชิงอรรถ :

๖. **ชื่อว่าสารถิฝักผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม** เพราะทรงฝึกผู้ควรฝึกฝน ทั้งเทวดา มนุษย์ อมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน ด้วยอุบายต่าง ๆ

๗. **ชื่อว่าเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย** เพราะทรงสั่งสอนทั้งเทวดาและมนุษย์ ด้วยประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า ผู้ปฏิบัติตามแล้วสำเร็จมรรคผลในโลกนี้บ้าง จุตไปเกิดในสวรรค์กลับมาฟังธรรมแล้วสำเร็จมรรคผลบ้าง ทรงช่วยเหลือหมู่มสัตว์ให้พ้นความกัณดารคือความเกิด

๘. **ชื่อว่าเป็นพระพุทธเจ้า** เพราะรู้สิ่งที่ควรรู้ทั้งหมด ด้วยพระองค์เองและทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม

๙. **ชื่อว่าเป็นพระผู้มีพระภาค** เพราะ (๑) ทรงมีโชค (๒) ทรงทำลายข้าศึกคือกิเลส (๓) ประกอบด้วยภคธรรม ๖ ประการ (คือ ความเป็นใหญ่เหนือจิตของตน, โลกุตตรธรรม, ยศ, สิริ, ความสำเร็จ ประโยชน์ตามต้องการ และความเพียร) (๔) ทรงจำแนกแจกแจงธรรม (๕) ทรงเสพอริยธรรม (๖) ทรงคายค้นหาในภพทั้งสาม (๗) ทรงเป็นที่เคารพของชาวโลก (๘) ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว (๙) ทรงมีส่วนแห่งปัจฉัย ๔ เป็นต้น (วิ.อ. ๑/๑/๑๐๓-๑๑๘, สารตถ.ฎีกา ๑/๒๗๐-๔๐๐)

อนึ่ง พระพุทธคุณนี้ท่านแบ่งเป็น ๑๐ ประการ โดยแยกข้อ ๖ เป็น ๒ ประการ คือ (๑) เป็นผู้ยอดเยี่ยม (๒) เป็นสารถิฝักผู้ควรฝึกได้ (วิสุทธิ. ๑/๒๖๕, วิ.อ. ๑/๑/๑๑๒-๑๑๓)

^๑ **๘ บุคคล** ได้แก่ (๑) พระผู้บรรลุโสดาปัตติผล (๒) พระผู้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติมรรค (๓) พระผู้บรรลุสกทาคามีผล (๔) พระผู้ดำรงอยู่ในสกทาคามีมรรค (๕) พระผู้บรรลุอนาคามีผล (๖) พระผู้ดำรงอยู่ในอนาคามีมรรค (๗) พระผู้บรรลุอรหัตตผล (๘) พระผู้ดำรงอยู่ในอรหัตตมรรค (อภิ.ป. (แปล) ๓๖/๒๐๗/๒๒๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. สักกสูตร

พระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค' ดีนัง เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า 'พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน' ดีนัง เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า 'พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก' ดีนัง เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดี ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดีนัง เพราะการถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดีเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์"

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยเทวดา ๖๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วยเทวดา ๗๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วยเทวดา ๘๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วยเทวดา ๘๐,๐๐๐ องค์ ได้เสด็จเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงไหวแล้วประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับท้าวสักกะจอมเทพดังนี้ว่า

"ท่านจอมเทพ การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม้เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค' ดีนัง เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า 'พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน' ดีนัง เพราะการ

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. สักกสูตร

ถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า ‘พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก’ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดี ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดีเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ท้าวสักกะจอมเทพตรัสว่า “ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ‘พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน’ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า ‘พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก’ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดี ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดีเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. ลักกสูตร

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยเทวดา ๕๐๐ องค์ ได้เสด็จเข้าไปหา
ท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับท้าว
สักกะจอมเทพดังนี้ว่า

“ท่านจอมเทพ การถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระพุทธเจ้า
เป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์	๒. วรรณะทิพย์
๓. สุขทิพย์	๔. ยศทิพย์
๕. ความเป็นใหญ่ทิพย์	๖. รูปทิพย์
๗. เสียงทิพย์	๘. กลิ่นทิพย์
๙. รสทิพย์	๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

การถึงพระธรรมเป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระธรรมเป็นสรณะเป็นเหตุ
สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อม
ครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์	๒. วรรณะทิพย์
๓. สุขทิพย์	๔. ยศทิพย์
๕. ความเป็นใหญ่ทิพย์	๖. รูปทิพย์
๗. เสียงทิพย์	๘. กลิ่นทิพย์
๙. รสทิพย์	๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

การถึงพระสงฆ์เป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระสงฆ์เป็นสรณะเป็นเหตุ
สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อม
ครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์	๒. วรรณะทิพย์
๓. สุขทิพย์	๔. ยศทิพย์
๕. ความเป็นใหญ่ทิพย์	๖. รูปทิพย์
๗. เสียงทิพย์	๘. กลิ่นทิพย์
๙. รสทิพย์	๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. สักกสูตร

ท้าวสักกะจอมเทพตรัสว่า “ท่านโมคคัลลานะผู้รทกษ การถึงพระพุทธเจ้า เป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

การถึงพระธรรมเป็นสรณะดีนัก ฯลฯ

การถึงพระสงฆ์เป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระสงฆ์เป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์

๒. วรรณะทิพย์

๓. สุขทิพย์

๔. ยศทิพย์

๕. ความเป็นใหญ่ทิพย์

๖. รูปทิพย์

๗. เสียงทิพย์

๘. กลิ่นทิพย์

๙. รสทิพย์

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์”

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยเทวดา ๖๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วยเทวดา ๗๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วยเทวดา ๘๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วยเทวดา ๘๐,๐๐๐ องค์ ได้เสด็จเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงไหวแล้วประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับท้าวสักกะจอมเทพดังนี้ว่า

“ท่านจอมเทพ การถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

การถึงพระธรรมเป็นสรณะดีนัก ฯลฯ

การถึงพระสงฆ์เป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระสงฆ์เป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. ลักกสูตร

๑. อายุทิพย์	๒. วรรณะทิพย์
๓. สุขทิพย์	๔. ยศทิพย์
๕. ความเป็นใหญ่ทิพย์	๖. รูปทิพย์
๗. เสี่ยงทิพย์	๘. กลิ่นทิพย์
๙. รสทิพย์	๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์”

ท้าวสักกะจอมเทพตรัสว่า

“ท่านโมคคัลลานะผู้บริบูรณ์ การถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะดีนัก ฯลฯ

การถึงพระธรรมเป็นสรณะดีนัก ฯลฯ

การถึงพระสงฆ์เป็นสรณะดีนัก เพราะการถึงพระสงฆ์เป็นสรณะเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์	๒. วรรณะทิพย์
๓. สุขทิพย์	๔. ยศทิพย์
๕. ความเป็นใหญ่ทิพย์	๖. รูปทิพย์
๗. เสี่ยงทิพย์	๘. กลิ่นทิพย์
๙. รสทิพย์	๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์”

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยเทวดา ๕๐๐ องค์ ได้เสด็จเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงไหว้แล้ว ประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับท้าวสักกะจอมเทพดังนี้ว่า

“ท่านจอมเทพ การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ	๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. ลักกสูตร

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมดীনก ฯลฯ

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ดীনก ฯลฯ

การถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดี ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดীনก

เพราะการถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดี สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

ท้าวสักกะจอมเทพตรัสว่า “ท่านโมคคัลลานะผู้รุกรทุกข์ การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค พระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ ดীনก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ‘พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน’ ดীনก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า ‘พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก’ ดীনก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. ลักกสูตร

การถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดี ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดี สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยเทวดา ๖๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วย เทวดา ๗๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วยเทวดา ๘๐๐ องค์ ฯลฯ พร้อมด้วยเทวดา ๘๐,๐๐๐ องค์ ได้เสด็จเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงไหว้แล้ว ประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับท้าวสักกะจอมเทพ ดังนี้ว่า

“ท่านจอมเทพ การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง โดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควร ฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ ดีนัก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน พระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลก สวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์

๒. วรรณะทิพย์

๓. สุขทิพย์

๔. ยศทิพย์

๕. ความเป็นใหญ่ทิพย์

๖. รูปทิพย์

๗. เสียงทิพย์

๘. กลิ่นทิพย์

๙. รสทิพย์

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ‘พระธรรมอัน พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อັນวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน’ ดีนัก เพราะ การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเป็นเหตุ สัตว์บางพวกใน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๐. สักกสูตร

โลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โฝงฐัพพะทิพย์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า ‘พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกต้อง ปฏิบัติสมควร’ ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก’ ดิฉัน เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โฝงฐัพพะทิพย์

การถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดี ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทแก่ตน ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดิฉัน เพราะการถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดีเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์

๒. วรรณะทิพย์

๓. สุขทิพย์

๔. ยศทิพย์

๕. ความเป็นใหญ่ทิพย์

๖. รูปทิพย์

๗. เสียงทิพย์

๘. กลิ่นทิพย์

๙. รสทิพย์

๑๐. โฝงฐัพพะทิพย์”

ท้าวสักกะจอมเทพตรัสว่า “ท่านโมคคัลลานะผู้นิรหุกข์ การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ ดิฉัน เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โฝงฐัพพะทิพย์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

๑๑. จันทนสูตร

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ‘พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน’ ดีนิก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

การถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า ‘พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก’ ดีนิก เพราะการถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์ ฯลฯ

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์

ท่านโมคคัลลานะผู้รุกรุกข์ การถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดี ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดีนิก เพราะการถึงพร้อมด้วยศีลที่พระอริยะยินดีเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านเหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. อายุทิพย์

๒. วรรณะทิพย์

๓. สุขทิพย์

๔. ยศทิพย์

๕. ความเป็นใหญ่ทิพย์

๖. รูปทิพย์

๗. เสียงทิพย์

๘. กลิ่นทิพย์

๙. รสทิพย์

๑๐. โผฏฐัพพะทิพย์”

สังกสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. จันทนสูตร

ว่าด้วยจันทนเทพบุตร

[๓๔๒] ครั้งนั้น จันทนเทพบุตร ฯลฯ

ครั้งนั้น สยามเทพบุตร ฯลฯ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๖. โมคคัลลานสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

ครั้งนั้น สันตสิตเทพบุตร ฯลฯ

ครั้งนั้น สุนิมมิตเทพบุตร ฯลฯ

ครั้งนั้น วสวัตตีเทพบุตร ฯลฯ

(เปยายาลทั้ง ๕ นี้พึงให้พิสดารเหมือนสักกสูตร)

จันทนสูตรที่ ๑๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. ปฐมัชฌมานปัญหาสูตร	๒. ทุตติยัชฌมานปัญหาสูตร
๓. ตติยัชฌมานปัญหาสูตร	๔. จตตถัชฌมานปัญหาสูตร
๕. อากาสาณัญญาตตปัญหาสูตร	๖. วิญญาณัญญาตตปัญหาสูตร
๗. อากิญจัญญาตตปัญหาสูตร	๘. เนวส์ัญญานาสัญญาตตปัญหาสูตร
๙. อนิมิตตปัญหาสูตร	๑๐. สักกสูตร
๑๑. จันทนสูตร	

โมคคัลลานสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๑. สัญโญชนสูตร

๗. จิตตสังยุต

๑. สัญโญชนสูตร

ว่าด้วยสังโยชน์

[๓๔๓] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเถระหลายรูปอยู่ที่อัมพวาภูทิววัน เขตเมือง
มัจฉिकासันท์ สมัยนั้น ภิกษุผู้เป็นเถระหลายรูปกลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉัน
ภัตตาหารเสร็จแล้ว นั่งประชุมกัน ณ ปรุระ ได้สนทนากันขึ้นว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย
ธรรมเหล่านี้ คือ สังโยชน์ก็ดี ธรรมที่เกี่ยวแก่สังโยชน์ก็ดี มีอรรถต่างกัน มี
พยัญชนะต่างกัน หรือมีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น”

บรรดาภิกษุผู้เป็นเถระเหล่านั้น บางพวกตอบว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม
เหล่านี้ คือ สังโยชน์ก็ดี ธรรมที่เกี่ยวแก่สังโยชน์ก็ดี มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะ
ต่างกัน”

บางพวกตอบว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ คือ สังโยชน์ก็ดี ธรรมที่
เกี่ยวแก่สังโยชน์ก็ดี มีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น”

สมัยนั้น จิตตคหบดีได้ไปยังบ้านส่วยชื่อมคคปถะด้วยกิจที่ควรทำบางอย่าง
ท่านจิตตคหบดีได้ยินข่าวว่า “ภิกษุผู้เป็นเถระหลายรูปกลับจากบิณฑบาต
ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว นั่งประชุมกัน ณ ปรุระ ได้สนทนากันขึ้นว่า
‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ คือ สังโยชน์ก็ดี ธรรมที่เกี่ยวแก่สังโยชน์ก็ดี
มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะต่างกัน หรือมีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะ
เท่านั้น’

บรรดาภิกษุผู้เป็นเถระเหล่านั้น บางพวกตอบว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม
เหล่านี้ คือ สังโยชน์ก็ดี ธรรมที่เกี่ยวแก่สังโยชน์ก็ดี มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะ
ต่างกัน’

บางพวกตอบว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ คือ สังโยชน์ก็ดี ธรรม
ที่เกี่ยวแก่สังโยชน์ก็ดี มีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๑. สัญโญชนสูตร

ครั้งนั้น จิตตคหบดีเข้าไปหาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายถึงที่อยู่ ใหว่แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามภิกษุผู้เป็นเถระดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย กระผมได้ยินข่าวว่า ‘ภิกษุผู้เป็นเถระหลายรูปกลับจากบิณฑบาต ภายหลังจากฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว นั่งประชุมกัน ณ ปะรำ ได้สนทนากันขึ้นว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ คือ สัญโญชนก็ดี ธรรมที่เกื้อกูลแก่สัญโญชนก็ดี มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะต่างกัน หรือมีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น’

บางพวกตอบว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ คือ สัญโญชนก็ดี ธรรมที่เกื้อกูลแก่สัญโญชนก็ดี มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะต่างกัน’

บางพวกตอบว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ คือ สัญโญชนก็ดี ธรรมที่เกื้อกูลแก่สัญโญชนก็ดี มีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้นหรือ’

ภิกษุผู้เป็นเถระเหล่านั้นตอบว่า “เจริญพร คหบดี”

จิตตคหบดีกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ คือ สัญโญชนก็ดี ธรรมที่เกื้อกูลแก่สัญโญชนก็ดี มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะต่างกัน ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น กระผมจักยกอุปมาให้ท่านทั้งหลายฟัง เพราะวิญญูชนบางพวกในโลกนี้ยอมเข้าใจเนื้อความแห่งภาษิตได้แม้ด้วยอุปมา เปรียบเหมือนโคดำกับโคขาวเขาผูกติดกันด้วยสายคร่าวหรือด้วยเชือกเส้นเดียวกัน ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘โคดำเกี่ยวเนื่องกับโคขาว โคขาวเกี่ยวเนื่องกับโคดำ’ ผู้นั้นเมื่อกล่าวพึงกล่าวถูกต้องหรือ”

“ไม่ถูกต้อง คหบดี โคดำไม่เกี่ยวเนื่องกับโคขาว แมโคขาวก็ไม่เกี่ยวเนื่องกับโคดำ แต่โคทั้งสองนั้นถูกเขาผูกด้วยสายคร่าวหรือด้วยเชือกเส้นเดียวกัน สายคร่าวหรือเชือกนั้นจึงเกี่ยวเนื่องในโคทั้งสองนั้น”

“ท่านผู้เจริญทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ตาไม่เกี่ยวข้องกับรูป รูปก็ไม่เกี่ยวข้องกับตา แต่เพราะอาศัยตาและรูปทั้งสองนั้นฉันตราบจะเกิดขึ้น ตาและรูปนั้นจึงเกี่ยวข้องในฉันตราบจะนั้น

หูไม่เกี่ยวข้องกับเสียง ...

จมูกไม่เกี่ยวข้องกับกลิ่น ...

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๒. ปฐมอสิหัตตสูตร

ล้นไม่เกี่ยวข้องกับรส ...

กายไม่เกี่ยวข้องกับโณภูฐัพพะ โณภูฐัพพะก็ไม่เกี่ยวข้องกับกาย แต่เพราะอาศัยกายและโณภูฐัพพะทั้งสองนั้นฉันทราคะจึงเกิดขึ้น กายและโณภูฐัพพะนั้นจึงเกี่ยวข้องกับในฉันทราคะนั้น

ใจไม่เกี่ยวข้องกับธรรมารมณฺ์ ธรรมารมณฺ์ก็ไม่เกี่ยวข้องกับใจ แต่เพราะอาศัยใจและธรรมารมณฺ์ทั้งสองนั้นฉันทราคะจึงเกิดขึ้น ใจและธรรมารมณฺ์นั้นจึงเกี่ยวข้องกับในฉันทราคะนั้น”

“คหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ที่ปัญญาจักษุของท่านหยั่งลงในพระพุทฺธพจน์ที่ลึกซึ้ง”

สังญโณชนสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฐมอสิหัตตสูตร

ว่าด้วยพระอสิหัตตะ สูตรที่ ๑

[๓๔๔] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเถระหลายรูปอยู่ที่อัมพวาภูกวัน เขตเมืองมัจฉिकासันท์ ครั้นนั้น จิตตคหบดีเข้าไปหาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายถึงที่อยู่ ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับภิกษุผู้เป็นเถระเหล่านั้นดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอพระเถระทั้งหลายโปรดรับภัตตาหารของกระผมในวันพรุ่งนี้เถิด”

ภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายได้รับอาราธนาโดยดุชนิภาพ ลำดับนั้น จิตตคหบดีทราบว่ภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายรับอาราธนาแล้วจึงลุกจากที่นั่ง ไหว้แล้ว กระทำประทักษิณแล้วจากไป

ครั้นคืนนั้นผ่านไป ตอนเช้าภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายครองอันตราวาสก ถือบาตร และจีวรเข้าไปยังที่อยู่ของจิตตคหบดี นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๒. ปฐมอสิหัตตสูตร

ลำดับนั้น จิตตคหบดีเข้าไปหาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลาย ใหว่แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระเถระว่า “ท่านผู้เจริญ ที่กล่าวกันว่า ‘ธาตุต่าง ๆ ธาตุต่าง ๆ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่าธาตุต่าง ๆ” เมื่อจิตตคหบดีถามอย่างนี้แล้ว ท่านพระเถระได้นิ่งอยู่

แม้ครั้งที่ ๒ จิตตคหบดี ก็ได้เรียนถามว่า “ท่านผู้เจริญ ที่กล่าวกันว่า ‘ธาตุต่าง ๆ ธาตุต่าง ๆ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่าธาตุต่าง ๆ” แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระเถระก็ได้นิ่งอยู่

แม้ครั้งที่ ๓ จิตตคหบดี ก็ได้เรียนถามว่า “ท่านผู้เจริญ ที่กล่าวกันว่า ‘ธาตุต่าง ๆ ธาตุต่าง ๆ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่าธาตุต่าง ๆ” แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระเถระก็ได้นิ่งอยู่

สมัยนั้น ท่านพระอสิหัตตตะเป็นผู้ใหม่กว่าภิกษุทุกรูปในหมู่ภิกษุนั้น ขณะนั้นท่านพระอสิหัตตตะได้กล่าวกับท่านพระเถระดังนี้ว่า “กระผมขอตอบปัญหาข้อนี้ของจิตตคหบดีเอง ขอรับ”

พระเถระกล่าวว่า “อสิหัตตตะ ท่านจงตอบปัญหาข้อนี้ของจิตตคหบดีเถิด”

ท่านพระอสิหัตตตะได้ถามว่า “คหบดี ท่านถามว่า ‘ท่านผู้เจริญ ที่กล่าวกันว่า ‘ธาตุต่าง ๆ ธาตุต่าง ๆ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่าธาตุต่าง ๆ’ หรือ”

“อย่างนั้น ขอรับ”

“คหบดี พระผู้มีพระภาคตรัสธาตุต่าง ๆ ไว้ดังนี้ว่า ‘จักขุธาตุ รูปธาตุ จักขุวิญญูณธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ ธัมมธาตุ มโนวิญญูณธาตุ’ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่าธาตุต่าง ๆ”

ลำดับนั้น จิตตคหบดีชื่นชมยินดีภษิตของท่านอสิหัตตตะ ได้นำของขบฉันอันประณีตประเคนภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายให้อิ่มหนำด้วยตนเอง ขณะนั้นภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายฉันเสร็จแล้ววางมือจากบาตร ลุกจากอาสนะแล้วจากไป

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๓. ทุติยอิสสิทัตตสูตร

ต่อมา ท่านพระเถระได้กล่าวกับท่านพระอิสสิทัตตดังนี้ว่า “ดีละ ท่านอิสสิทัตต ปัญหาข้อนี้แจ่มแจ้งแก่ท่าน ไม่แจ่มแจ้งแก่ผม ถ้าเช่นนั้น เมื่อปัญหาเช่นนี้มาถึง แม้โดยประการอื่น ท่านพึงตอบปัญหานั้นแล”

ปฐมอิสสิทัตตสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุติยอิสสิทัตตสูตร

ว่าด้วยพระอิสสิทัตตะ สูตรที่ ๒

[๓๔๕] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเถระหลายรูปอยู่ที่อัมพวาภูกัน เขตเมือง มัจฉिकासันท์ ครั้นนั้น จิตตคหบดีเข้าไปหาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายถึงที่อยู่ ไหว้ แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้อาราธนาว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอพระเถระทั้งหลายโปรดรับภัตตาหารของกระผมในวันพรุ่งนี้เถิด”

ภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายรับอาราธนาโดยดุชนีภาพ ลำดับนั้น จิตตคหบดีทราบว่ภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายรับอาราธนาแล้วจึงลุกจากที่นั่ง ไหว้แล้ว กระทำประทักษิณแล้วจากไป

ครั้นคืนนั้นผ่านไป ตอนเช้าภิกษุทั้งหลายครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังที่อยู่ของจิตตคหบดี นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว

ลำดับนั้น จิตตคหบดีเข้าไปหาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลาย ไหว้แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระเถระดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ทิฏฐิหลายอย่างเกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด หรือโลกไม่มีที่สุด ชีวะ^๑กับสรีระ เป็นอย่างเดียวกัน หรือชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคต^๒ เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

เชิงอรรถ :

^๑ ชีวะ ในที่นี้หมายถึงวิญญาณอมตะ หรืออาดมัน (soul) (อภิ.ปญจ.อ. ๑/๑/๑๒๙)

^๒ ตถาคต ในที่นี้เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้กันมาก่อนพุทธกาล หมายถึงอัตตา (อาดมัน) ไม่ได้หมายถึงพระพุทธเจ้า อรรถกถาอธิบายว่า หมายถึงสัตตตะ (ที.สี.อ. ๑/๖๕/๑๐๘)

พระสูตรต้นตอปัญหา สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๓. ทุติยอิสสิทัตตสูตร

ทิวฏฐิ ๖๒^๑ อย่างนี้พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วในพรหมชาลสูตร ท่านผู้เจริญ เมื่ออะไรมี ทิวฏฐิเหล่านี้จึงมี เมื่ออะไรมิมี ทิวฏฐิเหล่านี้จึงไม่มี” เมื่อจิตตคหบดีถามอย่างนี้แล้ว ท่านพระเถระได้นิ่งอยู่

แม้ครั้งที่ ๒ จิตตคหบดี ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ จิตตคหบดีก็ได้เรียนถามว่า “ท่านผู้เจริญ ทิวฏฐิหลายอย่างเกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่ สุด หรือโลกไม่มีที่ สุด ชีวะกับสรีระเป็น อย่างเดียวกัน หรือชีวะกับสรีระเป็น คนละอย่างกัน หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ทิวฏฐิ ๖๒ อย่างนี้พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วในพรหมชาลสูตร ท่านผู้เจริญ เมื่ออะไรมี ทิวฏฐิเหล่านี้จึงมี เมื่ออะไรมิมี ทิวฏฐิเหล่านี้จึงไม่มี” แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระเถระก็ได้นิ่งอยู่

สมัยนั้น ท่านพระอิสสิทัตตะเป็นผู้ใหม่กว่าภิกษุทุกรูปในหมู่ภิกษุนั้น ขณะนั้นท่านพระอิสสิทัตตะได้กล่าวกับท่านพระเถระดังนี้ว่า “กระผมขอตอบปัญหาข้อนี้ของจิตตคหบดีเอง ขอรับ”

พระเถระกล่าวว่า “อิสสิทัตตะ ท่านจงตอบปัญหาข้อนี้ของจิตตคหบดีเถิด”

ท่านพระอิสสิทัตตะได้ถามว่า “คหบดี ท่านถามว่า ‘ท่านผู้เจริญ ทิวฏฐิหลายอย่างเกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่ สุด หรือโลกไม่มีที่ สุด ฯลฯ ท่านผู้เจริญ เมื่ออะไรมี ทิวฏฐิเหล่านี้จึงมี เมื่ออะไรมิมี ทิวฏฐิเหล่านี้จึงไม่มี’ หรือ”
“อย่างนั้น ขอรับ”

“คหบดี ทิวฏฐิหลายอย่างเกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่ สุด หรือโลกไม่มีที่ สุด ชีวะกับสรีระเป็น อย่างเดียวกัน หรือชีวะกับสรีระเป็น

เชิงอรรถ :

^๑ ทิวฏฐิ ๖๒ คือ ทฤษฎีทางอภิปริชญาที่มีอยู่ในอินเดียทั้งก่อนและร่วมสมัยกับพระพุทธองค์ มีอยู่ทั้งหมด ๖๒ ทฤษฎี พระพุทธองค์ทรงยกมาแสดงเพื่อยืนยันว่า พระองค์ทรงรู้ทฤษฎีดังกล่าวอย่างแจ่มแจ้ง และทรงแสดงพรหมชาลสูตรครอบคลุมทฤษฎีเหล่านั้นทั้งหมด เปรียบเหมือนชาวประมงใช้แหทอดคลุมปลาไว้ได้ทั้งหมด ดู ที.สี. (แปล) ๙/๒๘/๑๑

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๓. ทุติยอัสสีทัตตสูตร

คนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคต
ไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้ว
ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มี ไข่จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข่' ทิฏฐิ ๖๒ อย่างนี้พระผู้มีพระภาคได้
ตรัสไว้แล้วในพรหมชาลสูตร คหบดี เมื่อสักกายทิฏฐิ (ความเห็นว่าเป็นกายของตน)
มี ทิฏฐิเหล่านี้จึงมี เมื่อสักกายทิฏฐิไม่มี ทิฏฐิเหล่านี้จึงไม่มี"

“ท่านผู้เจริญ สักกายทิฏฐิยอมมีได้อย่างไร”

“คหบดี ปุถุชน^๑ในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรม
ของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่
ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็น
รูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือ
พิจารณาเห็นอัตตาในรูป พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ สัญญา ...
สังขาร ... พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามี
วิญญาณ พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ
คหบดี สักกายทิฏฐิยอมมีได้อย่างนี้แล”

“ท่านผู้เจริญ สักกายทิฏฐิยอมมีไม่ได้อย่างไร”

“คหบดี อริยสาวกในศาสนานี้ผู้ได้สดับ ได้เห็นพระอริยะ ฉลาดในธรรม
ของพระอริยะ ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดใน
ธรรมของสัตบุรุษ ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดย
ความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือไม่
พิจารณาเห็นอัตตาในรูป ไม่พิจารณาเห็นเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ไม่พิจารณา
เห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ ไม่พิจารณา
เห็นวิญญาณในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ คหบดี สักกายทิฏฐิ
ยอมมีไม่ได้เป็นอย่างนี้แล”

เชิงอรรถ :

^๑ ปุถุชน หมายถึงคนที่ยังมีกิเลสหนา ที่เรียกเช่นนี้เพราะบุคคลประเภทนี้ยังมีเหตุก่อให้เกิดกิเลสอย่างหนานานัปการ ปุถุชนมี ๒ ประเภท คือ อันธปุถุชน คนที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิต และกัลยาณปุถุชน คนที่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิตแล้ว (ที.สี.อ. ๑/๗/๕๘-๕๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๓. ทุตติยอิสสิทัตตสูตร

“ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้าอิสสิทัตตะมาจากไหน”

“คหบดี อาตมภาพมาจากอวันตีชนบท”

“ท่านผู้เจริญ กุลบุตรชื่ออิสสิทัตตะในอวันตีชนบท ซึ่งเป็นสหายที่ไม่เคยเห็น
ของกระผม ออกบรรพชามีอยู่ พระคุณเจ้าเคยเห็นท่านหรือไม่”

“เจริญพร คหบดี”

“ท่านผู้เจริญ เดียวนี้ท่านอยู่ที่ไหน”

เมื่อจิตตคหบดีถามอย่างนี้แล้ว ท่านพระอิสสิทัตตะได้นั่งอยู่

“ท่านผู้เจริญ ท่านพระอิสสิทัตตะของกระผมคือพระคุณเจ้าหรือ”

“เจริญพร คหบดี”

“ท่านผู้เจริญ ขอพระคุณเจ้าอิสสิทัตตะจงยินดีอัมพวาฏุกวันอันนารีนรมย์ เขต
เมืองมัจฉिकासันท์เกิด กระผมจักบำรุงพระคุณเจ้าด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ
และคิลานปัจฉัยเภสัชบริวาร”

“โยมพุดดี”

ลำดับนั้น จิตตคหบดีชื่นชมยินดีภษิตของท่านอิสสิทัตตะแล้ว ได้นำของขบฉัน
อันประณีตประเคนภिक्षุผู้เป็นเถระทั้งหลายให้อิ่มหนำด้วยตนเอง ขณะนั้นภिक्षุผู้
เป็นเถระทั้งหลายฉันเสร็จแล้ววางมือจากบาตร ลุกจากอาสนะแล้วจากไป

ต่อมา ท่านพระเถระได้กล่าวกับท่านพระอิสสิทัตตะดังนี้ว่า “ดีละ ท่านอิสสิทัตตะ
ปัญหาข้อนี้แจ่มแจ้งแก่ท่าน ไม่แจ่มแจ้งแก่ผม ถ้าเช่นนั้น เมื่อปัญหาเช่นนี้มาถึง
แม้โดยประการอื่น ท่านพึงตอบปัญหานั้นแล”

ลำดับนั้น ท่านพระอิสสิทัตตะเก็บงำเสนาสนะแล้ว ถือบาตรและจีวรจากไป
จากเมืองมัจฉिकासันท์ ได้จากไปแล้วอย่างที่ท่านจะไป ไม่กลับมาอีก

ทุตติยอิสสิทัตตสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๔. มหกปาฏิหาริยสูตร

๔. มหกปาฏิหาริยสูตร

ว่าด้วยพระมหกะแสดงปาฏิหาริย

[๓๔๖] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเถระหลายรูปอยู่ที่อัมพวาภูทิววัน เขตเมือง
มัจฉิภาสัณท์ ครั้งนั้น จิตตคหบดีเข้าไปหาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายถึงที่อยู่ ไหว้แล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร ได้อาราธนาว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอพระเถระทั้งหลาย
โปรดรับภัตตาหารที่โรงวัวของกระผมในวันพรุ่งนี้เถิด”

ภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายได้รับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ลำดับนั้น จิตตคหบดี
ทราบว่ภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายรับอาราธนาแล้วจึงลุกจากที่นั่ง ไหว้แล้ว กระทำ
ประทักษิณแล้วจากไป

ครั้นคืนนั้นผ่านไป ตอนเช้าภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายครองอันตราวาสก ถือบาตร
และจีวรเข้าไปยังที่อยู่ของจิตตคหบดี นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว

ลำดับนั้น จิตตคหบดีได้นำข้าวปายาสปรุงด้วยเนยใสอย่างประณีตประเคน
ภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายให้อิ่มหนำด้วยตนเอง ขณะนั้นภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายฉัน
เสร็จแล้ววางมือจากบาตร ลุกจากอาสนะแล้วจากไป

ฝ่ายจิตตคหบดีได้กล่าวว่า “พวกท่านจงทิ้งเศษอาหารที่เหลือ” แล้วเดินตาม
หลังภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายไป เวลานั้นร้อนจัด ภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายมีกาย
คล้ายกับกะปลกะเปลี่ยเดินไป ทั้งที่ฉันอาหารแล้ว

สมัยนั้น ท่านพระมหกะเป็นผู้ใหม่กว่าภิกษุทุกรูปในหมู่ภิกษุนั้น ขณะนั้น
ท่านได้เรียนกับท่านพระเถระดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ดีทีเดียว ถ้าลมเย็นจะพึงพัด
โชยมา มีเสียงฟ้าร้อง และฝนโปรยลงมาที่ละหยาด”

พระเถระกล่าวว่า “ท่านพระมหกะ ดีทีเดียว ถ้าลมเย็นจะพึงพัดโชยมา มี
เสียงฟ้าร้อง และฝนโปรยลงมาที่ละหยาด”

ลำดับนั้น ท่านพระมหกะได้บันดาลฤทธิ์ให้ลมเย็นพัดโชยมา มีเสียงฟ้าร้อง
และฝนโปรยลงมาที่ละหยาด

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๔. มหกปาฏิหาริยสูตร

ลำดับนั้น จิตตคหบดีได้คิดว่า “ภิกษุผู้ใหม่กว่าภิกษุทุกรูปในหมู่ภิกษุนี้เป็นผู้มีฤทธาภาพเห็นปานนี้ทีเดียว”

ขณะนั้นท่านพระมหกะไปถึงอารามแล้วได้กล่าวกับท่านพระเถระว่า “ท่านพระเถระผู้เจริญ การบันดาลฤทธิ์เพียงเท่านี้พอหรือยัง”

ท่านพระเถระกล่าวว่า “ท่านมหกะ พอแล้ว ท่านทำได้แล้ว บูชาแล้ว”

ต่อมาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายได้ไปสู่ที่อยู่ตามเดิม แม้ท่านพระมหกะก็ไปสู่ที่อยู่ของตน

ลำดับนั้น จิตตคหบดีเข้าไปหาท่านพระมหกะถึงที่อยู่ ใหว่แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ขอร้องว่า “ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส ขอพระคุณเจ้ามหกะได้โปรดแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นธรรมอันยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์แก่กระผมเถิด”

ท่านพระมหกะกล่าวว่า “คหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงปูผ้าห่มที่ระเบียบแล้วเกลี่ยฟ่อนหญ้าไว้”

จิตตคหบดีรับคำของท่านพระมหกะแล้วปูผ้าห่มที่ระเบียบเกลี่ยฟ่อนหญ้าไว้ ขณะนั้นท่านพระมหกะเข้าไปสู่วิหารสันดาลแล้ว ได้บันดาลฤทธิ์ให้เปลวไฟออกทางช่องลูกตาลและระหว่างกลอนประตู ให้ไหม้หญ้า แต่ไม่ไหม้ผ้าห่ม จิตตคหบดีตกใจสลดผ้าห่ม ได้ยื่นขนลุกอยู่ที่ส่วนข้างหนึ่ง

ท่านพระมหกะออกจากที่อยู่แล้วได้ถามจิตตคหบดีตั้งนี้ว่า “จิตตคหบดี การบันดาลฤทธิ์เพียงเท่านี้พอหรือยัง”

จิตตคหบดีกล่าวว่า “ท่านมหกะ พอแล้ว ท่านทำได้แล้ว บูชาแล้ว ขอพระคุณเจ้ามหกะจงยื่นดีฉัมปาฏกวันอันน่ารื่นรมย์ เขตเมืองมัจฉिकासันท์เกิด กระผมจักบำรุงพระคุณเจ้าด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร”

“โยมพุดดี”

ต่อมา ท่านพระมหกะเก็บง่าเสนาสนะแล้ว ถือบาตรและจิวรจากไปจากเมืองมัจฉिकासันท์ ได้จากไปแล้วอย่างที่ท่านจะไป ไม่กลับมาอีก

มหกปาฏิหาริยสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๕. ปฐมกามภุสฺตร

๕. ปฐมกามภุสฺตร

ว่าด้วยพระกามภุ สุตฺรที่ ๑

[๓๔๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระกามภุอยู่ที่อัมพวาภูกวัน เขตเมืองมัจฉิกาสีณห์ ครั้งนั้น จิตตคหบดีเข้าไปหาท่านพระกามภุถึงที่อยู่ ใหว่แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระกามภุได้กล่าววว่า

“จิตตคหบดี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ดังนี้ว่า

‘เธอจงดูรถซึ่งมีส่วนประกอบอันไม่มีโทษ

มีหลังคาขาว มีเพลเดียว ไม่มีทุกษ์

แล่นไปถึงที่หมาย ดัดกระแส ไม่มีเครื่องผูก’

ท่านจะพึงเห็นเนื้อความแห่งธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอย่างย่อนี้โดย พิสดารได้อย่างไร”

“ท่านผู้เจริญ ธรรมนี้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้หรือ”

“เจริญพร คหบดี”

“ท่านผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น ขอท่านโปรดระลึกครุ่ จนกว่ากระผมจักพิจารณา เนื้อความแห่งธรรมนั้นได้”

ลำดับนั้น จิตตคหบดีนั่งอยู่ครุ่หนึ่ง แล้วได้ตอบท่านพระกามภุดังนี้ว่า

“ท่านผู้เจริญ คำว่า ส่วนประกอบอันไม่มีโทษ เป็นชื่อของศีล

คำว่า หลังคาขาว เป็นชื่อของวิมุตติ

คำว่า เเพลเดียว เป็นชื่อของสติ

คำว่า แล่นไป เป็นชื่อของการก้าวไปและการถอยกลับ

คำว่า รถ เป็นชื่อของกายนี้ซึ่งประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากมารดาบิดา

เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมกุมมาส ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบตองนวดเฟ้น มีอันแตก

กระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา ท่านผู้เจริญ ราคะเป็นทุกษ์ โทสะเป็นทุกษ์ โมหะ

เป็นทุกษ์ ทุกษ์เหล่านั้นภิกษุชัณาสพละได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูก

ตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น

ภิกษุชัณาสพลพระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกว่า ผู้ไม่มีทุกษ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๖. ทุตติยกามภุสฺตร

คำว่า แล่นไปถึงที่หมาย นั้นเป็นชื่อของพระอรหันต์

คำว่า กระแสะ เป็นชื่อของตัณหา ตัณหานั้นภิกษุชฌนาสพละได้แล้ว ตัดราก
ถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี
เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น ภิกษุชฌนาสพพระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกว่า ผู้ตัด
กระแสะ ราคะเป็นเครื่องผูก โทสะเป็นเครื่องผูก โมหะเป็นเครื่องผูก เครื่องผูก
เหล่านั้นภิกษุชฌนาสพละได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคน
ไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น ภิกษุชฌนาสพ
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกว่า ผู้ไม่มีเครื่องผูก

ท่านผู้เจริญ เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสไว้ดังนี้ว่า

‘เธอจงดูรถซึ่งมีส่วนประกอบอันไม่มีโทษ

มีหลังคาขาว มีเพลาเดี่ยว ไม่มีทุกข์

แล่นไปถึงที่หมาย ตัดกระแสะ ไม่มีเครื่องผูก’

กระผมรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอย่างย่อนี้โดย
พิสดารอย่างนี้แล”

“คหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ที่ปัญญาจักขุของท่านหยั่งลงใน
พระพุทธรูปที่ลี้กขังนี้”

ปฐมกามภุสฺตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยกามภุสฺตร

ว่าด้วยพระกามภุ สฺตรที่ ๒

[๓๔๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระกามภุอยู่ที่อัมพวาภูวัน เขตเมืองมัจฉิกาสน์
ครั้งนั้น จิตตคหบดีเข้าไปหาท่านพระกามภุถึงที่อยู่ ไหว้แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร
ได้เรียนถามท่านพระกามภุดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ สังขารมีเท่าไร”

ท่านพระกามภุตอบว่า “คหบดี สังขารมี ๓ ประการ คือ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๖. ทุติยกามภุสฺตร

๑. กายสังขาร^๑๒. วจีสังขาร^๒๓. จิตตสังขาร^๓

จิตตคหบดีกล่าวว่า “ดีละ ท่านผู้เจริญ” ขึ้นชมยินดีภษิตของท่านพระกามภุแล้วได้ถามปัญหาขึ้นไปถึงว่า

“ท่านผู้เจริญ กายสังขารเป็นอย่างไร วจีสังขารเป็นอย่างไร และจิตตสังขารเป็นอย่างไร”

“คหบดี ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกชื่อว่ากายสังขาร

วิตกวิจารณ์ชื่อว่าวจีสังขาร

สัญญาและเวทนาชื่อว่าจิตตสังขาร”

จิตตคหบดีกล่าวว่า “ดีละ ท่านผู้เจริญ” ฯลฯ แล้วได้ถามปัญหาขึ้นไปถึงอีกว่า

“ท่านผู้เจริญ เพราะเหตุไร ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกจึงชื่อว่ากายสังขาร

เพราะเหตุไร วิตกวิจารณ์จึงชื่อว่าวจีสังขาร

เพราะเหตุไร สัญญาและเวทนาจึงชื่อว่าจิตตสังขาร”

“คหบดี ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกเป็นไปในกาย ธรรมเหล่านี้เกี่ยวเนื่องด้วยกาย เพราะฉะนั้น ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกจึงชื่อว่ากายสังขาร”

“คหบดี บุคคลตรีกตรองก่อนแล้วจึงเปล่งวาจาภายหลัง เพราะฉะนั้น วิตกวิจารณ์จึงชื่อว่าวจีสังขาร

เชิงอรรถ :

^๑ กายสังขาร หมายถึงสภาพปรุงแต่งการกระทำทางกายหรือกายสัญญาเจตนา คือ ความจงใจทางกาย (อง.

ติก.อ. ๒/๒๓/๑๐๑)

^๒ วจีสังขาร หมายถึงสภาพปรุงแต่งการกระทำทางวาจา ได้แก่ วิตกวิจารณ์หรือวจีสัญญาเจตนา คือ ความ

จงใจทางวาจา (อง.ติก.อ. ๒/๒๓/๑๐๑)

^๓ จิตตสังขาร หมายถึงสภาพปรุงแต่งการกระทำทางใจ ได้แก่ สัญญาและเวทนาหรือมโนสัญญาเจตนา คือ

ความจงใจทางใจ (อง.ติก.อ. ๒/๒๓/๑๐๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๓๘๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๖. ทุตติยกามภุสฺสฺส

สัญญาและเวทนาเป็นไปทางจิต ธรรมเหล่านี้เกี่ยวเนื่องด้วยจิต เพราะฉะนั้น สัญญาและเวทนาจึงชื่อว่าจิตตสังขาร”

“ดีละ ท่านผู้เจริญ” ฯลฯ แล้วได้ถามปัญหาขึ้นไปอีกว่า “ท่านผู้เจริญ ก็สัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติมีได้อย่างไร”

“คหบดี ภิกษุผู้กำลังเข้าสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัตีย่อมไม่คิดว่า ‘เราจักเข้าสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติ หรือเรากำลังเข้าสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติ หรือเราเข้าสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติแล้ว’ ที่แท้จิตที่นำบุคคลเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น เธอได้อบรมไว้ในกาลก่อนแล้ว”

จิตตคหบดีกล่าวว่า “ดีละ ท่านผู้เจริญ” ฯลฯ แล้วได้ถามปัญหาขึ้นไปอีกว่า “ท่านผู้เจริญ ก็เมื่อภิกษุเข้าสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติ ธรรมเหล่าไหนดับก่อน กายสังขาร วจิตตสังขาร หรือจิตตสังขาร”

“คหบดี เมื่อภิกษุเข้าสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติ วจิตตสังขารดับก่อน ต่อจากนั้น กายสังขาร จิตตสังขารจึงดับ”

“ดีละ ท่านผู้เจริญ” ฯลฯ แล้วได้ถามปัญหาขึ้นไปอีกว่า “ท่านผู้เจริญ คนที่ตายแล้วกับภิกษุผู้เข้าสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติ ทั้งสองนี้ต่างกันอย่างไร”

“คหบดี คนที่ตายแล้ว กายสังขารก็ดับระงับไป วจิตตสังขารก็ดับระงับไป จิตตสังขารของเขาก็ดับระงับไป อายุสิ้นไป ใออุณหตไป อินทรีย์แตกสลายไป

แม้ภิกษุผู้เข้าสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติ กายสังขารก็ดับระงับไป วจิตตสังขารก็ดับระงับไป จิตตสังขารก็ดับระงับไป (แต่)อายุไม่สิ้นไป ใออุณยังไม่หมด อินทรีย์ก็ผ่องใส คหบดี คนที่ตายแล้วกับภิกษุผู้เข้าสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติ ทั้งสองนี้ ต่างกันอย่างไร”

“ดีละ ท่านผู้เจริญ” ฯลฯ แล้วได้ถามปัญหาขึ้นไปอีกว่า “ท่านผู้เจริญ ก็การออกจากสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติ มีได้อย่างไร”

“ภิกษุผู้กำลังออกจากสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัตีย่อมไม่คิดว่า ‘เราจักออกจากสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติ หรือเรากำลังออกจากสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติ หรือ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๗. โคหัตตสูตร

เราออกจากสัญญาเวทียัตนโรธสมาบัติแล้ว ที่แท้จิตที่นำบุคคลเข้าไปเพื่อความเป็น
อย่างนั้น เธอได้อบรมไว้ในกาลก่อนแล้ว”

จิตตคหบดีกล่าวว่า “ดีละ ท่านผู้เจริญ” ฯลฯ แล้วได้ถามปัญหายิ่งขึ้นไป
อีกว่า “ท่านผู้เจริญ ก็เมื่อภิกษุออกจากสัญญาเวทียัตนโรธสมาบัติ ธรรมเหล่าไหน
เกิดขึ้นก่อน กายสังขาร วจีสังขาร หรือจิตตสังขาร”

“คหบดี เมื่อภิกษุออกจากสัญญาเวทียัตนโรธสมาบัติ จิตตสังขารเกิดขึ้นก่อน
ต่อจากนั้น กายสังขาร วจีสังขารจึงเกิดขึ้น”

“ดีละ ท่านผู้เจริญ” ฯลฯ แล้วได้ถามปัญหายิ่งขึ้นไปอีกว่า “ท่านผู้เจริญ
ผัสสะเท่าไรย่อมถูกต้องภิกษุผู้ออกจากสัญญาเวทียัตนโรธสมาบัติ”

“คหบดี ผัสสะ ๓ คือ (๑) สัญญาผัสสะ (๒) อนิมิตตผัสสะ (๓) อัปปณหิตผัสสะ
ย่อมถูกต้องภิกษุผู้ออกจากสัญญาเวทียัตนโรธสมาบัติ”

“ดีละ ท่านผู้เจริญ” ฯลฯ แล้วได้ถามปัญหายิ่งขึ้นไปอีกว่า “ท่านผู้เจริญ
ภิกษุผู้ออกจากสัญญาเวทียัตนโรธสมาบัติ จิตน้อมไป โน้มไป โอนไปสู่อะไร”

“คหบดี ภิกษุผู้ออกจากสัญญาเวทียัตนโรธสมาบัติแล้ว จิตน้อมน้อมไป โน้ม
ไป โอนไปสู่วิเวก^๑”

จิตตคหบดีกล่าวว่า “ดีละ ท่านผู้เจริญ” แล้วได้ชื่นชมยินดีภษิตของท่าน
พระกามภู แล้วได้ถามปัญหายิ่งขึ้นไปอีกว่า

“ท่านผู้เจริญ ธรรมเหล่าไหนมีอุปการะมากแก่สัญญาเวทียัตนโรธสมาบัติ”

“คหบดี ปัญหาที่ควรจะถามก่อนท่านถามเข้าไป แต่เอาเถิด อาตมภาพ
จักตอบแก่ท่าน ธรรม ๒ ประการ คือ (๑) สมณะ (๒) วิปัสสนา มีอุปการะมาก
แก่สัญญาเวทียัตนโรธสมาบัติ”

หุติยกามภูสูตรที่ ๖ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ วิเวก ในที่นี้หมายถึงพระนิพพาน (ส.สฬ.อ. ๓/๓๘๘/๑๕๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๓๘๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๗. โคทัตตสูตร

๗. โคทัตตสูตร

ว่าด้วยพระโคทัตตะ

[๓๔๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระโคทัตตะอยู่ที่อัมพวาภูวัน เขตเมืองมัจฉิกาสน์ท ครั้งนั้น จิตตคหบดีเข้าไปหาท่านพระโคทัตตะถึงที่อยู่ ใหว่แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามจิตตคหบดีดังนี้ว่า “คหบดี ธรรมเหล่านี้ คือ (๑) อัปปมาณาเจโตวิมุตติ (๒) อากิญจัญญาเจโตวิมุตติ^๑ (๓) สญญตาเจโตวิมุตติ (๔) อนิมิตตาเจโตวิมุตติ^๒ มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะต่างกัน หรือมีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น”

จิตตคหบดีตอบว่า “ท่านผู้เจริญ เพราะอาศัยเหตุใด ธรรมเหล่านี้จึงมีอรรถต่างกันและมีพยัญชนะต่างกัน เหตุนั้นมีอยู่ อนึ่ง เพราะอาศัยเหตุใด ธรรมเหล่านี้จึงมีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น เหตุนั้นมีอยู่

ท่านผู้เจริญ เพราะอาศัยเหตุใด ธรรมเหล่านี้จึงมีอรรถต่างกันและมีพยัญชนะต่างกัน เหตุนั้นเป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน^๓ ทิศเบื้องล่าง^๔ ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

มีกรุณาจิต ฯลฯ

มีมุทิตาจิต ฯลฯ

เชิงอรรถ :

- ^๑ อากิญจัญญาเจโตวิมุตติ ได้แก่ ธรรม ๙ ประการ คือ อากิญจัญญายตนะ ๑ มรรค ๔ ผล ๔ อากิญจัญญายตนะชื่อว่าอากิญจัญญะ เพราะไม่มีกิเลสเครื่องกังวลเป็นอารมณ์ มรรคและผลชื่อว่า อากิญจัญญะ เพราะไม่มีกิเลสเครื่องกังวลคือกิเลสเครื่องย้ายและกิเลสเครื่องผูก (ส.สพ.อ. ๓/๓๔๙/๑๖๐)
- ^๒ อนิมิตตาเจโตวิมุตติ ได้แก่ ธรรม ๑๓ ประการ คือ วิปัสสนา ๑ อรูป ๔ มรรค ๔ ผล ๔ (ส.สพ.อ. ๓/๓๔๙/๑๖๑)
- ^๓ ทิศเบื้องบน หมายถึงเทวโลก (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๕/๔๓๕)
- ^๔ ทิศเบื้องล่าง หมายถึงนรกและนาค (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๕/๔๓๕)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๗. โคทัตตสูตร

มีอุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ...
ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน
ด้วยเมตตาจิตอันไพบูรณ์ เป็นนหคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีกรรม
เบียดเบียนอยู่

นี้เรียกว่า อัปปมาณาเจโตวิมุตติ

อาภิกขุญญาเจโตวิมุตติ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ล่วงวิญญาณัญญาตนถนมานโดยประการทั้งปวง บรรล
อาภิกขุญญาตนถนมานโดยกำหนดว่า 'ไม่มีอะไร' อยู่

นี้เรียกว่า อาภิกขุญญาเจโตวิมุตติ

สุญญตาเจโตวิมุตติ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่ป่าบ้าง ไปสู่โคนไม้บ้าง ไปสู่เรือนว่างบ้าง ย่อม
พิจารณาเห็นวิมุตติว่า 'สิ่งนี้ว่างจากอัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตา'

นี้เรียกว่า สุญญตาเจโตวิมุตติ

อนิมิตตาเจโตวิมุตติ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลอนิมิตตเจโตสมาธิเพราะไม่กำหนดนิมิตทั้งปวงอยู่

นี้เรียกว่า อนิมิตตาเจโตวิมุตติ

ท่านผู้เจริญ เพราะอาศัยเหตุใด ธรรมเหล่านี้จึงมีอรรถต่างกันและมี
พยัญชนะต่างกัน เหตุนั้นเป็นอย่างนี้แล

ท่านผู้เจริญ เพราะอาศัยเหตุใด ธรรมเหล่านี้จึงมีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกัน
แต่พยัญชนะเท่านั้น

คือ ราคะชื่อว่ากิเลสเป็นเครื่องวัด โทสะชื่อว่ากิเลสเป็นเครื่องวัด โมหะชื่อว่า
กิเลสเป็นเครื่องวัด กิเลสเหล่านั้นภิกษุซึณาสพละได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือน
ต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

อัปปมาณาเจโตวิมุตติมีประมาณเท่าไร เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบนั้นทักกล่าว
ว่า เลิศกว่าอัปปมาณาเจโตวิมุตติเหล่านั้น เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบนั้นว่างจากราคะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๘. นิคัณฐนาฏปุตตสูตร

ว่างจากโทสะ ว่างจากโมหะ ราคะชื่อว่ากิเลสเป็นเครื่องกังวล โทสะชื่อว่ากิเลส เป็นเครื่องกังวล โมหะชื่อว่ากิเลสเป็นเครื่องกังวล กิเลสเหล่านั้นภิกษุชฌนาสพละได้ แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

อาภิกษุจัญญาเจโตวิมุตติมีประมาณเท่าไร เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าอาภิกษุจัญญาเจโตวิมุตติเหล่านั้น เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบัณฑิตว่างจากราคะ ว่างจากโทสะ ว่างจากโมหะ ราคะชื่อว่ากิเลสเป็นเครื่องกระทำนิมิต โทสะชื่อว่ากิเลสเป็นเครื่องกระทำนิมิต โมหะชื่อว่ากิเลสเป็นเครื่องกระทำนิมิต กิเลสเหล่านั้นภิกษุชฌนาสพละได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอน โคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

อนิมิตตาเจโตวิมุตติมีประมาณเท่าไร เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าอนิมิตตาเจโตวิมุตติเหล่านั้น เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบัณฑิตว่างจากราคะ ว่าง จากโทสะ ว่างจากโมหะ ฯลฯ ท่านผู้เจริญ เพราะอาศัยเหตุใด ธรรมเหล่านี้จึง มีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะ เหตุนั้นเป็นอย่างนี้แล”

ท่านพระโคตมตถะกล่าวว่า “คหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้วที่ ปัญญาจักขุของท่านยังลงในพระพุทธรูปที่ลึกซึ้ง”

โคตมตถะสูตรที่ ๗ จบ

๘. นิคัณฐนาฏปุตตสูตร

ว่าด้วยนิครนถ์ นาฏบุตร

[๓๕๐] สมัยนั้น นิครนถ์ นาฏบุตรไปถึงเมืองมัจฉिकासันท์ พร้อมด้วย นิครนถบริษัทจำนวนมาก จิตตคหบดีได้ยื่นข่าวว่า “นิครนถ์ นาฏบุตรมาถึงเมือง มัจฉिकासันท์ พร้อมด้วยนิครนถบริษัทหลายคน”

ครั้งนั้น จิตตคหบดีพร้อมด้วยอุบาสกหลายคนเข้าไปหานิครนถ์ นาฏบุตร ถึงที่อยู่ แล้วได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๙. อเจลกัสสปสูตร

ที่สมควร นิครนถ์ นาฏบุตรได้ถามจิตตคหบดีดังนี้ว่า “คหบดี ท่านเชื่อหรือว่า พระสมณโคดมมีสมาธิที่ไม่มีวิตกวิจารณ์ มีความดับวิตกวิจารณ์”

จิตตคหบดีตอบว่า “ท่านผู้เจริญ ผมไม่เชื่อพระผู้มีพระภาคในข้อนี้ว่า ‘มีสมาธิที่ไม่มีวิตกวิจารณ์ มีความดับวิตกวิจารณ์’”

เมื่อจิตตคหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว นิครนถ์ นาฏบุตรแลดูบริษัทของตนแล้วได้กล่าวว่า “ขอท่านผู้เจริญทั้งหลายจงพิจารณาเรื่องนี้ตราบที่จิตตคหบดีนี้ยังเป็นคนตรง ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา เขาเข้าใจวิตกวิจารณ์ว่าดับได้ ก็เข้าใจว่าใช้ข้ายปิดกั้นลมได้ หรือเขาเข้าใจวิตกวิจารณ์ว่าดับได้ ก็เข้าใจกระแสแม่น้ำคงคาวาใช้กำมือของตนปิดกั้นได้”

จิตตคหบดีกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านเข้าใจความซอ้นว่าอย่างไร ญาณหรือศรัทธา อย่างไหนประณีตกว่ากัน”

“คหบดี ญาณนั้นแลประณีตกว่าศรัทธา”

“ท่านผู้เจริญ ผมสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิตี และสุขอันเกิดจากริเวกอยู่ตราบเท่าที่ต้องการ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ฯลฯ ผมบรรลุทุติยฌานตราบเท่าที่ต้องการ เพราะปิตีจางคลายไป ฯลฯ ผมบรรลุตติยฌานตราบเท่าที่ต้องการ เพราะละสุขได้ ฯลฯ ผมบรรลุจตุตถฌานตราบเท่าที่ต้องการ

ท่านผู้เจริญ เมื่อรู้เห็นอย่างนี้ ผมจักไม่เชื่อใครอื่นไม่ว่าสมณะหรือพราหมณ์ว่า ‘มีสมาธิที่ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีความดับวิตกวิจารณ์’”

เมื่อจิตตคหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว นิครนถ์ นาฏบุตรแลดูบริษัทของตนแล้วได้กล่าวดังนี้ว่า “ขอท่านผู้เจริญทั้งหลายจงพิจารณาความซอ้นที่จิตตคหบดีนี้เป็นคนไม่ตรง โอ้อวด มีมารยา”

จิตตคหบดีกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ผมทราบค่าที่ท่านกล่าวเดี๋ยวนีเองว่า ‘ขอท่านผู้เจริญทั้งหลายจงพิจารณาเรื่องนี้ตราบที่จิตตคหบดีนี้ยังเป็นคนตรง ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา และผมก็ทราบค่าที่ท่านกล่าวเดี๋ยวนีเองว่า ‘ขอท่านผู้เจริญทั้งหลายจงพิจารณาเรื่องนี้ตราบที่จิตตคหบดีนี้เป็นคนไม่ตรง โอ้อวด มีมารยา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๙. อเจลกัสสปสูตร

ท่านผู้เจริญ ถ้าคำพูดครั้งแรกของท่านถูก คำพูดครั้งหลังของท่านก็ผิด แต่
ถ้าคำพูดครั้งหลังของท่านถูก คำพูดครั้งแรกของท่านก็ผิด ปัญหาที่ประกอบด้วย
เหตุ ๑๐ ข้อนี้มาถึงท่าน เมื่อท่านทราบเนื้อความของปัญหาเหล่านั้น ก็พึงบอก
ผมกับนิครนถบริษัท

ปัญหา ๑๐ ข้อ นี้คือ

๑. ปัญหา ๑	อุทเทส ๑	เวैयाกรณ์ ๑
๒. ปัญหา ๒	อุทเทส ๒	เวैयाกรณ์ ๒
๓. ปัญหา ๓	อุทเทส ๓	เวैयाกรณ์ ๓
๔. ปัญหา ๔	อุทเทส ๔	เวैयाกรณ์ ๔
๕. ปัญหา ๕	อุทเทส ๕	เวैयाกรณ์ ๕
๖. ปัญหา ๖	อุทเทส ๖	เวैयाกรณ์ ๖
๗. ปัญหา	๗ อุทเทส ๗	เวैयाกรณ์ ๗
๘. ปัญหา ๘	อุทเทส ๘	เวैयाกรณ์ ๘
๙. ปัญหา ๙	อุทเทส ๙	เวैयाกรณ์ ๙
๑๐. ปัญหา ๑๐	อุทเทส ๑๐	เวैयाกรณ์ ๑๐”

ครั้งจิตตคหบดีถามปัญหาที่ประกอบด้วยเหตุ ๑๐ ข้อนี้กับนิครนถ์ นาฏบุตร
แล้วก็ลุกขึ้นจากอาสนะแล้วจากไป

นิคัณฐนาฏบุตรสูตรที่ ๘ จบ

๙. อเจลกัสสปสูตร

ว่าด้วยอเจลกัสสปะ

[๓๕๑] สมัยนั้น อเจลกัสสปะผู้เคยเป็นสหายเก่าเมื่อครั้งเป็นคฤหัสถ์ของ
จิตตคหบดีไปถึงเมืองมัจฉिकासันท์ จิตตคหบดีได้ยินข่าวว่า “อเจลกัสสปะผู้เคย
เป็นสหายเก่าเมื่อครั้งเป็นคฤหัสถ์ของเรา ได้มาถึงเมืองมัจฉिकासันท์” จึงเข้าไปหา
อเจลกัสสปะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกัน
แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๑๐. คิลานทัสสนสูตร

“กัสสปะผู้เจริญ ท่านบวชนานเท่าไร”

อเจลกัสสปะตอบว่า “ท่านคหบดี เราบวชได้ประมาณ ๓๐ ปีแล้ว”

“ผู้เจริญ ตลอดเวลาประมาณ ๓๐ ปีนี้ญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ^๑ อันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์^๒ เป็นธรรมเครื่องอยู่ผาสุกที่ท่านบรรลุแล้วมีอยู่หรือ”

“คหบดี ตลอดเวลาประมาณ ๓๐ ปีนี้ญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ เป็นธรรมเครื่องอยู่ผาสุกที่เราบรรลุแล้วย่อมไม่มี นอกจากความเป็นคนเปลือย ความเป็นคนโง่ และการสลัดฝุ่นธุลีด้วยขนหางนกยูง”

เมื่ออเจลกัสสปะกล่าวอย่างนี้แล้ว จิตตคหบดีได้กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ นำอัครจริยจริง ไม่เคยปรากฏ ที่ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว เพราะในการบวชตลอดเวลาประมาณ ๓๐ ปี ญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ เป็นธรรมเครื่องอยู่ผาสุก ที่ท่านบรรลุแล้วจักไม่มี นอกจากความเป็นคนเปลือย ความเป็นคนโง่ และการสลัดฝุ่นธุลีด้วยขนหางนกยูง”

“คหบดี ท่านเข้าถึงความเป็นอุบาสกนานเท่าไรแล้ว”

“ท่านผู้เจริญ ผมเข้าถึงความเป็นอุบาสกได้ประมาณ ๓๐ ปีแล้ว”

“คหบดี ตลอดเวลาประมาณ ๓๐ ปีนี้ญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ เป็นธรรมเครื่องอยู่ผาสุกที่ท่านบรรลุแล้วมีอยู่หรือ”

“ท่านผู้เจริญ แม้แต่คฤหัสถ์ก็พึงมีธรรมเช่นนั้นได้ เพราะผมสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปลุมนานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิตี และสุขอันเกิดจากวิเวก อยู่ตราบเท่าที่ต้องการ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ผมบรรลุทุติยฌานตราบเท่าที่ ต้องการ เพราะปิติจางคลายไป ฯลฯ ผมบรรลุตติยฌานตราบเท่าที่ ต้องการ เพราะละสุขได้ ฯลฯ ผมบรรลุจตุตถฌานตราบเท่าที่ ต้องการ ถ้าผมพึงพยากรณ์ก่อนพระผู้มีพระภาค ไม่นำอัครจริยเลย ที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ผมว่า ‘จิตตคหบดีประกอบด้วยสังโยชนใดพึงกลับมายังโลกนี้อีก สังโยชนนั้นไม่มี

เชิงอรรถ :

^๑ ญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ หมายถึงมหัคคตโลกุตตรปัญญา (ปัญญาขั้นโลกุตระที่ถึงความ เป็นใหญ่) อันประเสริฐ บริสุทธิ์ สูงสุด สามารถกำจัดกิเลสได้ (อง.ทสก.อ. ๓/๔๘/๓๕๐)

^๒ ธรรมของมนุษย์ หมายถึงกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ (ส.สฬ.อ. ๓/๓๕๑/๑๖๒, อัง.เอกก.อ. ๑/๕๑/๕๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๑๐. คิลานทัสสนสูตร

เมื่อจิตตคหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว อเจลกัสสปะได้กล่าวกับจิตตคหบดีดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ที่ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว เพราะในการเข้าถึงความเป็นอุบาสก คฤหัสถ์ผู้มุ่งขวหมขวจักบรลฎญาณทัสสนะ ที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ เป็นธรรมเครื่องอยู่ผาสกได้ คหบดี เราพึงได้บรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้”

ต่อมา จิตตคหบดีได้พาอเจลกัสสปะเข้าไปหาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายถึงที่อยู่แล้ว ได้เรียนถามภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย

อเจลกัสสปะนี้เคยเป็นสหายเก่าเมื่อครั้งเป็นคฤหัสถ์ของกระผม ขอพระเถระทั้งหลายโปรดบรรพชาอุปสมบทให้อเจลกัสสปะนี้เถิด กระผมจักบำรุงเธอด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริวาร”

อเจลกัสสปะได้บรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้แล้ว และท่านพระกัสสปะบวชแล้วไม่นาน ก็หลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกาย และใจอยู่ ไม่นานนักได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อนึ่ง ท่านพระกัสสปะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

อเจลกัสสปะสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. คิลานทัสสนสูตร

ว่าด้วยการเยี่ยมผู้ป่วย

[๓๕๒] สมัยนั้น จิตตคหบดีเจ็บป่วยได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ในอาราม เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ในป่า เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้ เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นหญ้าเป็นไอเสถและที่ต้นไม้เจ้าป่าจำนวนมากมาประชุมพร้อมกันแล้ว ได้กล่าวกับจิตตคหบดีดังนี้ว่า

“คหบดี ท่านจงตั้งความปรารถนาว่า ‘ขอเราพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิในอนาคตกาลเถิด’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

๑๐. คิลานทัสสนสูตร

เมื่อพวกเทวดากล่าวอย่างนี้แล้ว จิตตคหบดีจึงกล่าวกับเทวดาเหล่านั้นดังนี้ว่า
“แม้ความปรารถนาเป็นพระเจ้าจักรพรรดินั้นก็ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน บุคคลจำต้องละไป”

เมื่อจิตตคหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว พวกมิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลหิตของ
จิตตคหบดีได้กล่าวดังนี้ว่า “ข้าแต่บุตรนาย ท่านจงตั้งสติไว้ อย่าเพ้อไป”

“ข้าพเจ้าพูดอะไรไป ที่ทำให้พวกท่านเตือนข้าพเจ้าว่า ‘ข้าแต่บุตรนาย ท่าน
จงตั้งสติไว้ อย่าเพ้อไป’”

“ข้าแต่บุตรนาย ท่านพูดว่า ‘แม้ความปรารถนาเป็นพระเจ้าจักรพรรดินั้นก็
ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน บุคคลจำต้องละไป’”

“ก็จริงอย่างนั้น พวกเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ในอาราม เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ในป่า
เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้ เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นหญ้าเป็นโอสถและที่ต้นไม้เจ้าป่า
กล่าวกับข้าพเจ้าว่า ‘คหบดี ท่านจงตั้งความปรารถนาว่า ‘ขอเราพึงเป็นพระเจ้า
จักรพรรดิในอนาคตกาลเถิด’ ข้าพเจ้าได้กล่าวกับเทวดาเหล่านั้นว่า ‘แม้ความ
ปรารถนาเป็นพระเจ้าจักรพรรดินั้นก็ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน บุคคลจำต้องละไป’”

“ข้าแต่บุตรนาย เทวดาเหล่านั้นเห็นอำนาจประโยชน์อะไรจึงกล่าวว่า ‘คหบดี
ท่านจงตั้งความปรารถนาว่า ‘ขอเราพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิในอนาคตกาลเถิด’”

“เทวดาเหล่านั้นคิดว่า ‘จิตตคหบดีนี้มีศีล มีธรรมอันงาม ถ้าเธอจักตั้งความ
ปรารถนาว่า ‘ขอเราพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิในอนาคตกาล’ การตั้งความปรารถนา
ในใจของเธอผู้มีศีลนี้จักสำเร็จได้เพราะศีลบริสุทธิ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในธรรมจักตาม
เพิ่มให้กำลัง(แก่)ผู้ประพฤติธรรม เทวดาเหล่านั้นเมื่อเห็นอำนาจประโยชน์จึงกล่าวว่า
‘คหบดี ท่านจงตั้งความปรารถนาว่า ‘ขอเราพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิในอนาคต-
กาลเถิด’ ข้าพเจ้าได้กล่าวกับเทวดาเหล่านั้นว่า ‘แม้ความปรารถนาเป็นพระเจ้า
จักรพรรดินั้นก็ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน บุคคลจำต้องละไป’”

“ข้าแต่บุตรนาย ถ้าเช่นนั้น ขอท่านจงกล่าวสอนพวกข้าพเจ้าบ้าง”

“เพราะฉะนั้นแล พวกท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า

‘พวกเราจักถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๗. จิตตสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

โดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝีกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'

จักถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า 'พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน'

จักถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า 'พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก'

อนึ่ง 'ไทยธรรมทุกอย่างในตระกูล จักเป็นของไม่แบ่งแยกกับท่านผู้มีศีล^๑ มีธรรมอันงาม พวกท่านพึงศึกษาอย่างนี้"

จิตตคหบดีครั้งชักชวนมิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลหิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และในการบริจจาคทานแล้วก็ตาย

คิลานทัสสนสูตรที่ ๑๐ จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สัณฺโณชนสูตร	๒. ปฐมอัสสีทัตตสูตร
๓. ทุตติยอัสสีทัตตสูตร	๔. มหกปาฏิหาริยสูตร
๕. ปฐมกามภุสูตร	๖. ทุตติยกามภุสูตร
๗. โคทัตตสูตร	๘. นิคัณฐนาฏปุตตสูตร
๙. อเจลกัสสปสูตร	๑๐. คิลานทัสสนสูตร

จิตตสังยุต จบบริบูรณ์

เชิงอรรถ :

^๑ ไม่แบ่งแยกกับท่านผู้มีศีล หมายถึงไม่แบ่งแยกว่าจะถวายภิกษุส่วนหนึ่ง จะใช้สอยเองส่วนหนึ่ง แต่จักใช้เป็นของสาธารณะกับผู้มีศีลคือภิกษุ (ส.สฬ.อ. ๓/๓๕๒/๑๖๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความนิสังยุต]

๑. จัณฑสูตร

๘. ความนิสังยุต

๑. จัณฑสูตร

ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่อจันทะ

[๓๕๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่อจันทะ (ดรัาย) เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้คนบางคนในโลกนี้ถึงความนับว่า ‘เป็นคนดรัาย เป็นคนดรัาย’ อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้คนบางคนในโลกนี้ ถึงความนับว่า ‘เป็นคนสงบเสงี่ยม เป็นคนสงบเสงี่ยม’”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ผู้ใหญ่บ้าน คนบางคนในโลกนี้ยังละราคะไม่ได้ เพราะละราคะไม่ได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธได้ เมื่อคนอื่นยั่วให้โกรธ ย่อมแสดงความ โกรธให้ปรากฏ เขาจึงถึงความนับว่า ‘เป็นคนดรัาย’

ละโทสะไม่ได้ เพราะละโทสะไม่ได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธได้ เมื่อคนอื่นยั่วให้โกรธ ย่อมแสดงความโกรธให้ปรากฏ เขาจึงถึงความนับว่า ‘เป็นคนดรัาย’

ละโมหะไม่ได้ เพราะละโมหะไม่ได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธได้ เมื่อคนอื่นยั่วให้โกรธ ย่อมแสดงความโกรธให้ปรากฏ เขาจึงถึงความนับว่า ‘เป็นคนดรัาย’

ผู้ใหญ่บ้าน นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้คนบางคนในโลกนี้ถึงความนับว่า ‘เป็นคนดรัาย เป็นคนดรัาย’

ผู้ใหญ่บ้าน อนึ่ง คนบางคนในโลกนี้จะละราคะได้แล้ว เพราะละราคะได้ คนอื่น จึงยั่วให้โกรธไม่ได้ เมื่อคนอื่นยั่วให้โกรธ ย่อมไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ เขา จึงถึงความนับว่า ‘เป็นคนสงบเสงี่ยม’

ละโทสะได้แล้ว เพราะละโทสะได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธไม่ได้ เมื่อคนอื่นยั่วให้ โกรธ ย่อมไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ เขาจึงถึงความนับว่า ‘เป็นคนสงบเสงี่ยม’

ละโมหะได้แล้ว เพราะละโมหะได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธไม่ได้ เมื่อคนอื่นยั่วให้ โกรธ ย่อมไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ เขาจึงถึงความนับว่า ‘เป็นคนสงบเสงี่ยม’

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๒. ตาลปุตตสูตร

ผู้ใหญ่บ้าน นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้คนบางคนในโลกนี้ถึงความนับว่า ‘เป็นคนสงบเสงี่ยม เป็นคนสงบเสงี่ยม’

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านชื่อจันทะได้กราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนนาคคลงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกรทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

จันทสูตรที่ ๑ จบ

๒. ตาลปุตตสูตร

ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่อตาลบุตร

[๓๕๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น ผู้ใหญ่บ้านนักพอรำชื่อตาลบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยินคำของพวกนักพอรำ ผู้เคยเป็นอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวว่า ‘นักพอรำคนใดทำให้ประชาชนหัวเราะรื่นเริงด้วยคำจริงบ้าง เท็จบ้าง กลางโรงละคร กลางงานมหรสพ นักพอรำคนนั้นหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อปหาสะ’ ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อย่าเลย ผู้ใหญ่บ้าน จงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย”

แม้ครั้งที่ ๒ ผู้ใหญ่บ้านนักพอรำชื่อตาลบุตรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยินคำของพวกนักพอรำผู้เคยเป็น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๒. ตาลปุตตสูตร

อาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวว่า ‘นักพอรำคนใดทำให้ประชาชนหัวเราะรื่นเริง ด้วยคำจริงบ้าง เท็จบ้าง กลางโรงละคร กลางงานมหรสพ นักพอรำคนนั้น หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อปหาสะ’ ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อย่าเลย ผู้ใหญ่บ้าน จงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย”

แม้ครั้งที่ ๓ ผู้ใหญ่บ้านนักพอรำชื่อตาลบุตรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยินคำของพวกนักพอรำผู้เคยเป็น อาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวว่า ‘นักพอรำคนใดทำให้ประชาชนหัวเราะรื่นเริง ด้วยคำจริงบ้าง เท็จบ้าง กลางโรงละคร กลางงานมหรสพ นักพอรำคนนั้น หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อปหาสะ’ ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ผู้ใหญ่บ้าน เราได้ห้ามท่านแล้วว่า ‘อย่าเลย จงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย’ แต่เอาเถิด เราจักตอบแก่ท่าน เมื่อก่อน สัตว์ทั้งหลายไม่ปราศจากราคะ ถูกเครื่องผูกคือราคะผูกไว้ นักพอรำย่อมรวบรวมธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดเข้าไปกลางโรงละคร กลางงานมหรสพแก่สัตว์เหล่านั้นโดยประมาณยิ่ง

เมื่อก่อนสัตว์ทั้งหลายไม่ปราศจากโทสะ ถูกเครื่องผูกคือโทสะผูกไว้ นักพอรำย่อมรวบรวมธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความโกรธเข้าไป กลางโรงละคร กลางงานมหรสพ แก่สัตว์เหล่านั้นโดยประมาณยิ่ง

เมื่อก่อนสัตว์ทั้งหลายไม่ปราศจากโมหะ ถูกเครื่องผูกคือโมหะผูกไว้ นักพอรำย่อมรวบรวมธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลงเข้าไปกลางโรงละคร กลางงานมหรสพ แก่สัตว์เหล่านั้นโดยประมาณยิ่ง

นักพอรำนั้นตนเองก็มีวเมาประมาททั้งทำให้ผู้อื่นมีวเมาประมาทด้วย หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในนรกชื่อปหาสะ แต่ถ้าเขามีความเห็นที่ ‘นักพอรำคนใด

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๒. ตาลปุตตสูตร

ทำให้ประชาชนหัวเราะรื่นเริงด้วยคำจริงบ้าง เท็จบ้าง กลางโรงละคร กลางงาน
มหรสพ นักฟ้อนรำคนนั้นหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่า
เทวดาชื่อปหาสะ ความเห็นของเขาเป็นมัจฉาทิฎฐิ (ความเห็นผิด) และผู้เป็นมัจฉา-
ทิฎฐิ เรากล่าวว่ามีคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านนักฟ้อนรำชื่อตาลบุตรได้
ร้องไห้ น้ำตาไหลพราก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้ใหญ่บ้าน เราได้ห้ามท่าน
แล้วว่า ‘อย่าเลย จงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย’”

ผู้ใหญ่บ้านนักฟ้อนรำกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มิได้
ร้องไห้เพราะพระองค์ตรัสอย่างนั้นกับข้าพระองค์ แต่ข้าพระองค์ถูกพวกนักฟ้อนรำผู้
เป็นอาจารย์และปราชญ์ก่อน ๆ หลอกลวงให้หลงมานานว่า ‘นักฟ้อนรำคนใด
ทำให้ประชาชนหัวเราะรื่นเริงด้วยคำจริงบ้าง เท็จบ้าง กลางโรงละคร กลางงาน
มหรสพ นักฟ้อนรำคนนั้นหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่า
เทวดาชื่อปหาสะ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศ
ธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด
บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’
ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ
ข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค”

ผู้ใหญ่บ้านนักฟ้อนรำชื่อตาลบุตรได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มี-
พระภาค และท่านพระตาลบุตรอุปสมบทได้ไม่นาน ก็หลีกออกไปอยู่คนเดียว
ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ฯลฯ อนึ่ง ท่านพระตาลบุตรได้
เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

ตาลปุตตสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๓. โยธาชีวสูตร

๓. โยธาชีวสูตร

ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่อโยธาชีวะ

[๓๕๕] ครั้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่อโยธาชีวะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยืมค่าของพวกนักรบอาชีพผู้เคยเป็นอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวว่า ‘นักรบอาชีพคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม นักรบพวกอื่นสังหารนักรบอาชีพผู้อุตสาหะพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อสรชิต’ ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อย่าเลย ผู้ใหญ่บ้าน จงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย”

แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ผู้ใหญ่บ้านชื่อโยธาชีวะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยืมค่าของพวกนักรบอาชีพผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวว่า ‘นักรบอาชีพคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม นักรบพวกอื่นสังหารนักรบอาชีพผู้อุตสาหะพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อสรชิต’ ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ผู้ใหญ่บ้าน เราได้ห้ามท่านแล้วว่า ‘อย่าเลย จงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย’ แต่เอาเถิด เราจักตอบแก่ท่าน นักรบอาชีพคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม จิตถูกเขายึด ทำไว้ผิด ตั้งไว้ในเบื้องต้นว่า ‘สัตว์เหล่านี้จงถูกฆ่า จงถูกแทง จงขาดสูญ จงพินาศ หรืออย่าได้มี’ นักรบพวกอื่นสังหารนักรบอาชีพผู้อุตสาหะพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในนรกชื่อสรชิต ก็ถ้าเขามีความเห็นอย่างนี้ว่า ‘นักรบอาชีพคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม นักรบพวกอื่นสังหารนักรบอาชีพผู้อุตสาหะพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อสรชิต’ ความเห็นของเขาเป็นมิจฉาทิฏฐิ และผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิเรากล่าวว่ามีคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน”

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๕. อัสนาโรหสูตร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านชื่อโยธาชีวะได้ร้องไห้ น้ำตาไหลพราก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้ใหญ่บ้าน เราได้ห้ามท่านแล้วว่า ‘อย่าเลย ท่านจงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย ั’

ผู้ใหญ่บ้านกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มิได้ร้องไห้เพราะพระองค์ตรัสอย่างนั้นกับข้าพระองค์ แต่ข้าพระองค์ถูกพวกนักรบอาชีพผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ หลอกลวงให้หลงมานานว่า ‘นักรบอาชีพคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม นักรบพวกอื่นสังหารเขาผู้อุตสาหะพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อสรชิต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

โยธาชีวะสูตรที่ ๓ จบ

๔. หัตถาโรหสูตร

ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่อหัตถาโรหะ

[๓๕๖] ครั้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่อหัตถาโรหะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

หัตถาโรหสูตรที่ ๔ จบ

๕. อัสนาโรหสูตร

ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่ออัสนาโรหะ

[๓๕๗] ครั้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่ออัสนาโรหะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ นั่ง ณ ที่สมควร แล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยินคำของพวกนายทหารม้าผู้เคยเป็นอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวว่า ‘ทหารม้าคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม ทหารม้าพวกอื่น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๕. อัสนาโรหสูตร

สังหารทหารม้าผูุ้ตสำหรับพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อสรชิต' ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "อย่าเลย ผู้ใหญ่บ้าน จงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย"

แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ผู้ใหญ่บ้านชื่ออัสนาโรหะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยินคำของพวกนายทหารม้าผู้เคยเป็นอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวว่า 'ทหารม้าคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม ทหารม้าพวกอื่นสังหารทหารม้าผูุ้ตสำหรับพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อสรชิต' ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ผู้ใหญ่บ้าน เราได้ห้ามท่านแล้วว่า 'อย่าเลย ผู้ใหญ่บ้าน จงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย' แต่เอาเถิด เราจักตอบแก่ท่าน ทหารม้าคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม จิตถูกเขายึด ทำไว้ผิด ตั้งไว้ไม่ดีในเบื้องต้นว่า 'ขอสัตว์เหล่านี้จงถูกฆ่า จงถูกแทง จงขาดสูญ จงพินาศ หรืออย่าได้มี' ทหารม้าพวกอื่นสังหารทหารม้าผูุ้ตสำหรับพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในนรกชื่อว่าสรชิต แต่ถ้าเขามีความเห็นนี้ว่า 'ทหารม้าคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม ทหารม้าพวกอื่นสังหารทหารม้าผูุ้ตสำหรับพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อสรชิต' ความเห็นของเขาเป็นมิจฉาทิฏฐิ และผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิเรากล่าวว่ามีคติเป็นอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน"

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านชื่ออัสนาโรหะได้ร้องไห้ น้ำตาไหลพราก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ผู้ใหญ่บ้าน เราได้ห้ามท่านแล้วว่า 'อย่าเลย ผู้ใหญ่บ้าน ท่านจงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย"

ผู้ใหญ่บ้านชื่ออัสนาโรหะได้กราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มิได้ร้องไห้เพราะพระองค์ตรัสกับข้าพระองค์อย่างนั้น แต่ข้าพระองค์ถูกพวก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๖. อสิพันธกปุตตสูตร

นายทหารม้าผู้เคยเป็นอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ หลอกหลวงให้หลงมานานว่า ‘ทหารม้าคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม ทหารม้าพวกอื่นสังหารทหารม้าผู้อุตสาหะพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อสรชิต’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาชิตของพระองค์ชัดเจน ‘ไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต’

อัสสารโหสูตรที่ ๕ จบ

๖. อสิพันธกปุตตสูตร

ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตร

[๓๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาวาริกัมพวัน เขตเมืองนาพันทา ครั้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์ชาวปัจฉาภุมิมิคนโชน้ำติดตัว ประดับพวงมาลัยสาหร่าย อาบน้ำทุกเช้าเย็น บำเรอไฟ พราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำสัตว์ที่ตายแล้วให้ฟื้น ให้รู้ขอบ ให้ขึ้นสวรรค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถจะทำสัตว์โลกทั้งหมดหลังจากตายแล้วให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ได้หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ผู้ใหญ่บ้าน ถ้าเช่นนั้น เราจักย้อนถามในปัญหาข้อนี้ ท่านฟังตอบตามสมควร

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ เพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ หมุ่มหาชนพึงมาประชุมแล้วสวดอ้อนวอน สวดสรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบบุรุษนั้นว่า ‘ขอบุรุษนี้หลังจากตายแล้วจงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เถิด’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๖. อสิพันธกปุตตสูตร

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นหลังจากตายแล้วพึงไปเกิดในสุคติ
โลกสวรรค์เพราะการสวดอ้อนวอน เพราะการสวดสรรเสริญหรือเพราะการประนม
มือเดินเวียนรอบแห่งหม่อมหาชนเป็นเหตุได้หรือ”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน เปรียบเหมือนบุรุษโยนก้อนหินใหญ่ลงในห้วงน้ำลึก หม่อมหาชน
พึงมาประชุมแล้วสวดอ้อนวอน สวดสรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบก้อนหิน
ใหญ่นั้นว่า ‘โผล่ขึ้นเถิด พ่อก้อนหินใหญ่ ลอยขึ้นเถิด พ่อก้อนหินใหญ่ ขึ้นบกเถิด
พ่อก้อนหินใหญ่’

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ก้อนหินใหญ่นั้นพึงโผล่ขึ้น ลอยขึ้น หรือ
ขึ้นบกเพราะการสวดอ้อนวอน เพราะการสวดสรรเสริญหรือเพราะการประนมมือ
เดินเวียนรอบแห่งหม่อมหาชนเป็นเหตุได้หรือ”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน อุปมานันฉันใจ อุปไมยนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน บุรุษใดเป็นผู้ฆ่าสัตว์
ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ
เพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ หม่อมหาชนพึงมาประชุม
แล้วสวดอ้อนวอน สวดสรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบบุรุษนั้นว่า ‘ขอบุรุษนี้
หลังจากตายแล้วจงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เถิด’ ก็จริง ถึงกระนั้น บุรุษนั้นหลัง
จากตายไปแล้วพึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ผู้เว้นจากอกุศลกรรม ๑๐ ย่อมไปเกิดในสุคติ

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษในโลกนี้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การ
ลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ
และการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ไม่มีจิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฎฐิ
หม่อมหาชนพึงมาประชุมแล้วสวดอ้อนวอน สวดสรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบ
บุรุษนั้นว่า ‘ขอบุรุษนี้หลังจากตายแล้วจงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกเถิด’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๖. อสิพันธกปุตตสูตร

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นหลังจากตายแล้วพึงไปเกิดในอบาย
ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะการสวดอ้อนวอน เพราะการสวดสรรเสริญหรือเพราะ
การประนมมือเดินเวียนรอบแห่งหม่อมหาชนเป็นเหตุได้หรือ”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน เปรียบเหมือนบุรุษต่ำลงในห้วงน้ำลึกแล้วทูปหม้อเนยใสหรือ
หม้อน้ำมัน ก้อนกรวดหรือกระเบื้องหม้อนั้นพึงจมลงในห้วงน้ำนั้น ส่วนเนยใสหรือ
น้ำมันในหม้อนั้นพึงลอยขึ้น หม่อมหาชนพึงมาประชุมแล้วสวดอ้อนวอน สวด
สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบเนยใสหรือน้ำมันนั้นว่า ‘ต่ำลงเกิด พ่อเนยใส
และน้ำมัน จมลงเกิด พ่อเนยใสและน้ำมัน ดิ่งลงข้างล่างเกิด พ่อเนยใสและน้ำมัน’

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เนยใสและน้ำมันนั้นพึงต่ำลง จมลง หรือดิ่ง
ลงข้างล่างเพราะการสวดอ้อนวอน เพราะการสวดสรรเสริญหรือเพราะการประนม
มือเดินเวียนรอบแห่งหม่อมหาชนเป็นเหตุได้หรือ”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน อุปมานั้นฉันใด อุปไมยนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน บุรุษใดเว้นขาด
จากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินอกใจ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด
การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ไม่มีจิตพยาบาท
เป็นสัมมาทิฐิ หม่อมหาชนพึงมาประชุมแล้วสวดอ้อนวอน สวดสรรเสริญ ประนม
มือเดินเวียนรอบบุรุษนั้นว่า ‘ขอบุรุษนี้หลังจากตายแล้วจงไปเกิดในอบาย ทุกคติ
วินิบาต นรกเกิด’ ก็จริง ถึงกระนั้น บุรุษนั้นหลังจากตายแล้วพึงไปเกิดใน
สุคติโลกสวรรค์”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตรได้กราบทูล
ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอ
พระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป
จนตลอดชีวิต”

อสิพันธกปุตตสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๗. เขตตูปมสูตร

๗. เขตตูปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยนา

[๓๕๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาวาริกัมพวัน เขตเมืองนาพันทา ครั้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงมีความเอ็นดูมุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์มิใช่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อย่างนั้น ผู้ใหญ่บ้าน ตถาคตมีความเอ็นดูมุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนี้ เพราะเหตุไรพระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงธรรมโดยเคารพแก่คนบางพวก ไม่ทรงแสดงธรรมโดยเคารพเช่นนั้นแก่คนบางพวก”

เปรียบเทียบการแสดงธรรมกับการหว่านพืชในนา ๓ ชนิด

“ผู้ใหญ่บ้าน ถ้าเช่นนั้น เราจักย้อนถามท่านในปัญหาข้อนี้ ท่านพึงตอบตามสมควร ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คหบดีชาวนาในโลกนี้มีนาอยู่ ๓ ชนิด คือ ชนิดหนึ่งเป็นนาดี ชนิดหนึ่งเป็นนาปานกลาง ชนิดหนึ่งเป็นนาเลว มีดินแข็ง มีดินเค็ม พื้นดินเลว

ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คหบดีชาวนาประสงค์จะหว่านพืช จะหว่านในนาชนิดไหนก่อน คือ นาชนิดดีโน้น ชนิดปานกลางโน้น หรือชนิดเลวโน้นซึ่งมีดินแข็ง มีดินเค็ม พื้นดินเลว”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คหบดีชาวนาโน้นประสงค์จะหว่านพืช พึงหว่านในนาชนิดดีโน้นก่อน แล้วหว่านลงในนาชนิดปานกลางโน้น แล้วหว่านบ้าง ไม่หว่านบ้าง ในนาชนิดเลวโน้นซึ่งมีดินแข็ง มีดินเค็ม พื้นดินเลว ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะโดยที่สุดก็จักเป็นอาหารโค”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๗. เขตอุปทสูตร

“ผู้ใหญ่บ้าน เราแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแก่ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลายของเรา เปรียบเหมือนคหบดีชาวนาหวานพืชในนาชนิดดีโน้นจะนั้น ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุและภิกษุณีเหล่านั้น มีเราเป็นที่พึ่ง มีเราเป็นที่อาศัย มีเราเป็นที่ดำเนิน มีเราเป็นสรณะอยู่

เราแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน แก่อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายของเรา เปรียบเหมือนคหบดีชาวนาหวานพืชในนาชนิดปานกลางโน้นจะนั้น ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะอุบาสกและอุบาสิกาเหล่านั้น มีเราเป็นที่พึ่ง มีเราเป็นที่อาศัย มีเราเป็นที่ดำเนิน มีเราเป็นสรณะอยู่

และเราแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนแก่อัญญเดียรถีย์ สมณะ พราหมณ์ และปริพาชกทั้งหลายของเรา เปรียบเหมือนคหบดีชาวนาหวานพืชในนาชนิดเลวโน้น ซึ่งมีดินแข็ง มีดินเค็ม พื้นดินเลวจะนั้น ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะอัญญเดียรถีย์ สมณะ พราหมณ์ และปริพาชกเหล่านั้นพึงรู้ธรรมแม้บทเดียว ความรู้นั้นพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุขแก่พวกเขาสิ้นกาลนาน

เปรียบเทียบการแสดงธรรมกับการตักน้ำใส่โอ่งน้ำ

ผู้ใหญ่บ้าน เปรียบเหมือนบุรุษมีโอ่งน้ำ ๓ ใบ คือ โอ่งน้ำใบหนึ่งไม่มีรอยร้าว น้ำขีมิไหลออกไม่ได้ ใบหนึ่งไม่มีรอยร้าวแต่น้ำขีมิไหลออกได้ ใบหนึ่งมีรอยร้าว น้ำขีมิไหลออกได้ ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษโน้นประสงค์จะใส่น้ำ พึงใสในโอ่งน้ำใบไหนก่อน คือ โอ่งน้ำใบที่ไม่มีรอยร้าว น้ำขีมิไหลออกไม่ได้ ใบที่ไม่มีรอยร้าวแต่น้ำขีมิไหลออกได้ หรือใบที่มีรอยร้าว น้ำขีมิไหลออกได้”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษโน้นประสงค์จะใส่น้ำ พึงใสในโอ่งน้ำใบที่ไม่มีรอยร้าว น้ำขีมิไหลออกไม่ได้ก่อน แล้วใสในโอ่งน้ำใบที่ไม่มีรอยร้าวแต่น้ำขีมิไหลออกได้ แล้วใสบ้าง ไม่ใสบ้าง ในโอ่งน้ำใบที่มีรอยร้าว น้ำขีมิไหลออกได้ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะที่สุดก็จักเป็นน้ำใช้ล้างสิ่งของ”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๘. สังขมสูตร

“ผู้ใหญ่บ้าน อุปมานันฉันได อุไปไมยนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เราแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนแก่ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลายของเรา เปรียบเหมือนนุรุษใส่น้ำในโอ่งน้ำใบที่ไม่มีรอยร้าว น้ำขีมิไหลออกไม่ได้ ฉะนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุและภิกษุณีเหล่านั้นมีเราเป็นที่พึ่ง มีเราเป็นที่อาศัย มีเราเป็นที่ด้านทาน มีเราเป็นสรณะอยู่

เราแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนแก่อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายของเรา เปรียบเหมือนนุรุษใส่น้ำในโอ่งน้ำใบที่ไม่มีรอยร้าว แต่น้ำขีมิไหลออกได้ ฉะนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะอุบาสกและอุบาสิกาเหล่านั้นมีเราเป็นที่พึ่ง มีเราเป็นที่อาศัย มีเราเป็นที่ด้านทาน มีเราเป็นสรณะอยู่

เราแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนแก่อัญเดียรถีย์ สมณะ พราหมณ์ และปริพาชกทั้งหลายของเรา เปรียบเหมือนนุรุษใส่น้ำในโอ่งน้ำใบที่มีรอยร้าว น้ำขีมิไหลออกได้ ฉะนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะอัญเดียรถีย์ สมณะ พราหมณ์ และปริพาชกเหล่านั้นพึงรู้ธรรมแม้บทเดียว ความรู้นั้นพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุกแก่พวกเขาสิ้นกาลนาน

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตรได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

เขตอุปมสูตรที่ ๗ จบ

๘. สังขมสูตร

ว่าด้วยคนเป่าสังข์

[๓๖๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาวาริกัมพวัน เขตเมืองนาพันทา ครั้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตรผู้เป็นสาวกของนิครนถ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๘. สังขมสูตร

เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับผู้ใหญ่บ้าน ชื่ออสิพันธกบุตรดังนี้ว่า “ผู้ใหญ่บ้าน นิครนถ์ นาฏบุตรแสดงธรรมแก่พวกสาวกอย่างไร”

ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นิครนถ์ นาฏบุตรแสดงธรรมแก่พวกสาวกอย่างนี้ว่า ‘ผู้ฆ่าสัตว์ทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก ผู้ลักทรัพย์ทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก ผู้ประพฤตผิดในกามทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก ผู้พูดเท็จทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก กรรมใด ๆ มีอยู่มาก กรรมนั้น ๆ ย่อมนำบุคคลไป’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นิครนถ์ นาฏบุตรยอมแสดงธรรมแก่พวกสาวกอย่างนี้”

“ผู้ใหญ่บ้าน นิครนถ์ นาฏบุตรแสดงธรรมแก่พวกสาวกว่า ‘กรรมใด ๆ มีอยู่มาก กรรมนั้น ๆ ย่อมนำบุคคลไป’ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็จักไม่มีใคร ๆ ไปอบาย ตกนรกตามคำของนิครนถ์ นาฏบุตรเลย

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษผู้ฆ่าสัตว์อาศัยเวลาและมีใช้เวลาของกลางคืนหรือกลางวัน เวลาที่เขาฆ่าสัตว์หรือเวลาที่เขาไม่ฆ่าสัตว์ เวลาไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษผู้ฆ่าสัตว์อาศัยเวลาและมีใช้เวลาของกลางคืนหรือกลางวัน เวลาที่เขาฆ่าสัตว์น้อยกว่า ที่แท้เวลาที่เขาไม่ฆ่าสัตว์มากกว่า”

“ผู้ใหญ่บ้าน นิครนถ์ นาฏบุตรแสดงธรรมแก่พวกสาวกว่า ‘กรรมใด ๆ มีอยู่มาก กรรมนั้น ๆ ย่อมนำบุคคลไป’ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็จักไม่มีใคร ๆ ไปอบาย ตกนรกตามคำของนิครนถ์ นาฏบุตรเลย

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษผู้ลักทรัพย์อาศัยเวลาและมีใช้เวลาของกลางคืนหรือกลางวัน เวลาที่เขาลักทรัพย์หรือเวลาที่เขาไม่ลักทรัพย์ เวลาไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษผู้ลักทรัพย์อาศัยเวลาและมีใช้เวลาของกลางคืนหรือกลางวัน เวลาที่เขาลักทรัพย์น้อยกว่า ที่แท้เวลาที่เขาไม่ลักทรัพย์มากกว่า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๘. สังขมสูตร

“ผู้ใหญ่บ้าน นิครนถ์ นาฏบุตรแสดงธรรมแก่พวกสาวกว่า ‘กรรมใด ๆ มีอยู่มาก กรรมนั้น ๆ ย่อมนำบุคคลไป’ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็จักไม่มีใคร ๆ ไปอบาย ตกนรกตามคำของนิครนถ์ นาฏบุตรเลย

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษผู้ประพาศิติดในกามอาศัยเวลาและมีไข้เวลาของกลางคืนหรือกลางวัน เวลาที่เขาประพาศิติดในกามหรือเวลาที่เขาไม่ประพาศิติดในกาม เวลาไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษผู้ประพาศิติดในกามอาศัยเวลาและมีไข้เวลาของกลางคืนหรือกลางวัน เวลาที่เขาประพาศิติดในกามน้อยกว่า ที่แท้เวลาที่เขาไม่ประพาศิติดในกามมากกว่า”

“ผู้ใหญ่บ้าน นิครนถ์ นาฏบุตรแสดงธรรมแก่พวกสาวกว่า ‘กรรมใด ๆ มีอยู่มาก กรรมนั้น ๆ ย่อมนำบุคคลไป’ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็จักไม่มีใคร ๆ ไปอบาย ตกนรกตามคำของนิครนถ์ นาฏบุตรเลย

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษผู้พูดเท็จอาศัยเวลาและมีไข้เวลาของกลางคืนหรือกลางวัน เวลาที่เขาพูดเท็จหรือเวลาที่เขาไม่พูดเท็จ เวลาไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษผู้พูดเท็จอาศัยเวลาและมีไข้เวลาของกลางคืนหรือกลางวัน เวลาที่เขาพูดเท็จน้อยกว่า ที่แท้เวลาที่เขาไม่พูดเท็จมากกว่า”

“ผู้ใหญ่บ้าน นิครนถ์ นาฏบุตรแสดงธรรมแก่พวกสาวกว่า ‘กรรมใด ๆ มีอยู่มาก กรรมนั้น ๆ ย่อมนำบุคคลไป’ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็จักไม่มีใคร ๆ ไปอบาย ตกนรกตามคำของนิครนถ์ นาฏบุตรเลย

ศาสดาบางคนในโลกนี้มีวาหะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า ‘ผู้ฆ่าสัตว์ทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก ผู้ลักทรัพย์ทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก ผู้ประพาศิติดในกามทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก ผู้พูดเท็จทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก

สาวกผู้เสื่อมใสอย่างยิ่งในศาสดาองค์นั้นมีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า ‘ศาสดาของเรามีวาหะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า ‘ผู้ฆ่าสัตว์ทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก’ สาวกของ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๘. สังขมสูตร

ศาสตานักกลับได้ทูลว่า ‘สัตว์ที่ถูกเราฆ่าก็มีอยู่ แม่เราก็ต้องไปอบาย ตกนรก’ เขาไม่ละคำพูด ไม่ละความคิด ไม่สละทูลนั้น ย่อมตกนรกเหมือนถูกนำมาขังไว้จะนั้น

สาวกของศาสตานักกลับได้ทูลอย่างนี้ว่า ‘ศาสตาของเรามีวาตะอย่างนี้ มีทูลอย่างนี้ว่า ‘ผู้ลักทรัพย์ทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก’ สาวกของศาสตานักกลับได้ทูลว่า ‘ทรัพย์ที่เราเคยลักก็มีอยู่ แม่เราก็ต้องไปอบาย ตกนรก’ เขายังไม่ละคำพูด ไม่ละความคิด ไม่สละทูลนั้น ย่อมตกนรกเหมือนถูกนำมาขังไว้จะนั้น

สาวกของศาสตานักกลับได้ทูลอย่างนี้ว่า ‘ศาสตาของเรามีวาตะอย่างนี้ มีทูลอย่างนี้ว่า ‘ผู้ประพฤตินอกในกามทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก’ สาวกของศาสตานักกลับได้ทูลว่า ‘การที่เราประพฤตินอกในกามก็มีอยู่ แม่เราก็ต้องไปอบาย ตกนรก’ เขายังไม่ละคำพูด ไม่ละความคิด ไม่สละทูลนั้น ย่อมตกนรกเหมือนถูกนำมาขังไว้จะนั้น

สาวกของศาสตานักกลับได้ทูลอย่างนี้ว่า ‘ศาสตาของเรามีวาตะอย่างนี้ มีทูลอย่างนี้ว่า ‘ผู้พูดเท็จทั้งหมดต้องไปอบาย ตกนรก’ สาวกของศาสตานักกลับได้ทูลว่า ‘คำเท็จที่เราพูดแล้วก็มีอยู่ แม่เราก็ต้องไปอบาย ตกนรก’ เขายังไม่ละคำพูด ไม่ละความคิด ไม่สละทูลนั้น ย่อมตกนรกเหมือนถูกนำมาขังไว้จะนั้น

ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิ์ฝึกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสตาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ตถาคตนั้น ตำนานิตเตียนการฆ่าสัตว์โดยประการต่าง ๆ เป็นอันมาก และกล่าวว่า ‘ท่านทั้งหลายจงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์’ ตำนานิตเตียนการลักทรัพย์โดยประการต่าง ๆ เป็นอันมาก และกล่าวว่า ‘ท่านทั้งหลายจงงดเว้นจากการลักทรัพย์’ ตำนานิตเตียนการประพฤตินอกในกามโดยประการต่าง ๆ เป็นอันมาก และกล่าวว่า ‘ท่านทั้งหลายจงงดเว้นจากการประพฤตินอกในกาม’ ตำนานิตเตียนการพูดเท็จโดยประการต่าง ๆ เป็นอันมาก และกล่าวว่า ‘ท่านทั้งหลายจงงดเว้นจากการพูดเท็จ’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๘. สังขมสูตร

สาวกผู้เลื่อมใสอย่างยิ่งในศาสดานั้นพิจารณาเห็นว่า ‘พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิติเตียนการฆ่าสัตว์โดยประการต่าง ๆ เป็นอันมาก และตรัสว่า ‘ท่านทั้งหลายจงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์’ หนึ่ง สัตว์ที่ถูกเราก็ก็น้อมอยู่มากมาย การที่เราฆ่าสัตว์มากมายนั้นไม่เป็นการดั่งามเลย เราเท่านั้นเป็นผู้เดือดร้อนเพราะการฆ่าสัตว์นั้นเป็นปัจจัย เราไม่ได้ทำบาปกรรมนั้นก็หาไม่ได้ เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้วยอมละการฆ่าสัตว์นั้นและเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ต่อไป

เธอละบาปกรรม ก้าวล่วงบาปกรรมนั้นได้ด้วยประการฉะนี้

สาวกนั้นพิจารณาเห็นว่า ‘พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิติเตียนการลักทรัพย์โดยประการต่าง ๆ เป็นอันมาก และตรัสว่า ‘ท่านทั้งหลายจงงดเว้นจากการลักทรัพย์’ ทรัพย์ที่เราลักก็ม้อมอยู่มากมาย การที่เราลักทรัพย์มากมายนั้นไม่เป็นการดั่งามเลย เราเท่านั้นเป็นผู้เดือดร้อนเพราะการลักทรัพย์นั้นเป็นปัจจัย เราไม่ได้ทำบาปกรรมนั้นก็หาไม่ได้ เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้วยอมละการลักทรัพย์นั้นและเว้นขาดจากการลักทรัพย์ต่อไป

เธอละบาปกรรม ก้าวล่วงบาปกรรมนั้นได้ด้วยประการฉะนี้

สาวกนั้นพิจารณาเห็นว่า ‘พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิติเตียนการประพฤติผิดในกามโดยประการต่าง ๆ เป็นอันมาก และตรัสว่า ‘ท่านทั้งหลายจงงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม’ การที่เราประพฤติผิดในกามก็ม้อมอยู่มากมาย การที่เราประพฤติผิดในกามมากมายนั้นไม่เป็นการดั่งามเลย เราเท่านั้นเป็นผู้เดือดร้อนเพราะการประพฤติผิดในกามนั้นเป็นปัจจัย เราไม่ได้ทำบาปกรรมนั้นก็หาไม่ได้ เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้วยอมละการประพฤติผิดในกามนั้นและเว้นขาดจากการประพฤติผิดในกามต่อไป

เขาละบาปกรรม ก้าวล่วงบาปกรรมนั้นได้ด้วยประการฉะนี้

สาวกนั้นพิจารณาเห็นว่า ‘พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิติเตียนการพูดเท็จโดยประการต่าง ๆ เป็นอันมาก และตรัสว่า ‘ท่านทั้งหลายจงเว้นขาดจากการพูดเท็จ’ การที่เราพูดเท็จก็ม้อมอยู่มากมาย การที่เราพูดเท็จมากมายนั้นไม่เป็นการดั่งามเลย เราเท่านั้นเป็นผู้เดือดร้อนเพราะการพูดเท็จนั้นเป็นปัจจัย เราจักไม่ได้ทำ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๘. สังขมสูตร

บาปกรรมนั้นก็หาไม่ได้ เธอพิจารณาอย่างนี้แล้วย่อมละการพูดเท็จนั้นและเว้นขาดจากการพูดเท็จต่อไป

เขาละบาปกรรม ก้าวล่วงบาปกรรมนั้นได้ด้วยประการฉะนี้

สาวกนั้นละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ละการประพฤตินิโคตติในกาม เว้นขาดจากการประพฤตินิโคตติในกาม ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ ละการพูดคำส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำส่อเสียด ละการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ ละการพูดเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ละความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ละความประทุษร้ายที่เกิดจากพยาบาท มีจิตไม่พยาบาท ละมิจฉาทิฏฐิ เป็นสัมมาทิฏฐิ

อริยสาวกนั้นปราศจากความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจากพยาบาทอย่างนี้ ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมที่ทำพอประมาณในเมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลอบรมแล้วอย่างนี้จะไม่เหลืออยู่ในรูปาวจรและอรุปาวจรเลย เปรียบเหมือนคนเป่าสังข์ผู้แข็งแรงพึงให้ได้ยินตลอดทิศทั้ง ๔ ได้โดยไม่ยาก

ผู้ใหญ่บ้าน อริยสาวกนั้นปราศจากความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจากพยาบาทอย่างนี้ ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีกรุณาจิต ฯลฯ

มีมทิตดาจิต ฯลฯ

มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมที่ทำพอประมาณในอุเบกขาเจโตวิมุตติที่บุคคลอบรมแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้จะไม่เหลืออยู่ในรูปาวจรและอรุปาวจรเลย เปรียบเหมือนคนเป่าสังข์ผู้แข็งแรงพึงให้ได้ยินตลอดทิศทั้ง ๔ ได้โดยไม่ยาก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความฉิบสัณฺฑ]

๙. กุลสูตร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตร สาวกของ
นิครนถ์ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก
ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้
เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

สังฆมสูตรที่ ๘ จบ

๙. กุลสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้ตระกูลคับแคบ

[๓๖๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงเมืองนาพันทา ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ
ปาวาริกัมพวัน เขตเมืองนาพันทานั้น

สมัยนั้น เมืองนาพันทาเกิดข้าวยากมากแพง ประชาชนมีความเป็นอยู่
แร้นแค้น ไข่สลากรับส่วนซื้ออาหาร ล้มตายกันกระดุกขาวเกลื่อน สมัยนั้น
นิครนถ์ นาฏบุตรอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาพันทาพร้อมด้วยนิครนถ์บริษัทยหมู่ใหญ่

ครั้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตร สาวกของนิครนถ์ เข้าไปหานิครนถ์
นาฏบุตรถึงที่อยู่ ใหว่แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร นิครนถ์ นาฏบุตรได้กล่าวกับผู้ใหญ่บ้าน
ชื่ออสิพันธกบุตรดังนี้ว่า “มาเถิด ผู้ใหญ่บ้าน ท่านจงได้วาทะกับพระสมณโคดม เมื่อ
เป็นเช่นนี้ กิตติศัพท์อันงามของท่านก็จักฟังขจรไปว่า ‘ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตร
ได้ได้วาทะกับพระสมณโคดมผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้’

ผู้ใหญ่บ้านถามว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะได้อวาทะกับพระสมณโคดมผู้มีฤทธิ์
มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ได้อย่างไร”

นิครนถ์ นาฏบุตรกล่าวว่า “มาเถิดผู้ใหญ่บ้าน ท่านจงเข้าไปหาพระสมณโคดม
ถึงที่อยู่ แล้วกล่าวว่า ‘ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคยอมทรงสรรเสริญความเอ็นดู
ทรงสรรเสริญความรักษา ทรงสรรเสริญความอนุเคราะห์แก่ตระกูลทั้งหลายโดย
ประการเป็นอันมากมิใช่หรือ’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๙. กุลสูตร

ถ้าพระสมณโคดมถูกท่านถามอย่างนี้แล้วตอบว่า ‘ถูกละผู้ใหญ่บ้าน ตถาคต ย่อมสรรเสริญความเอ็นดู สรรเสริญความรัก สรรเสริญความอนุเคราะห์แก่ตระกูลทั้งหลายโดยประการเป็นอันมาก’ ท่านฟังกล่าวว่า ‘ท่านผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น ทำไม พระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จึงเสด็จจาริกไปในเมืองนาพันทา ซึ่งเกิดข้าวยากมากแพง ประชาชนมีความเป็นอยู่แร้นแค้น ไร้สลากรับส่วนซื้ออาหาร ล้มตายกันกระดุกขาวเกลื่อนเล่า พระผู้มีพระภาคทรงปฏิบัติเพื่อตัดรอนตระกูล ทรงปฏิบัติเพื่อความเสื่อมแห่งตระกูล ทรงปฏิบัติเพื่อความคับแค้นแห่งตระกูล’ ผู้ใหญ่บ้าน พระสมณโคดมถูกท่านถามปัญหา ๒ เจื่อนี้แล้ว จะกลืนไม่เข้า คายไม่ออกทีเดียว”

ผู้ใหญ่บ้านซื้ออสิพันธกบุตรรับคำของนิครนถ์ นาฏบุตร ลุกขึ้นจากอาสนะ ใหัวแล้ว กระทำประทักษิณ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคย่อมทรงสรรเสริญความเอ็นดู ทรงสรรเสริญความรัก ทรงสรรเสริญความอนุเคราะห์แก่ตระกูลทั้งหลายโดยประการเป็นอันมากมิใช่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ถูกละผู้ใหญ่บ้าน ตถาคตย่อมสรรเสริญความเอ็นดู สรรเสริญความรัก สรรเสริญความอนุเคราะห์แก่ตระกูลทั้งหลายโดยประการเป็นอันมาก”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น ทำไม พระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จึงเสด็จจาริกไปในเมืองนาพันทาซึ่งเกิดข้าวยากมากแพง ประชาชนมีความเป็นอยู่แร้นแค้น ไร้สลากรับส่วนซื้ออาหาร ล้มตายกันกระดุกขาวเกลื่อนเล่า พระผู้มีพระภาคทรงปฏิบัติเพื่อตัดรอนตระกูล ทรงปฏิบัติเพื่อความเสื่อมแห่งตระกูล ทรงปฏิบัติเพื่อความคับแค้นแห่งตระกูล”

“ผู้ใหญ่บ้าน นับแต่กัปก^๑นี้ไป ๙๑ กัปกที่เราระลึกได้ว่า เราไม่รู้ว่าจะเคยเบียดเบียนตระกูลไหน ๆ ด้วยการถือเอาภิกษาที่หุงต้มแล้ว ที่แท้ตระกูลทั้งหลายที่มั่งคั่ง มี

เชิงอรรถ :

- ^๑ กัปก หมายถึงระยะเวลาอันนานเหลือเกิน โบราณถือว่าโลกประลัยครั้งหนึ่งเป็นสิ้นกัปกหนึ่ง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๘๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๙. กุลสูตร

ทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีเงินมีทองมาก มีเครื่องประดับมาก มีทรัพย์และข้าวเปลือกมาก ทั้งหมดนั้นเกิดเพราะการให้ เกิดเพราะความมีสัจจะ และเกิดเพราะความสำรวม

เหตุปัจจัยที่ทำให้ตระกูลคับแค้น ๘ ประการ คือ

๑. ตระกูลคับแค้นจากพระราชา
๒. ตระกูลคับแค้นจากโจร
๓. ตระกูลคับแค้นจากไฟ
๔. ตระกูลคับแค้นจากน้ำ
๕. ทรัพย์ที่ฝังไว้เคลื่อนที่ไป
๖. การงานที่ประกอบไม่ดี ทำให้ตระกูลวิบัติ
๗. ทรัพย์ในตระกูลกลายเป็นถ่านเพลิง
๘. การที่บุคคลใช้จ่ายโภคทรัพย์สุรุ่ยสุร่าย ฟุ่มเฟือย ทำให้ตระกูลเปลี่ยนแปลงไป

ผู้ใหญ่บ้าน เหตุปัจจัย ๘ ประการนี้ที่ทำให้ตระกูลคับแค้น เมื่อเหตุปัจจัย ๘ ประการนี้มีอยู่ บุคคลใดพึงกล่าวหาเราว่า ‘พระผู้มีพระภาคทรงปฏิบัติเพื่อตัดรอนตระกูล ทรงปฏิบัติเพื่อความเสื่อมแห่งตระกูล ทรงปฏิบัติเพื่อความคับแค้นแห่งตระกูล’ บุคคลนั้นไม่ละคำพูด ไม่ละความคิด ไม่สละทิวลินัน ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านชื่ออสิพันธกบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

กุลสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๐. มณิจูฬิกสูตร

๑๐. มณิจูฬิกสูตร

ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่อมณิจูฬิกะ

[๓๖๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อ กระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น พวกข้าราชการบริพารนั่งประชุมกันในราชบริษัท ภายในพระราชวัง ได้สนทนากันขึ้นว่า “ทองและเงินสมควรแก่สมณศากยบุตรหรือ สมณศากยบุตรยินดีทองและเงินได้หรือ รับทองและเงินได้หรือ”

สมัยนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่อมณิจูฬิกะนั่งอยู่ในบริษัทนั้นขณะนั้นได้กล่าวกับบริษัท นั้นดังนี้ว่า “นายอย่าได้กล่าวอย่างนี้ ทองและเงินไม่สมควรแก่สมณศากยบุตร สมณศากยบุตรไม่ยินดีทองและเงิน ไม่รับทองและเงิน สมณศากยบุตรห้ามแก้ว มณีและทอง ปราศจากทองและเงิน”

ผู้ใหญ่บ้านชื่อมณิจูฬิกะสามารถให้บริษัทนั้นยินยอมได้

ต่อมา ผู้ใหญ่บ้านชื่อมณิจูฬิกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าราชการบริพารนั่งประชุมกันในราชบริษัทภายใน พระราชวังนี้ได้สนทนากันขึ้นว่า ‘ทองและเงินควรแก่สมณศากยบุตรหรือ สมณ- ศากยบุตรยินดีทองและเงินได้หรือ รับทองและเงินได้หรือ’ เมื่อบริษัทนั้นกล่าว อย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกับบริษัทนั้นดังนี้ว่า ‘นายอย่าได้กล่าวอย่างนี้ ทองและเงินไม่สมควรแก่สมณศากยบุตร สมณศากยบุตรไม่ยินดีทองและเงิน ไม่ รับทองและเงิน สมณศากยบุตรห้ามแก้วมณีและทอง ปราศจากทองและเงิน’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สามารถให้บริษัทนั้นยินยอมได้ ข้าพระ องค์เมื่อตอบอย่างนี้ ชื่อว่าพูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดู ประสงค์ผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จหรือ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผลหรือ ไม่มีบ้าง หรือที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ผู้ใหญ่บ้าน เมื่อท่านตอบอย่างนี้ ชื่อว่า พูดตรงตามคำที่เราพูดไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูเราด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่าง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๑. คันธภกสูตร

สมเหตุสมผล ไม่มีที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้ เพราะาทองและเงินไม่สมควรแก่สมณศากยบุตร สมณศากยบุตรไม่ยินดีทองและเงิน ไม่รับทองและเงิน สมณศากยบุตรห้ามแก้วมณีและทอง ปราศจากทองและเงิน

ผู้ใหญ่บ้าน ทองและเงินควรแก่ผู้ใด กามคุณ ๕ ก็ควรแก่ผู้นั้น กามคุณ ๕ ควรแก่ผู้ใด (ทองและเงินก็ควรแก่ผู้นั้น) ผู้ใหญ่บ้าน เราให้เข้าใจเรื่องนี้โดยส่วน เดียวว่า ‘ไม่ใช่ธรรมของสมณะ ไม่ใช่ธรรมของศากยบุตร’

อนึ่ง เรากล่าวอย่างนี้ว่า ‘ผู้ต้องการหญ้าพึงแสวงหาหญ้า ผู้ต้องการไม้พึง แสวงหาไม้ ผู้ต้องการเกวียนพึงแสวงหาเกวียน ผู้ต้องการบุรุษพึงแสวงหาบุรุษ’ แต่เราไม่กล่าวเลยว่า ‘พึงยินดี พึงแสวงหาทองและเงินโดยประการใด ๆ’

มณิจุฬกสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. คันธภกสูตร

ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่อคันธภกะ

[๓๖๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อุรุเวลกัปปนิคมของชาว มัลละ แคว้นมัลละ ครั้นนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่อคันธภกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรง แสดงเหตุเกิดและความดับทุกข์แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“ผู้ใหญ่บ้าน เราพึงปรารถนาอดีตกาล แสดงเหตุเกิดทุกข์และความดับทุกข์แก่ ท่านว่า ‘อดีตกาลได้มีแล้วอย่างนี้’ ความสงสัยความเคลือบแคลงในเรื่องนั้นพึงมี แก่ท่าน

ถ้าเราพึงปรารถนาอนาคตกาล แสดงเหตุเกิดทุกข์และความดับทุกข์แก่ท่านว่า ‘อนาคตกาลจักมีอย่างนี้’ ความเคลือบแคลงความสงสัยในเรื่องนั้นพึงมีแก่ท่าน

อนึ่ง เรานั่งอยู่ในที่นี้แล จักแสดงเหตุเกิดและความดับทุกข์แก่ท่านผู้นั่งอยู่ใน ที่นี้เหมือนกัน ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๑. คันทกสูตร

ผู้ใหญ่บ้านซื้อคันทกกระทูรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัส
ดังนี้ว่า

“ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร มีอยู่ไหม ที่โสกะ (ความ
เศร้าโศก) ปรีเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ)
และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) พึงเกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะหม่อมมนุษย์ชาวอุรวะล-
กัปปนิคมถูกประหาร จองจำ ปรับไหม หรือถูกตำหนิโทษ”

“มีอยู่ พระพุทธเจ้าข้า ที่โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส
พึงเกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ เพราะหม่อมมนุษย์ชาวอุรวะลกัปปนิคมถูกประหาร จองจำ
ปรับไหม หรือถูกตำหนิโทษ”

“ผู้ใหญ่บ้าน อนึ่ง มีอยู่ไหม ที่โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส
ไม่พึงเกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะหม่อมมนุษย์ชาวอุรวะลกัปปนิคมถูกประหาร จองจำ ปรับ
ไหม หรือถูกตำหนิโทษ”

“มีอยู่ พระพุทธเจ้าข้า ที่โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสไม่พึง
เกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ เพราะหม่อมมนุษย์ชาวอุรวะลกัปปนิคมถูกประหาร จองจำ
ปรับไหม หรือถูกตำหนิโทษ”

“ผู้ใหญ่บ้าน อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ
อุปายาสพึงเกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะหม่อมมนุษย์ชาวอุรวะลกัปปนิคมบางพวกถูกประหาร
จองจำ ปรับไหม หรือถูกตำหนิโทษ

อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส
ไม่พึงเกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะหม่อมมนุษย์ชาวอุรวะลกัปปนิคมบางพวกถูกประหาร
จองจำ ปรับไหม หรือถูกตำหนิโทษ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสพึง
เกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ เพราะหม่อมมนุษย์ชาวอุรวะลกัปปนิคมเหล่าใดถูกประหาร
จองจำ ปรับไหม หรือถูกตำหนิโทษ ก็เพราะข้าพระองค์มีฉันทราคะในหม่อมมนุษย์
ชาวอุรวะลกัปปนิคมเหล่านั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๑. คันธภกสูตร

แต่โสกะ ปรีเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาสไม่พึงเกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ เพราะหม่อมมนุษย์ชาวอุรวเวลกัปปนิคมเหล่าใดถูกประหาร จองจำ ปรับไหม หรือ ถูกตำหนิโทษ ก็เพราะข้าพระองค์ไม่มีฉันทระคะในหม่อมมนุษย์ชาวอุรวเวลกัปปนิคม เหล่านั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน ท่านจงน่านัยไปในทุกซ์ที่เป็นอดีตและอนาคตด้วยธรรมนี้ที่ท่าน เห็น ทราบ บรรลุโดยไม่ประกอบด้วยกาล หยั่งลงแล้ว

ทุกซ์ที่เป็นอดีตอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดขึ้น ทุกซ์นั้นทั้งหมด มีฉันทะเป็นรากเหง้า มีฉันทะเป็นเหตุ เพราะฉันทะเป็นรากเหง้าแห่งทุกซ์

แม้ทุกซ์ที่เป็นอนาคตอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อจะเกิด จักเกิดขึ้น ทุกซ์นั้นทั้งหมดมีฉันทะเป็นรากเหง้า มีฉันทะเป็นเหตุ เพราะฉันทะเป็นรากเหง้าแห่งทุกซ์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ เท้าที่พระผู้มีพระภาค ตรัสไว้ดีว่า ‘ทุกซ์ที่เป็นอดีตอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดขึ้น ทุกซ์นั้น ทั้งหมดมีฉันทะเป็นรากเหง้า มีฉันทะเป็นเหตุ เพราะฉันทะเป็นรากเหง้าแห่งทุกซ์ (ทุกซ์ที่เป็นอนาคตอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อจะเกิด จักเกิดขึ้น ทุกซ์ทั้งหมดนั้นมี ฉันทะเป็นรากเหง้า มีฉันทะเป็นเหตุ เพราะฉันทะเป็นรากเหง้าแห่งทุกซ์)’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มีกุมารชื่อจิวาสี อาศัยอยู่ภายนอกที่พัก ข้าพระองค์ตื่นแต่เช้าตรู่ ย่อมส่งบุรุษไปด้วยสั่งว่า ‘ไปเกิดนาย เจ้าจงรู้จิวาสีกุมาร’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตราบใจที่บุรุษนั้นยังไม่มา ตรานั้นความกระวน- กระวายใจย่อมมีแก่ข้าพระองค์ว่า ‘ภัยใด ๆ อย่านใดเบียดเบียนจิวาสีกุมารเลย’

“ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร โสกะ ปรีเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส พึงเกิดขึ้นเพราะจิวาสีกุมารถูกประหาร จองจำ ปรับไหม หรือถูก ตำหนิโทษหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้เมื่อจิวาสีกุมารยังมีชีวิตอยู่ ความกระวนกระวาย ใจยังมีแก่ข้าพระองค์ ก็ทำไม โสกะ ปรีเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาสจักไม่ เกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ เพราะจิวาสีกุมารถูกประหาร จองจำ ปรับไหม หรือถูก ตำหนิโทษเล่า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๑๒. ราสียสูตร

“ผู้ใหญ่บ้าน ท่านพึงทราบเนื้อความนั้นโดยเหตุนี้ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดขึ้น ทุกข์นั้นทั้งหมดมีฉันทะเป็นรากเหง้า มีฉันทะเป็นเหตุ เพราะฉันทะเป็นรากเหง้าแห่งทุกข์

ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เมื่อใดท่านไม่ได้เห็นมารดาของจิรวาสীগุมาร ไม่ได้ฟังเสียง เมื่อนั้นท่านยังมีฉันทราคะหรือความรักในมารดาของจิรวาสীগุมารหรือ”

“ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน เพราะอาศัยการเห็นหรือการฟัง ท่านจึงได้มีฉันทราคะหรือความรักในมารดาของจิรวาสীগุมารหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสพึงเกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะมารดาของจิรวาสীগุมารถูกประหาร จองจำปรับไหม หรือถูกตำหนิโทษหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้เมื่อมารดาของจิรวาสীগุมารยังมีชีวิตอยู่ ความกระวนกระวายยังมีแก่ข้าพระองค์ ก็ทำไม โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจักไม่เกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ เพราะมารดาของจิรวาสীগุมารถูกประหาร จองจำปรับไหม หรือถูกตำหนิโทษเล่า”

“ผู้ใหญ่บ้าน ท่านพึงทราบความข้อนั้นโดยเหตุนี้ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดขึ้น ทุกข์นั้นทั้งหมดมีฉันทะเป็นรากเหง้า มีฉันทะเป็นเหตุ เพราะฉันทะเป็นรากเหง้าแห่งทุกข์”

คันธกสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. ราสียสูตร

ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่อราสียะ

[๓๖๔] ครั้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่อราสียะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๑๒. ราสียสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยินมาว่า ‘พระสมณโคดมทรงตำหนิตบะทุกชนิด ทรงชี้โทษและคัดค้านผู้บำเพ็ญตบะทั้งปวงว่าเป็นอยู่เศร้าหมองโดยส่วนเดียว’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า ‘พระสมณโคดมทรงตำหนิตบะทุกชนิด ทรงชี้โทษและคัดค้านผู้บำเพ็ญตบะทั้งปวงว่า เป็นอยู่เศร้าหมองโดยส่วนเดียว’ ชื่อว่าพูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จหรือ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผลหรือ ไม่มีบ้างหรือที่กล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ผู้ใหญ่บ้าน สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า ‘พระสมณโคดมทรงตำหนิตบะทุกชนิด ทรงชี้โทษและคัดค้านผู้บำเพ็ญตบะทั้งปวงว่าเป็นอยู่เศร้าหมองโดยส่วนเดียว’ ไม่ชื่อว่าพูดตรงตามที่เราพูดไว้ และชื่อว่ากล่าวดูเราด้วยคำเปล่าคำเท็จ

บรรพชิตไม่พึงเสพที่สุด ๒ อย่าง

ผู้ใหญ่บ้าน ที่สุด ๒ อย่างนี้บรรพชิตไม่พึงเสพ คือ

๑. กามสุขัลลิกานุโยค (การหมกมุ่นอยู่ด้วยสุขในกามทั้งหลาย) เป็นธรรมอันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปฤชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์
๒. อัถตถิลมถานุโยค (การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน) เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด ๒ อย่างนั้นตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ^๑ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

เชิงอรรถ :

^๑ จักขุ ในที่นี้หมายถึงปัญญาจักขุ (วิ.อ. ๓/๑๓/๑๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๒. ราสียสูตร

มัชฌิมาปฏิปทาที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักข ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน นั้นเป็นอย่างไร

มัชฌิมาปฏิปทานั้น คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

นี่คือมัชฌิมาปฏิปทานั้นที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักข ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

กามโศคีนุคคล ๓ จำพวก

ผู้ใหญ่บ้าน กามโศคีนุคคล^๑ ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

กามโศคีนุคคล ๓ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. กามโศคีนุคคลบางคนในโลกนี้แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนา และไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ

กามโศคีนุคคลบางคนในโลกนี้แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนาสำราญ แต่ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ

กามโศคีนุคคลบางคนในโลกนี้แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนาสำราญ และแจกจ่าย ทำบุญ

๒. กามโศคีนุคคลบางคนในโลกนี้แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนาสำราญ และไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ

เชิงอรรถ :

^๑ กามโศคีนุคคล หมายถึงผู้บริโภคม, ผู้ครองเรือน, คฤหัสถ์ ในที่นี้มี ๓ จำพวก แต่ในที่อื่นมี ๑๐ จำพวก คือ จำพวกที่ ๑-๒ แบ่งย่อยเป็น ๓ จำพวก จำพวกที่ ๓ แบ่งย่อยเป็น ๔ จำพวก (อง.จตกก.อ. ๒/๑๕/๒๙๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๔๒๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๑๒. ราชีสสูตร

กามโภคิบุคคลบางคนในโลกนี้แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรมด้วยการทำงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ แต่ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ

กามโภคิบุคคลบางคนในโลกนี้แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรมด้วยการทำงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ และแจกจ่าย ทำบุญ

๓. กามโภคิบุคคลบางคนในโลกนี้แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วยการทำงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ และไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ

กามโภคิบุคคลบางคนในโลกนี้แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วยการทำงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ แต่ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ

กามโภคิบุคคลบางคนในโลกนี้แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วยการทำงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ และแจกจ่าย ทำบุญ แต่เป็นผู้มัวเมา หมกมุน จดจ่อ ไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น

กามโภคิบุคคลบางคนในโลกนี้แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วยการทำงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ และแจกจ่าย ทำบุญ ทั้งเป็นผู้ไม่มัวเมา ไม่หมกมุน ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น

กามโภคิบุคคลที่ควรติเตียนและสรรเสริญ

ผู้ใหญ่บ้าน ในบรรดากามโภคิบุคคล ๓ จำพวกนั้น กามโภคิบุคคลที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมด้วยการทำงานที่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญนี้ควรติเตียนโดย ๓ สถาน

ควรติเตียนโดย ๓ สถาน อะไรบ้าง คือ

๑. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมด้วยการทำงานที่ผิด’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๒. ราชิสสูตร

๒. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ’

๓. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๓ นี้ว่า ‘ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ’

กามโศคิบุคคลนี้ควรติเตียนโดย ๓ สถานที่ (๑)

กามโศคิบุคคลที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิด ครั้น
แสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ แต่ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญนี้ควรติเตียน
โดย ๒ สถานที่ ควรสรรเสริญโดยสถานที่เดียว คือ

ควรติเตียนโดย ๒ สถานที่ ะไรบ้าง คือ

๑. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม
ด้วยการงานที่ผิด’

๒. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ’

ควรสรรเสริญโดยสถานที่เดียว คืออะไร

คือ ควรสรรเสริญโดยสถานที่เดี่ยวนี้ว่า ‘เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ’

กามโศคิบุคคลนี้ควรติเตียนโดย ๒ สถานที่ ควรสรรเสริญโดยสถานที่เดียว
นี้ (๒)

กามโศคิบุคคลที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิด ครั้น
แสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ และแจกจ่าย ทำบุญนี้ควรติเตียนโดย
สถานที่เดียว ควรสรรเสริญโดย ๒ สถานที่ คือ

ควรติเตียนโดยสถานที่เดียว คืออะไร

คือ ควรติเตียนโดยสถานที่เดี่ยวนี้ว่า ‘แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมด้วย
การงานที่ผิด’

ควรสรรเสริญโดย ๒ สถานที่ ะไรบ้าง คือ

๑. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ’

๒. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘แจกจ่าย และทำบุญ’

กามโศคิบุคคลนี้ควรติเตียนโดยสถานที่เดี่ยวนี้ ควรสรรเสริญโดย ๒ สถานที่
นี้ (๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๒. ราสียสูตร

กามโศคิบุคคลที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรมด้วยการทำงาน
ที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้ว ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ ไม่แจกจ่าย
ไม่ทำบุญนี้ควรสรรเสริญโดยสถานเดียว ควรติเตียนโดย ๓ สถาน คือ

ควรสรรเสริญโดยสถานเดียว คืออะไร

คือ ควรสรรเสริญโดยสถานเดียวนี้ว่า ‘แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วย
การทำงานที่ไม่ผิด’

ควรติเตียนโดย ๓ สถาน อะไรบ้าง คือ

๑. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม
ด้วยการทำงานที่ผิด’
๒. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ’
๓. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๓ นี้ว่า ‘ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ’

กามโศคิบุคคลนี้ควรสรรเสริญโดยสถานเดียวนี้ ควรติเตียนโดย ๓ สถานนี้ (๔)
กามโศคิบุคคลที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรมด้วยการทำงาน
ที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ แต่ไม่แจกจ่าย
ไม่ทำบุญนี้ควรสรรเสริญโดย ๒ สถาน ควรติเตียนโดย ๒ สถาน คือ

ควรสรรเสริญโดย ๒ สถาน อะไรบ้าง คือ

๑. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม
ด้วยการทำงานที่ไม่ผิด’
๒. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ’

ควรติเตียนโดย ๒ สถาน อะไรบ้าง คือ

๑. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม
ด้วยการทำงานที่ผิด’
๒. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ’

กามโศคิบุคคลนี้ควรสรรเสริญโดย ๒ สถานนี้ ควรติเตียนโดย ๒ สถานนี้ (๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๒. ราชสิยสูตร

กามโศคิบุคคลที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรมด้วยการทำงาน
ที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง ครั้นแสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ ทั้งแจกจ่าย
และทำบุญ ควรสรรเสริญโดย ๓ สถาน ควรติเตียนโดยสถานเดียว คือ

ควรสรรเสริญโดย ๓ สถาน ะไรบ้าง คือ

๑. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม
ด้วยการทำงานที่ไม่ผิด’
๒. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ’
๓. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๓ นี้ว่า ‘แจกจ่ายและทำบุญ’

ควรติเตียนโดยสถานเดียว คืออะไร

คือ ควรติเตียนโดยสถานเดียวนี้ว่า ‘แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมด้วย
การทำงานที่ผิด’

กามโศคิบุคคลนี้ควรสรรเสริญโดย ๓ สถานนี้ ควรติเตียนโดยสถานเดียวนี้ (๖)

กามโศคิบุคคลที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วยการทำงานที่ไม่ผิด ครั้น
แสวงหาได้แล้ว ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ ควรสรรเสริญ
โดยสถานเดียว ควรติเตียนโดย ๒ สถาน คือ

ควรสรรเสริญโดยสถานเดียว คืออะไร

คือ ควรสรรเสริญโดยสถานเดียวนี้ว่า ‘แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วย
การทำงานที่ไม่ผิด’

ควรติเตียนโดย ๒ สถาน ะไรบ้าง คือ

๑. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ’
๒. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ’

กามโศคิบุคคลนี้ควรสรรเสริญโดยสถานเดียวนี้ ควรติเตียนโดย ๒ สถานนี้ (๗)

กามโศคิบุคคลที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วยการทำงานที่ไม่ผิด ครั้น
แสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ แต่ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ ควรสรรเสริญ
โดย ๒ สถาน ควรติเตียนโดยสถานเดียว คือ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๒. ราชิสสูตร

ควรสรรเสริญโดย ๒ สถาน อะไรบ้าง คือ

๑. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘แสวงหาโรคทรัพย์โดยชอบธรรม
ด้วยการทำงานที่ไม่ผิด’
๒. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ’

ควรติเตียนโดยสถานเดียว คืออะไร

คือ ควรติเตียนโดยสถานเดียวนี้ว่า ‘ไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญ’

กามโศศิบุคคลนี้ควรสรรเสริญโดย ๒ สถานนี้ ควรติเตียนโดยสถานเดียว
นี้ (๘)

กามโศศิบุคคลที่แสวงหาโรคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วยการทำงานที่ไม่ผิด ครั้น
แสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ แจกจ่าย และทำบุญ แต่เป็นผู้มัวเมา
หมกมุ่น จดจ่อ ไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเครื่องสลัดออก ไขสอยโรคทรัพย์เหล่านี้อยู่
ควรสรรเสริญโดย ๓ สถาน ควรติเตียนโดยสถานเดียว คือ

ควรสรรเสริญโดย ๓ สถาน อะไรบ้าง คือ

๑. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘แสวงหาโรคทรัพย์โดยชอบธรรม
ด้วยการทำงานที่ไม่ผิด’
๒. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ’
๓. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๓ นี้ว่า ‘แจกจ่าย และทำบุญ’

ควรติเตียนโดยสถานเดียว คืออะไร

คือ ควรติเตียนโดยสถานเดียวนี้ว่า ‘เป็นผู้มัวเมา หมกมุ่น จดจ่อ ไม่เห็นโทษ
ไม่มีปัญญาเครื่องสลัดออก ไขสอยโรคทรัพย์เหล่านี้อยู่’

กามโศศิบุคคลนี้ควรสรรเสริญโดย ๓ สถานนี้ ควรติเตียนโดยสถานเดียว
นี้ (๙)

กามโศศิบุคคลที่แสวงหาโรคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วยการทำงานที่ไม่ผิด ครั้น
แสวงหาได้แล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ ทั้งแจกจ่ายและทำบุญ แต่ไม่มัวเมา
ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ไขสอยโรคทรัพย์เหล่านี้อยู่
ควรสรรเสริญโดย ๔ สถาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๑๒. ราสียสูตร

ควรสรรเสริญโดย ๔ สถาน อะไรบ้าง คือ

๑. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘แสวงหาโรคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการงานที่ไม่ผิด’
 ๒. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘เลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ’
 ๓. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๓ นี้ว่า ‘แจกจ่ายและทำบุญ’
 ๔. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๔ นี้ว่า ‘ไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ใช้สอยโรคทรัพย์เหล่านั้นอยู่’
- กามโรคีบุคคลนี้ควรสรรเสริญโดย ๔ สถานนี้ (๑๐)

ผู้บำเพ็ญตบะเป็นอยู่เศร้าหมอง ๓ จำพวก

ผู้ใหญ่บ้าน บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นอยู่เศร้าหมอง ๓ จำพวกนี้มีปรากฏ อยู่ในโลก

บุคคลผู้บำเพ็ญตบะเป็นอยู่เศร้าหมอง ๓ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้บำเพ็ญตบะเป็นอยู่เศร้าหมอง มีศรัทธา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยคิดว่า ‘ใจนחנוเราพึงบรรลุกุศลธรรม ใจนחנוเราพึงทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์’ เขาทำตนให้เดือดร้อนกระวนกระวาย ไม่บรรลุกุศลธรรม และไม่ทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ (๑)
๒. อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้บำเพ็ญตบะเป็นอยู่เศร้าหมอง มีศรัทธา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยคิดว่า ‘ใจนחנוเราพึงบรรลุกุศลธรรม ใจนחנוเราพึงทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์’ เขาทำตนให้เดือดร้อนกระวนกระวาย บรรลุกุศลธรรม แต่ไม่ทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ (๒)
๓. อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้บำเพ็ญตบะเป็นอยู่เศร้าหมอง มีศรัทธา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยคิดว่า ‘ใจนחנוเราพึงบรรลุกุศลธรรม

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๒. ราชีสสูตร

‘इनחנוเราพึงทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่า
ธรรมของมนุษย์’ เขาทำตนให้เดือดร้อนกระวนกระวาย บรรลุกุศลธรรม
และทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรม
ของมนุษย์ (๓)

ผู้บำเพ็ญตบะเป็นอยู่เศร้าหมองควรถูกติเตียนและสรรเสริญ

ผู้ใหญ่บ้าน บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนั้น บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นอยู่
เศร้าหมอง ทำตนให้เดือดร้อนกระวนกระวาย ไม่บรรลุกุศลธรรม และไม่ทำให้แจ้ง
ญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ควรติเตียนโดย
๓ สถาน

ควรติเตียนโดย ๓ สถาน ะไรบ้าง คือ

๑. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘ทำตนให้เดือดร้อนกระวนกระวาย’
๒. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘ไม่บรรลุกุศลธรรม’
๓. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๓ นี้ว่า ‘ไม่ทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐ
อันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์’

บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นอยู่เศร้าหมองนี้ ควรติเตียนโดย ๓ สถานนี้ (๑)

บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นอยู่เศร้าหมอง ทำตนให้เดือดร้อนกระวนกระวาย
บรรลุกุศลธรรม แต่ไม่ทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่า
ธรรมของมนุษย์ ควรติเตียนโดย ๒ สถาน ควรสรรเสริญโดยสถานเดียว คือ

ควรติเตียนโดย ๒ สถาน ะไรบ้าง คือ

๑. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘ทำตนให้เดือดร้อนกระวนกระวาย’
๒. ควรติเตียนโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘ไม่ทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐ
อันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์’

ควรสรรเสริญโดยสถานเดียว คืออะไร

คือ ควรสรรเสริญโดยสถานเดียวนี้ว่า ‘บรรลุกุศลธรรม’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๒. ราชิสสูตร

บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นอยู่เศร้าหมองนี้ควรติเตียนโดย ๒ สถานนี้ ควร
สรรเสริญโดยสถานเดียวนี้ (๒)

บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นอยู่เศร้าหมอง ทำตนให้เดือดร้อนกระวนกระวาย
บรรลुकุศลธรรม และทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่า
ธรรมของมนุษย์ ควรติเตียนโดยสถานเดียว ควรสรรเสริญโดย ๒ สถาน

ควรติเตียนโดยสถานเดียว คืออะไร

คือ ควรติเตียนโดยสถานเดียวนี้ว่า ‘ทำตนให้เดือดร้อนกระวนกระวาย’

ควรสรรเสริญโดย ๒ สถาน อะไรบ้าง คือ

๑. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๑ นี้ว่า ‘บรรลुकุศลธรรม’
๒. ควรสรรเสริญโดยสถานที่ ๒ นี้ว่า ‘ทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐ
อันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์’

บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นอยู่เศร้าหมองนี้ควรติเตียนโดยสถานเดียวนี้ ควร
สรรเสริญโดย ๒ สถานนี้ (๓)

ธรรม ๓ ประการที่ผู้ปฏิบัติพึงเห็นชัดด้วยตนเอง

ผู้ใหญ่บ้าน ธรรม ๓ ประการนี้ที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่คร่ำครี ไม่
ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้มีราคะยอมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เพราะราคะเป็นเหตุ เมื่อละราคะได้แล้ว
เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง นี่เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัด
ด้วยตนเอง ไม่คร่ำครี ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อม
เข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน
๒. บุคคลผู้มีโทสะยอมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เพราะโทสะเป็นเหตุ เมื่อละโทสะได้แล้ว

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลียสูตร

เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง นี่เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัด
ด้วยตนเอง ไม่คร่ำครี ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อม
เข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

๓. บุคคลผู้มีโมหะยอมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เพราะโมหะเป็นเหตุ เมื่อละโมหะได้แล้ว
เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง นี่เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัด
ด้วยตนเอง ไม่คร่ำครี ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อม
เข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

ธรรม ๓ ประการนี้ที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่คร่ำครี ไม่ประกอบ
ด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านชื่อราสิยะได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก
ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้
เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

ราสิยะสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. ปาฐลียสูตร

ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่อปาฐลียะ

[๓๖๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่นิคมของชาวโกพียะชื่ออุตตระ
ในแคว้นโกพียะ ครั้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านชื่อปาฐลียะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยินมาว่า ‘พระสมณโคดมทรงรู้จักมารยา’
สมณพราหมณ์ที่กล่าวว่า ‘พระสมณโคดมทรงรู้จักมารยา’ ชื่อว่าพูดตรงตามที่
พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จหรือ ชื่อว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลีสสูตร

กล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผลหรือ ไม่มีบ้างหรือที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้ เพราะพวกข้าพระองค์ไม่ประสงค์จะกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคเลย”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ผู้ใหญ่บ้าน สมณพราหมณ์ที่กล่าวว่า ‘พระสมณโคดมทรงรู้จักมารยา’ ชื่อว่าพูดตรงตามคำที่เราพูดไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวต่อเราด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ไม่มีที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ยินมาจริงทีเดียว ข้าพระองค์ไม่เชื่อสมณพราหมณ์เหล่านั้นว่า ‘พระสมณโคดมทรงรู้จักมารยา’ แต่ได้ยินว่า ‘พระสมณโคดมทรงมีมารยา’

“ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใดกล่าวว่า ‘เรารู้จักมารยา’ ผู้นั้นก็เท่ากับกล่าวว่า ‘เรามีมารยา’

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนั้นเป็นอย่างนั้นทีเดียว ข้าแต่พระสุต ข้อนั้นเป็นอย่างนั้นทีเดียว”

“ผู้ใหญ่บ้าน ถ้าเช่นนั้น เราจักย้อนถามท่านในเรื่องนี้ท่านฟังตอบตามสมควร ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ท่านรู้จักพวกทหารมยยาวชาวโกพียะหรือ”

“ข้าพระองค์รู้จักพวกทหารมยยาวชาวโกพียะ พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร พวกทหารมยยาวชาวโกพียะมีไว้เพื่อประโยชน์อะไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกทหารมยยาวชาวโกพียะมีไว้เพื่อประโยชน์ คือเพื่อป้องกันพวกโจรชาวโกพียะและเพื่อการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวโกพียะ”

“ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ท่านรู้จักพวกทหารมยยาวในนิคมของชาวโกพียะว่ามีศีลหรือทุศีล”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้จักพวกทหารมยยาวชาวโกพียะว่า ทุศีล มีธรรมเลวทราม และพวกทหารมยยาวชาวโกพียะเป็นพวกหนึ่งในบรรดาผู้ทุศีล มีธรรมเลวทรามในโลก”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๑๓. ปาฐลียสูตร

“ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใดฟังกล่าวว่า ‘ผู้ใหญ่บ้านชื่อปาฐลียะรู้จักพวกทหารผมยาว ชาวโกพิยะว่าทศิล มีธรรมเลวทราม แม้ผู้ใหญ่บ้านชื่อปาฐลียะก็ทศิล มีธรรมเลวทราม’ ผู้นั้นเมื่อกล่าว ชื่อว่ากล่าวถูกหรือ”

“กล่าวไม่ถูก พระพุทธเจ้าข้า พวกทหารผมยาวชาวโกพิยะเป็นพวกหนึ่ง ข้าพระองค์ก็เป็นอีกพวกหนึ่ง พวกทหารผมยาวชาวโกพิยะ มีธรรมอย่างหนึ่ง ข้าพระองค์ก็มีธรรมอีกอย่างหนึ่ง”

“ผู้ใหญ่บ้าน ที่จริงท่านเองจักกล่าวไม่ได้ว่า ‘ผู้ใหญ่บ้านชื่อปาฐลียะรู้จักพวกทหารผมยาวชาวโกพิยะว่าทศิล มีธรรมเลวทราม แต่ผู้ใหญ่บ้านชื่อปาฐลียะไม่ใช่ผู้ทศิล มีธรรมเลวทราม’ เพราะฉะนั้นตถาคตก็จักกล่าวไม่ได้ว่า ‘ตถาคตรู้จักมารยา แต่ตถาคตไม่ใช่ผู้มีมารยา’

เรารู้ชัดมารยา ผลของมารยา และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้มีมารยา หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

เรารู้ชัดการฆ่าสัตว์ ผลของการฆ่าสัตว์ และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

เรารู้ชัดการลักทรัพย์ ผลของการลักทรัพย์ และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้ลักทรัพย์ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

เรารู้ชัดการประพடுத்தผิดในกาม ผลของการประพடுத்தผิดในกาม และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้ประพடுத்தผิดในกาม หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

เรารู้ชัดการพูดเท็จ ผลของการพูดเท็จ และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้พูดเท็จ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

เรารู้ชัดการพูดคำส่อเสียด ผลของการพูดคำส่อเสียด และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้พูดคำส่อเสียด หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

เรารู้ชัดการพูดคำหยาบ ผลของการพูดคำหยาบ และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้พูดคำหยาบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลีสสูตร

เราرضัดการพูดเพื่อเจ้า ผลของการพูดเพื่อเจ้า และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้พูดเพื่อเจ้าหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

เราرضัดความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ผลของความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้เพ่งเล็งอยากได้ของเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

เราرضัดความประทุษร้ายที่เกิดจากพยายาม ผลของความประทุษร้ายที่เกิดจากพยายาม และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้มีจิตพยายามหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

เราرضัดมัจฉาทิฎฐิ ผลของมัจฉาทิฎฐิ และข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้บุคคลผู้เป็นมัจฉาทิฎฐิหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

สมณพราหมณ์ผู้พูดเท็จ

ผู้ใหญ่บ้าน มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฎฐิอย่างนี้ว่า ‘ผู้ฆ่าสัตว์ทั้งหมดยอมเสวยทุกขโทมนัสในปัจจุบัน ผู้ลักทรัพย์ทั้งหมดยอมเสวยทุกขโทมนัสในปัจจุบัน ผู้ประพฤติผิดในกามทั้งหมดยอมเสวยทุกขโทมนัสในปัจจุบัน ผู้พูดเท็จทั้งหมดยอมเสวยทุกขโทมนัสในปัจจุบัน

แต่ปรากฏว่า คนบางคนในโลกนี้คล้องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู อาบน้ำอย่างดี ลูบไล้อย่างดี แต่งผมและหนวด บำเรอดนด้วยกามกับสตรี อย่างพระราชา คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ได้ทำอะไร จึงคล้องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู อาบน้ำอย่างดี ลูบไล้อย่างดี แต่งผมและหนวด บำเรอดนด้วยกามกับสตรี อย่างพระราชา’

คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นอีกว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ข่มขาศึกของพระราชาแล้ว ปลิดชีพมันเสีย พระราชาทรงพอพระทัยได้พระราชทานรางวัลแก่เขา ด้วยเหตุนี้ บุรุษนี้จึงคล้องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู อาบน้ำอย่างดี ลูบไล้อย่างดี แต่งผมและหนวด บำเรอดนด้วยกามกับสตรี อย่างพระราชา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฏิสาสนสูตร

ปรากฏว่า คนบางคนในโลกนี้ถูกมัดแขนไพล่หลังอย่างมั่นคงด้วยเชือกที่เหนียว แล้ว โคนศิระชะ แห่ประจานไปตามถนน ตามตรอก ด้วยบัณเฑาะว์เสียงดังสนั่น ออกทางประตูด้านทิศใต้ แล้วตัดศิระชะด้านทิศใต้ของเมือง คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ได้ทำอะไรจึงถูกมัดแขนไพล่หลังอย่างมั่นคงด้วยเชือกที่เหนียวแล้ว โคนศิระชะ แห่ประจานไปตามถนน ตามตรอก ด้วยบัณเฑาะว์เสียงดังสนั่น ออกทางประตูด้านทิศใต้ แล้วตัดศิระชะด้านทิศใต้ของเมือง’

คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นอีกว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้เป็นศัตรูของพระราชา ได้ปลิดชีพสตรีหรือบุรุษ ด้วยเหตุนี้พระราชาทั้งหลายจึงรับสั่งให้จับเขาแล้วลงโทษเช่นนี้’

ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เรื่องเช่นนี้ท่านได้เห็นหรือได้ยินมาบ้างไหม”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็น ได้ยิน ทั้งจักได้ยินต่อไป พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ‘ผู้ฆ่าสัตว์ทั้งหมดยอมเสวยทุกขโหมันสในปัจจุบัน’ พูดจริงหรือพูดเท็จ”

“พูดเท็จ พระพุทธเจ้าข้า”

“สมณพราหมณ์พวกที่พูดปดมดเท็จ มีศีลหรือทุศีล”

“ทุศีล พระพุทธเจ้าข้า”

“สมณพราหมณ์พวกที่ทุศีล มีกรรมเลวทราม ปฏิบัติผิด หรือปฏิบัติถูก”

“ปฏิบัติผิด พระพุทธเจ้าข้า”

“สมณพราหมณ์พวกที่ปฏิบัติผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิ หรือเป็นสัมมาทิฏฐิ”

“เป็นมิจฉาทิฏฐิ พระพุทธเจ้าข้า”

“ควรหรือที่จะเลื่อมใสในสมณพราหมณ์ผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิเหล่านั้น”

“ไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า” (๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฏลียสูตร

“ผู้ใหญ่บ้าน แต่ปรากฏว่า คนบางคนในโลกนี้คล่องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู ฯลฯ บำเรอดนด้วยกามกับสตรี อย่างพระราชชา คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ได้ทำอะไร จึงคล่องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู ฯลฯ บำเรอดนด้วยกามกับสตรี อย่างพระราชชา’ คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นอีกว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ได้ข่มขู่ยึดเอา รัตนะของข้าศึกของพระราชชามาได้ พระราชชาทรงพอพระทัยได้พระราชทานรางวัล แก่เขา ด้วยเหตุนี้บุรุษนี้จึงคล่องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู ฯลฯ บำเรอดนด้วยกาม กับสตรี อย่างพระราชชา’

แต่ปรากฏว่า คนบางคนในโลกนี้ถูกมัดแขนไพล่หลังอย่างมั่นคงด้วยเชือกที่เหนียว ฯลฯ แล้วตัดศีรษะด้านทิศใต้ของเมือง คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ได้ทำอะไรจึงถูกมัดแขนไพล่หลังอย่างมั่นคงด้วยเชือกที่เหนียว ฯลฯ แล้วตัด ศีรษะด้านทิศใต้ของเมือง’ คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นอีกว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษผู้นี้ลัก ทรัพย์จากบ้านบ้าง จากป่าบ้าง เพราะเหตุนี้พระราชชาทั้งหลายจึงรับสั่งให้จับเขา แล้วลงโทษเช่นนี้’

ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร เรื่องเช่นนี้ท่านได้เห็นหรือได้ ยินมาบ้างไหม”

“ข้าพระองค์ได้เห็น ได้ยิน ทั้งจักได้ยินต่อไป พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐีอย่างนี้ว่า ‘ผู้ลักทรัพย์ทั้งหมดยอมเสวยทุกข์โทมนัสในปัจจุบัน’ พูดจริงหรือ พูดเท็จ” ฯลฯ

“ควรหรือที่จะเลื่อมใสในสมณพราหมณ์ผู้เป็นมิจฉาทิวฏฐีเหล่านั้น”

“ไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า” (๒)

“ผู้ใหญ่บ้าน แต่ปรากฏว่า คนบางคนในโลกนี้คล่องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู ฯลฯ บำเรอดนด้วยกามกับสตรี อย่างพระราชชา คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ได้ทำอะไร จึงคล่องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู ฯลฯ บำเรอดนด้วยกามกับสตรี อย่างพระราชชา’ คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นอีกว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ประพடுத்தผิดใน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลีสสูตร

ภรรยาของข้าศึกของพระราชา พระราชาทรงพอพระทัย ได้พระราชทานรางวัลแก่เขา ด้วยเหตุนั้นบุรุษนี้จึงคล้องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู ฯลฯ บำเรอดนด้วยกามกับสตรีอย่างพระราชา’

ปรากฏว่า คนบางคนในโลกนี้ถูกมัดแขนไพล่หลังอย่างมั่นคงด้วยเชือกที่เหนียว ฯลฯ แล้วตัดศีรษะด้านทิศใต้ของเมือง คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ได้ทำอะไรจึงถูกมัดแขนไพล่หลังอย่างมั่นคงด้วยเชือกที่เหนียว ฯลฯ แล้วตัดศีรษะด้านทิศใต้ของเมือง’ คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นอีกว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ได้ประพฤติดีในเหล่ากุลสตรี ในเหล่ากุลกุมารี ด้วยเหตุนี้พระราชาทั้งหลายจึงรับสั่งให้จับเขาแล้วลงโทษเช่นนี้’

ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เรื่องเช่นนี้ท่านได้เห็นหรือได้ยินมาบ้างไหม”

“ข้าพระองค์ได้เห็น ได้ยิน ทั้งจักได้ยินต่อไป พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ‘ผู้ประพฤติดีในกามทั้งหมดยอมเสวยทุกขโทมนัสในปัจจุบัน’ พุดจริงหรือพุดเท็จ” ฯลฯ

“ควรหรือที่จะเสื่อมใสในสมณพราหมณ์ผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิเหล่านั้น”

“ไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า” (๓)

“ผู้ใหญ่บ้าน แต่ปรากฏว่า คนบางคนในโลกนี้คล้องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู อาบน้ำอย่างดี ลูบไล้อย่างดี แต่งผมและหวด บำเรอดนด้วยกามกับสตรี อย่างพระราชา คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ได้ทำอะไร จึงคล้องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู อาบน้ำอย่างดี ลูบไล้อย่างดี แต่งผมและหวด บำเรอดนด้วยกามกับสตรี อย่างพระราชา’ คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นอีกว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ทำให้พระราชาทรงพระสรวลด้วยการพุดเท็จ พระราชาทรงพอพระทัยได้พระราชทานรางวัลแก่เขา ด้วยเหตุนี้บุรุษนี้จึงคล้องพวงมาลัย ใส่ตุ้มหู อาบน้ำอย่างดี ลูบไล้อย่างดี แต่งผมและหวด บำเรอดนด้วยกามกับสตรี อย่างพระราชา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลีสสูตร

ปรากฏว่า คนบางคนในโลกนี้ถูกมัดแขนไพล่หลังอย่างมั่นคงด้วยเชือกที่เหนียว โคนศีรษะแล้ว แห่ประจานไปตามถนน ตามตรอก ด้วยบันฑิตาจะวเสียดังสนั่น ออกทางประตูด้านทิศใต้แล้วตัดศีรษะด้านทิศใต้ของเมือง คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้นว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ได้ทำอะไรจึงถูกมัดแขนไพล่หลังอย่างมั่นคงด้วยเชือกที่เหนียว โคนศีรษะแล้ว แห่ประจานไปตามถนน ตามตรอก ด้วยบันฑิตาจะวเสียดังสนั่น ออกทางประตูด้านทิศใต้แล้วตัดศีรษะด้านทิศใต้ของเมือง’ คนทั้งหลายพูดถึงผู้นั้น อีกว่า ‘ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้ทำลายประโยชน์ของคหบดีบ้าง ของบุตรคหบดีบ้าง ด้วยการพูดเท็จ ด้วยเหตุนั้นพระราชาทรงหลายจึงรับสั่งให้จับเขาแล้วลงโทษเช่นนี้’

ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เรื่องเช่นนี้ท่านได้เห็นหรือได้ยินมาบ้างไหม”

“ข้าพระองค์ได้เห็น ได้ยิน ทั้งจักได้ยินต่อไป พระพุทธเจ้าข้า”

“ผู้ใหญ่บ้าน บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ‘ผู้พูดเท็จทั้งหมดย่อมเสวยทุกข์โทมนัสในปัจจุบัน’ พูดจริงหรือพูดเท็จ”

“พูดเท็จ พระพุทธเจ้าข้า”

“สมณพราหมณ์พวกที่พูดปดมดเท็จ มีศีลหรือทุศีล”

“ทุศีล พระพุทธเจ้าข้า”

“สมณพราหมณ์พวกที่ทุศีล มีกรรมเลวทราม ปฏิบัติผิดหรือปฏิบัติถูก”

“ปฏิบัติผิด พระพุทธเจ้าข้า”

“สมณพราหมณ์พวกที่ปฏิบัติผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิหรือเป็นสัมมาทิฏฐิ”

“เป็นมิจฉาทิฏฐิ พระพุทธเจ้าข้า”

“ควรหรือที่จะเสื่อมใสในสมณพราหมณ์ผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิเหล่านั้น”

“ไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]
๑๓. ปาฏิสาสนสูตร

ทฤษฎีของศาสดาต่าง ๆ

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัสจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ข้าพระองค์มีบ้านพัก อยู่หลังหนึ่ง ในบ้านพักนั้นมีเตียง มีที่นั่ง มีโถงน้ำ มีตะเกียงน้ำมัน ผู้ใดไม่ว่าจะเป็นสมณะหรือพราหมณ์เข้าพักในบ้านพักนั้น ข้าพระองค์จะแจกแก่ผู้นั้นตามความสามารถ ตามกำลัง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ศาสดาทั้ง ๔ ซึ่งมีทฤษฎีต่างกัน มีความพอใจต่างกัน มีความชอบใจต่างกัน เข้าพักในบ้านพักนั้น

ศาสดาท่านหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีทฤษฎีอย่างนี้ว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำได้และชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดามีคุณ บิดามีคุณ โอบปาดิกสัตว์ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก’

ศาสดาท่านหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีทฤษฎีอย่างนี้ว่า ‘ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงมีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำไว้ดีและชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามีคุณ บิดามีคุณ โอบปาดิกสัตว์มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็มีอยู่ในโลก’

ศาสดาท่านหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีทฤษฎีอย่างนี้ว่า ‘เมื่อบุคคลทำอะไร ไซ้ให้ผู้อื่นทำ ตัดเอง ไซ้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ไซ้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำให้เศร้าโศกเอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้เศร้าโศก ทำให้ลำบากเอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้ลำบาก ดิ้นรนเอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้ดิ้นรน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ตัดช่องย่องเบา ปล้นสะดม ปล้นในบ้าน หลังเดียว ตักปล้นที่ทางเปลี่ยว เป็นขู พุดเท็จ ผู้ทำ(เช่นนั้น)ก็ไม่จัดว่าทำบาป

แม้หากบุคคลใช้จักรมีคมดุมมีดโกนสังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ให้เป็นลานตาก เนื้อให้เป็นกองเนื้อเดียวกัน เขายอมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งขวาแม่น้ำคงคา ฆ่าเอง ไซ้ให้ผู้อื่นฆ่า ตัดเอง ไซ้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ไซ้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน เขายอมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งซ้ายแม่น้ำคงคาให้เอง ไซ้ให้ผู้อื่นให้ บูชาเอง ไซ้ให้ผู้อื่นบูชา เขายอมไม่มีบุญที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบุญมาถึงเขา ไม่มีบุญที่เกิดจากการให้ทาน จากการฝึกอินทรีย์ จากการสำรวม จากการพูดคำสัตย์ ไม่มีบุญมาถึงเขา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลียสูตร

ศาสดาท่านหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ‘เมื่อบุคคลทำเอง ไขให้ผู้อื่นทำ ตัดเอง ไขให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ไขให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำให้เศร้าโศกเอง ไขให้ผู้อื่นทำให้เศร้าโศก ทำให้ลำบากเอง ไขให้ผู้อื่นทำให้ลำบาก ดันรนเอง ไขให้ผู้อื่นทำให้ดันรน ข่าสัตรว์ ลักทรัพย์ ตัดช่องย่องเบา ปล้นสะดม ปล้นในบ้าน หลังเดียว ดักปล้นที่ทางเปลี่ยว เป็นขู้ พุดเท็จ ผู้ทำ(เช่นนั้น)จัดว่าทำบาป

แม้หากบุคคลใช้จักรมีคมดุมมีดโกนสังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ให้เป็นลานตาก เนื้อให้เป็นกองเนื้อเดียวกัน เขาย่อมมีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น มีบาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งขวาแม่น้ำคงคาฆ่าเอง ไขให้ผู้อื่นฆ่า ตัดเอง ไขให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ไขให้ผู้อื่นเบียดเบียน เขาย่อมมีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น มีบาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งซ้ายแม่น้ำคงคาให้เอง ไขให้ผู้อื่นให้ บูชาเอง ไขให้ผู้อื่นบูชา เขาย่อมมีบุญที่เกิดจากกรรมนั้น มีบุญมาถึงเขา มีบุญที่เกิดจากการให้ทาน จากการฝึกอินทรีย์ จากการสำรวม จากการพูดคำสัตย์ มีบุญมาถึงเขา’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้มีความเคลือบแคลงสงสัยว่า ‘บรรดาสมณพราหมณ์ผู้เจริญ เหล่านี้ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ”

“ผู้ใหญ่บ้าน สมควรที่ท่านจะเคลือบแคลงสงสัย และความสงสัยก็เกิดขึ้นแก่ท่านในฐานะที่ควรเคลือบแคลง”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคว่า ‘พระองค์สามารถแสดงธรรมให้ข้าพระองค์ละความเคลือบแคลงนี้ได้”

ธรรมสมาธิทำให้หายสงสัย

“ผู้ใหญ่บ้าน ธรรมสมาธิ^๑ มีอยู่ ถ้าท่าน (ตั้งอยู่) ในธรรมสมาธินั้น พึงได้จิตตสมาธิ^๒ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านพึงละความเคลือบแคลงนี้ได้

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมสมาธิ หมายถึงกุตลกรรมมถ ๑๐ ประการ ธรรม ๕ ประการ (คือ ปราโมทย์ ปิติ บีสัทธิ สุข และสมาธิ) หรือพรหมวิหาร ๔ (ส.สพ.อ. ๓/๓๖๕/๑๗๑-๑๗๒)

^๒ จิตตสมาธิ หมายถึงมรรค ๔ และวิบีสสนา หรือจิตตคัคคตา (ส.สพ.อ. ๓/๓๖๕/๑๗๑-๑๗๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลียสูตร

ธรรมสมาธิ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในศาสนานี้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ละการประพฤติดีในกาม เว้นขาดจากการประพฤติดีในกาม ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ ละการพูดคำส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำส่อเสียด ละการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ ละการพูดเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ละความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ละความประทุษร้ายที่เกิดจากพยาบาท มีจิตไม่พยาบาท ละมิจฉาทิฏฐิ เป็นสัมมาทิฏฐิ

ผู้ใหญ่บ้าน อริยสาวกนั้นปราศจากความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจากพยาบาทอย่างนี้ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘ศาสดาผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ ว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำไว้ดีและชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ โอปปาดิกสัตว์ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้ และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก’

ถ้าศาสดาท่านนั้นพูดจริง ข้อที่เราสำรวจกาย วาจา ใจ และข้อที่เราหลังจากตายแล้วจักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ทั้ง ๒ ข้อนี้เป็นการถือเอาชัยชนะในคำสอน เพราะเราไม่เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือผู้มั่นคง จึงเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด’

ปราโมทย์ก็เกิดแก่อริยสาวกนั้น เมื่อเกิดปราโมทย์ ปิติก็เกิด เมื่อใจเกิดปิติ กายก็สงบ เธอผู้มีกายสงบย่อมอยู่สบาย จิตของเธอผู้อยู่สบายย่อมตั้งมั่น

ผู้ใหญ่บ้าน ธรรมสมาธิเป็นอย่างไรแล ถ้าท่านตั้งอยู่ในธรรมสมาธินั้น ฟังได้ จิตตสมาธิ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านฟังละความเคลือบแคลงนี้ได้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณีสังยุต]

๑๓. ปาฐลีสสูตร

ผู้ใหญ่บ้าน อริยสาวกนั้นปราศจากความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจาก
พยาบาทอย่างนี้ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศ
ที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลก
ทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต
ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียนอยู่

อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘ศาสดาผู้มีวาทีอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้
ว่า ‘ทานที่ให้แล้วมีผล ญัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงมีผล ผลวิบากแห่งกรรม
ที่ทำไว้ดีและชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามีคุณ บิดามีคุณ โอปปาติกสัตว์
มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญา
อันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็มีอยู่ในโลก’

ถ้าศาสดาท่านนั้นพูดจริง ข้อที่เราสำรวจกาย วาจา ใจ และข้อที่เราหลังจาก
ตายแล้วจักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ทั้ง ๒ ข้อนี้เป็นการถือเอาชัยชนะในคำสอน
เพราะเราไม่เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือผู้มั่นคง จึงเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด’

ปราโมทย์ก็เกิดแก่อริยสาวกนั้น เมื่อเกิดปราโมทย์ ปีติก็เกิด เมื่อใจเกิดปีติ
กายก็สงบ เธอผู้มีกายสงบย่อมอยู่สบาย จิตของเธอผู้อยู่สบายย่อมตั้งมั่น

ผู้ใหญ่บ้าน ธรรมสมาธิเป็นอย่างนี้แล ถ้าท่านตั้งอยู่ในธรรมสมาธินั้น พึงได้
จิตตสมาธิ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านพึงละความเคลือบแคลงนี้ได้

ผู้ใหญ่บ้าน อริยสาวกนั้นปราศจากความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจาก
พยาบาทอย่างนี้ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศ
ที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลก
ทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต
ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียนอยู่

อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘ศาสดาท่านหนึ่งมีวาทีอย่างนี้ มีทิวฏฐิ
อย่างนี้ว่า ‘เมื่อบุคคลทำเอง ไขให้ผู้อื่นทำ ดัดเอง ไขให้ผู้อื่นดัด เบียดเบียนเอง
ไขให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำให้เศร้าโศกเอง ไขให้ผู้อื่นทำให้เศร้าโศก ทำให้ลำบากเอง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฏลียสูตร

ใช้ให้ผู้อื่นทำให้ลำบาก ดิ้นรนเอง ใช้ให้ผู้อื่นทำให้ดิ้นรน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ตัดช่อย่องเบา ปล้นสะดม ปล้นในบ้านหลังเดียว ดักปล้นที่ทางเปลี่ยว เป็นขู้
พูดเท็จ ผู้ทำ(เช่นนั้น)ก็ไม่จัดว่าทำบาป

แม้หากบุคคลใช้จักรมีคมคมัดโกนสังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ให้เป็นลานตากเนื้อ
ให้เป็นกองเนื้อเดียวกัน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งขวาแม่น้ำคงคาฆ่าเอง ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ตัดเอง ใช้ให้ผู้อื่นตัด
เบียดเบียนเอง ใช้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน เขาไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาป
มาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งซ้ายแม่น้ำคงคาให้เอง ใช้ให้ผู้อื่นให้ บูชาเอง ใช้ให้ผู้อื่นบูชา
เขาย่อมไม่มีบุญที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบุญมาถึงเขา ไม่มีบุญที่เกิดจากการให้ทาน
จากการฝึกอินทรีย์ จากการสำรวม จากการพูดคำสัตย์ ไม่มีบุญมาถึงเขา'

ถ้าศาสดาท่านนั้นพูดจริง ข้อที่เราสำรวมกาย วาจา ใจ และข้อที่เราหลังจาก
ตายแล้วจักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ทั้ง ๒ ข้อนี้เป็นการถือเอาชัยชนะในคำสอน
เพราะเราไม่เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือผู้มั่นคง จึงเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด'

ปราโมทย์ก็เกิดแก่อริยสาวกนั้น เมื่อเกิดปราโมทย์ ปีติก็เกิด เมื่อใจเกิดปีติ
กายก็สงบ เธอผู้มีกายสงบย่อมอยู่สบาย จิตของเธอผู้อยู่สบายย่อมตั้งมั่น

ผู้ใหญ่บ้าน ธรรมสมาธิเป็นอย่างนี้แล ถ้าท่านตั้งอยู่ในธรรมสมาธินั้น ฟังได้
จิตตสมาธิ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านฟังละความเคลือบแคลงนี้ได้

ผู้ใหญ่บ้าน อริยสาวกนั้นปราศจากความฟุ้งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจาก
พยายามทอย่างนี้ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่
๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลก
ทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต
ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียนอยู่

อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า 'ศาสดาท่านหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทัญญี
อย่างนี้ว่า 'เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ให้ผู้อื่นทำ ตัดเอง ใช้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง
ใช้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำให้เศร้าโศกเอง ใช้ให้ผู้อื่นทำให้เศร้าโศก ทำให้ลำบาก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลียสูตร

เอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้ลำบาก ดิ้นรนเอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้ดิ้นรน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ตัดช่องย่องเบา ปล้นสะดม ปล้นในบ้านหลังเดียว ดักปล้นที่ทางเปลี่ยว เป็นขู้
พูดเท็จ ผู้ทำ(เช่นนั้น)ก็ไม่จัดว่าทำบาป

แม้หากบุคคลใช้จักรมีคมคมัดโกนสังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ให้เป็นลานตากเนื้อ
ให้เป็นกองเนื้อเดียวกัน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งขวามแม่น้ำคงคาฆ่าเอง ไซ้ให้ผู้อื่นฆ่า ตัดเอง ไซ้ให้ผู้อื่นตัด
เบียดเบียนเอง ไซ้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มี
บาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งซ้ายแม่น้ำคงคาให้เอง ไซ้ให้ผู้อื่นให้ บูชาเอง ไซ้ให้ผู้อื่นบูชา
เขาย่อมไม่มีบุญที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบุญมาถึงเขา ไม่มีบุญที่เกิดจากการให้ทาน
จากการฝึกอินทรีย์ จากการสำรวม จากการพูดคำสัตย์ ไม่มีบุญมาถึงเขา'

ถ้าศาสดาท่านนั้นพูดจริง ข้อที่เราสำรวมกาย วาจา ใจ และข้อที่เราหลังจาก
ตายแล้วจักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ทั้ง ๒ ข้อนี้เป็นการถือเอาชัยชนะในคำสอน
เพราะเราไม่เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือผู้มั่นคง จึงเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด'

ปราโมทย์ก็เกิดแก่อริยสาวกนั้น เมื่อเกิดปราโมทย์ ปีติก็เกิด เมื่อใจเกิดปีติ
กายก็สงบ เธอผู้มีกายสงบย่อมอยู่สบาย จิตของเธอผู้อยู่สบายย่อมตั้งมั่น

ผู้ใหญ่บ้าน ธรรมสมาธิเป็นอย่างนี้แล ถ้าท่านตั้งอยู่ในธรรมสมาธินั้น พึงได้
จิตตสมาธิ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านพึงละความเคลือบแคลงนี้ได้

ผู้ใหญ่บ้าน อริยสาวกนั้นปราศจากความฟุ้งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจาก
พยายามอย่างนี้ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีกรุณาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ฯลฯ

มีมูทิตาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ฯลฯ

ผู้ใหญ่บ้าน อริยสาวกนั้นปราศจากความฟุ้งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจาก
พยายามอย่างนี้ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ...

ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่

ไปตลอดโลก ทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ
ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลีสสูตร

อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘ศาสดาผู้มีวาหะอย่างนี้ มีทิวลิปอย่างนี้ ว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำไว้ดีและชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดามีคุณ บิดามีคุณ โอบปาดิกสัตว์ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้ และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก’

ถ้าศาสดาท่านนั้นพูดจริง ข้อที่เราสารวมกาย วาจา ใจ และข้อที่เราหลังจากตายแล้วจักไปเกิดในสุดติโลกสวรรค์ ทั้ง ๒ ข้อนี้เป็นการถือเอาชัยชนะในคำสอน เพราะเราไม่เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือผู้มั่นคง จึงเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด’

ปราโมทย์ก็เกิดแก่อริยสาวกนั้น เมื่อเกิดปราโมทย์ ปิติก็เกิด เมื่อใจเกิดปิติ กายก็สงบ เธอผู้มีกายสงบย่อมอยู่สบาย จิตของเธอผู้อยู่สบายย่อมตั้งมั่น

ผู้ใหญ่บ้าน ธรรมสมาธิเป็นอย่างนี้แล ถ้าท่านตั้งอยู่ในธรรมสมาธินั้น ฟังได้ จิตตสมาธิ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านฟังละความเคลือบแคลงนี้ได้

ผู้ใหญ่บ้าน อริยสาวกนั้นปราศจากความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจากพยายามทอย่างนี้ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘ศาสดาผู้มีวาหะอย่างนี้ มีทิวลิปอย่างนี้ ว่า ‘ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงมีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำไว้ดีและชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามีคุณ บิดามีคุณ โอบปาดิกสัตว์มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็มีอยู่ในโลก’

ถ้าศาสดาท่านนั้นพูดจริง ข้อที่เราสารวมกาย วาจา ใจ และข้อที่เราหลังจากตายแล้วจักไปเกิดในสุดติโลกสวรรค์ ทั้ง ๒ ข้อนี้เป็นการถือเอาชัยชนะในคำสอน เพราะเราไม่เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือผู้มั่นคง จึงเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลีสสูตร

ปราโมทย์ก็เกิดแก่อริยสาวกนั้น เมื่อเกิดปราโมทย์ ปีติก็เกิด เมื่อใจเกิดปีติ
กายก็สงบ เธอผู้มีกายสงบย่อมอยู่สบาย จิตของเธอผู้อยู่สบายย่อมตั้งมั่น

ผู้ใหญ่บ้าน ธรรมสมาธิเป็นอย่างนี้แล ถ้าท่านตั้งอยู่ในธรรมสมาธินั้น ฟังได้
จิตตสมาธิ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านฟังละความเคลือบแคลงนี้ได้

ผู้ใหญ่บ้าน อริยสาวกนั้นปราศจากความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจาก
พยาบาทอย่างนี้ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศ
ที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอด
โลก ทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบูรณ์ เป็นมหัคคตะ ไม่
มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘ศาสดาท่านหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิวฐิ
อย่างนี้ว่า ‘เมื่อบุคคลทำเอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำ ดัดเอง ไซ้ให้ผู้อื่นดัด เบียดเบียนเอง
ไซ้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำให้เศร้าโศกเอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้เศร้าโศก ทำให้ลำบากเอง
ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้ลำบาก ดั้นรนเอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้ดั้นรน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ดัดช่องย่องเบา ปล้นสะดม ปล้นในบ้านหลังเดียว ดักปล้นที่ทางเปลี่ยว เป็นขู้
พูดเท็จ ผู้ทำ(เช่นนั้น)ก็ไม่จัดว่าทำบาป

แม้หากบุคคลใช้จักรมีคมดุมัดโกนสังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ให้เป็นลานตากเนื้อ
ให้เป็นกองเนื้อเดียวกัน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งขวามแม่น้ำคงคาฆ่าเอง ไซ้ให้ผู้อื่นฆ่า ดัดเอง ไซ้ให้ผู้อื่นดัด
เบียดเบียนเอง ไซ้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มี
บาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งซ้ายแม่น้ำคงคาให้เอง ไซ้ให้ผู้อื่นให้ บูชาเอง ไซ้ให้ผู้อื่นบูชา
เขาย่อมไม่มีบุญที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบุญมาถึงเขา ไม่มีบุญที่เกิดจากการให้ทาน
จากการฝึกอินทรีย์ จากการสำรวม จากการพูดคำสัตย์ ‘ไม่มีบุญมาถึงเขา’

ถ้าศาสดาท่านนั้นพูดจริง ข้อที่เราสำรวจกาย วาจา ใจ และข้อที่เราหลังจาก
ตายแล้วจักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ทั้ง ๒ ข้อนี้เป็นการถือเอาชัยชนะในคำสอน
เพราะเราไม่เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือผู้มั่นคง จึงเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

๑๓. ปาฐลีสสูตร

ปราโมทย์ก็เกิดแก่อริยสาวกนั้น เมื่อเกิดปราโมทย์ ปีติก็เกิด เมื่อใจเกิดปีติ
กายก็สงบ เธอผู้มีกายสงบย่อมอยู่สบาย จิตของเธอผู้อยู่สบายย่อมตั้งมั่น

ผู้ใหญ่บ้าน ธรรมสมาธิเป็นอย่างนี้แล ถ้าท่านตั้งอยู่ในธรรมสมาธินั้น ฟังได้
จิตตสมาธิ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านฟังละความเคลือบแคลงนี้ได้

ผู้ใหญ่บ้าน อริยสาวกนั้นปราศจากความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ปราศจาก
พยาบาทอย่างนี้ไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศ
ที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอด
โลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบูรณ์ เป็นมหัคคตะ ไม่มี
ขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘ศาสดาท่านหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฐิ
อย่างนี้ว่า ‘เมื่อบุคคลทำเอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำ ดัดเอง ไซ้ให้ผู้อื่นดัด เบียดเบียนเอง
ไซ้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำให้เศร้าโศกเอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้เศร้าโศก ทำให้ลำบาก
เอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้ลำบาก ดันรนเอง ไซ้ให้ผู้อื่นทำให้ดันรน ข่าสัตว์ ลักทรัพย์
ตัดช่องย่องเบา ปล้นสะดม ปล้นในบ้านหลังเดียว ดักปล้นที่ทางเปลี่ยว เป็นขู้
พูดเท็จ ผู้ทำ(เช่นนั้น)ก็ไม่จัดว่าทำบาป

แม้หากบุคคลใช้จักรมีคมดุมัดโกนสังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ให้เป็นลานตากเนื้อ
ให้เป็นกองเนื้อเดียวกัน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งขวามแม่น้ำคงคาฆ่าเอง ไซ้ให้ผู้อื่นฆ่า ดัดเอง ไซ้ให้ผู้อื่นดัด
เบียดเบียนเอง ไซ้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มี
บาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลไปฝั่งซ้ายแม่น้ำคงคาให้เอง ไซ้ให้ผู้อื่นให้ บูชาเอง ไซ้ให้ผู้อื่นบูชา
เขาย่อมไม่มีบุญที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบุญมาถึงเขา ไม่มีบุญที่เกิดจากการให้ทาน
จากการฝึกอินทรีย์ จากการสำรวม จากการพูดคำสัตย์ ‘ไม่มีบุญมาถึงเขา’

ถ้าศาสดาท่านนั้นพูดจริง ข้อที่เราสำรวจกาย วาจา ใจ และข้อที่เราหลังจาก
ตายแล้วจักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ทั้ง ๒ ข้อนี้เป็นการถือเอาชัยชนะในคำสอน
เพราะเราไม่เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือผู้มั่นคง จึงเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด’

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๘. ความณิสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ปราโมทย์ก็เกิดแก่อริยสาวกนั้น เมื่อเกิดปราโมทย์ ปิติก็เกิด เมื่อใจเกิดปิติ
กายก็สงบ เธอผู้มีกายสงบย่อมอยู่สบาย จิตของเธอผู้อยู่สบายย่อมตั้งมั่น

ผู้ใหญ่บ้าน ธรรมสมาธิเป็นอย่างนี้แล ถ้าท่านตั้งอยู่ในธรรมสมาธินั้น ฟังได้
จิตตสมาธิ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านฟังละความเคลือบแคลงนี้ได้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ผู้ใหญ่บ้านชื่อปาฏลียะได้กราบทูลว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอพระ
ผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจน
ตลอดชีวิต”

ปาฏลียสูตรที่ ๑๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้คือ

๑. จัณฑลสูตร	๒. ตาลปุตตสูตร
๓. โยธาชีวสูตร	๔. หัตถาโรหสูตร
๕. อัสนาโรหสูตร	๖. อสิพันธกปุตตสูตร
๗. เขตตูปมสูตร	๘. สังฆมสูตร
๙. กุลสูตร	๑๐. มณีจุฬิกสูตร
๑๑. คันธภิกสูตร	๑๒. ราลียสูตร
๑๓. ปาฏลียสูตร	

ความณิสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑. กายคตาสติสูตร

๙. อสังขตสังยุต

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

๑. กายคตาสติสูตร

ว่าด้วยกายคตาสติ

[๓๖๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัส
ว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้
ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสังขตธรรม (สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้) และทาง
ที่ให้ถึงอสังขตธรรมแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

อสังขตธรรม คืออะไร

คือ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ และความสิ้นโมหะ

นี้เราเรียกว่า อสังขตธรรม

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

คือ กายคตาสติ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม

อสังขตธรรมเราได้แสดงแล้วและทางที่ให้ถึงอสังขตธรรมเราได้แสดงแล้วแก่เธอ
ทั้งหลายอย่างนี้ กิจใดที่ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ผู้อนุเคราะห์ ฟังอาศัย
ความอนุเคราะห์กระทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้นเราก็ได้กระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย
ภิกษุทั้งหลาย นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาณ
อย่าได้มีความรอนใจในภายหลัง นี่เป็นคำปราศรัยสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา”

กายคตาสติสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๔. สญญตสมาธิสูตร

๒. สมถวิปัสสนาสูตร

ว่าด้วยสมถะและวิปัสสนา

[๓๖๗] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสังขตธรรมและทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

อสังขตธรรม คืออะไร

คือ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ และความสิ้นโมหะ

นี้เราเรียกว่า อสังขตธรรม

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

คือ สมถะและวิปัสสนา

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

สมถวิปัสสนาสูตรที่ ๒ จบ

๓. สวิตักกสวิจารสูตร

ว่าด้วยสวิตักกสวิจารสมาธิ

[๓๖๘] “ภิกษุทั้งหลาย ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

คือ สวิตักกสวิจารสมาธิ (สมาธิที่มีวิตกวิจารณ์)

อวิตกวิจารณ์สมาธิ (สมาธิที่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจารณ์)

อวิตกอวิจารณ์สมาธิ (สมาธิที่ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์)

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

สวิตักกสวิจารสูตรที่ ๓ จบ

๔. สญญตสมาธิสูตร

ว่าด้วยสญญตสมาธิ

[๓๖๙] “ภิกษุทั้งหลาย ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๗. อิทธิปาหสูตร

คือ สญญตสมาธิ (สมาธิพิจารณาความว่าง)
อนิมิตตสมาธิ (สมาธิพิจารณาธรรมไม่มีนิมิต)
อัปป์นหิตสมาธิ (สมาธิพิจารณาธรรมไม่มีความตั้งปรารถนา)
นี่เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

สญญตสมาธิสูตรที่ ๔ จบ

๕. สติปัฏฐานสูตร

ว่าด้วยสติปัฏฐาน

[๓๗๐] “ภิกษุทั้งหลาย ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร
คือ สติปัฏฐาน ๔
นี่เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

สติปัฏฐานสูตรที่ ๕ จบ

๖. สัมมัปปธานสูตร

ว่าด้วยสัมมัปปธาน

[๓๗๑] “ภิกษุทั้งหลาย ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร
คือ สัมมัปปธาน ๔
นี่เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

สัมมัปปธานสูตรที่ ๖ จบ

๗. อิทธิปาหสูตร

ว่าด้วยอิทธิบาท

[๓๗๒] “ภิกษุทั้งหลาย ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร
คือ อิทธิบาท ๔
นี่เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

อิทธิปาหสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑๑. มัคคังคสูตร

๘. อินทริยสูตร

ว่าด้วยอินทริย

[๓๗๓] “ภิกษุทั้งหลาย ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร
คือ อินทริย ๕

นี่เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

อินทริยสูตรที่ ๘ จบ

๙. พลสูตร

ว่าด้วยพละ

[๓๗๔] “ภิกษุทั้งหลาย ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร
คือ พละ ๕

นี่เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

พลสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. โภชณังคสูตร

ว่าด้วยโภชณังค

[๓๗๕] “ภิกษุทั้งหลาย ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร
คือ โภชณังค ๗

นี่เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

โภชณังคสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. มัคคังคสูตร

ว่าด้วยองค์แห่งมรรค

[๓๗๖] “ภิกษุทั้งหลาย ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร
คือ อริยมรรคมีองค์ ๘

นี่เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๑. ปฐมวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

อสังขตธรรมเราได้แสดงแล้วและทางที่ให้ถึงอสังขตธรรมเราได้แสดงแล้วแก่เธอทั้งหลายอย่างนี้ กิจใดที่ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ผู้อ่อนนุเคราะห์ ฟังอาศัยความอ่อนนุเคราะห์กระทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้นเราก็ได้กระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าได้มีความรอนใจในภายหลัง นี่เป็นคำปราศรัยสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา”

มัคคังคสูตรที่ ๑๑ จบ

ปฐมวรรคแห่งสังยุต จบบริบูรณ์

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กายคตาสติสูตร	๒. สมถวิปัสสนาสูตร
๓. สวิตกกสวิจารสูตร	๔. สญญตสมาธิสูตร
๕. สติปัญญาสูตร	๖. สัมมปปธานสูตร
๗. อิทธิปาทสูตร	๘. อินทริยสูตร
๙. พลสูตร	๑๐. โภชนมังคสูตร
๑๑. มัคคังคสูตร	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๑. อสังขตสูตร

๒. ทุตติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. อสังขตสูตร

ว่าด้วยอสังขตธรรม

[๓๗๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสังขตธรรม (สิ่ง
ที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้) และทางที่ให้ถึงอสังขตธรรมแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง

อสังขตธรรม คืออะไร

คือ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ และความสิ้นโมหะ

นี้เราเรียกว่า อสังขตธรรม

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

คือ สมณะ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม

อสังขตธรรมเราได้แสดงแล้วและทางที่ให้ถึงอสังขตธรรมเราได้แสดงแล้วแก่เธอ
ทั้งหลายอย่างนี้ กิจใดที่ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ผู้อนุเคราะห์ ฟังอาศัย
ความอนุเคราะห์กระทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้นเราก็ได้กระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย
ภิกษุทั้งหลาย นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท
อย่าได้มีความรอนใจในภายหลัง นี่เป็นคำพร่ำสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา (๑)

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสังขตธรรมและทางที่ให้ถึงอสังขตธรรมแก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

อสังขตธรรม คืออะไร

คือ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ และความสิ้นโมหะ

นี้เราเรียกว่า อสังขตธรรม

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๑. อสังขตสูตร

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

คือ วิปัสสนา

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม

อสังขตธรรมเราได้แสดงแล้ว ฯลฯ นี่เป็นคำพราศสอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา (๒)

ภิกษุทั้งหลาย **ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร**

คือ สวิตักกสวิจารสมาธิ (สมาธิที่มีวิตกมีวิจารณ์)

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

คือ อวิตักกวิจารณ์สมาธิ (สมาธิที่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจารณ์)

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

คือ อวิตักกอวิจารณ์สมาธิ (สมาธิที่ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์)

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ (๓-๕)

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

คือ สญญตสมาธิ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

คือ อนิมิตตสมาธิ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม คืออะไร

คือ อัปปณิหิตสมาธิ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ (๖-๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุตยวรรค ๑. อสังขตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย **ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม** เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ

มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

นี้เราเรียกว่า **ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม** ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า **ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม** ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า **ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม** ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย^๑ อยู่ ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า **ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม** ฯลฯ (๙-๑๒)

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ปรคองจิต มุ่งมั่น^๒ เพื่อป้องกันธรรมที่เป็นบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

นี้เราเรียกว่า **ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม** ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึงนิวรรณ์ ๕ อุปาทานชั้น ๕ อายุตนะภายใน ๖ อายุตนะภายนอก ๖ โภชณงค์ ๗ และอริยสัจ ๔ (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๙๐/๔๔๐)

^๒ สร้างฉันทะ หมายถึงสร้างความพอใจใครจะทำกุศล พยายาม หมายถึงทำความเพียรบากบั่น **ปรารภความเพียร** หมายถึงบำเพ็ญเพียรทั้งทางกายและทางใจ **ปรคองจิต** หมายถึงยกจิตขึ้นพร้อม ๆ กับความเพียรทางกายและจิต **มุ่งมั่น** หมายถึงทำความเพียรเป็นหลักใหญ่ (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๙๔/๔๔๐) ได้ แก่สัมมัมปธาน ๔ ประการ (ดู อภ.จตกก. ๒๑/๖๙/๘๔-๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๑. อสังขตสูตร

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ปรคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละธรรมที่เป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ปรคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ปรคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เสื่อมหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ (๑๓-๑๖)

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร^๑

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

เชิงอรรถ :

- ^๑ **ฉันทสมาธิ** หมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะ **ปธานสังขาร** หมายถึงความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) คำว่า **ฉันทสมาธิปธานสังขาร** จึงหมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น **วิริยสมาธิ** จิตตสมาธิ และวิมังสาสมาธิ ก็มีอรรถาธิบายเช่นเดียวกัน (อจ. เอกก. อ. ๑/๓๙๘/๔๔๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุตยวรรค ๑. อสังขตสูตร

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร
นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมมังสาสมาธิปธานสังขาร
นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ (๑๗-๒๐)

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสัทธินทรีย์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย

นิโรธ น้อมไปในการสละ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญวิริยอินทรีย์อันอาศัยวิเวก ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสุตินทรีย์ ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสมาธินทรีย์ ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญปัญญาอินทรีย์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย

นิโรธ น้อมไปในการสละ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ (๒๑-๒๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๑. อสังขตสูตร

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสัทธาพละอันอาศัยวิเวก ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญวิริยพละ ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสติพละ ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสมาธิพละ ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญปัญญาพละอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย

นิโรธ น้อมไปในการสละ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ (๒๖-๓๐)

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย

นิโรธ น้อมไปในการสละ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ฯลฯ เจริญวิริยสัมโพชฌงค์

ฯลฯ เจริญปีติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ เจริญปีสัสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ เจริญ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุตยวรรค ๑. อสังขตสูตร

สมาธิสัมโพชฌงค์ ฯลฯ เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ (๓๑-๓๓)

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสมาธิปฏิญาณอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในการสละ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสมาธิสังกัปปะ ฯลฯ เจริญสมาธิวาจา ฯลฯ
เจริญสมาธิกัมมันตะ ฯลฯ เจริญสมาธิอาชีวะ ฯลฯ เจริญสมาธิวายามะ ฯลฯ
เจริญสมาธิสติ ฯลฯ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม ฯลฯ

ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสมาธิสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในการสละ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม

ภิกษุทั้งหลาย อสังขตธรรมเราได้แสดงแล้วและทางที่ให้ถึงอสังขตธรรมเราได้
แสดงแล้วแก่เธอทั้งหลายอย่างนี้ กิจใดที่ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ผู้อนุเคราะห์
พึงอาศัยความอนุเคราะห์กระทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้นเราก็ได้กระทำแล้วแก่เธอ
ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่า
ประมาท อย่าได้มีความรอนใจในภายหลัง นี่เป็นคำพราสอนสำหรับเธอทั้งหลาย
ของเรา” (๓๘-๔๕)

อสังขตสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๓-๓๒. อนาสวาทิสุต

๒. อนตสูต^๑

ว่าด้วยความไม่น้อมไป

[๓๗๘] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความไม่น้อมไป^๒และทางที่ให้ถึงความไม่
น้อมไปแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ความไม่น้อมไป เป็นอย่างไร ฯลฯ

(พึงขยายความให้พิสดารเหมือนอสังขตสูต)

อนตสูตที่ ๒ จบ

๓-๓๒. อนาสวาทิสุต

ว่าด้วยธรรมอันหาอาสวะมิได้เป็นต้น

[๓๗๙-๔๐๘] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันหาอาสวะมิได้และทางที่
ให้ถึงธรรมอันหาอาสวะมิได้แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมอันหาอาสวะมิได้ เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสังจธรรมและทางที่ให้ถึงสังจธรรมแก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง

สังจธรรม เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่เป็นฝั่งและทางที่ให้ถึงธรรมที่เป็นฝั่งแก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่เป็นฝั่ง เป็นอย่างไร ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ฉบับโรมันและสยามรัฐ เป็น อนตสูต ว่าด้วยที่สุด

^๒ ความไม่น้อมไป ในที่นี้แปลจากคำบาลีว่า “อนต” อรรถกถาแก้ว่า อนตฺตฺติ ตณฺหานตฺติยา อภาเวณ อนตฺ
ที่ชื่อว่าอนต เพราะไม่มีความน้อมไปคือตัดหา (ส.สฬ.อ. ๓/๓๗๗-๔๐๙/๓๗๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๓-๓๒. อนาสวาทีสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ละเอียดอ่อนและทางที่ให้ถึงธรรมที่ละเอียดอ่อนแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ละเอียดอ่อน เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่เห็นได้ยากยิ่งและทางที่ให้ถึงธรรมที่เห็นได้ยากยิ่งแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่เห็นได้ยากยิ่ง เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ไม่คร่ำครึและทางที่ให้ถึงธรรมที่ไม่คร่ำครึแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ไม่คร่ำครึ เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ยั่งยืนและทางที่ให้ถึงธรรมที่ยั่งยืนแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ยั่งยืน เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ไม่เสื่อมสลายและทางที่ให้ถึงธรรมที่ไม่เสื่อมสลายแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ไม่เสื่อมสลาย เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ใคร ๆ ไม่พึงเห็น (ด้วยจักขุวิญญาณ) และทางที่ให้ถึงธรรมที่ใคร ๆ ไม่พึงเห็นแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ใคร ๆ ไม่พึงเห็น เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ไม่มีกิเลสเครื่องปรุงแต่ง (ตัณหา มานะ และ ทิฏฐิ) และทางที่ให้ถึงธรรมที่ไม่มีกิเลสเครื่องปรุงแต่งแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ไม่มีกิเลสเครื่องปรุงแต่ง เป็นอย่างไร ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๓-๓๒. อนาสวาทีสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่สงบและทางที่ให้ถึงธรรมที่สงบแก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่สงบ เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอภิมุตธรรมและทางที่ให้ถึงอภิมุตธรรมแก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง

อภิมุตธรรม เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ประณีตและทางที่ให้ถึงธรรมที่ประณีตแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ประณีต เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ปลอดภัยและทางที่ให้ถึงธรรมที่ปลอดภัย
แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ปลอดภัย เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่เกษมและทางที่ให้ถึงธรรมที่เกษมแก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่เกษม เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่สันต์ค้นหาและทางที่ให้ถึงธรรมเป็นที่สันต์
ค้นหาแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมเป็นที่สันต์ค้นหา เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่น่าอัศจรรย์และทางที่ให้ถึงธรรมที่น่าอัศจรรย์
แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่น่าอัศจรรย์ เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ไม่เคยปรากฏและทางที่ให้ถึงธรรมที่ไม่เคย
ปรากฏแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ไม่เคยปรากฏ เป็นอย่างไร ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๓-๓๒. อนาสวาทีสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ไม่มีทุกข์และทางที่ให้ถึงธรรมที่ไม่มีทุกข์แก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ไม่มีทุกข์ เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ไม่มีเครื่องร้อยรัดและทางที่ให้ถึงธรรมที่ไม่มี
มีเครื่องร้อยรัดแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ไม่มีเครื่องร้อยรัด เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงนิพพานและทางที่ให้ถึงนิพพานแก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง

นิพพาน เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ไม่มีความเบียดเบียนและทางที่ให้ถึงธรรม
ที่ไม่มีความเบียดเบียนแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ปราศจากราคะและทางที่ให้ถึงธรรมที่
ปราศจากราคะแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ปราศจากราคะ เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความบริสุทธิ์และทางที่ให้ถึงความบริสุทธิ์แก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ความบริสุทธิ์ เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความหลุดพ้นและทางที่ให้ถึงความหลุดพ้นแก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ความหลุดพ้น เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ไม่มีความอาลস্যและทางที่ให้ถึงธรรมที่ไม่มี
ความอาลস্যแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ไม่มีความอาลস্য เป็นอย่างไร ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

๓๓. ปราณสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่เป็นเกาะและทางที่ให้ถึงธรรมที่เป็นเกาะแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่เป็นเกาะ เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่เร้นและทางที่ให้ถึงธรรมเป็นที่เร้นแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมเป็นที่เร้น เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่ด้านทานและทางที่ให้ถึงธรรมเป็นที่
ด้านทานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมเป็นที่ด้านทาน เป็นอย่างไร ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่ฟังและทางที่ให้ถึงธรรมเป็นที่ฟังแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมเป็นที่ฟัง เป็นอย่างไร ฯลฯ

อนาสวาทิสสูตรที่ ๓-๓๒ จบ

๓๓. ปราณสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

[๔๐๙] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่ไปในเบื้องหน้าและทางที่ให้
ถึงธรรมเป็นที่ไปในเบื้องหน้าแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมเป็นที่ไปในเบื้องหน้า คืออะไร

คือ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ และความสิ้นโมหะ

นี้เราเรียกว่า ธรรมเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

ทางที่ให้ถึงธรรมเป็นที่ไปในเบื้องหน้า คืออะไร

คือ กายคตาสติ

นี้เราเรียกว่า ทางที่ให้ถึงธรรมเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ไปในเบื้องหน้าและทางที่ให้ถึงธรรมเป็นที่ไปใน
เบื้องหน้าเราได้แสดงแล้วแก่เธอทั้งหลายอย่างนี้ กิจใดที่ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๙. อสังขตสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เกื้อกูล ผู้อนุเคราะห์ ฟังอาศัยความอนุเคราะห์กระทำแก่สาวกทั้งหลาย ก็จึ้น
เราก็ได้กระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอ
ทั้งหลายจงฟังพินิจ อย่าประมาท อย่าได้มีความเดือดร้อนใจในภายหลัง นี่เป็น
คำพรา้สอนสำหรับเธอทั้งหลายของเรา”

(ฟังขยายความให้พิสดารเหมือนอสังขตสูตร)

ปรายนสูตรที่ ๓๓ จบ

หุติยวรรค จบบริบูรณ์

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อสังขตสูตร	๒. อนตสูตร
๓. อนาสวาทิสสูตร	๔. สัจจสูตร
๕. ปารสูตร	๖. นิปฺณสูตร
๗. สทุททสสูตร	๘. อชัชฺชรสสูตร
๙. ฐวสูตร	๑๐. อปโลกีนสูตร
๑๑. อนิทัสสนสูตร	๑๒. นิปปบัญญัติสูตร
๑๓. สันตสูตร	๑๔. อมตสูตร
๑๕. ปถเนตสูตร	๑๖. ลิวสูตร
๑๗. เขมสูตร	๑๘. ตัณห์กขยสูตร
๑๙. อัจจริยสูตร	๒๐. อัพภุตสูตร
๒๑. อนินฺตีกสูตร	๒๒. อนินฺตีกัมมสูตร
๒๓. นิพพานสูตร	๒๔. อัพยาปชฌสูตร
๒๕. วิราคสูตร	๒๖. สทุทธีสูตร
๒๗. มุตตีสสูตร	๒๘. อนาลยสูตร
๒๙. ทิปสูตร	๓๐. เลณสูตร
๓๑. ดาณสูตร	๓๒. สรณสูตร
๓๓. ปรายนสูตร	

อสังขตสังยุต จบบริบูรณ์

สูตรที่ ๗ ในอาสาฬหสูตรก็เหมือนกัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยากตสังยุต]

๑. เขมาสูตร

๑๐. อัปยากตสังยุต

๑. เขมาสูตร

ว่าด้วยเขมาภิกษุณี

[๔๑๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น เขมาภิกษุณีเที่ยวจาริกไปในแคว้นโกศล เข้าไปพักอยู่ที่โตรณวัตถุ (ค่ายเสาระเนียด) ระหว่างกรุงสาวัตถีกับเมืองสาเกต ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จจากเมืองสาเกตไปยังกรุงสาวัตถี ได้เข้าประทับแรมราตรีหนึ่งที่โตรณวัตถุระหว่างกรุงสาวัตถีกับเมืองสาเกต รับสั่งเรียกราชบุรุษคนหนึ่งมาตรัสถามดังนี้ว่า “บุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปดูให้รู้ว่าที่โตรณวัตถุมีสมณะหรือพราหมณ์ผู้ที่เราควรเข้าไปหาในวันนี้หรือไม่”

ราชบุรุษนั้นทูลรับสนองพระดำรัสของพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้วตรวจดูโตรณวัตถุจนทั่วก็ไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์ผู้ที่เราควรเสด็จเข้าไปหา

ราชบุรุษนั้นได้พบเขมาภิกษุณีซึ่งเข้าไปพักอยู่ที่โตรณวัตถุ จึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลถึงที่ประทับ ได้กราบทูลดังนี้ว่า “ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทที่โตรณวัตถุไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ผู้ที่เราควรเสด็จเข้าไปหาเลย มีแต่ภิกษุณีชื่อว่าเขมา ผู้เป็นสาวิกาของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น และพระแม่เจ้ารูปนั้นมีกิตติศัพท์อันงามฟังขจรไปอย่างนี้ว่า ‘พระแม่เจ้าเขมาภิกษุณีเป็นบัณฑิต เจียบแหลม มีปัญญา เป็นพหูสูต^๑ พุดเพราะ มีปฏิภาณดี’ ขอกราบทูลเชิญพระองค์เสด็จเข้าไปหาพระแม่เจ้ารูปนั้นเถิด”

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามปัญหาเขมาภิกษุณี

ต่อมา พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จเข้าไปหาเขมาภิกษุณีถึงที่อยู่ ทรงไหว้แล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ตรัสถามดังนี้ว่า “พระแม่เจ้า หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกหรือ”

เชิงอรรถ :

^๑ พหูสูต ในที่นี้ได้แก่ผู้ประกอบด้วยความเป็นพหูสูต ทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ (ส.สพ.อ. ๓/๔๑๐/๑๗๕)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๑. เขมาสูตร

เขมาภิกษุณีถวายพระพรว่า “ขอถวายพระพร มหาบพิตร ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์”

“ก็หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกหรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ”

“ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“ท่านอุกขาพเจ้าถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกหรือ’ ก็ตอบว่า ‘ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์’

ท่านอุกขาพเจ้าถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกหรือ’ ก็ตอบว่า ‘แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์’

ท่านอุกขาพเจ้าถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ’ ก็ตอบว่า ‘ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์’

ท่านอุกขาพเจ้าถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ’ ก็ตอบว่า ‘แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์’

อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๑. เขมาสูตร

“ขอถวายพระพร มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้น หม่อมฉันขอย้อนถามมหาบพิตรในเรื่องนี้บ้าง ขอพระองค์พึงตอบตามที่ทรงพอพระทัยเถิด พระองค์จะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร นักคำนวณ^๑ นักประเมิน^๒ หรือนักประมวล^๓บางคนของพระองค์ ผู้สามารถคำนวณทรายในแม่น้ำคงคาว่า ‘ทรายเท่านี้เม็ด เท่านี้ ๑๐๐ เม็ด เท่านี้ ๑,๐๐๐ เม็ด หรือเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ เม็ด’ มีอยู่หรือ”

“ไม่มี พระแม่เจ้า”

“อนึ่ง นักคำนวณ นักประเมิน หรือนักประมวลบางคนของพระองค์ ผู้สามารถคำนวณน้ำในมหาสมุทรว่า ‘น้ำเท่านี้อาฬหกะ^๔ เท่านี้ ๑๐๐ อาฬหกะ เท่านี้ ๑,๐๐๐ อาฬหกะ หรือเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ อาฬหกะ’ มีอยู่หรือ”

“ไม่มี พระแม่เจ้า”

“ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

“เพราะมหาสมุทรลึกล้ำ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้ยาก”

เชิงอรรถ :

^๑ นักคำนวณ หมายถึงผู้ฉลาดในการนับติดต่อกันไปไม่ขาดสาย (ส.สฬ.อ. ๓/๔๑๐/๑๗๕, ส. ฐีกา ๒/๔๑๐/๔๕๙)

^๒ นักประเมิน หมายถึงผู้ฉลาดในการนับด้วยนิ้วมือ (ส.สฬ.อ. ๓/๔๑๐/๑๗๕, ส. ฐีกา ๒/๔๑๐/๔๕๙)

^๓ นักประมวล หมายถึงผู้ฉลาดในการนับประมวล (ส.สฬ.อ. ๓/๔๑๐/๑๗๕, ส. ฐีกา ๒/๔๑๐/๔๕๙)

^๔ อาฬหกะ คือ มาตรฐานอย่างหนึ่งที่ใช้ในสมัยพุทธกาล ได้แก่

๔ กุฑวะ หรือปสตะ (พายมือ)	เป็น ๑ บัดละ
๔ บัดละ	เป็น ๑ อาฬหกะ
๔ อาฬหกะ	เป็น ๑ โทณะ
๔ โทณะ	เป็น ๑ มาณิกา
๔ มาณิกา	เป็น ๑ ขารี
๒๐ ขารี	เป็น ๑ วาหะ
๒๐ วาหะ	เป็น ๑ ธารณะ
๑๐ ธารณะ	เป็น ๑ ปละ
๑๐๐ ปละ	เป็น ๑๒ ตลา
๒๐ ตลา	เป็น ๑ ภาระ

(ดู อภิธา.ฐี.คาถา ๔๘๐-๔๘๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๘ หน้า :๔๖๘ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]

๑. เขมาสูตร

“เรื่องนี่ก็เหมือนกัน บุคคลเมื่อจะบัญญัติตถาคต พึงบัญญัติด้วยรูปใด รูปนั้น พระตถาคตละได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ พระตถาคตพ้นแล้วจากการบัญญัติว่ารูป ลึกล้ำ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้ยาก ดุจมหาสมุทรฉะนั้น

คำว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ก็ดี นี้ย่อมไม่ถูก

บุคคลเมื่อจะบัญญัติตถาคต พึงบัญญัติด้วยเวทนาใด เวทนานั้นพระตถาคต ละได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ พระตถาคตพ้นแล้วจากการบัญญัติว่าเวทนา ลึกล้ำ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้ยาก ดุจมหาสมุทรฉะนั้น

คำว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ก็ดี นี้ย่อมไม่ถูก

บุคคลเมื่อจะบัญญัติตถาคต พึงบัญญัติด้วยสัญญาใด ฯลฯ

บุคคลเมื่อจะบัญญัติตถาคต พึงบัญญัติด้วยสังขารเหล่าใด สังขารเหล่านั้น พระตถาคตละได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ พระตถาคตพ้นแล้วจากการบัญญัติว่าสังขาร ลึกล้ำ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้ยาก ดุจมหาสมุทรฉะนั้น

คำว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ก็ดี นี้ย่อมไม่ถูก

บุคคลเมื่อจะบัญญัติตถาคต พึงบัญญัติด้วยวิญญาณใด วิญญาณนั้นพระตถาคตละได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ พระตถาคตพ้นแล้วจากการบัญญัติว่าวิญญาณ ลึกล้ำ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้ยาก ดุจมหาสมุทรฉะนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๑. เขมาสูตร

คำว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคต
ไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว
ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไข้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข้’ ก็ดี นี้อยอมไม่ถูก”

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงขึ้นชมยินดีภษิตของเขมาภิกษุณี เสด็จ
ลุกขึ้นจากที่ประทับ ทรงไหว้เขมาภิกษุณี กระทำประทักษิณแล้วเสด็จจากไป

พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามปัญหาพระผู้มีพระภาค

ต่อมาพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรง
ถวายอภิวัตแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ขอถวายพระพร มหาบพิตร ปัญหาว่า ‘หลัง
จากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ นี้อาตมภาพไม่พยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกหรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ นี้อาตมภาพก็ไม่พยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ”

“ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ นี้อาตมภาพ
ไม่พยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไข้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข้หรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไข้ จะว่าไม่เกิดอีก
ก็มีไข้’ นี้อาตมภาพก็ไม่พยากรณ์ ั”

“พระองค์ถูกข้าพระองค์ทูลถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกหรือ’
ก็ตรัสตอบว่า ‘ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ นี้อาตมภาพไม่
พยากรณ์’ ฯลฯ”

พระองค์ถูกข้าพระองค์ทูลถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไข้
จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข้หรือ’ ก็ตรัสตอบว่า ‘แม้ปัญหาว่า หลังจากตายแล้ว ตถาคต

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๑. เขมาสูตร

จะว่าเกิดอีกก็มีไข้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข้' นี้อาดมภาพก็ไม่พยากรณ์' อะไรหนอ
เป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น"

"ขอถวายพระพร มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้น อาดมภาพจักย้อนถามมหาบพิตร
ในเรื่องนี้บ้าง ขอพระองค์พึงตรัสตอบตามที่ทรงพอพระทัยเถิด พระองค์ทรงเข้า
พระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร นักค่านวน นักประเมิน หรือนักประมวลงบางคน
ของพระองค์ผู้สามารถค่านวนเม็ดทรายในแม่น้ำคงคาว่า 'ทรายเท่านี้เม็ด ฯลฯ
หรือทรายเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ เม็ด' มีอยู่หรือ"

"ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า"

"อนึ่ง นักค่านวน นักประเมิน หรือนักประมวลงบางคนของพระองค์ผู้สามารถ
ค่านวนน้ำในมหาสมุทรว่า 'น้ำเท่านี้อาฟหกะ ฯลฯ หรือน้ำเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐
อาฟหกะ' มีอยู่หรือ"

"ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า"

"ข้อนั้นเพราะเหตุไร"

"เพราะมหาสมุทรลึกล้ำ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้ยาก พระพุทธเจ้าข้า"

"เรื่องนี้ก็เหมือนกัน บุคคลเมื่อจะบัญญัติตถาคต พึงบัญญัติด้วยรูปใด รูป
นั้นตถาคต(เรา)ละได้แล้ว ตัตรากถอนโคณเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดตราบกถอนโคณไปแล้ว
เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ตถาคต (เรา) พ้นแล้วจากการ
บัญญัติด้วยรูป ลึกล้ำ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้ยาก ดุจมหาสมุทรฉะนั้น

คำว่า 'หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก' ก็ดี 'หลังจากตายแล้ว ตถาคต
'ไม่เกิดอีก' ก็ดี 'หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก' ก็ดี 'หลังจาก
ตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไข้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข้' ก็ดี ย่อมไม่ถูก

บุคคลเมื่อจะบัญญัติตถาคต พึงบัญญัติด้วยเวทนาใด ...

ด้วยสัญญาใด ...

ด้วยสังขารเหล่าใด ...

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาตสังยุต]

๑. เขมาสูตร

บุคคลเมื่อจะบัญญัติตถาคต พึงบัญญัติด้วยวิญญานใด วิญญานนั้น ตถาคต(เรา)จะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ตถาคต(เรา)พ้นแล้วจากการบัญญัติ ว่าวิญญาน ลึกลับ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้ยาก ดุจมหาสมุทรฉะนั้น

คำว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคต ไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจาก ตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ก็ดีย่อมไม่ถูก”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ที่อรรถกับอรรถ พัยุชณะกับพัยุชณะของพระศาสดากับของพระสาวิกาเทียบเคียงกันได้ เหมือนกัน ไม่ผิดเพี้ยนในบทที่สำคัญ^๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์เข้าไปหา นางเขมาภิกษุณีได้ถามเรื่องนี้ แม่พระแม่เจ้ารูปนั้นก็ได้ตอบเรื่องนี้ด้วยบทและ พัยุชณะเหล่านี้แก่ข้าพระองค์เหมือนพระผู้มีพระภาค

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ที่อรรถกับอรรถ พัยุชณะกับพัยุชณะของพระศาสดากับของพระสาวิกาเทียบเคียงกันได้ เหมือน กันไม่ผิดเพี้ยนในบทที่สำคัญ ถ้าเช่นนั้น บัดนี้หม่อมฉันขอทูลลากลับ เพราะมีกิจ มีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกมาก พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ขอพระองค์จงทรงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้ เกิด”

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงขึ้นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค แล้วได้เสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับ ทรงถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้วเสด็จ จากไป

เขมาสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ บทที่สำคัญ ในที่นี้หมายถึงเทศนา (ส.สฬ.อ. ๓/๔๑๐/๑๗๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๒. อนุราธสูตร

๒. อนุราธสูตร

ว่าด้วยพระอนุราธะ

[๔๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน เขต
กรุงเวสาลี สมัยนั้น ท่านพระอนุราธะอยู่ที่กุฎีป่าไม้ไกลจากพระผู้มีพระภาค ครั้งนั้น
พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกจำนวนมากเข้าไปหาท่านพระอนุราธะถึงที่อยู่ ได้สนทนา
ปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถาม
ท่านพระอนุราธะดังนี้ว่า

“ท่านอนุราธะ พระตถาคตเป็นอุดมบุรุษ เป็นบรมบุรุษ ทรงบรรลุลหรรณที่
ควรบรรลุลอย่างยอดเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติข้อนั้น ย่อมบัญญัติในฐานะ ๔ ประการ
นี้ คือ

๑. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก
๒. หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก
๓. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก
๔. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ หรือ”

ท่านพระอนุราธะตอบว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย พระตถาคตเป็นอุดมบุรุษ เป็น
บรมบุรุษ ทรงบรรลุลหรรณที่ควรบรรลุลอย่างยอดเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติข้อนั้นย่อม
บัญญัติเว้นจากฐานะ ๔ ประการนี้ คือ

๑. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก
๒. หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก
๓. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก
๔. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่”

เมื่อท่านพระอนุราธะกล่าวอย่างนี้แล้ว อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าว
กับท่านพระอนุราธะดังนี้ว่า “ภิกษุรูปนี้คงจักเป็นพระใหม่บวชได้ไม่นาน หรือเป็น
พระเถระแต่โง่ ไม่ฉลาด” ที่นั่นจึงได้รุกรานท่านพระอนุราธะด้วยวาตะว่าเป็นพระใหม่
และด้วยวาตะว่าเป็นพระโง่ พากันลุกจากอาสนะแล้วจากไป

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาตสังยุต]

๒. อนุราธสูตร

ครั้งเมื่อพวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกจากไปไม่นาน ท่านพระอนุราธะได้มีความคิดว่า “ถ้าอัญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นพึงถามปัญหากับเรายิ่งขึ้นไป เราจะพยากรณ์แก่อัญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างไร จึงจะชื่อว่าพูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ไม่มีที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

พระอนุราธะทูลถามปัญหาพระผู้มีพระภาค

ต่อมาท่านพระอนุราธะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ข้าพระองค์อยู่ที่กุฎีป่า ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค ครั้งนั้นอัญเดียรถีย์ปริพาชกจำนวนมากเข้าไปหาข้าพระองค์ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามข้าพระองค์ดังนี้ว่า ‘ท่านอนุราธะ พระตถาคตเป็นอุดมบุรุษ เป็นบรมบุรุษ ทรงบรรลุนิพพานที่ควรบรรลุอย่างยอดเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติข้อนั้น ย่อมทรงบัญญัติในฐานะ ๔ ประการนี้ คือ

๑. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก ฯลฯ

๔. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่
หรือ

เมื่อพวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกกล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้ตอบดังนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย พระตถาคตเป็นอุดมบุรุษ เป็นบรมบุรุษ ทรงบรรลุนิพพานที่ควรบรรลุอย่างยอดเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติข้อนั้น ย่อมทรงบัญญัติเว้นจากฐานะ ๔ ประการนี้ คือ

๑. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกก็ดี ฯลฯ

๔. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่

เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว อัญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกับข้าพระองค์ดังนี้ว่า ‘ภิกษุรูปนี้คงจักเป็นพระใหม่บวชได้ไม่นาน หรือเป็นพระเถระแต่โง่ ‘ไม่ฉลาด’ ที่นั่นได้รุกรานข้าพระองค์ด้วยวาจาว่าเป็นพระใหม่และด้วยวาจาว่าเป็นพระโง่ พวกท่านลุกจากอาสนะแล้วจากไป

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๒. อนุราธสูตร

เมื่ออัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นจากไปไม่นาน ข้าพระองค์ได้มีความคิดว่า ‘ถ้าอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นพึงถามปัญหากับเรายิ่งขึ้นไป เราจะพยากรณ์แก่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างไร จึงจะชื่อว่าพูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ไม่มีที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้’

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อนุราธะ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

ท่านพระอนุราธะกราบทูลว่า “ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’”

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“อนุราธะ เพราะเหตุนั้นแล รูปอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ไกลหรืออยู่ใกล้ รูปทั้งหมดนั้นเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]

๒. อนุราธสูตร

เวทนาทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ...
วิญญูณอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือ
ภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ไกลหรืออยู่ใกล้ วิญญูณ
ทั้งหมดนั้นเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของ
เรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้
ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่าย
แม้ในวิญญูณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อม
หลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบ
พรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

อนุราธะ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เธอพิจารณาเห็นรูปว่าเป็น
ตถาคตหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอพิจารณาเห็นเวทนาว่า ‘เป็นตถาคต’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอพิจารณาเห็นสัญญาว่า ‘เป็นตถาคต’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอพิจารณาเห็นสังขารว่า ‘เป็นตถาคต’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอพิจารณาเห็นวิญญูณว่า ‘เป็นตถาคต’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อนุราธะ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีใน
รูป’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีนอกจากรูป’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปพายกตสังยุต]

๒. อนุราธสูตร

“เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีในเวทนา’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีนอกจากเวทนา’ หรือ ฯลฯ ‘ตถาคตมีในสัญญา’ หรือ ฯลฯ ‘ตถาคตมีนอกจากสัญญา’ หรือ ฯลฯ ‘ตถาคตมีในสังขาร’ หรือ ฯลฯ ‘ตถาคตมีนอกจากสังขาร’ หรือ ฯลฯ เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีในวิญญาน’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีนอกจากวิญญาน’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อนุราธะ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เธอพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญานว่า ‘เป็นตถาคต’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อนุราธะ เธอเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตนี้ ไม่มีรูป ไม่มีเวทนา ไม่มีสัญญา ไม่มีสังขาร ไม่มีวิญญาน’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อนุราธะ แท้จริง เธอจะค้นหาตถาคตโดยจริงโดยแท้ในชั้นที่ ๕ นี้ในปัจจุบัน ไม่ได้เลย ควรหรือที่เธอจะตอบว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย พระตถาคตเป็นอุตมบุรุษ เป็นบรมบุรุษ ทรงบรรลุธรรมที่ควรบรรลุอย่างยอดเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติข้อนั้น ย่อมทรงบัญญัติเว้นจากฐานะ ๔ ประการนี้ คือ

๑. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก ฯลฯ

๔. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ”

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ อนุราธะ ทั้งในกาลก่อนและในบัดนี้ เราย่อมบัญญัติทุกข์และความดับทุกข์เท่านั้น”

อนุราธสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]

๓. ปฐมสาริปุตตโกฏฐิตสูตร

๓. ปฐมสาริปุตตโกฏฐิตสูตร

ว่าด้วยพระสารีบุตรและพระมหาโกฏฐิตะ สูตรที่ ๑

[๔๑๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏฐิตะอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งนั้น ท่านพระมหาโกฏฐิตะออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตร ดังนี้ว่า “ท่านสารีบุตร หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกหรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกหรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ”

“ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“ท่านถูกผมถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกหรือ’ ก็ตอบว่า ‘ผู้มีอายุ ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์’ ฯลฯ”

ท่านถูกผมถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ’ ก็ตอบว่า ‘แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์’ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปพยากตสังยุต]

๔. ทุตติยสาริปุตตโกฏฐิตสูตร

“คำว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ ก็ดี นี่เป็นสักแต่ว่ารูป

คำว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ ก็ดี นี่เป็นสักแต่ว่าเวทนา

คำว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ ก็ดี นี่เป็นสักแต่ว่าสัญญา

คำว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ ก็ดี นี่เป็นสักแต่ว่าสังขาร

คำว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ ก็ดี นี่เป็นสักแต่ว่าวิญญาน

ผู้มีอายุ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

ปฐมสาริปุตตโกฏฐิตสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุตติยสาริปุตตโกฏฐิตสูตร

ว่าด้วยพระสารีบุตรและพระมหาโกฏฐิตะ สูตรที่ ๒

[๔๑๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏฐิตะอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ฯลฯ (มีการถามตอบเหมือนสูตรที่ ๓) ผู้มีอายุ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ ก็ดี ย่อมมีแก่นบุคคลผู้ไม่รู้ไม่เห็นรูป เหตุเกิดรูป ความดับรูป และปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับรูปตามความเป็นจริง

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๕. ตติยสาริปุตตโกฏฐิตสูตร

ทีถฐีว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ กัตถิ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคต
ไม่เกิดอีก’ กัตถิ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ กัตถิ ‘หลังจาก
ตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไข้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข้’ กัตถิ ย่อมมีแก่นบุคคลผู้
ไม่รู้ไม่เห็นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ

ทีถฐีว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ กัตถิ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคต
ไม่เกิดอีก’ กัตถิ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ กัตถิ ‘หลังจาก
ตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไข้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข้’ กัตถิ ย่อมมีแก่นบุคคลผู้
ไม่รู้ไม่เห็นวิญญาน เหตุเกิดวิญญาน ความดับวิญญาน และปฏิบัติทาที่ให้ถึง
ความดับวิญญานตามความเป็นจริง

แต่ทีถฐีว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ กัตถิ ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว
ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไข้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข้’ กัตถิ ย่อมไม่มีแก่นบุคคลผู้เห็น
รูป เหตุเกิดรูป ความดับรูป และปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับรูปตามความเป็นจริง ...
เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ

ทีถฐีว่า “หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ กัตถิ ‘หลังจากตายแล้ว
ตถาคตไม่เกิดอีก’ กัตถิ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ กัตถิ
‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไข้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข้’ กัตถิ ย่อมไม่มี
แก่นบุคคลผู้เห็นวิญญาน เหตุเกิดวิญญาน ความดับวิญญาน และปฏิบัติทาที่ให้
ถึงความดับวิญญานตามความเป็นจริง

ผู้มีอายุ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

หุติยสาริปุตตโกฏฐิตสูตรที่ ๔ จบ

๕. ตติยสาริปุตตโกฏฐิตสูตร

ว่าด้วยพระสารีบุตรและพระมหาโกฏฐิตะ สูตรที่ ๓

[๔๑๔] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏฐิตะอยู่ ณ ป่า
อิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ฯลฯ (มีการถามตอบเหมือนสูตรที่ ๔)
“ผู้มีอายุ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]

๖. จตุตถสาริปุตตโกฏิสูตร

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ ก็ดี ย่อมมีแก่นบุคคลผู้ยังไม่ปราศจากราคะ ฉันทะ ความรัก ความกระหาย ความเร่าร้อน ตัณหาในรูป ... ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ฯลฯ ในสังขาร ฯลฯ

ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ ก็ดี ย่อมมีแก่นบุคคลผู้ยังไม่ปราศจากราคะ ฉันทะ ความรัก ความกระหาย ความเร่าร้อน ตัณหาในวิญญาณ

แต่ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ ก็ดี ย่อมไม่มีแก่นบุคคลผู้ปราศจากราคะ ... ในรูป ฯลฯ ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ฯลฯ ในสังขาร ฯลฯ

ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ ก็ดี ย่อมไม่มีแก่นบุคคลผู้ปราศจากราคะ ฉันทะ ความรัก ความกระหาย ความเร่าร้อน ตัณหาในวิญญาณ

ผู้มีอายุ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

ตติยสาริปุตตโกฏิสูตรที่ ๕ จบ

๖. จตุตถสาริปุตตโกฏิสูตร

ว่าด้วยพระสารีบุตรและพระมหาโกฏิติละ สูตรที่ ๔

[๔๑๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏิติละอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระมหาโกฏิติละถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระมหาโกฏิติละดังนี้ว่า “ท่านมหาโกฏิติละ ท่านถูกผมถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกหรือ’ ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้หรือ’ ก็ตอบว่า ‘ผู้มีอายุ แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์’ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]

๖. จตตสสาริปุตตโกฏิสูต

ท่านพระมหาโกฏิสูตตอบว่า “ผู้มีอายุ ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ ก็ดี ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ก็ดี ย่อมมีแก่นบุคคลผู้ชื่นชม ยินดี บันเทิงในรูป ผู้ไม่รู้ ไม่เห็นความดับรูปตามความเป็นจริง

ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ... ย่อมมีแก่นบุคคล ผู้ชื่นชม ยินดี บันเทิงในเวทนา ผู้ไม่รู้ ไม่เห็นความดับเวทนาตามความเป็นจริง ฯลฯ ผู้ชื่นชมในสัญญา ฯลฯ ผู้ชื่นชมในสังขาร ฯลฯ

ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ก็ดี ย่อมมีแก่นบุคคล ผู้ชื่นชม ยินดี บันเทิงในวิญญาณ ผู้ไม่รู้ ไม่เห็นความดับวิญญาณตามความเป็นจริง

แต่ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ก็ดี ย่อมไม่มีแก่นบุคคลผู้ไม่ชื่นชม ไม่ยินดี ไม่บันเทิงในรูป ผู้รู้ เห็นความดับรูปตามความเป็นจริง

ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ก็ดี ... ย่อมไม่มีแก่นบุคคลผู้ไม่ชื่นชมในเวทนา ฯลฯ ผู้ไม่ชื่นชมในสัญญา ฯลฯ ผู้ไม่ชื่นชมในสังขาร ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ก็ดี ย่อมไม่มีแก่นบุคคลผู้ไม่ชื่นชม ไม่ยินดี ไม่บันเทิงในวิญญาณ ผู้รู้ เห็นความดับวิญญาณตามความเป็นจริง

ผู้มีอายุ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

ท่านพระสาริบุตรถามว่า “อนึ่ง เหตุแม้อย่างอื่นที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้นมีอยู่หรือ”

ท่านพระมหาโกฏิสูตตอบว่า “มีอยู่ ผู้มีอายุ คือ ทิฏฐิว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ ก็ดี ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ก็ดี ย่อมมีแก่นบุคคลผู้ชื่นชม ยินดี บันเทิงในภพ ผู้ไม่รู้ ไม่เห็นความดับภพตามความเป็นจริง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๖. จตตสสาริปุตตโกฏิสูตร

แต่ทิวฐิวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ กัตถิ ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่’ กัตถิ ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่ขึ้นชม ไม่ยินดี ไม่บันเทิงในภพ ผู้รู้ เห็นความดับภพตามความเป็นจริง

ผู้มีอายุ นี้แลเป็นเหตุที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

ท่านพระสาริปุตตรถามว่า “อนึ่ง เหตุแม้อย่างอื่นที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้นมีอยู่หรือ”

ท่านพระมหาโกฏิติตอบว่า “มีอยู่ ผู้มีอายุ คือ ทิวฐิวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ กัตถิ ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่’ กัตถิ ย่อมมีแก่บุคคลผู้ขึ้นชม ยินดี บันเทิงในอุปาทาน ผู้ไม่รู้ไม่เห็นความดับอุปาทานตามความเป็นจริง

แต่ทิวฐิวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ กัตถิ ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่’ กัตถิ ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่ขึ้นชม ไม่ยินดี ไม่บันเทิงในอุปาทาน ผู้รู้ เห็นความดับอุปาทานตามความเป็นจริง

ผู้มีอายุ นี้แลเป็นเหตุที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

ท่านพระสาริปุตตรถามว่า “อนึ่ง เหตุแม้อย่างอื่นที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้นมีอยู่หรือ”

ท่านพระมหาโกฏิติตอบว่า “มีอยู่ ผู้มีอายุ คือ ทิวฐิวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ กัตถิ ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่’ กัตถิ ย่อมมีแก่บุคคลผู้ขึ้นชม ยินดี บันเทิงในตัณหา ผู้ไม่รู้ไม่เห็นความดับตัณหาตามความเป็นจริง

แต่ทิวฐิวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ กัตถิ ฯลฯ ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่’ กัตถิ ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่ขึ้นชม ไม่ยินดี ไม่บันเทิงในตัณหา ผู้รู้ เห็นความดับตัณหาตามความเป็นจริง

ผู้มีอายุ นี้แลเป็นเหตุที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]

๗. โมคคัลลานสูตร

“ผู้มีอายุ อนึ่ง เหตุแม้อย่างอื่นที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้นมี
อยู่หรือ”

“ท่านสารีบุตร บัดนี้ท่านต้องการอะไรในปัญหานี้ยิ่งไปกว่านี้อีกเล่า เพราะ
ไม่มีธรรมเนียมสำหรับให้รู้ภิกษุผู้หลุดพ้นเพราะสิ้นต้นหา”

จตุตถสารีบุตรตโกฏฐิตสูตรที่ ๖ จบ

๗. โมคคัลลานสูตร

ว่าด้วยพระมหาโมคคัลลานะ

[๔๑๖] ครั้งนั้น วัจจโคตรปริพาชกเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่
ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร
ได้ถามท่านพระมหาโมคคัลลานะดังนี้ว่า

“ท่านโมคคัลลานะ โลกเที่ยงหรือ”

ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า “วัจจจะ ปัญหาว่า ‘โลกเที่ยง’ นี้พระ
ผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์”

“โลกไม่เที่ยงหรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘โลกไม่เที่ยง’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“โลกมีที่ที่สุดหรือ”

“ปัญหาว่า ‘โลกมีที่ที่สุด’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์”

“โลกไม่มีที่ที่สุดหรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘โลกไม่มีที่ที่สุด’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกันหรือ”

“ปัญหาว่า ‘ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรง
พยากรณ์”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๗. โมคคัลลานสูตร

“ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกันหรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกหรือ”

“ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกหรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ”

“ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ”

“แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“ท่านโมคคัลลานะ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก เมื่อถูกถามอย่างนี้จึงตอบว่า ‘โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่ สุด หรือโลกไม่มีที่ สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก หรือหลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระสมณโคดมเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงไม่ทรงพยากรณ์ว่า ‘โลกเที่ยงบ้าง โลกไม่เที่ยงบ้าง โลกมีที่ สุดบ้าง โลกไม่มีที่ สุดบ้าง ชีวะสรีระเป็นอย่างเดียวกันบ้าง ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกันบ้าง หลังจากตายแล้ว

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๗. โมคคัลลานสูตร

ตถาคตเกิดอีกบ้าง หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกบ้าง หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกบ้าง หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่บ้าง”

“วัจฉะ เพราะพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพิจารณาเห็นจักขุว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ ฯลฯ พิจารณาเห็นมโนว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ ฉะนั้นพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงตอบว่า ‘โลกเที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

ส่วนพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นจักขุว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ ทรงพิจารณาเห็นชีวหาว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ ทรงพิจารณาเห็นมโนว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฉะนั้นพระตถาคตเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงไม่ทรงพยากรณ์ว่า ‘โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่บ้าง”

วัจฉโคตรปริพาชกทูลถามปัญหาพระผู้มีพระภาค

ครั้งนั้น วัจฉโคตรปริพาชกลุกขึ้นจากที่นั่งแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระโคตมผู้เจริญ โลกเที่ยงหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วัจฉะ ปัญหาว่า ‘โลกเที่ยง’ นี้เราไม่พยากรณ์” ฯลฯ

“พระโคตมผู้เจริญ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ”

“วัจฉะ แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ นี้เราก็กไม่พยากรณ์”

“พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงตอบว่า ‘โลกเที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาตสังยุต]

๗. โมคคัลลานสูตร

อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระสมณโคดมเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงไม่ทรงพยากรณ์ว่า ‘โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช้บ้าง’

“รัจฉา เพราะพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพิจารณาเห็นจักขุว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอตตาของเรา’ ฯลฯ พิจารณาเห็นชีวหาว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอตตาของเรา’ ฯลฯ พิจารณาเห็นมโนว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอตตาของเรา’ ฉะนั้นพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงตอบว่า ‘โลกเที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช้’

ส่วนตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพิจารณาเห็นจักขุว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อตตาของเรา’ ฯลฯ พิจารณาเห็นชีวหาว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อตตาของเรา’ ฯลฯ พิจารณาเห็นมโนว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อตตาของเรา’ ฉะนั้นตถาคตเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงไม่พยากรณ์ว่า ‘โลกเที่ยงบ้าง โลกไม่เที่ยงบ้าง โลกมีที่ สุดบ้าง โลกไม่มีที่ สุดบ้าง ชีวะกับ สรีระเป็นอย่างเดียวกันบ้าง ชีวะกับ สรีระเป็นคนละอย่างกันบ้าง หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกบ้าง หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกบ้าง หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกบ้าง หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช้บ้าง’

“พระโคตมผู้เจริญ นำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ที่อรรทกับอรรท พัญญชนะกับพัญญชนะของพระศาสดากับพระสาวกเทียบเคียงกันได้ เหมือนกันไม่ผิดเพี้ยนในบทที่สำคัญ พระโคตมผู้เจริญ เมื่อครุ่นเข้าพระองค์เข้าไปหาพระมหาโมคคัลลานะได้ถามเรื่องนี้ แม้พระมหาโมคคัลลานะก็ได้ตอบเรื่องนี้ด้วยบท และพัญญชนะเหล่านี้แก่เข้าพระองค์เหมือนท่านพระโคตม พระโคตมผู้เจริญ นำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ที่อรรทกับอรรท พัญญชนะกับพัญญชนะของพระศาสดากับพระสาวกเทียบเคียงกันได้ เหมือนกันไม่ผิดเพี้ยนในบทที่สำคัญ”

โมคคัลลานสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]

๘. วัจจโคตตสูตร

๘. วัจจโคตตสูตร

ว่าด้วยวัจจโคตรปริพาชก

[๔๑๗] ครั้งนั้น วัจจโคตรปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ท่านพระโคตม โลกเที่ยงหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจจจะ ปัญหาว่า ‘โลกเที่ยง’ นี้เราไม่พยากรณ์”
ฯลฯ

“ท่านพระโคตม หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ”

“วัจจจะ แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ นี้เราก็กไม่พยากรณ์”

“ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเมื่อถูกถามอย่างนี้แล้วจึงตอบว่า ‘โลกเที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระสมณโคตมเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงไม่ทรงพยากรณ์ว่า ‘โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่บ้าง”

“วัจจจะ เพราะพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูป พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ ฉะนั้นพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงตอบว่า ‘โลกเที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปพายกตสังยุต]

๘. วัจจนโคตตสูตร

ส่วนตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่พิจารณาเห็นรูปเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป ไม่พิจารณาเห็นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ ไม่พิจารณาเห็นวิญญานโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีวิญญาน ไม่พิจารณาเห็นวิญญานในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาน ฉะนั้นตถาคต(เรา)เมื่อถูกถามอย่างนี้จึงไม่พยากรณ์ว่า ‘โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่บ้าง’

วัจจนโคตรปริพาชกถามปัญหาพระมหาโมคคัลลานะ

ลำดับนั้น วัจจนโคตรปริพาชกลุกขึ้นจากที่นั่งแล้ว เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกลึกลับแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระมหาโมคคัลลานะดังนี้ว่า “ท่านโมคคัลลานะ โลกเที่ยงหรือ”

ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า “วัจจะ ปัญหาว่า ‘โลกเที่ยง’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์” ฯลฯ

“ท่านโมคคัลลานะ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ”

“วัจจะ แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“ท่านโมคคัลลานะ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงตอบว่า ‘โลกเที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระสมณโคตมเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงไม่ทรงพยากรณ์ว่า ‘โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่บ้าง’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๘. วัจจโคตตสูตร

“วัจจะ เพราะพวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา
พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูป
พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ
พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีวิญญาณ
พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ ฉะนั้นพวก
อัญเดียรถีย์ปริพาชกเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงตอบว่า ‘โลกเที่ยง ฯลฯ หลังจากตาย
แล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

ส่วนพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็น
อัตตา ไม่ทรงพิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป ไม่ทรงพิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือไม่
ทรงพิจารณาเห็นอัตตาในรูป ไม่ทรงพิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ
สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ ไม่ทรงพิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา ไม่
ทรงพิจารณาเห็นอัตตาว่ามีวิญญาณ ไม่ทรงพิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือไม่
ทรงพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ

ฉะนั้นพระตถาคตเมื่อถูกถามอย่างนี้จึงไม่พยากรณ์ว่า ‘โลกเที่ยงบ้าง โลกไม่
เที่ยงบ้าง โลกมีที่สุดบ้าง โลกไม่มีที่สุดบ้าง ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกันบ้าง
ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกันบ้าง หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกบ้าง หลัง
จากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกบ้าง หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิด
อีกบ้าง หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่บ้าง”

“ท่านโมคคัลลานะ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ที่อรรทกับอรรถ
พัญชนะกับพัญชนะของพระศาสดากับพระสาวกเทียบเคียงกันได้ เหมือนกันไม่
ผิดเพี้ยนในบทที่สำคัญ ท่านโมคคัลลานะ เมื่อครุ่นซ้ำพเจ้าเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดม
ได้ทูลถามเรื่องนี้ แม้พระสมณโคดมก็ทรงพยากรณ์เรื่องนี้ด้วยบทและพัญชนะ
เหล่านี้แก่ซ้ำพเจ้าเหมือนกัน ท่านโมคคัลลานะ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ที่
อรรทกับอรรถ พัญชนะกับพัญชนะของพระศาสดากับพระสาวกเทียบเคียงกันได้
เหมือนกันไม่ผิดเพี้ยนในบทที่สำคัญ”

วัจจโคตตสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]

๙. กุตุหลสาลาสูต

๙. กุตุหลสาลาสูต

ว่าด้วยศาลากกแถลง

[๔๑๘] ครั้งนั้น วัจจโคตรปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ท่านพระโคตม วันก่อนโน้น พวกสมณพราหมณ์ อัญเดียรถีย์ปริพาชกจำนวนมากนั่งประชุมกันในศาลากกแถลง^๑ ได้สนทนากันว่า ‘ครูปุรณะ กัสสปะนี้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้มีชื่อเสียงมีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี ครูปุรณะ กัสสปะนั้นพยากรณ์สาวกผู้ล่วงลับดับไปในอุบัติภพทั้งหลายว่า ‘ท่านโน้นเกิดในภพโน้น ท่านโน้นเกิดในภพโน้น’ แม้สาวกใดของครูปุรณะ กัสสปะนั้นเป็นอุตมบุรุษ เป็นบรมบุรุษ ได้บรรลุผลที่ควรบรรลุอย่างยิ่ง ท่านก็พยากรณ์สาวกนั้นผู้ล่วงลับดับไปในอุบัติภพทั้งหลายว่า ‘ท่านโน้นเกิดในภพโน้น ท่านโน้นเกิดในภพโน้น’

ถึงครุหมักขลิ โคศาล ฯลฯ

ถึงครุนิครนถ์ นาฏบุตร ฯลฯ

ถึงครุสัณชัย เวลัฏฐบุตร ฯลฯ

ถึงครุปรุฑะ กัจจายนะ ฯลฯ

ถึงครุอชิตะ เกสกัมพลนี้ก็เจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี แม้ครุอชิตะ เกสกัมพลนั้นก็พยากรณ์สาวกผู้ล่วงลับดับไปในอุบัติภพทั้งหลายว่า ‘ท่านโน้นเกิดในภพโน้น ท่านโน้นเกิดในภพโน้น’ แม้สาวกใดของครุอชิตะ เกสกัมพลนั้นเป็นอุตมบุรุษ เป็น

เชิงอรรถ :

^๑ ศาลากกแถลง แปลจากคำบาลีว่า “โกตุหลสาลา” อรรถกถาแก้ว่า กุตุหลายนติ กุตุหลสาลา นาม ปจเจกสาลา นตถิ ยตถ ปน นานาตติถยา สมณพราหมณา นานาวิธ กถ ปวตเตนติ, สา พหุณฺณ “อโย กิ วทติ, อโย กิ วทติ”ติ กุตุหลปตติฏฐานโต กุตุหลสาลาติ วุจจติ. ไม่มีศาลาที่มีชื่ออย่างนี้โดยเฉพาะ แต่เป็นสถานที่ที่สมณพราหมณ์ผู้เป็นเดียรถีย์ต่างพวกมาแสดงทรรศนะตามลัทธิของตน ชื่อกุตุหลสาลา เพราะเป็นที่เกิดการโต้เถียงกันว่า “ท่านนี้พูดอย่างไร ท่านนี้พูดอย่างไร” (ส.สพ.อ. ๓/๔๑๘/๑๗๖)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัพยาทสังยุต]

๙. กุตุหลศาลาสูตร

บรมบรุษ ได้บรรลผลที่ควรบรรลอย่างยิ่ง ท่านก็พยากรณ์แม่สาวกนั้นผู้ล่วงลับ
ดับไปในอุบัติภพทั้งหลายว่า ‘ท่านโนนเกิดในภพโนน ท่านโนนเกิดในภพโนน’

ฝ่ายพระสมณโคดมนี้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้มีชื่อเสียงมี
เกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนจำนวนมากยกย่องว่าเป็นคนดี แม่พระสมณโคดมนั้น
ก็ทรงพยากรณ์สาวกผู้ล่วงลับดับไปในอุบัติภพทั้งหลายว่า ‘สาวกโนนเกิดในภพ
โนน สาวกโนนเกิดในภพโนน’ ส่วนสาวกใดของพระสมณโคดมนี้เป็นอุตมบรุษ
เป็นบรมบรุษ ได้บรรลธรรมที่ควรบรรลอย่างยิ่ง พระองค์ก็ทรงพยากรณ์สาวกนั้น
ผู้ล่วงลับดับไปในอุบัติภพทั้งหลายว่า ‘สาวกโนนเกิดในภพโนน สาวกโนนเกิดใน
ภพโนน’ นอกจากนี้ยังทรงพยากรณ์สาวกนั้นอีกว่า ‘ตัดค้นหาได้ขาด ถอนสังโยชน์
ได้ ทำที่สุดแห่งทุกข์เพราะละมานะได้โดยชอบ’ ท่านพระโคดม ข้าพเจ้านั้นได้มี
ความเคลือบแคลงสงสัยว่า ‘ถึงอย่างไร พระสมณโคดมก็ทรงรู้อย่างธรรม’

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วิจจะ สมควรที่ท่านจะเคลือบแคลงสงสัย ความ
สงสัยเกิดขึ้นแก่ท่านในฐานะที่ควรเคลือบแคลง เราย่อมบัญญัติความอุบัติสำหรับผู้
มีอุปาทาน ไม่มีบัญญัติสำหรับผู้ไม่มีอุปาทาน ไฟที่มีเชื้อย่อมลุกโพลงได้ ไม่มีเชื้อ
ก็ลุกโพลงไม่ได้แม้ฉันใด เราก็บัญญัติความอุบัติสำหรับผู้มีอุปาทาน ไม่มีบัญญัติ
สำหรับผู้ไม่มีอุปาทานฉันนั้นเหมือนกัน”

“ท่านพระโคดม เวลาที่เปลวไฟถูกลมพัดไปได้ไกล ท่านพระโคดมจะทรง
บัญญัติอะไรแก่เปลวไฟนี้ในเพราะเชื้อเล่า”

“วิจจะ เวลาที่เปลวไฟถูกลมพัดไปได้ไกล เราบัญญัติเชื้อคือลมนั้น เพราะ
ลมเป็นเชื้อของเปลวไฟนั้น”

“ท่านพระโคดม เวลาที่สัตว์ทอดทิ้งกายนี้และไม่เข้าถึงกายอย่างใดอย่างหนึ่ง
ท่านพระโคดมจะทรงบัญญัติอะไรแก่สัตว์นี้ในเพราะอุปาทานเล่า”

“วิจจะ เวลาที่สัตว์ทอดทิ้งกายนี้และไม่เข้าถึงกายอย่างใดอย่างหนึ่ง เรา
บัญญัติอุปาทานคือตัณหานั้น เพราะตัณหาเป็นเชื้อของสัตว์นั้น”

กุตุหลศาลาสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]

๑๐, อานันทสูตร

๑๐. อานันทสูตร

ว่าด้วยพระอานนท์

[๔๑๙] ครั้งนั้น วัจจโคตรปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ท่านพระโคตม อัตตามีอยู่หรือ” เมื่อวัจจโคตรปริพาชกทูลถามอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงนิ่งอยู่ วัจจโคตรปริพาชกจึงทูลถามอีกว่า “ท่านพระโคตม อัตตาไม่มีหรือ”

แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงนิ่งอยู่ ลำดับนั้น วัจจโคตรปริพาชกจึงลุกจากที่นั่งแล้วจากไป

ครั้นเมื่อวัจจโคตรปริพาชกจากไปไม่นาน ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไร พระองค์ถูกวัจจโคตรปริพาชกทูลถามปัญหาแล้วจึงไม่ทรงพยากรณ์”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ เราถูกวัจจโคตรปริพาชกถามว่า ‘อัตตามีอยู่หรือ’ ถ้าตอบว่า ‘อัตตามีอยู่’ คำตอบนั้นก็จักไปตรงกับลัทธิของพวกสมณพราหมณ์ผู้เป็นสัสสตทิฎฐิ (ความเห็นว่ายั่งยืน) และเราถูกวัจจโคตรปริพาชกถามว่า ‘อัตตาไม่มีหรือ’ ถ้าตอบว่า ‘อัตตาไม่มี’ คำตอบนั้นก็จักไปตรงกับลัทธิของพวกสมณพราหมณ์ผู้เป็นอุจเจตทิฎฐิ (ความเห็นว่ายาดสูญ) อนึ่ง เราถูกวัจจโคตรปริพาชกถามว่า ‘อัตตามีอยู่หรือ’ ถ้าตอบว่า ‘อัตตามีอยู่’ คำตอบนั้นก็จักอนุโลมแก่ความเกิดขึ้นแห่งญาณของเราว่า ‘ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา บ้างหรือ’

“ไม่อนุโลม พระพุทธเจ้าข้า”

“อานนท์ อนึ่ง เราถูกวัจจโคตรปริพาชกถามว่า ‘อัตตาไม่มีหรือ’ ถ้าตอบว่า ‘อัตตาไม่มี’ คำตอบนั้นก็จักมีเพื่อความมกมายยิ่งขึ้นแก่วัจจโคตรปริพาชกผู้มกมายอยู่แล้วว่า ‘เมื่อก่อนอัตตาของเราได้มีแล้วแน่นอน บัดนี้อัตตานี้ไม่มี’

อานันทสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปพยากตสังยุต]

๑๑. สกียกัจจายนสูตร

๑๑. สกียกัจจายนสูตร

ว่าด้วยพระสกียกัจจายณะ

[๔๒๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระสกียกัจจายณะอยู่ ณ พระตำหนักอิฐในหมู่บ้าน
ญาติกะ ครั้งนั้น วัจฉโคตรปริพาชกเข้าไปหาท่านพระสกียกัจจายณะถึงที่อยู่ ได้
สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร
ได้ถามท่านพระสกียกัจจายณะดังนี้ว่า “ท่านกัจจายณะ หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิด
อีกหรือ”

ท่านพระสกียกัจจายณะตอบว่า “วัจฉะ ปัญหาวว่า ‘หลังจากตายแล้ว
ตถาคตเกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกหรือ”

“แม้ปัญหาวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่
ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ”

“ปัญหาวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระ
ภาคไม่ทรงพยากรณ์”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ”

“แม้ปัญหาวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีก
ก็มีใช่’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์”

“ท่านถูกข้าพเจ้าถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกหรือ’ ก็ตอบว่า
‘ปัญหาวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์’

ท่านถูกข้าพเจ้าถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกหรือ’ ก็ตอบว่า
‘แม้ปัญหาวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรง
พยากรณ์’

ท่านถูกข้าพเจ้าถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ’
ก็ตอบว่า ‘ปัญหาวว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’ นี้พระ
ผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตวรรค

ท่านถูกข้าพเจ้าถามว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ’ ก็ตอบว่า ‘แม้ปัญหาว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ นี้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงพยากรณ์’ ท่านกัจจานะ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่พระสมณโคดมไม่ทรงพยากรณ์ปัญหานั้น”

“รัจฉะ เหตุและปัจจัยใดเพื่อการบัญญัติว่า ‘ตถาคตมีรูปหรือไม่มีรูป ตถาคตมีสัญญาหรือไม่มีสัญญา หรือตถาคตมีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่ เหตุและปัจจัยนั้นก็ผิดทุกสิ่งโดยอาการทั้งหมดทุกอย่างไม่เหลือโดยประการทั้งปวง บุคคลเมื่อจะบัญญัติตถาคตนั้นว่า ‘ตถาคตมีรูปหรือไม่มีรูป ตถาคตมีสัญญาหรือไม่มีสัญญา หรือตถาคตมีสัญญาก็มีใช่ ไม่มีสัญญาก็มีใช่’ พึงบัญญัติด้วยอะไร”

“ท่านกัจจานะ ท่านบวชมานานเท่าไร”

“ไม่นานดอก ผู้มีอายุ ๓ พรรษา”

“ผู้มีอายุ การพยากรณ์เท่านี้ของท่านผู้ที่กล่าวแก้ไต่โดยเวลาถึงเท่านี้ก็มากอยู่ เมื่อคำพยากรณ์ไพเราะอย่างนี้แล้ว ก็ไม่จำต้องพูดอะไรกันอีก”

สภิกยกัจจานสูตรที่ ๑๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตวรรคนี้ คือ

๑. เขมาสูตร	๒. อนุราธสูตร
๓. ปฐมสาริปุตตโกฏฐิตสูตร	๔. ทุตติยสาริปุตตโกฏฐิตสูตร
๕. ตติยสาริปุตตโกฏฐิตสูตร	๖. จตตถสาริปุตตโกฏฐิตสูตร
๗. โมคคัลลานสูตร	๘. วัจฉโคตตสูตร
๙. กุตุหลสาลาสูตร	๑๐. อานันทสูตร
๑๑. สภิกยกัจจานสูตร	

อัปยาคตสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค [๑๐. อัปยาคตสังยุต]
รวมสังยุตที่มีในสฬายตนวรรคสังยุต

รวมสังยุตที่มีในสฬายตนวรรคนี้คือ

๑. สฬายตนสังยุต	๒. เวทนาสังยุต
๓. มาตคามสังยุต	๔. ชัมพูชาทกสังยุต
๕. สามันทกสังยุต	๖. โมคคัลลานสังยุต
๗. จิตตสังยุต	๘. ความถิสังยุต
๙. อสังขตสังยุต	๑๐. อัปยาคตสังยุต

สฬายตนวรรคสังยุต จบ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๘ สุตตันตปิฎกที่ ๑๐ สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค จบ

คำอนุโมทนาและคำอธิบายท้ายเล่ม

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 - พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับ มจร. เล่ม 18

ที่แสดงอยู่นี้ ได้ถูกคัดลอกข้อความมาจาก

- โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. - MCUTRAI Version 1.0

และ

- ข้อมูลพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. (ออนไลน์) จากเว็บไซต์หมมโฆติ

<http://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/index.htm>

ขออนุโมทนาสาธุกับ “คุณ ศิริยะ นาราศิริ”

ผู้จัดทำเรียบเรียงไฟล์ PDF ฉบับนี้

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 เล่ม 18 นี้ ได้ถูกเริ่มอัปโหลดสู่สาธารณะเมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2560

หากพบข้อผิดพลาดใดๆ ในส่วนของไฟล์ PDF

โปรดแจ้งมาที่อีเมล thepathofpurity@outlook.com